

SIMOR JÁNOS

BIBORNOK HERCZEGPRIMÁS

EMLÉKEZETE.

IRTA

DR. WALTER GYULA.

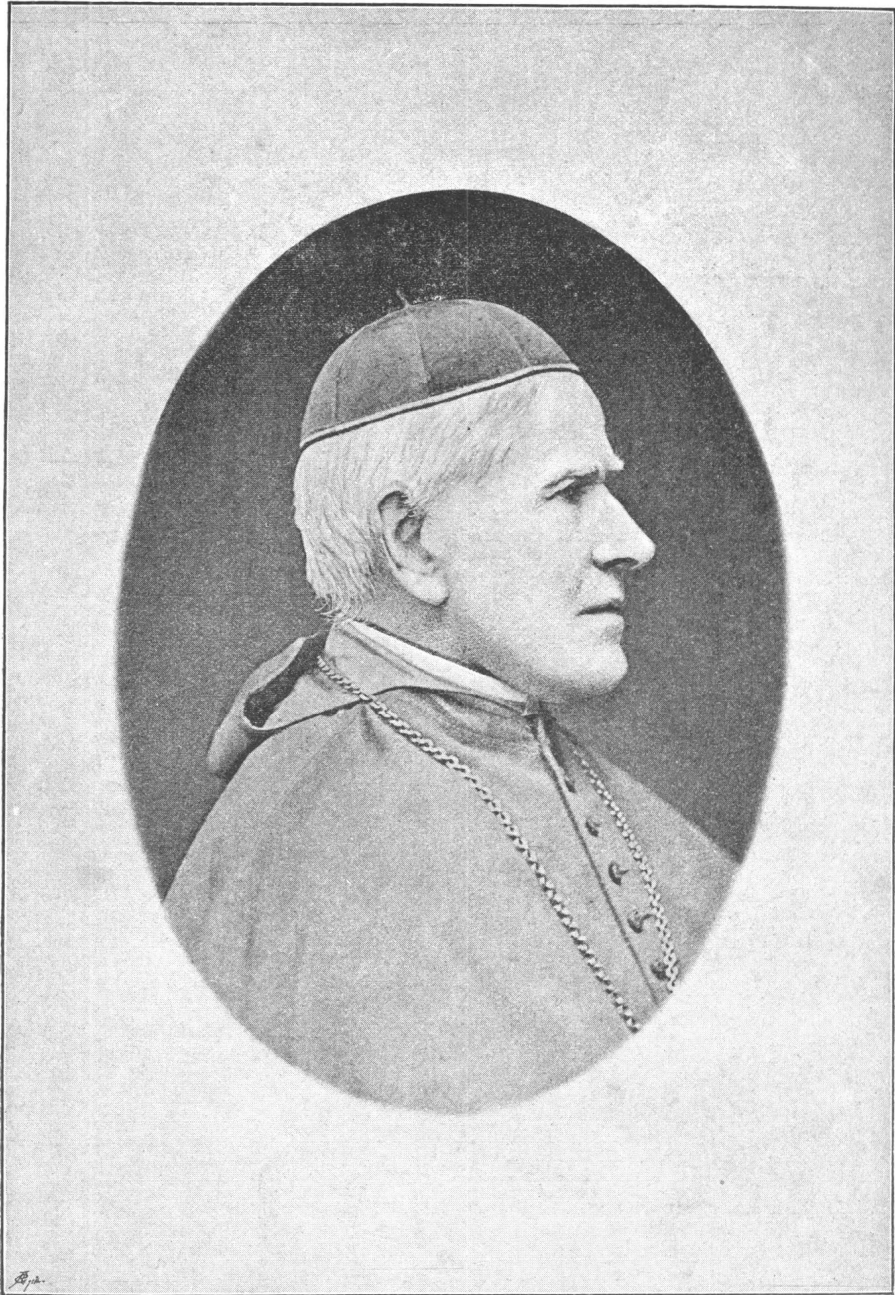


ESZTERGOM, 1891.

NYOMATOTT BUZÁROVITS GUSZTÁVNÁL.

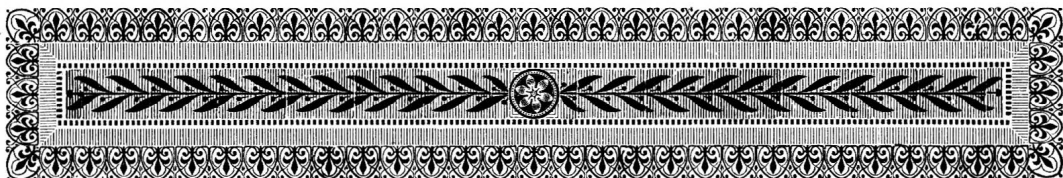






James Card. Limon





## ELŐSZÓ.

Megrendítő, országszerte a legmélyebb és legőszintébb fájdalmat keltő volt azon váratlan esemény, mely SIMOR JÁNOS bibornoknak, a főnkelt szellemű Főpapnak, hazánk ritka érdemekben gazdag herczegprimásának, folyó évi január 23-án bekövetkezett elhunytát jelentette.

A megdicsőült Főpap páratlan tudománya, ritka bölcsesége, határt nem ismerő bőkezűsége és nagy szívjósága által elévülhetlen, a legkésőbbi nemzedékek által is különös kegyeletben tartandó oly emléket állított nevének, a minőt nem a méltóságok, hanem csak a valódi nagy szellemi tulajdonok és kimagasló érdemek biztosíthatnak.

Nincs hazánk szent határai között senki, ki a nagy halott életét, messzeható tevékenységét, az egyház és haza javának érdekében kifejtett áldásos működését ne ismerné.

Bizonyos az is, hogy a megdicsőült Főpap eseménygazdag élet-történetének oknyomozó megírására még nem érkezett el az idő. Sokkal közelebb állunk még magasan kiemelkedő alakjához, hogysem nagyságát egész valójában méltányolni képesek volnánk. Mint el kell távolodnunk a hegytől, ha magasságát jól áttekinteni kívánjuk, úgy kell bizonyos idő-tartamot bevárnunk, hogy a valódi nagy férfiak jelentőségét határozottan megállapíthassuk. Csak röviden akarjuk tehát e sorokban összefoglalni az áldott emlékü Főpap nagyszabásu életének főbb mozzanatait.

Ha azonban ezt megkíséreljük és egybefonjuk a ritka kegyelet ama nagyszerű nyilvánulásait, melyekkel a hálás hon nagy halottjának érdemei iránt érzett tiszteletét leróni sietett, akkor csak egy épp oly fáj-

dalmas, mint elodázhatlan kötelességet teljesítünk, nehogy ránk is alkalmazhatók legyenek a költő pirongató szavai:

„Mély sirban a kincs,  
És a ki fölásná —  
Sehol nyoma sincs.“

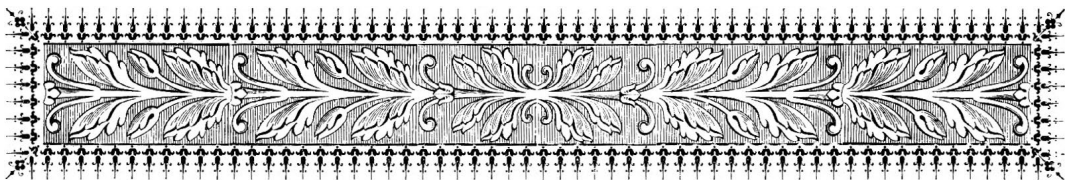
A legőszintébb és legbensőbb kegyelet egész meghatottságával tesszük le tehát a nagy halott sirjára e szerény emlékkoszorút, melynek hervadhatlan virágait egyrészt ritka szellemi tulajdonai, másrészt hálás nemzetének rajongó szeretete és soha el nem haló tisztelete képezik.

Esztergom, 1891. február 2.

*Dr. Walter Gyula.*

I.





## A NAGY NEMZETI GYÁSZ.

„Gyászol a hon, gyászol a hit,  
Ború ül az égen,  
Forró könnyű a honfiak  
Bánatos szemében.“

*Pály Ede.*

A legsúlyosabb csapások, a legérzékenyebb veszteségek egyike nehezedett hazánkra!

*Simor János*, az ország biboros főpapja, a magyar kath. egyház feje, az országnak a király után legelső méltósága, a tudománya és erényei által egyaránt nagy Férfiu örök álomra zárta le szemeit.

Alig volt halálhír, mely fájdalmasabb viszhangot, őszintébb bánatot, komolyabb gyászt keltett volna e bérczes hon határai között, mint az, mely folyó évi január 23. futotta be az országot és azon egyháznagy elhunytát jelentette, kinek magas személyét a Kárpátok ormai és Adria hullámai egyenlő szeretettel övezték, nemes jelleme iránt a Morva habjai és Erdély havasai egyenlő tisztelettel adóztak.

Mélabús gyászdalokban zendültek meg a harangok, a templomok magas ivezeteit bánatos könnyörgések és meghatott imák töltötték be, a siró szél ezer és ezer gyászlobogót lengetett, a bágyadt fényű téli nap sűrű ködfátyolba burkolta arcát.

Mély bánat uralta a kebleket, gyötrő fájdalom marczangolta a sziveket, nem mintha ifjú, gazdag reményekkel kecsegtető életet oltott volna ki váratlanul és erőszakosan a halál fagyos lehellete, hanem mivel izmos karjaival oly életnek szakgatta szét kérlelhetlenül még hosszúra nyújtandó fonalát, melynek birtokosa nagyszabásu tevékenysége által nemcsak egyháza és hazája iránti kötelességeit róttá le a legfényesebb alakban, nemcsak megszerezte magának nemzete rajongó szeretetét, törhetlen ragaszkó-

dását és őszinte tiszteletét, hanem oly ragyogó dícskört is vont nagy neve köré, mely hivatta századokkal daczolni, sugarainak fényével utánzandó mintakép gyanánt világítani, áldásos melegével termékenyíteni fog mindaddig, míg e hazában egyetlen nemesebben érző kebel lesz található.

Sűrű könyeket hullatott a nemzet, mert érezte, hogy a halhatatlan emlékü Főpap elhunytá által nemcsak a kath. egyház vesztette el lánglelkü Főpásztorát, bölcs mérsékletü vezérét; nemcsak a haza lőn szégyennebb egyik leghűbb fiával, önzetlen jótevőjével; hanem a tudomány is bánkódik egy fölkent bajnoka, a művészet egy kifogyhatlan bőkezűségű Maecenása, a nemzeti közművelődés erős támasza, az áldozatkész jótékonyság valódi angyala felett!

Sötét gyászba borult és borulhatott is a nemzet, mert a legragyogóbb elmék egyikének vakító sugarai vesztették fényüket; a legnemesebb jellemek példányképe tűnt el határai közül; a legnagyobb szívek egyike szűnt meg örökre dobogni. Lezárultak a szemek, a melyek mélyében a jóság egész tengere honolt; élettelenek lettek a kezek, melyek annyi áldást árasztottak; pihenni tért a nagy Férfiú, kinek ritka emelkedésű életútját magas méltóságainál maradandóbban jelzik úgy nagyszerű alkotásai, melyek nevéhez fűződnek és a jótétemények, a melyek emlékét feledhetlenné varázsolják, mint lényének azon kimagasló tulajdonai, melyeken főpásztori, hazafiui nagysága alapszik.

A gondjaira bizott roppant terjedelmű egyházmegye papságának és hiveinek anyagi jóléte és szellemi érdekei körül állandóan a legéberebb őrködést tanusította és mi hőbb óhajvás sem dagasztotta kebelét, mint hogy az Úr hajlékai megfelelő díszben pompázzanak, a belső felszerelések az isteni tisztelet fenségéhez méltók legyenek és minden legkisebb hitközség oly lelkivezérnek örvendhessen, ki a magasztos hivatáshoz szükséges műveltség birtokában és anyagi gondoktól menten, egész odaadással és buzgalommal fáradozzék hivi testi-lelki javának előmozdításán és biztosításán.

Főpásztori nagy szeretetét, buzgalmát és lelkesedését bizonyítják fáradhatlansága, melylyel egyházi ténykedéseit végezni szokta; tántoríthatlan ragaszkodása hitbeli meggyőződéséhez és az egyház másíthatlan tanaihoz; teljes odaadása az apostoli sz. Székhez, mint az erkölcsi rend legfőbb őréhez; határozott, nyílt és bátor védelme az egyház sérthetlen jogainak elidegeníthetlen javainak, százados törvényekben gyökerező kiváltságainak és a nagy szívjóságából kifolyó azon áldozatkészsége, páratlan bőkezűsége, melyeknek tanúi gyanánt élni fognak a tanintézetek, melyeket alapított; az árva és kórházak, melyekkel annyiak égő sebeire hegesztő irt nyújtott,



gyógyító balzsamot öntött; a bánatos könyűk, melyeket a nagyszívű Főpap távozása felett a szegények, özvegyek, elhagyatottak hullattak, kiknek szükségét, szenvedését és nélkülözéseit folytonos bő adakozásai és nagyszerű alapítványai által enyhítette.

Papi s főleg főpásztori kimagasló tulajdonainak koszorujában ragyogó fénynyel diszeleg még bámulatos ismeretgazdasága és magas tudományszeretete, melyről elévülhetlen tanuságot szolgáltatnak ugy saját nagybecsű munkái, mint a rendkívüli áldozatok, melyeket egyes nagy művek kiadásai, gazdag könyvtárának beszerzése által a tudomány oltárára helyezett és a nagylelkű pártolás, melyben a tudománynak nemcsak papsága soraiból kikerült, hanem egyéb bajnokait is részesítette.

Nemcsak a tudomány vesztette azonban a nagyszívű Főpapban egyik leghivatottabb művelőjét, siratja bőkezű pártfogóját, hanem könyeket hullat felette a művészet is, melynek meleg keblű kedvelője, pazar áldozatkészségű oly Maecenása volt, ki nemcsak nemes szenvedélylyel gyűjtötte össze fejedelmi palotája fényes csarnokaiban a legördült századok értékes műdarabjait, belbecsű emlékeit; nemcsak nagy műalkotásokat létesített, melyekre a magyar Sion ormain fennérzéssel és indokolt büszkeséggel tekint a haza, hanem egyes művészek kiképeztetését is előmozdította, lehetővé tette azon támogatás által, melylyel őket tanulmányaik folytatása körül egyedül a művészetek iránt táplált előszeretete által indíttatva, gyámolította.

Amily Isten szive szerinti szolgálja volt azonban az oltárnak és apostoli szellemű főpásztorra hiveinek, épp oly szelid lelkületű, bölcs vezére volt a magyar katolikus egyháznak; épp oly lelkes, hű fia a hazának, ki anélkül, hogy egyházának érdekeit szem elől tévesztette, vagy háttérbe szoríttatni engedte volna, a legbonyodalmasabb ügyek legkuszáltabb szövevényeit is élesen átlátó tekintetének kalauzolása mellett és önzetlen hazafiságának, valamint szigorú következetességének iránytűje segélyével — mint valódi „sine clade victor“ — mindig megtalálta azon biztos utat, mely a szerencsés megoldás révpartjába vezetve, megkimélte hazánkat az oly természetű rázkódtatások végzetessé válható következményeitől, melyek a legutóbbi évtizedek folyamán a legtöbb európai birodalomban megingatták az állam és egyház békés együttélésének és eléggé alig méltányolható vállvetett, üdvárasztó tevékenységének alapjait.

Fényesen igazolják lelkes és önzetlen hazafiságát, szülőföldjének és nemzetének igaz szeretetét, azon nagy áldozatok is, melyeket a hazai tudományosság, közművelődés és művészet érdekében hozott; azon kegyetes tisztelet, melylyel a haza nagyjai és dicső eseményei iránt viselte-

tett, úgy, hogy látva a czélokat, melyekre kincseit szentelte; szemlélve az általa emelt Hunyadi-, Szécsy- és Pázmány-szobrokat, a sz. István- és Szondy-kápolnákat; visszagondolva azon fényes ünnepélyre, melyet Esztergomban, a városnak a török uralom alól történt felszabadulása kétszázados emlékére rendeztetett, elfogultság nélkül lehetetlen kétséget, gyanut táplálni azon lelkesült hazafias érzelmek iránt, melyek nemes kebelét dagasztották.

Ily nagy szellemi tulajdonok, ennyi lelki erő, ily bámulatos tevékenység jelelvén a megdicsőült Főpap ritka fényű életpályáját, méltán kérdezhetjük a költővel:

„Quae cura patrum, quaeve Quiritium,  
Plenis honorum muneribus tuas  
... virtutes in aevum  
Per titulos, memoresque fastos  
Aeternet?!“

*Horatius. Carm. IV. XIV.*

Szerencse, hogy dicső emléke megörökítésének leleményes módjairól nem kell gondoskodnunk. Nagy nevét rég bevészte Clió aranybetűkkel és kitörülhetetlenül évkönyveink lapjaira.

Nagyszerű alkotásai, példánykép gyanánt szolgálható tevékenysége pedig oly jogczimet alkotnak a legkésőbbi nemzedékek tiszteletes és hálás kegyeletére is, hogy földi élete befejezésében neve halhatatlanságának kezdetét üdvözölhetjük.



II.





## SIMOR JÁNOS ÉLETE.

— Született 1813. augusztus 23. — Meghalt 1891. január 23. —

Sokan vannak a kilenczszázados magyar primási méltóság viselőinek hosszú és diszes soraiban, kiknek élete igen nevezetes s tanulságos mozzanatokat tüntet fel.

Hogy a hetvenhárom, megannyi jeles férfitól csak néhányat említsünk, Szécsenyi György „a legidősebb magyar primás“, 103 évre terjedő magas koráról nevezetes. Bakácsot épp úgy ismerjük a művészetek iránti előszeretetről, mint hatalmi törekvéseiről, fényűzési hajlamairól. Eszterházy Imre szigorú életének emlékét hagyta hátra. Martinuzzi György, Verancsis Antal, Vitéz János híres diplomataik voltak. Pázmány Péter mint író, szónok és államférfi tette ünnepeltté nevét. Szelepcshényi Györgyöt, Oláh Miklóst a lelkes honfiai tevékenység és nagy alapítványok teszik nevezetessé. Scitovszky Jánost páratlan jó szíveért emlegetik.

Ha e különböző kiváló tulajdonok nem is valamennyie, de bizonyára legtöbbje tekintetéből fog élni azon nagy név, melynek birtokosát csak rövid néhány héttel ezelőtt kísértük végnyugvása gyászhelyére és a ki több, mint egy indoknál fogva érdemli meg, hogy életének folyamával részletesen is megismerkedjünk.

### I.

A magyar katolikus egyház egyik fénylő csillaga, dicsősége *Simor János*, ki saját erejéből, egyedül magas tehetségei, gyémántjelleme kitartó munkássága és nagy tudománya hágcsoin emelkedett hazája legelső méltóságára és a legnagyobb primások egyike lett, az ősi koronázó városban, Székesfehérvárott született, 1813. évi augusztus 23., jómódu iparos szülőktől, kiknek házában igazi vallásos szellem, Isten félelme és

a felebaráti szeretet uralkodott. A szülői ház e szelleme a serdülő gyermekre már első éveiben oly áldásos befolyást gyakorolt, hogy irányadó hatása egész életén visszatükröződött.

Atyja *Antal*, vályi születésű, Székesfehérvárott megtelepedett tekintélyes polgár, értelmes mesterember, gondos, rendszerető, erélyes családfő, komoly szigorú atya volt, ki higgadt világnézetét, a becsületes munka kedvelését, a kitartó szorgalom szellemét ügyekezett gyermekei szívébe csöptetni. Elhunyt 1855. szeptember 20.

Édes anyja, *Fejes Teréz*, móri származású, élénk természetű, valóságos érzületű nő volt. Mint fiatal özvegy lőn Simor Antal neje és öt gyermek anyja, kik között *János* volt a legidősebb. Gyöngéd szeretettel övezte ártatlan magzatait és keblének melegével, kedélyének örök derűjével fejlesztgette bennök azon vidám életkedvet, mely a bold. bibornoknak is egyik jellemvonását képezte. Elmondhatta volna ő is Göthének szülői jellemét ecsetelő e szavait:

„Vom Vater hab' ich die Natur,  
Des Lebens ernstes Führen,  
Vom Mütterchen die Frohnatur,  
Die Lust zum Fabuliren.“

Nemesak vidám kedélyét örökölte azonban anyjától, hanem jó szívet is. Édes anyja nagyon szerette a szegényeket. A hét bizonyos napjain rendszerint megélénkült a Simor-ház környéke. Jöttek a koldusok, hogy szokásos járulékaikat átvegyék a nemeslelkű háziasszony kezeiből.

A jó szív ez épületes tényének mindig volt egy figyelmes szemlélője, a kis János, kit annyira megragadott édes anyja szép szokása, hogy utánzásának vágyára gyuladván, nem ritkán ostromolta édes anyját — pénzért. „De minek neked édes fiam a pénz?“ kérdé ilyenkor a jó szívű anya. „Édes jó anyám, a szegényeknek akarok adni néhány garast.“ „Ej, ej, hát már neked szegényeid is vannak? De minek adnál te nekik kis fiam pénzt, mikor látod, hogy tőlem mindent kapnak.“ Azonban nem tágitott és meg is kapta a „két garasost.“ Hanem ez neki nem volt elég! Gondolkodva nézegetett a pénzdarabokra, forgatta, forgatta kezében, míg végre kérő pillantást vetve édes anyjára, újból esdekelt: „De édes anyám, hisz' ez csak két szegénynek elég, nekem pedig négy szegényem van.“ Máskor ismét azért ostromolta édes anyját, engedné meg, hogy néhány szegény iskolatársát hozhassa el vacsorára...

Annyira ment a szegények iránti szeretete és segélyezésök ohaja, hogy a család egy barátját, gyakori vendégét, kinek a fiu e hajlama feltűnt,

a fehérvári Limbek János theol. tanárt e nyilatkozatra készítette: „Jó fiu ez a János, de pénze sohasem lesz, mert mindenét elosztogatja.“

E lelkületét azonban csak jó anyjának köszönhetette, ki a sz. írás által dicsért azon asszonyhoz hasonlított, ki: „Kézét kinyújtja a szűkölködőnek és tenyerét megnyitja a szegénynek.“ (Példab. XXXI. 20.) Meg is áldotta az Ég! Tizenöt évvel élve tul férjét, megérte azon ritka szerencsét, hogy fiát az ország primási székén láthatta. Meghalt 1870. febr. 11. és férjével együtt a székesfehérvári hosszú temetőben, a bold. bibornok kegyeletéből épült előkelő családi sírboltban nyugossza örök álmait.

Valóban jámbor, szeretetteljes szülők voltak mindketten. Gyermekeiket az égtől rájuk bízott kincseknek tekintvén, azok gondos nevelésére irányították fő figyelmüket, mitsem mulasztván el, hogy őket a társadalomnak erényes, hasznavehető tagjaivá képezzék, szívből-lelékben nemesítsék.

Simor János a boldog családi-kör e szív- és jellemképző iskolájából nem sok idő múlva a tudományok csarnokába lépett. Elemi iskoláit és a gimnázium négy alsó osztályát szülővárosában végezte, még pedig kitűnő eredménnyel. Gondos szülői, figyelmesekké tétetvén ritka szellemi tehetségeire, a melyek alapján tanítói szép jövőt jósolgattak részére, semmi áldozattól sem riadtak vissza, hogy a tudományos pályára képeztessék. E szempontból Sujánszky Jánost magánnevelő gyanánt fogadták házukhoz, ki növendékének nemcsak tanulmányaiban támogatója, vezetője, hanem szórakozásaiban, játékaiban is társa volt.

Haladó éveivel és említett nevelőjének tapintatos vezetése folytán, mindinkább növekedett komolysága és tanulási vágya. Amily élénk, virgoncz gyermek volt, épp oly szorgalmas, törekvő tanulónak bizonyult. Került minden gyermekes szórakozást és csaknem kizárólag könyvei között töltötte idejét. Nem is elégedett meg iskolai kötelességeinek végzésével. Ezeken tul is örömet olvasgatott, szívesen tanult egyéb hasznos dolgokat s öntudatlanul bár, egyedül hajlamait követve, aczélozta szellemi erejét.

Fényes sikerrel fejezván be az alsóbb osztályokat, az V. osztály végzésére és főleg a német nyelv gyakorlati uton történendő elsajátítása céljából Budára vitték szülői az eddigelé mindig „első kitűnő“ tanulót. Két éven át folytatta itt tanulmányait, ugyanazon fényes eredménnyel, mely őt szülővárosában összes tanulótársai fölé emelte és anélkül, hogy akár a szülői házból nyert üdvös benyomások, akár otthon nyilvánult hajlamai változást szenvedtek volna. Sőt mondhatnók, hogy azon körülmény, melynél foga távol a szülői háztól, sok tekintetben magára volt utalva, nem kis mértékben emelte munkakedvét, fokozta iparkodását, fejlesztette önállóságát. Itt érlelődött meg szívében a vágy is, mely részint

a szülői ház szelleme, részint a család összeköttetései által ébresztve, régóta lappangott keblében és őt az egyházi pálya felé vonzotta. Szándékát, hogy pappá akar lenni, nyíltan kijelentette édes anyja előtt, midőn ez őt a VI. osztály bevégezése után haza akarta vinni. Azonban jöllehet jámbor szülői már rég táplálták ama forró óhajt, vajha szeretett gyermeköket az Isten szolgálatára szentelhetnék: mindazáltal tekintve fiatalságát és kis növését, a szerető anya — a sikertelen kísérlettől is tartván — le akarta beszélni fiát elhatározásáról.

„Édes fiam, monda, hisz alig vagy 14 éves, be nem vesznek.“ De a határozott fiu gondolkozás nélkül válaszolá: „Nem bánom; ha egyedül fiatalságom miatt nem vesznek be, az nem szégyen.“ Budáról tehát Esztergomba utaztak. Rudnay primás személyesen elnökölt az 1828. évi szeptember 17-én tartott pályázaton. A jelenlevők között a budai deák kicsinysége általános feltűnést keltett és tréfás megjegyzésekre szolgáltatott alkalmat. „A szabó még ily kis reverendát nem szabott,“ mondták többen kedélyesen. Azonban a kis Dávid győzött sok Góliáth ellenében. A fiu gyönyörű bizonyítványa és értelmes, bátor feleletei annyira megnyerték Rudnay tetszését, hogy e kedélyes szavakkal adá tudtára felvételét: „Fiam, az én katonám leszel.“

Fiatalkora miatt a Lósy Imre érsek (1637—1642.) által alapított és sz. Imréről nevezett pozsonyi papneveldebe küldetett, hol 10—12 növendék szokott rendszeren lenni, kik gimnáziumi tanulmányaik folytatása mellett a káptalani egyházban az isteni tiszteleteknél segédkeznek. Itt öltötte fel Simor János a kék reverendát 1828. november 5, sz. Imre, mint az intézet védszentjének napján. Atyja e napot ezentul állandóan ünnep gyanánt ülte meg. Csendesesen állott műhelye, pihent a munka és a szegények a szokottnál bővebb alamizsnában részesültek. Maga a bold. bibornok is, világos jelétül annak, hogy kizárólag saját elhatározásából és szíve sugallatát követve, lépett a papi pályára, folyton megünnepelte e napot és jelentőségének nyomósítása czéljából azon tartotta első miséjét is.

Pozsonyban folytatott tanulmányai közben ugyanazon komoly törekvés, szívos kitartás és lankadatlan szorgalom jellemzik, a melyről iskolázásának előbbi évei tanuskodtak. Hűen megőrizte itt is „elsőségét“ és annyira tulszárnyalta társait, hogy előljárói méltónak találták azok felügyelőjévé rendelni.

Döme Károly kanonok, az intézetnek akkori igazgatója, 1829. évi szept. 8-án kelt, a növendékek magaviseletéről szóló és a primáshoz felterjesztett tudósításában érdekesen ecseteli, mily okok határozták őt arra, hogy Simor Jánost válassza felügyelővé.



„Alig volt évfolyam — írja a jelentés — melyből nagyobb és minden tekintetben oly tiszta vigaszt meritettem volna, mint azon ifjaké, kiknek magaviseletét az alázattal mellékelt táblázat tünteti fel. Ami a jövő évre választandó felügyelőt illeti, ez esetben nem hiányában szenvedtem az alkalmas ifjakkal, hanem bőségében. Tudván, mily nagy hatása lehet a felügyelő példájának társaira, a legalkalmasabbat választottam. Ez Simor János, ki saját társainak egyhangu véleménye szerint is legméltóbb e tisztségre. Ritka szerénysége, kitünő jámborsága és valóban egyházas szelleme mellett, mérséklet, eszély és csaknem korát meghaladó ítélet jellemzik őt.“ Részletesebben előadván ezután, mily hatást gyakorolt jámborsága s főleg a sz. Alajos tiszteletére rendezett ájtatosságnak társai között eszközölt meghonosítása által, e szavakkal zárja jelentésének idevonatkozó részét: „Ha ez ifjak jámborságukban ily állhatatosak maradnak, már előre boldognak mondom a nyáját, melyet az Ur egykor gondos vezérletükre fog bízni.“

Két évet töltvén Pozsonyban, Nagyszombatba küldetett, hol az 1831. és 1832. évben a bölcsészeti tanulmányokat végezte és 1831-ben *Jordánszky Elek* püspök kezeiből a kisebb rendeket is felvette. A bölcsészeti tanfolyam fényes sikerű befejezése után, mint a jelesek egyik legjelesbike, a híres Pázmány-intézetbe küldetett Bécsbe, melynek nagyhirű egyetemén hallgatta a theologiai tudományokat.

Kiváló tehetségeivel párosult nagy szorgalma folytán itt is csakhamar kitűnt társai közül, jóllehet azok soraiban jelesnél jelesebb tehetségű ifjakkal találkozunk. Ilyenek voltak különösen a korán elhunyt nagytudományu Hoványi, továbbá jeles költőnk Sujánszky Antal, kikhez szorosabb baráti viszony is csatolta. Mily fényes tehetségekkel volt megáldva és mily komoly ügyekezettel tanult, azt legvilágosabban bebizonyította az által, hogy mint papnövendék két szigorlatot végzett, t. i. 1834. nov. 24. a szentirástanból és 1836. jul. 19. az ágazatos hittanból.

## II.

A hajó, mely már néhány év óta minden szükségessel bőven ellátva lebegett az élet tengerén, szerencsésen bevezett az ohajtott kikötőbe.

Elérkezett az idő, melyben Simor János teljesülve láthatta legforróbb vágyát: az uj-szövetség papjává lehetni.

1836. október 18. aldiakonussá, 24. diakonussá és 28. *Ürményi Péter* püspök és kápt. helynök által áldozárrá szenteltetett. Első sz. miséjét

— nyolcz évvel később — ugyanazon napon tartotta Székesfehérvárott, melyen Pozsonyban a reverendát öltötte volt fel, t. i. 1836. november hó 5-én.

Minden zaj és külfény nélkül folyt le a nevezetes esemény. A szokásos vezető nélkül, egyedül benső barátja Blaskovich Ferencz, mint ministráns által kísértetve, lépett az oltárhoz és mutatta be legelső sz. miséjét. Amily egyszerűen folyt le azonban a nagy nap, épp oly nagy becsben tartotta emlékét úgy ő maga, mint egész családja. Különösen édes anyja ünnepelte mindig e napot. Bárhová vezette a sors e napon, mindenütt végeztetett misét fia jóléteért, kérve egyúttal a misézőt, imádkozni vele együtt, hogy mint mondani szokta: „*Fiam jó pap legyen és sokáig éljen.*“

Czéljához jutván, alig várta, hogy a nyilvánosság terére léphessen. *Viber József*, akkori primási irodaigazgató, különösen kegyelvén őt, tetszésére hagyta, hogy magának alkalmazást válasszon. Azonban ezt nem tette és határozottan kijelentette, hogy szívesen megy akárhová, a hová küldeni fogják. Ennélfogva *Kollár István*, érseki helynök 1837. febr. 26. kelt meleg hangú sorokban állította ki számára a kinevezési okmányt, melylyel azon reményben, hogy „valamint szeminárium-i életének egész folyama alatt állandóan kitiüntette magát, úgy a nehéz lelkipásztori hivatalban is teljes mértékben meg fog felelni várakozásának“, Pestre, a Terézvárosba küldötte segédlelkészi minőségben.

Lelkesedéssel kezdette meg hivatalát. Egész odaadással szentelte tehetségeit, erejét és idejét azon magasztos kötelmek teljesítésének, a melyek a lelkipásztor vállaira nehezednek. Nem volt hivatala körében munka, melyet örömmel nem végzett; kötelesség, mely rá nézve teher lett volna. A templomban, iskolában és betegágy körül ugyanazon lelkesedés, lankadást nem ismerő buzgalom, készültség, hivatásszeretet jellemezték.

Nagy munkaereje, melyet a roppant plébánia bokros teendői ugyancsak igénybe vettek, főleg pedig az 1838. árvíz, mely alatt a bős elem pusztító hatalmától sokat szenvedett hiveinek tanácscsal és tettel való gyámolítása, vigasztalása, bátorítása által az óriási veszély könnyebb elviselhetése körül rendkívül sokat fáradozott, kemény próbára tett, nem elégedett meg a kötelességekkel, hanem azokon felül is keresett magának foglalkozást és cselekvési tért.

Életeleme levén a munka, teendőinek pontos és lelkiismeretes végzése után fenmaradt idejét nagy szorgalommal fordította egyrészt a szigorlati készülésekre, másrészt minden irányu öntökéletesítésére. Legnagyobb előszeretettel viseltetett mindig a hittani tudományok iránt, és

egyéb világi tudományokkal csak annyiban foglalkozott, amennyiben azok a hittani tudományokkal összefüggnek, azokat támogatják.

Ima és tanulás között osztotta tehát meg idejét Pesten, kerülve a nagyvárosi zajosabb társaságokat, változatos szórakozásokat és mindazt, mi kitűzött czéljának minél gyorsabb elérésére gátlólag hathatott volna. Komoly törekvése és törhetlen szorgalma lehetővé tette, hogy a fővárosi lelkészkedés sokoldalu teendői és nagy elfoglaltsága daczára is már káplánsága első évében, 1837. október hó 28. harmadik szigorlatát végezze a bécsi egyetemen.

Mint segédlelkész nagy kedvence volt a hívőknek. Odaadó buzgalma, visszavonult életmódja és jámborsága különös tiszteletet és tekintélyt biztosítanak a fiatal segédlelkész számára. Az egész városban ismertté tévők nevét nagy gonddal dolgozott és szónoki művészettel előadott sz. beszédei, melyek mágnesszerű hatást gyakoroltak a hallgatóságra, mely tömegesen látogatta a terézvárosi tágas plébánia-templomot, ha arról értesült, hogy a kedvencz szónok hallatja ékes beszédeit. Ékesszólása és fényes szónoki tehetségei nagy feltűnést keltvén, rövid két évi segédlelkészkedés után, 1839. szept. 22., az azóta már beszüntetett előkelő egyetemi hittanári és hitszónoki hivatalra neveztetett ki, tanuságaul s méltánylásaul úgy tehetségeinek, mint képzettségének.

Hivatalelődei mindig a legjelesebb egyházi férfiak köréből lőnek megválogatva. Néhányan közülök, mint a híres dogmatikus és későbbi nagyváradi püspök, *Szaniszló Ferencz*, legelső tudósaink közé tartoznak. Kineveztetése tehát e hittanári állásra világosan mutatja, hogy alapos készlettsége ismeretes volt azon magasabb körökben, a hol a megfelelő erők megválasztásával foglalkoztak.

Bizonyítja azonban e kineveztetés azon méltó feltűnést és figyelmet is, melyet szónoki képessége és e neműi tevékenysége által keltett.

Azonban e kitüntető állásban sem maradhatott sokáig, mert magas tehetségei miatt szélesebb működési körre hivatott. 1840. július hó 31. a bécsi Pázmány-intézet tanulmányi felügyelőjévé, tehát oly állásra neveztetett ki, mely a legnagyobb kitüntetések közé szokott tartozni, miután az intézet tanulmányi felügyelője a növendékek vezetése körül, azok magasabb kiképzése, hajlamaik irányítása, szellemök fejlesztése és lelkiüetök nemesítése által igen nagy és fontos szerepre van hivatva.

Uj hivatala teljes összhangban állott hajlamaival, tehetségeivel, törekvéseivel. Komoly felfogása, hivatása magasztosságáról táplált meggyőződése és azon óhaja, hogy a gondjaira bizott ifjak nagyobb képzettségét lehetőleg előmozditsa, oly szigorú elvek követésére határozták állá-

sának teendői körül, a melyeknek üdvös eredményeit, hatásait áldva emlegették mindazok, kik az erélyes és szigorú felügyelő alatt időztek az intézet falai között.

Hivatalos teendői mellett rendszeres foglalkozása és munkaszeretete folytán elég időt talált saját tanulmányainak folytatására is és 1841. jun. 7. letette utolsó szigorlatát. Ugyancsak e hivatalában lőn 1841. decz. 8. hittudorrrá avatva, miután néhány nappal előbb, decz. 23., a szokásos vitatkozást is fényes sikerrel végezte.

Kiváló előszeretettel viseltetvén a theologiai tudományok iránt és ezernyi alkalmat találván a hatalmas birodalmi fővárosban arra, hogy gazdag ismereteit még inkább gyarapíthassa: alig hitte volna valaki, hogy rövid idő múlva elhagyja ez állását, visszavonuljon egy falu csendes magányába és a lelkészkedés terére lépjen.

Úgy látszik azonban, hogy az isteni Gondviselés minden egyházi hivatalon keresztül akarta vezetni, hogy majdan annál jobban ismerje különféle állásu papjainak helyzetét, terheit.

Harmadik emeleti szűk szobájában könyveibe mélyedve ült egy napon, midőn gr. *Sándor Móricz* jószágkormányzója azon járatban nyitott be hozzá, fogadná el a gróf egy tekintélyes községének üresedésben levő plébániáját. A fiatal tanfelügyelő nem gondolkozott sokáig. Hiszen ő nem keresett semmit sohasem életében. Cselekedeteinek, elhatározásainak egyedüli rugóját hitbeli meggyőződéséből, hivatása lelkesült szeretetéből és azon hő vágyából merítette, hogy Isten dicsőségét és az emberek üdvét mozdítsa elő. Külső indokok, anyagi előnyök nem gyakoroltak rá hatást. Eszmények után törekedett. Könnyen megmagyarázhatjuk tehát, hogy habozás nélkül mondott bucsút a különben szép jövővel kecsegtető bécsi állásnak és elfogadta az ajánlatot, mely neki egy lelkeszi állásra, a papi hivatás egyik legszebb, munka- és gondterhes bár, de oly működési terére nyitott kilátást, hol a tevékenységet a leggazdagabb sikerek, a fáradságot a legkedvesebb eredmények koronázhatják. Rövid idő múlva 1842. július 14. már prezentálta őt a gróf és aug. 3. megkapta kineveztetését — *Bajnára*.

Bajna nagy magyar falu mintegy két órányira Esztergomtól. Nemes lelkesedéssel foglalta el új hivatalát és ritka buzgalommal ragadta meg mindazon eszközöket, melyek által hiveinek szellemi és anyagi, örökkévaló és ideiglenes javát hathatósan előmozdithatni vélte. Földművesek között lakván, kiknek nagyobb szükségük van a jó példára, mint elméleti oktatásokra, házáat akként igyekezett berendezni, hogy abban, mint tükörben láthassák hivei, miként kell eljárniok. Azonban bőven tárta hivei elé az örök Igazság igéit is, sőt mondhatni, fáradhatlan volt a prédikálásban,

annál is inkább, mivel míg a természettől nyert tehetségei folytán nagy kedvet érezett magában a szónokművészet iránt, addig sokoldalú és alapos ismeretei rendkívül könnyűvé tévék számára a nyilvános fellépéseket. Igen szívesen helyettesítette káplánjait is bármikor a prédikálásban épp úgy, mint az iskolai hitelemzésben, miben, mint a nagyhirű Schmidt bécsi katechetikai tanár hallgatója, nem mindennapi jártasságot és ritka buzgóságot fejtett ki. Megtörtént, hogy elhagyta vendégeit és a háziur szerepét segédlelkészeire bízta, míg el nem végezte a hitelemzést. Átalában különös gondot fordított az iskolákra. Erősen meg volt győződve róla, hogy a nagy Gerson szavai szerint: „A hitélet és erkölcsösség átalakításának nagy munkáját a gyermekeknél kell megkezdeni.” Mint Dupanloup, úgy ő is azt vallotta: „Megmenthetnők a világot, ha behatóbban foglalkoznánk az ifjúsággal.”

Az Isten igéjének hirdetése mellett különös gondot fordított a penitencziatartás szentségének kiszolgáltatására, főleg miután tapasztalta, hogy hiveinek idevonatkozó ismeretei szánsalmasan hiányosak. Megragadott minden kínálkozó alkalmat, hogy hiveit mindazon ismeretek birtokába juttassa, melyek a penitencziatartás szentségének méltó és üdvös felvételéhez mulhatlan megkivántatnak. Törhetlen erélyének, határozottságának és lankadatlan kitartásának sikerült is megküzdeni a nehézségekkel, eltávolítani a tudatlanság vagy közöny mindazon akadályait, melyek az éretnyes élet gyakorlatának legveszedelmesebb ellenségei szoktak lenni. Buzgalma, fáradhatlan tevékenysége nem is maradt eredmény nélkül. Hiveit egészen átalakította, azok gondolkozásának új irányt adott; hajlamait üdvös korlátok közé szorította; cselekvését komolyabb életnézetekre fektette. Illemtudás, szelidség, szendeség honosodott meg az előbb féktelen, könnyelmű ifjúság körében. Kölcsönös szeretet, meglegedés vonult be a családi szentélyekbe. Tisztelet, engedelmisség, ártatlanság uralkodott a gyermekek szívében. A szülők szeretettel és gyöngédséggel függtek gyermekeiken. A jámborság és józanság biztos otthont nyertek. A munkásság és takarékoság a nélkülözést és nyomort száműző jólét képében tűnt elő.

Igazi, Isten szíve szerinti lelkipásztora, valódi atyja levén hiveinek, nem csodálhatni, hogy a legnagyobb tiszteletnek örvendett, rajongó szeretettel találkozott minden oldalon és oly ragaszkodást tapasztalt, hogy távoztával, mint nagy veszteség esetén, könyezve vőnek tőle bucsút szeretett hivei.

Ő maga is nehéz szívvel távozott Bajnáról. Hiszen, mint atya élt gyermekei körében. És ha fáj az atyának, ha meg kell válnia gyermekeitől, távozzhatott volna-e ő megindulás nélkül lelki családjá köréből?!

De engednie kellett a magasabb parancsnak.



## III.

*Kopácsy József* herczeg-primás jól ismervén kiváló tehetségeit és páratlan tetterejét, kelletlenül tekintette azon elhatározását, hogy Bajnára ment lelkészkedni. „Én önt — mondá, midőn nála szándékát 1842-ben bejelentette — másra szántam. De, ha határozott, legyen saját akaratára szerint.“

Négy évig tehát csak Bajnán hagyta, de 1846. július 20. visszahívta őt a szorosabban vett tudományos munkálkodás terére és az esztergomi presbyterium tanárává nevezte, hol a pályavégzett növendékeknek tartott dogmatikai és jogtörténeti előadásokat oly alapossággal, annyi hévvel, hogy volt hallgatói ma is élénken emlékeznek azokra és áradoznak lelkes magasztalásuktól.

Visszatükröződött előadásain a mélyen átgondolt rendszer és a határozottan kidomborodó cél, melynek elérésére törekvéseit irányozá. Az érintett tanfolyam u. i. nagy fontossággal birt.

A nyíló kikelet mozgalmas élete tárult a figyelmes szemlélő elé. Valamint a tavaszi nap meleg sugarai fejlődésnek indítják az alvó természetet, határozott színű gazdag ruházatot öltenek a csupasz ágakra és felbátorítják a kertészt arra, hogy üvegházában féltékenyen őrizett gyöngye virágait a szabad természet nagy kertjébe ültesse ki: akként volt az említett „presbyterium“ is arra hivatva, hogy a férfikorba átlépő ifjak eddigelé óvatosan elzárt és gondtalanul szunnyadó keblét megnyissák a szabad akarat öntudatos elhatározásának azon pályára, melyen mint áldozároknak, azaz egész lényöket Isten dicsőségére és a hivek üdvére áldozatul hozóknak, kellend működniök.

A fiatal, de épp oly komoly és rendithetlen meggyőződéstől áthatott tanár, mélyen átértvén feladatának magasztos célját, nemcsak alapos, hanem lelkes előadásokat is ügyekezett tartani, hogy meggyőzve hallgatóit hivatásuk szentségéről, a vallási öntudatosság és papi tökély azon magaslatára emelje, hol az önmegtagadás és buzgó kötelességteljesítés legékesebb virágai tenyésznek.

Amily hervadhatlan leveleket font buzgó lelkészkedése alatt elévülhetlen érdemeinek páratlan koszorújába, épp oly virulók a sikerek azon rózská, melyeket a tövises tanári pályán hivatott munkássága által gyűjtött, jóllehet igen rövid volt az idő, melyet e hivatalában töltött.

A herczeg-primás közvetlen közelében ragyogtatván ritka tehet-

ségeit, csaknem lehetetlen volt, hogy azok fényét észre ne vegye. De hiányzott éppen az alkalom, hogy tágasabb működési kört nyisson tehetségeinek.

Eközben azonban *Kopácsi József* 1847. szept. 18. váratlanul elhunyt és az egyházmegye ügyeinek vezetése *Kunszt József* kápt. helynök vállaira nehezedett. A nagy változás, melyet a hercegprimás elhalálása okozott, *Simor Jánosra* nézve sem maradt hatás nélkül, annál is kevésbbé, mivel a káptalani helynök előtt sem voltak ismeretlenek feltűnő szellemi tehetségei. Alig vette tehát át az egyházmegye kormányát, máris oldala mellé hívta őt. Ekként lett *Simor* tanárkodása második évében helynöki, később hercegprimási titkár. Mint titkár is teljesen betöltötte helyét, tökéletesen megfelelt minden várakozásnak.

Másrészt fényes jövője tekintetéből is nagyon előnyös volt rá nézve a kitüntető hivatal. Mint titkár bő alkalmat talált u. i. arra, hogy megismerje a főmegyei kormányzat belső szervezetét és gyakorlatilag sajátítsa el azon ismereteket, melyek az egyházmegyei kormányzás megfelelő kezeléséhez szükségesek és a melyeknek nemsokára, mint főpásztor, igen nagy hasznát vette.

Ekkép vezette az isteni Gondviselés *Simor János* sorsát mindazon hivatalokon keresztül, melyek alkalmasan előkészítették választott eszközét arra, hogy majdan vértézve legyen mindazon ismeretekkel, melyek őt a magyar egyház egyik legdicsőbb vezérférfiává képesítendik.

Titkársága idejébe esik a magyar nemzet életének azon emlékezetes mozzanata, mely lázas izgatottságba hozta a kedélyeket és magával sodorta nemzetünk legjobbjait is, kik az új eszmék viharos áramlata közepett szilárdan megállani képesek nem voltak.

Alig bizonyítja valami *Simor János* mély belátását, higgadt gondolkozását és mérsékletét annyira, mint azon tapintatteljes magatartása, melyet e forrongás idejében tanusított. Szerette hazáját, mint kevesen; lelkesedett szabadságáért, mint kevesen; de bölcsen átlátta a követett irány veszélyességét is. A szigorúan konzervatív és egyházi szellem is sokkal tökéletesebben volt kifejlődve lelkében, hogysem bármily felforgatással fenyegető tanok visszhangot kelthettek volna szívében. Távol maradt tehát minden mozgalomtól és míg élénk érdeklődéssel kísérte az események fejlődését s aggódva gondolt a végkifejlésre, melynek végzettségét sejtette, kettőzött buzgalommal szentelte magát az egyházi ügyek vezetésének, a melyek körül alapos tájékozottságából folyó tapintata és erélye által nagy érdemeket szerzett.

Ez emlékezetes időben egy fordulattal találkozunk életében, mely annak egész további folyamára határozott befolyást gyakorolt.

## IV.

Az érintett fordulat azon kineveztetés volt, melynél fogva 1850 elején ismét Bécsbe tette át lakását, mint az Ágoston-intézet egyik igazgatója. A nevezett intézet, az „Augustineum“, e század elején Frint püspök fáradozásai folytán, a miért „Frintaneum“ nevet is visel, I. Ferencz király által alapíttatott azon czélból, hogy ott már felszentelt papok felsőbb kiképeztetést nyerjenek és tudorokká avattassanak. Négy igazgatója van, kik közül az egyik rendesen magyar. Ide neveztetett ki *Simor János*. Egyuttal valóságos, szolgálattevő csász. és kir. udv. káplán lón. Mint tanulmányi igazgató az egyházjog és történelem tárgyait nyerte. Ismét oly állást nyert tehát, hol kedvező tanulmányainak élhetett és kizárólag a hittani tudományokkal foglalkozhatott. Sokoldalu készütsége, alapos tudománya, vonzó előadása által nagy tekintélyre emelkedett az intézetben. Személyes kiváló tulajdonai, határozottsága, erélye, jelleme pedig nagy tiszteletet szereztek neki, melyet szorgalmas tudományos munkássága is támogatott. Előbbi állásai sokkal nagyobb mértékben veték igénybe fizikai idejét, hogysem irodalmilag is tevékeny lehetett volna. Folyton tanult ugyan. Sohasem szakította meg buvárkodásait. Szellemi kincstárát állandóan gazdagította. De tudományának közlésére, eszméinek terjesztésére nem jutott ideje.

E kedvező alkalommal jelen állása örvendeztette meg. Nem is mulasztotta el annak szorgalmas kiaknázását. Sűrű egymásutánban jelentek most meg tudós cikkei, terjedelmes értekezései, melyeknek tárgyát szak-tudományából, az egyházjog és történelem köréből merítette. Leginkább a Mainzban megjelenő és Moy, jelenleg Vering által szerkesztett „*Archiv für Katholisches Kirchenrecht*“ czimű tudományos folyóiratba dolgozott. Itt jelentek meg azon nagybecsű s feltűnést keltett értekezései, melyek „*De sacris Romanis Congregationibus et illarum auctoritate*“ (XI. köt. 410 lap.), továbbá: „*De s. Congregatione s. Officii et Concilii*“ (XV. köt. 133 lap) és „*De s. Congregatione Judicis*“ (XXI. köt. 46 lap.) czimek alatt láttak napvilágot.

Hatalmas tudványa által ösztönöztetve, szabadságidejét, a nyári szünetet hosszabb tanulmány-utakra szentelte. Szorgalmasan látogatta ilyenkor a nagy könyvtárakat, tanulmányozta az egyházi műremekeket s gazdag elméleti ismereteinek ezáltal életet, maradandóságot biztosított. Igazgatói állása volt utolsó tanári működése. Nem hosszú idő múlva újabb, messzehatóbb tevékenységi körrel kellett azt felelcserélnie.



Történt, hogy a bécsi közoktatásügyi miniszteriumban valami magyar egyházjogi kérdésen fenakadván, egy magyar tudóst kerestek, ki azt megfejtse. Értesülvén, hogy az Augusztineumban volna erre alkalmas egyén, *Simort* bízták meg a kérdéses tétel kidolgozásával. Nagy meglepetésére megbízónak, három nap múlva átnyújtotta dolgozatát. Rövid idő múlva hasonló eset ismétlődött és ismét hozzá fordultak. E körülmények irányozták rá a magasabb körök figyelmét és szolgáltak indokul arra, hogy 1851-ben a birodalmi kormány oktatásügyi miniszteriumának osztálytanácsosává neveztessék.

Alig foglalta el e magas állást, midőn pár hó múlva székesfehérvári kanonokká és nemsokára széplaki apáttá lőn.

Az ötvenes években válságos időket élt Magyarország. A forradalom után, aléltan feküdt minden tetterő, kihalóban volt minden nemesebb lelkesedés. Minél élettelenebb volt azonban a magyar haza, annál lázasabb tevékenységet fejtett ki Bécs, hogy a nemzeti szellem szendergésének kedvező alkalmát jól felhasználva, a közönyös országot teljesen meghódíthassa magának. Lázasan kovácsolták Bécsben a bilincseket a magyar haza és az egyház részére egyaránt.

Leghevesebben folyt e kétes dicsőségű munka, midőn *Simor János* a miniszterium kebelébe lépett. Elszorult az egyházért és hazáért hőn dobogó szive, midőn látta a terveket, melyek hivatása honfiainak és hitsorsosainak elnyomatása leendett. Attilius Regulus, a nagy római hazafi, ki később volt nehéz bilincseket hordozni Karthagóban, mint hazája függetlenségét veszélyeztetni, jut önkéntelenül eszünkbe, ha tanácsossága alatt tanusított nemes hazafiságát vezetjük lelki szemeink elé. Férfias nyíltsággal és erélyesen lépett fel az egyház szabadságának korlátozására czélzó tervek ellen. Bizonyos, hogy Regulus példája szerint később lett volna megválni előkelő és nagy kilátásokkal kecsegtető hivatalától, mint — ha hallgatagon is — beleegyezni a nemzetünk ezredéves jogait sértő szándéklatokba.

Minden tettét a szigoruan egyházas szellem, lelkes honszeretet és a király iránti határtalan hűség jellemzé. Nemes törekvése volt a nehéz viszonyokat lehetőleg javítani, a nemzet elidegeníthetlen jogait megvédeni, a király és a nemzet között a boldogító öszhang létesítését tőle telhetőleg előmozdítani.

Mily bölcsesség, erély, hazaszeretet és önzetlenség vezérelték tetteiben; mily fényes eredményeket vivott ki egyháza és hazája javára határozottsága, tudománya és jelleme fegyvereivel, félreismerhetlenül bizonyítja főleg a siker, mely működését az egyházi javak után adandó urbéri kár-

pótlást és a magyar nyelvnek az iskolákban való jogosultságát és tanítását illetőleg kíséré.

A magyar püspökségeknek és egyháznak ma egy fillérnyi urbéri kárpótlásuk sem volna, ha *Simor* e jog mellett tudománya és bátorsága egész hatalmával sikra nem szállott volna. Csak az ő erélyes fellépésének és tudománya gazdag tárházából meritett czáfolhatlan érveinek köszönhető, hogy e veszélyben forgott nemzeti jog dicsőségesen meg lőn mentve, a haza számára törvényesen biztosítva.

Lángoló honszeretettől áthatott nemes buzgalommal küzdött a nemzet egyik legdrágább kincse — nyelve mellett is és kivívta a haza legnagyobb hálájára érdemes azon eredményt, hogy a nyelv jogosultsága az iskolákban elismertetett, tanítása elrendeltetett. Őszinte hazaszeretetének hangos tanui azon fáradozásai is, a melyekkel több száműzött honfi öngazolását megkönnyítette, őket méltatlan üldözések ellen megvédelmezte.

A nemes hazafias működés, mely tanácsosságát jellemzé, egymaga elegendő volna arra, hogy e bérczkoszoruzott haza minden igaz fia lelkes tisztelettel említse *Simor János* nevét és a leggyöngédebb kegyeletet biztosítsa számára a késő unokáknál is. Fényesen bebizonyította, hogy valódi jellemes férfiú, ki távol minden személyes érdektől, feledve önmagát — egyedül hazájának és egyházának javát hordozta szivén, azt törekedett a lehetőségig előmozdítani.

Mig azonban ekként főnkelt gondolkozása és nemes magatartása által vakító megvilágításba helyezé gyémántjellemét, addig igazolva látjuk életpályáján Canning amaz állítását is, hogy „a jellem azon ut, mely ha nem is a legkényelmesebb, de mindenesetre az, mely legbiztosabban vezet a hatalomhoz.”

Mindenki szerette, tisztelte, magasztalta és bizalommal viseltetett iránta. Teljesedtek rajta Cornelius Neposnak Pomponius Atticusról mondott szavai: „Huic omnes, quos possent, honores publice haberent.” („Mindenki a tőle kitelhető tiszteletben részesítette.”) Csodálták lángeszét, gazdag ismereteit és vasszorgalmát. Ami azonban leginkább elbűvölte mindazokat, kikkel érintkezésben állott, páratlan jelleme és elvhűsége volt. Thun, a hatalmas miniszter is különösen e kiváló tulajdonai miatt tisztelte meg őszinte nagyrabecsülésével. Tekintélye oly nagy volt, hogy a mi ellen óvást tett, az nem nyert szentesítést.

Érdemei méltánylásául 1854-ben miniszteri tanácsossá lőn előléptetve. Mint ilyen ugyanazon évben nagyobb utazást tett a külföldön: Német- és Olaszországban.

Leginkább érdekelte Róma és az örök városban sz. Péter sirja,

annyira, hogy habár e dicső város nagyszerű emlékeit és a kath. hit ereklýeit oly szorgalommal tanulmányozta, hogy elmondhatta később: „Róma régi és újabb csodás alkotásait teljesen ismerem,“ mindazáltal ottléte alatt leggyakrabban az apostolpár sirja látta magánál imádkozni, tanuságául azon rendithetlen ragaszkodásnak, melylyel az apostoli szent Szék iránt viseltetett.

Ugyanazon hevülettel, melylyel az apostolok sirjához sietett, látogatta ugy ezen alkalommal, mint összes római tartózkodásai alatt, a katakombákat, a kath. hitágazatok e márványtanuságait és enyészhetlen lelkesedést meritett a sz. sirok termékenyítő porából.

## V.

Visszatérvén olaszországi utazásából, a legnagyobb buzgalommal folytatta ismét azon kiváló működést, mely által magára vonta a magasabb körök figyelmét és indokául szolgált azon tökéletesen megérdemelt kineveztetésnek, mely tanácsossága hetedik évében, a magyar püspöki kar tagjainak sorába emelé.

A papi és emberi erényei, nagy tudománya és széleskörű műveltsége által egyaránt kitűnő férfiúnak eddigi hivatalai, magas állásai után rég lehetett sejteni, hogy mint a nap folyton magasabbra emelkedik, úgy ő is eléri az egyházi méltóságok legmagasabb fokozatait.

A ki személyiségét, rendkívüli szellemi adományait, tevékenységét és jellemét ismerte, nem zárkozhatott el azon hivatottsága elől, melylyel az egyház vezérférfitái közé látszott kijelelve lenni és csak hő szeretettel övezett királyunk bölcseségének, atyai gondosságának bizonyítékát látta azon legmagasabb elhatározásában, melylyel *Simor Jánost* a *győri* egyházmegye főpásztorává nevezvén ki, oly tért nyitott számára, a hol nemcsak ragyogó tehetségeivel tündökölhett leginkább, hanem alkalmat is talált arra, hogy az egyháznak és hazának minél nagyobb szolgálókat tegyen.

A legmagasabb kézirat — mint nagy gonddal vezetett naplójában feljegyezve találjuk — 1857. febr. 20. kelt Milanóban, hol akkor ő felsége tartózkodott. A római sz. Szék márcz. 19-én erősítette meg. Felszenteltetése Esztergomban történt 1857. június 29. *Scitovszky János* bibornok és herczeg-primás által, *Peitler Antal* váci és *Farkas Imre* fehérvári püspökök segédkezése mellett, nagy ünnepélyességek között. Jelen voltak a bécsi nunczius *De Lucca*, *Deák* *Zsigmond*, *Angelo Parsi*

püspökök, továbbá a fehérvári és győri egyházmegye képviselői, az elsők, „hogyan szomorúan bocsássák el kebelökből az ujjongóan szenteltet, mint a hol született és már több év óta, mint az ottani káptalan egyik ünnepelt tagja közszeretet tárgya volt; az utóbbiak pedig, hogy annál nagyobb örömmel vegyék őt át, mint Krisztus nyájának Főpásztorát, a hívőknek atyját, apostolát.“

Még a szentelés napján hagyta el Esztergomot és utazott Győrbe, hová éjjel megérkezvén, „éjjél után — mint írja — foglalta el palotáját, melyet azelőtt nem is ismert.“ Másnap korán reggel csendes misét mondott a székesegyházban a Mária-oltárnál, hálát rebegvén Istennek, „hogyan a szűz Istenanya közbenjárása által szerencsésen elvezette új hivatalának színhelyére.“

Felszentelése napját örömnép gyanánt ülte meg a győri egyházmegye. És méltán! Joggal mondhatta el u. i.: „Az Úr adta nekünk e napot, örvendezzünk és vigadjunk rajta!“ Mert oly főpapot nyert, ki dicső hivatásának és terhes kötelmeinek magaslatán állva, apostoli buzgalomtól áthatott kebelével vette a kormányzás gondjait, soha semmit sem tévesztvén szeméi előtt, mi által hiveinek üdvét munkálhatta.

Julius 5-én foglalta el ünnepélyesen püspöki székét. Résztvettek a nagyszerű ünnepélyen *De Lucca Antonin* apostoli nuncius, tarzusi érsek, a felszentelésnél segédkezett váci és székesfehérvári püspökök, a pannonhalmi főapát, nagyszámu más egyházi előkelőség, papságának tulnyomó nagy része és óriási közönség. Felolvastatván a hivatalos okiratok, *Deáky Zsigmond* püspök, székesegyházi olvasó-kanonok üdvözölte őt a papság nevében. Bemutatván ezután a papság hódolatát, nagy szellemét és az egyház sz. ügyeért buzgó lelkületét fényesen visszatükröztető remek pásztori szózatot intézett hozzá, melyet kinyomatva, minden egyes papjának meg is küldött. Majd a nép énekelte a „*Jöjj el Szentlélek Uristen*“ himnusz és kezdetét vette a prédikáció, melyet hiveihez intézett.

A pásztorbot jelvényes természetéből indulva ki, részletesen ecsegette az óriási hallgatóság előtt a püspöki hatalom jogait és köteleességeit.

Palástban és süveggel lépett a szószékre, de gátolva érezvén magát ez öltönyök által, csakhamar letette és csak karingben folytatta azon tartalomgazdag és sz. lelkesedéssel mondott beszédét, mely hallgatóságára rendkívüli benyomást gyakorolt. A beszéd végeztével kezdetét vette az ünnepélyes sz. mise, mely után apostoli áldást adott.

Első megjelenésével teljesen meghódította hiveinek szíveit. De nem is lehetett volna megtagadni a szeretetet, tiszteletet és ragaszkodást oly Férfiutól, ki *Simor János* tevékenységét fejtette ki. Hiszen oly buzga-

lommal, szent lelkesedéssel élt magas hivatalának, hogy dicső emlékét, áldásos működését fenn fogják hirdetni mindenkor ez egyházmegye évkönyvei, mert alig volt az egyházmegyében ügy, melyre nézve nevezetes intézkedéseket ne foganatosított volna. Az istenitisztelet fénye és rendje, az iskola, az anyagi viszonyok — mind egyaránt hivatott intézőre, lelkes kormányzóra, bőkezű pártfogóra találtak személyében.

Gazdag tartalom és remek irály által egyaránt híres körleveleiben mindig fontos gyakorlati tételeket fejtegetett, hogy lelkészeit kötelmeik buzgó betöltésének egészen megnyerje, erényes életre serkentse, az egyházas szellemben szilárdítsa, a sz. Székhez való ragaszkodásban megerősítse.

Igy nevezetesen 1858. május 29-én kelt rendelete által megszüntette azon szokást, mely szerint július—augusztus hónapokban nem tartattak sz. beszédek. Bő tudományossággal vitatja e kötelem állandóságát az egész év folyama alatt és habár elismeri is, hogy a nagy hőség folytán kisebb a hallgatók száma, mindazáltal nem engedi megfosztatni a buzgóbb hiveket az Isten ígéjének hallgatásától.

1858. június 22. kelt körlevele a templomi képekről szól és felhívja a lelkészek különös figyelmét arra, hogy a templomokban elhelyezendő képek szépészeti szempontból is kifogástalanok legyenek, annál is inkább, miután a napjainkban divó műtárlatok által az izlés általános finomult.

Főpásztori teendőinek végzése körül lankadhatlan buzgóságot, fáradtságot nem ismerő kitartást tanusított. Beutazta egyházmegyéjét, meglátogatta hiveit és mindenütt ünnepélyes miséket végzett, beszédeket tartott. Emlékeztetések különösen szakadatlan bérmautjai, melyek kedvező alkalmat nyújtottak neki arra, hogy hivei hitét szilárdítsa, őket szónoklatainak varázsával a jóra serkentse. Minden nevezetesebb ünnepélyen résztvett.

Püspöksége első évére esik ő felségeik, a király és királyné körútja, melyet hazánkban tettek és Zsófia főhercegnő elhalálózása miatt egy időre félbeszakítván, később folytattak. Utazásuk e második szakában érintették a győri egyházmegye területét. *Simor János* fogadásukra Sopronba sietett és ott 1857. augusztus 8. 9. és 10. állandóan ő felségeik környezetében tartózkodott. Az ünnepélyes fogadtatás augusztus 8. történt. Ő üdvözölte a felségeket. Másnap a sz. György templomban ünnepélyes misét mondott, melyen ő felségeik is résztvettek. A következő napon, 10-én pedig az Orsolya-szűzek zárdájában kalauzolta ő felségeiket.

Mint minden kötelessége körül, úgy főleg a szónoklásban volt fáradhatlan. Ritka szónoki tehetségekkel rendelkezvén, beszédei mágnes-



szerűleg vonzottak. Ha hire futott, hogy ő szónokol, rendszerint zsúfolásig telt meg a főszékesegyház.

Egy ízben, Nagyboldogasszony napján, melyen a győri székesegyház bucsúja is tartatik, annyira megtelt a templom, hogy lehetetlen volt a főajtón keresztülhatolni. A jellemző ténytetudomására adták és tanácsolták, vonulna a sekrestyén át a templomba. Azonban mit tett? Megérkezvén a főbejárathoz, hangosan oda szólott a népnek: „Lássátok, ha nem eresztetek be, nem lesz sem misétek, sem prédikációtok.“ A nép erre tiszteletteljesen, de csak nagy nehezen, utat nyitott.

Kiváló gondot fordított az iskolaügyre is, bölcsen átlátván, hogy az iskola a legbensőbb összefüggésben áll a nemzet értelmi, erkölcsi és anyagi állapotával, hogy az iskola működésének iránya határozza a nép egész gondolkozása, érzés- és cselekvésmódja felett. E meggyőződés által vezéreltetve az iskolák kül- és belügyeit a legnagyobb figyelemmel kísérte és akként intézte azokat, hogy meggyéje iskolái mintaszerűekké lettek.

Mélyreható ujitásait egyházmegyéje legelső iskolájában, a papneveldeben kezdette meg, midőn annak theologiai tanfolyamánál a csoportrendszer helyett az osztályrendszert hozta be és a négy tanár mellé még kettőt rendszeresített. Egy másik nevezetes alkotása volt e téren, az 1857. decz. 18. életre keltett „*kis- vagy gyermek szeminárium*“, mely által fogyanatosítani ohajtotta a tridenti zsinatnak a papság gondos kiképeztetésére vonatkozó rendeleteit.

Amily világosan bizonyítják azonban ezen intézkedései, mennyire fektött szíven papjainak alapos kiképeztetése, épp oly szigorral kívánta meg a növendékektől, hogy szorgalommal lássanak tanulmányaikhoz és lankadatlan kitartással ügyekezzenek a sz. hivatásukhoz szükséges sokoldalú ismereteket elsajátítani, tudván, mennyire ohajtja ezt maga az Ur is, midőn prófétája által mondja: „A pap ajkai meg fogják őrizni a tudományt.“

Ugyanezen okból nagy figyelmet fordított a felvételi pályázatoknál a jelentkező ifjak tehetségeire, szorgalmára és folyton őrszemmel kísérte törekvéseiket, kitartásukat. Atyai szeretettel gondoskodott arról is, hogy anyagi tekintetben a lehető legjobb ellátásban részesüljenek.

A sz. irás szavaival tartván: „Méltó bérére a munkás“, sohasem feledkezett meg papjainak anyagi helyzetéről, sőt azt tőle telhetőleg javítani törekedett. Számos lelkészi állomásnak vett földeket, tett alapítványokat és hatezer frttal megteremtette az egyházmegyei nyugdíjalapot, melyből ötezeret egyszerre letett, a hatodikat pedig évi 200 frtnyi részletekben törlesztette.

Ritkaság valóban oly férfiú, ki annyira érezze át püspöki hivatását, oly törhetlen erővel ügyekezzeék kötelmeinek betöltésére, mint *Simor János*. A legnagyobb püspökök életét tüzte ki magának utáznandó mintaképül és szorgalommal tanulmányozva az egyháznak idevágó utasításait, lángoló hitéből fakadt kiolthatlan lelkesedéssel törekedett azokat érvényesíteni. Semmit sem parancsolt, a mit előbb maga nem gyakorolt. Semmiben sem vonta ki magát a törvény kötelező ereje alól. Tudta, hogy a törvény teljesítését sürgetvén, saját életének is jelel irányt.

Tett, izzadott, fáradozott minden utógondolat és önérdek nélkül. Önbizalma erőt nyújtott neki. Erélye mérséklettel párosulva biztosítá sikereit. Cselekedeteinek rugóját mély hitbeli meggyőződése képezte. Lelkesedése Isten és egyháza szeretetéből fakadt. Tetteinek végcélja egyedül Isten dicsősége, egyházának és hazájának java, emelkedése, virágzása volt. Istenbe vetve bizalmát, nála keresve erőt és kitartást, tiszta lelkiismerettel és magán élete szentségének dicsfénye által környezve haladt pályáján, mint oly igazi püspök, ki állandóan szemei előtt lebegtette a sz. írás intelmét: „Vigyázatok magatokra és az egész nyájra, mely fölé a Szentlélek püspökké rendelt Isten anyaszentegyházának kormányzására, melyet saját vérével szerzett.“ (Ap. Csel. XX. 28.)

Nemes buzgóságtól átlengett tevékenysége meg is termette áldásos gyümölcseit. Lendületet nyert a vallásos hitélet; örvendetes virágzásnak indult a tanügy; fokozódott a közműveltség; terjedt az Ur sz. csarnokainak művészi izlésre valló disze; lelkes buzgalom honosodott meg a pap-ság kebelében és jelentékenyen javult anyagi helyzete. Mindezek mellett valódi atyja volt hiveinek, ki mindenkinek számára rendelkezett a vigasz és bőkezű segítség balzsamával. Előmozdította úgy székvárosa, mint egész egyházmegyéje összes községeinek érdekeit. A győri egyházmegye egyik legnagyobb püspöke volt! Emlékét épp oly hő kegyelettel őrizendi a legkésőbbi utókor, mint a mily hálás tisztelettel és ragaszkodással viseltett iránta azon nemzedék, mely nagy szellemének és nemes szívének jótevő befolyását érezni szerencsés volt. Méltányolta rendkívüli működését ő felsege is, midőn 1865-ben a valóságos belső titkos tanácsosi méltósággal tüntette ki. Hivei ismervén áldásos tevékenységének gyümölcseit és eredményeit, hálás tisztelettel és szeretettel viseltettek iránta és a legőszintébb szomorúság és igazi bánkódás töltötte el keblüket, midőn 10 évi püspöksége után körükből eltávozott. Ő maga is nehéz szívvél távozott szeretett hiveitől.

Kiviláglik e tény azon jellemző szavakból, melyeket 1867. évi május 9. naplójába irt.

„Korán reggel, egész csendben indultam Győrből Esztergomba, állásom új helyére.“ Ezek után folytatja: „1857-ben, a június 29. és 30. közötti éjjelen jöttem, mint újonnan felszentelt püspök, Esztergomból Győrré, anélkül, hogy érkezésemet valaki sejtette volna. Korán reggel, anélkül, hogy jószágkormányzómon, a kocsison és egy szolgán kívül valaki a dologról tudott volna, mentem Győrből Esztergomba.

*Szomorúság töltötte el szívemet, hogy el kellett hagynom e széket és ez egyházmegyét, melyet annyira szerettem, melynek egészen feláldoztam magamat. Bánatomat csak azon gondolat enyhítette, hogy sohasem tettem semmit sem más székre történendő áthelyeztetésem érdekében.* „Itéleteid Uram, nagy mélység!“ (Zsolt. XXXV. 7.) *Vajha ne teljesednék rajtam a királyi zsoltáros szava: „Felemelvén, levetettél engem.“* (Zsolt. CI. 11.) *Amint azonban az Úr akarja, úgy legyen.“*

## VI.

1866 egyike hazánk életében a legszomorubb emlékü éveknél. Éhség, háború és ragály, oly három ellenség rontott határainkra, a melyek ellen csak a legnagyobb és legdrágább áldozatok árán lehet küzdeni.

A lakosság nagy része a terméketlenség és éhség miatt kesergett. Mások a harczterről érkezett leverő hírek felett busongtak. Mindenkit megrendített azonban a gyászeset, mely *Scitovszky János* bibornok, hgprimás és esztergomi érseknek 1866. október 19. történt elhunytát jelentette. Általános és őszinte fájdalomérzet hatotta át az országot, midőn értesült, hogy az áldott lelkű főpap nincs többé!

Sokat zaklatott hazánk nagyfontosságú események, nevezetes átalakulások küszöbén állott. A szabadságharczot felváltó szomorú korszak alkonyához közeledett. Az elnyomás rendszerén nyugvó kormányzás perczei meg voltak számlálva és derengni kezdett a szebb jövő hajnalpirja, jóllehet a birodalom székvárosában szívosan ragaszkodtak még a hatalomhoz és azt kezeikből kiengedni nem sok hajlandóságot mutattak. Az 1861. évi kísérlet, mely a fenforgó kérdések végleges elintézésére fogamatba vétetett, eredménytelen maradt. A viszonyok mindazáltal oly rohamosan fejlődtek, hogy a kiengesztelődés reménye mindinkább megszilárdult a honfiak keblében, főleg akkor, midőn a népének javán függő, atyai szívű uralkodó, bölcs tekintetbe véve a nemzet ezredéves jogait, méltányos kívánságait, esze és szíve sugallatát követve, elhatározta a válságos helyzet megoldását.

Hazafias lelkületű férfiakat választván a legfőbb méltóságokra,



egyengette a nagyjelentőségű fordulat utjait. Majláth Györgyöt és Sennyey Pált állította az ügyek élére. Velök megszűnt a rendszer, mely a nemzet jogaival meg nem egyezett. Kineveztetésük a kiegyezés nyitánya volt. A kibékülés nagy művének ez előkészületei között húnyta be szemeit *Scitovszky János* bibornok és 1866. október 23. helyeztetett el végnyugvása helyére az esztergomi bazilika sirboltjában.

Temetésén, melynek szertartásait *Bartakovich Béla* egri érsek végezte, csak két püspök volt jelen: *Peitler Antal* Váczról és *Simor János* Győről. Senkisem gondolta volna akkor, hogy ezek egyike ül a sirjához kísért bibornok megüresedett helyére!

A készülöben levő nagy események miatt sokáig a primási szék betöltésével várni nem lehetett. Nem is késett sokáig ő felsége. Rövid három hó alatt megejtette választását és oly fiatal püspököt tisztelt meg a kinevezéssel, ki a közvélemény jeleltjei között nem is szerepelt.

A győri püspököt egy téli napon Majláth György kancellár felsőbb parancs folytán Bécsbe kérte és ő felsége nevében felszólítá a primási szék elfogadására. Bármily hódolattal viseltetett is az uralkodó ház és tisztelettel akarátának közvetítője iránt, mindazáltal vonakodott ez ohajnak eleget tenni. Ki is jelentette ő felsége előtt, hogy „készebb a győri püspökségről is lemondani, mint primássá lenni.“ De a király nem tudott lemondani szándékáról és határozottan kívánta, hogy teljesítse akarátát. „Ha nem akarja elfogadni — mondá — akkor parancsolom, hogy elfogadja.“ „Ha felséged parancsol velem — válaszolá a győri püspök — akkor engedelmeskedem.“ Ez január 19. történt, 1867-ben. Másnap készen állott a kinevezési okmány, melynek tartalomgazdag szövege szószerint a következőleg hangzik:

„**Mi Első Ferencz József, Isten kedvező kegyelméből Ausztriai Császár, Magyar-, Cseh-, Dalmát, Horváth-, Tót-, Halics-, Lodomérországok apostoli, úgy Illyria stb. Királya; Ausztria főhercege, Krakó nagyhercege, Lotharingia, Salzburg, Steyer, Korontán, Krajna és Bukovina, Fel- és Alsó-Szlézia hercege, Erdély nagyfejedelme, Morvai ögróf; Habsburg és Tyrol grófja** stb emlékezetül adjuk ezennel jelentvén mindenkinek, kiket illet: hogy mi szemünk előtt tartván, mikép a Mindenhatónak tisztelete leginkább azáltal öregbittetik, ha az egyházi méltóságokra Általunk kegyelmesen azok emeltetnek, kiket kitűnő szellemi tulajdonokkal párosult erények s a lekipásztorkodásban tündöklött buzgalom ajánlatosakká tesznek, kegyelmes tekintetbe vevén az erény és isteni törvényhez alkalmazott élet folyamát és tántorithatlan hűségben viselt különbféle hivatalaiban az Isten egyháza és haza iránti magas érdemeit, a Mi hűséges és őszintén

kedvelt hívünknek, *tisztelendő* **Simor János** győri Püspöknek, Ő Szentsége a római Pápa házi főpapjának, valóságos belső titkos tanácsosunk, tiszteletbeli udvari káplánunk, római nemes polgár és bekebelezett hittani tudornak kiváló érdemeit, ki is hittani tanulmányait a bécsi egyetemenél dicsérettel bevégezvén s nyilvános pályáját mint pesti segédlelkész megkezdvén, már eme állásában is képességének és tudományos műveltségének oly kitűnő jeleit adá, hogy a magyar királyi helytartótanácsunk által csakhamar a pesti egyetemenél a hittan előadása és az ifjúság lelki vezetése reá bízott, később a bécsi Pázmány-féle papnöveldénél tanulmányi felügyelőül neveztetvén, ezen minőségben a növendékeket az egyházi tudományok művelésében és fontos hivatásukhoz szükséges egyéb hasznos ösmeretek megszerzésében buzdító példájával lelkesíté, honnan ismét a lelkipásztori pályára visszalépven, az esztergomi egyházi főmegyében, Bajnán, mint plébános, hiveinek a vallás- és erény követésében például szolgált, majdan 1846. évben a pályavégzett növendékek bővebb kiképzésével Esztergomban megbiztatván, ugyanott később mint főkáptalani helynöki, aztán mint érseki titkár dicséretesen működött, 1850. évben pedig a bécsi sz. Ágostonról nevezett papképző intézetben tanulmányi igazgató, továbbá a vallásoktatási miniszteriumban mint osztály-, utóbb mint miniszteri tanácsos, az egyháznak és államnak jelentékeny szolgálatokat tett, miértis előbb ugyan fehérvári kanonokká és széplaki apáttá, 1857. márczius 19-én pedig győri püspökké, később egyszersmind belső titkos tanácsossá lőn Általunk kinevezve, mind eme elősorolt állomásokban, fáradhatlan munkásságot, ernyedetlen tevékenységet és buzgalmat fejtett ki s e mellett magas műveltsége, tudományossága, egyházi- mint világi dolgokban kitűnő jártassága, buzgó és erélyes egyházi kormányzata, mindenek felett pedig feddhetlen egyházi példás élete és magatartása által, az általános becsülést és köztiszteletet magának kivivá s ezen fölül mint püspök, megyéjében az egyházi fegyelem megsziládítása, a vallásos buzgalom s hitélet élénkítése, az Isten igéjének lelkes hirdetése, keresztény és jótékony intézetek és társulatok felállítása által mások felett messze kitűnt, a székesegyházak s más templomokat bőkezű adakozásával felékesítette, székvárosában, Győrött gyermek-növeldét, a szent Vinczéről nevezett irgalmas nénéknek zárdát, kisdedóvodát és a szenvedő emberiség számára kórházat, Sopronban a szegény leányok számára a Megváltóról nevezett zárdaszüzek vezetése alatt nevelőintézetet jelentékeny áldozatokkal alapított, a szűkölködő néptanítókat és segédlelkészeket bőkezűen segíté, a szolgálatképtelen lelkészek és némely kevésbbé javadalmazott lelkészségek javára alapot alkotott, a művészetet, irodalmat és

tudományt hazafias áldozatokkal mindenkoron kegyelte, végre felséges uralkodó Házunk iránt állandó s törhetlen hűséget tanusított, azért ugyan ő neki a főpásztornál megkívántatott erények és tulajdonokkal tündöklőnek azon legmagasb megelégedésünk bővebb bizonyságául, melyet az egyház, a hon és felséges Személyünk iránt teljesített szolgálatai által magának kiérdemlett, a Krisztusban főtisztelendő Atya Méltóságos Bibornok Herczegérek és Primás, nagykéri Scitovszky János halála által megürült **Esztergomi érsekséget** királyi főpártfogói jogunknál fogva, melylyel és a melyet fennevezett Magyarországunk és a hozzá kapcsolt részek szentegyházai és azok javadalmaira nézve Magyarországunk Istenben boldogult Királyai, ugymint dicső emlékezetű Elődeink szerint birunk és gyakorlunk, egyszersmind **hercegi méltóságot**, mely a fenemlitett Érsekséggel és **Ország-Primási Méltósággal** összeolvadva van, továbbá **Esztergom-megye örökös főispánságát, a római szentszék született követségét, fő- és titkos kancellárságot**, a szokásos Pisetummal, ugy szinte minden várak és erősségek, várlakok, kerített és mezővárosok, helységek, faluk, puszták, majorok és minden egyéb hozzátartozandókkal és birtoki jogokkal, ugy a mint azok többször említett Magyarországunk és a hozzá kapcsolt részeknek bármely megyéiben találtnának és léteznének, melyek ugyanazon Érsekséghez az 1776-ik esztendőben történt szabályozás és osztályozás után jogi és ősi szokás szerint tartoznak és tartozniok kell, ezen Érsekségnek minden szabadalmai, kiváltságai, jövedelmei és hasznaival együtt, akármi néven neveztessenek is azok, a már említett őszintén kedvelt hivünk **Simor Jánosnak** adni és adományozni elhatároztuk, sőt ezennel Őt a fennebbi Méltóságokra kinevezzük, neki adjuk és adományozzuk, fentartván egyébiránt Magunknak és Utódainknak, Magyarország törvényes Királyainak, minden, valamint az esztergomi fő-, ugyszinte a pozsonyi és nagyszombati társas káptalanban, az egyházi javadalmak- és kanonokságokat illető kinevezés jogát, megengedve mégis a fennevezett esztergomi Érseknek a megürülés esetében azoknak betöltésére alkalmas egyének Előnkbeni terjesztését, de Magunk és utódaink legkisebb korlátozása nélkül.

Miért is nektek hiveink, tisztelendő és tiszteletes fő-, s a pozsonyi és nagyszombati társas egyházak nagyprépostjának, olvasó, éneklő, őr s többi kanonokjainak s javadalmasainak, és ezen esztergomi Érsekséghez tartozó egyéb egyházak lelkipásztorai és papjainak ezek folytában szorosán meghagyjuk és parancsoljuk, hogy ezen időtől fogva fenemlitett **Simor Jánost** a ti igaz, jogszerű és kétségtelen **Érsekteknek** tudjátok, tartsátok és elismerjétek, Neki a köteles tiszteletet, becsületet, engedel-

mességet megadjátok, mutassátok és minden szabad és szokásos dologban az Ő hatóságának engedni és engedelmeskedni magatokat minden módon kötelezve tartjátok, másként nem teendők; elolvasás után ezen királyi adománylevelünket az illetőnek visszakézbesítvén.

Kelt a mi őszintén kedvelt hivünk, nemes és vitézlő székhelyi Majláth György, valóságos belső titkos tanácsosunk, Magyarországon királyi udvarunk s egyszersmind szent István apostoli királyi rend kancellárjának kezei által birodalmi fővárosunkban Bécsben, Ausztriában, boldogasszonyhó huszadik napján az Úr ezernyolczszáz hatvanhetedik, Magyar, Cseh stb. országi uralkodásunk tizenkilencedik évében. **Ferencz József.** Majláth György. Mérei Sándor.“

A helyzet fontossága, a körülmények sajátossága könnyen érzékelhetővé teszi, hogy a primási kinevezés általános érdeklődés tárgyát képezte. Feszült kíváncsisággal nézett az ország a felség azon elhatározása elé, melylyel a már közjogilag is fontos, de jelenleg a vajudó helyzet folytán kétszeres jelentőséggel bíró primási széket betöltendő, a kath. egyház árvaságát megszüntetendő volt.

Nagy idők voltak. Nagy emberekre volt szükség.

A kinevezés megtörtént. A tény ismeretessé lőn és általános örömet keltett. *Simor Jánosnak* az országban már jól ismert neve kielégített minden óhajt, megfelelt a várakozásoknak. Tudta mindenki, hogy bir azon tulajdonokkal, melyek ez időben az ország primásánál szükségesei voltak. Az uralkodó ház iránti törhetlen hűsége és államférfiai bölcsesége, tekintélyt és súlyt biztosított szereplésének. Mély tudománya, erélye és lelkesedése jelentőségteljes főpásztori munkásságra nyitott kilátást. Kipróbált hazafiságában, feddhetlen jellemében biztosítékot lehetett találni a nemzet jogos törekvéseinek megvalósítása érdekében kifejtendő buzgó tevékenységére.

Rövid idő alatt megtörténtek mindazon külső szertartások, melyek a kineveztetést végérvényűvé tették. Február 8. letette ő felsége előtt a hűségi esküt. A szentszék 22. megerősítette kineveztetését és elküldötte számára az érseki palliumot, melyet április 11-én vett át *Falcinelli Marián* apostoli nunczius, athéni érsek kezeiből Bécsben, a követségi palota házi kápolnájában.

A husvéti ünnepeket még Győrött töltötte és végezte — mint naplójából kitünik — az összes nagyhéti szertartásokat. Ott szentelte ápr. 18. az olajokat s — mint megjegyzi — azt is, melyet június 8. ő felségeik koronázásánál használt. Husvét után II. vasárnapon, május 5., felszentelte ugyanott *Jekelfalussy Vincze* fehérvári és *Zalka János* győri püs-

pököket és 9-én korán reggel, „summo mane“, mint a napló mondja, a legnagyobb csendben bucsút vett székhelyétől, hogy Esztergomba utazzék.

Másnap — mint naplójában feljegyezte — mint érsek első miséjét a Bakács kápolnában végezte, hogy a b. Szűz védelmébe ajánlja magát, „kinek pártfogásából — írja — győri püspökségem alatt bőven tapasztaltam a legörvendetesebb eredményeket.“ Ünnepestes székfoglalását május 16. tartotta.

A fényes ünnepélyt nagy számban egybegyűlt papságához intézett beszéde nyitotta meg. Meleg szavakkal üdvözölvén azt, kifejezi, hogy úgy érzi magát, mint a ki régi jó ismerősök közé tér vissza. Második szülőföldjére jött — ugymond. Mert Esztergommegye szülte őt az egyháznak, az neveltette, taníttatta és annak szolgálatában töltött már 14 évet. Elmondotta mily zavarban volt, midőn elhagyva előbbi püspöki székét, Magyarország első és legfényesebb főpapi székébe kellett ülnie. Inkább óhajtott volna egész életén át szerény munkásságban visszavonultan élni, mint a közélet magas polczán ragyogni. S csakis azon gondolat nyugtatja meg, hogy e magas méltóságra sohasem vágyva, azt sohasem keresve, egyedül Isten rendeléséből foglalja azt el és el van határozva mindent megtenni, a mit a hívek üdvé tőle megkíván. Ennek könnyebb elérésére óhajtja papságának közreműködését. Külön-külön szól aztán a káptalan tagjaihoz, a lelkészekhez, a szemináriumok vezetőihez, végül a szerzetes papsághoz. Zárszávaiban pedig emelkedett szavakban ecseteli a kötelmeket, melyeket a jó papnak teljesítenie kell és buzdítja papságát, hogy azok lelkiismeretes betöltését főtörekvésüknek tekintsék.

Végezván lelkesült beszédét, felolvastatta a hivatalos okmányokat és fogadta a papság hódolatát, melynek nevében *Lipthay Antal* címz. püspök, éneklő kanonok üdvözölte. Majd a szószékre lépett és beszédét intézett a néphez. Ragyogó eszmékben gazdag, szerkezet és nyelvezet tekintetében egyaránt remek beszéd volt az és óriási hatást keltett. Legfényesebben bizonyítják ezt gr. *Cziráky János* szavai. A nemes gróf állva hallgatta a beszédet. Miután a beszéd sokáig tartott, egy fiatal lelkész ülással kínálta meg. A gróf megköszönve a figyelmet, így válaszolt: „Köszönöm nem ülök le. *Elhallgatok én az ilyen prédikációt órákon át állva.*“

A gyönyörű beszéd után kezdetét vette az ünnepélyes mise, mely után bucsúval egybekötött apostoli áldást osztott. Jelen voltak a fényes ünnepélyen *Bartakovich Béla* egri érsek, *Peitler Antal* váci, *Bonnaz Sándor* csanádi, *Jekelfalussy Vincze* fehérvári és *Zalka János* győri püspökök. A magyarországi káptalanok csaknem mind küldöttek képviselőket. A világiak soraiban hazánk legelső férfiai foglaltak helyet.



## VII.

A nagyszellemű főpap kormányzásához magas reményeket kötött a haza. Püspöksége alatt kifejtett munkássága mi kétséget sem hagyott fenn az iránt, hogy méltósága emelkedésének arányában fog növekedni eddig szerzett dicsősége. A legnagyobb magyar primások alakját látták személyében életre kelni és ezt habozás nélkül ki is fejezték.

Igy hasonlította őt össze nagynevű történetírónk *Knauz Nándor* — *Vitéz Jánossal*. „Mindkettő vitéz, ugymond. Az első nomine, a másik omine: erélye és szellembajnoksága által.“ A remények teljesedésbe is mentek!

Magas méltóságával fokozódni látszott *Simor János* apostoli buzgalma, tettereje, alkotási vágya. Huszonnégy évig ült a Vitézek és Pázmányok székében. Bizonyára elég hosszú idő ez arra, hogy tanusítsa, mennyire volt hivatva a térre, melyen működött. És ő számtalanszor bebizonyította, hogy oly nagy férfiú, kit maga a Gondviselés küldött magas méltóságára!

Mert, amily nagyszabású volt azon körlevél, melyben legelőször szólott terjedelmes egyházmegyéje papságához, épp oly nagyszabású egész tevékenysége, melyet mint az ország hercegprimása kifejtett.

Mitsem hordván annyira szíven, mint a gondjaira bizott millió hívő lelki üdvét, mindenekfelett odatörekedett, hogy papsága odaadó buzgalommal éljen magasztos hivatásának és lelkiismeretes pontossággal teljesítse mindazon kötelmeket, melyek hiveik lelki üdvének szempontjából vállalkra nehezednek.

Maradandó becsü körleveleiben ismételten és ismételten szívökre kötötte papjainak, hogy az Ur nyájának igazi pásztorai legyenek és gondos szeretettel vezessék hiveiket az üdv biztos utain. Különösen sürgeté, hogy az iskolákat, azoknak kül- és belügyeit oly gondban részeltessék, minőt az emberiség ideiglenes és örökös boldogságának e forrásai megérdemelnek.

Nincs oly ága az egyházmegyei kormányzatnak, melyet különös figyelmében ne részesített, saját bölcs belátása és tapasztalatgazdaságán alapuló tapiutatossága által rendezni, javítani, virágzásra segiteni ne ügyekezett volna. Alig engedve magának pihenést, folyton dolgozott, fáradhatlan tevékenységben töltötte napjait. A magasabb egyházi ügyek, a politikai élet eseményei, a tudományok ápolása, a művészetek pártfogása, a

mindennapi élet kisebb-nagyobb mozzanatai egyaránt számíthattak magas figyelmére, tevékeny közreműködésére. Pedig oly korban tiszteltük a magyar egyház legelső méltóságán, midőn minden téren a legjelentékenyebb mérvben volt igénybe véve. Rohamos egymásutánban köszöntek be kormánya alatt a legnevezetesebb események.

Hullámzó tengerhez hasonlított kormányzásának ideje, melyen tájtétköző habok gyanánt üzték egymást a politikai és egyházi élet legjelentékenyebb mozzanatai. Amily mozgalmas, épp oly fényes is volt azonban!

Mindjárt kormányzása kezdetén a legritkább szerencse jutott osztályrészéül, azon szerencse, mely miatt IX. Pius is lelkesülten üdvözlé őt, mondván: „*Felix, qui regem coronasti!*“ „*Szerencsés vagy, ki királyt koronáztál!*“

Alig egy hónappal székfoglalása után érte őt e nagy szerencse, midőn a nemzet közöröme és leirhatlan lelkesedése közepett a rajongó szeretettel övezett fejedelem és fejedelemasszony, *I. Ferencz József és Erzsébet ő felségeik* fejére tette *Bonnaz Sándor* csanádi és *Zalka János* győri püspökök egyházi segédkezése mellett 1867. június 8. az ország fővárosában sz. István koronáját.

Közvetlen a koronázás előtt két nappal, ő felsége saját legmagasabb elhatározásából, a szent-István-rend nagykeresztjével lőn kitüntetve, a következő legfelsőbb kézirat kíséretében: „Kedves Herczeg-Primás és Érsek Simor! Magyar királylyá leendő koronáztatásom örvendetes alkalmat nyújt Nekem, önnek érdemteltjes működése fölötti elismerésem és jóakaratomnak jelét adni, és azért kinevezem Önt, sz. István rendem nagy keresztjének egy idejű díjmentes adományozása mellett — e rend főpapjává. Midőn En önnek e rend jelvényeit *közvetlenül* kézbesitem — ezt egyidejűleg a rend irodájának értékre adom. Budán, jun. 6. 1867. *Ferencz József* s. k. Külczim: Az én Herczeg-Primásom és Érsekemnek, Simor Jánosnak.“

Alig hangzott el a koronázási ünnepély zaja, *Simor János* újabb nagy fáradalom előtt állott. Előkészületeket tett egy hosszú útra. Rómába szándékozott menni, mint primás — először. Június 19. indult el *Dr. Majer István* esztergomi kanonok társaságában. Bécsben még *Dr. Dankó József*, akkor czimzetes kanonok és egyetemi tanár csatlakozott kíséretéhez.

Utazásának célja volt, résztvenni azon fényes ünnepélyeken, melyek Rómában június 29-én az apostol-fejedelem halálának tizenkilencz százados évfordulója alkalmából tartattak. Körülbelül 200 püspök volt jelen e dicső ünnepélyen és köztök Magyarország ujonan kinevezett her-



czeg-primása, hogy míg jelenléte által tiszteletét tanusítja sz. Péter és ragaszkodását törvényes utóda iránt, addig bemutassa egyuttal a hű Magyarország hódolatát is egyrészt azon remek album átnyújtása által, melyben 450 ezer katolikus magyar hódolati aláírása foglaltatott, másrészt azon drága műví ereklyetartó június 27-én történt felajánlása által a b. e. IX. Pius pápának, melyet saját hódolata ünnepi zálogául készíttetett és sz. István, sz. László és sz. Imre ereklyéivel gazdagított.

Harmadszor volt ez alkalommal Rómában. Először 1854-ben zarándokolt az örökvárosba, midőn a bold. Szűz Szeplőtelen fogantatásáról szóló hitcikkely lőn kihirdetve. Másodizben 1862-ben időzött ott, mint győri püspök, a japáni vértanúk szentté avattatása alkalmából. Útját igen részletesen és érdekesen örökitette meg naplójában. Május 19-én indult el Győrből *Schreiber László* győri, *Winkler József* nagyvárad kanonokok és aradi *Lippert József* lovag kíséretében. Schweizon keresztül vette útját, a honnan Dél-Franciaországon át Lyon és Avignon érintésével Marseillebe utazott. Innen hajón folytatta útját Rómaig. Kilencz érsek, 26 püspök és több mint 100 áldozár utazott ugyanazon hajón. Az érsekeket és püspököket, kik között a világ legkülönbözőbb nemzetiségei voltak képviselve, névszerint sorolja fel és megjegyzi: „Azért örökitem meg ezeket az utókor hálás emlékére, mivel alig hiszem, hogy megtörténjék valaha, hogy ennyi püspök utazzék együtt egy hajón.“ Elbeszéli, hogy „Az angyali üdvözlét“ mindig közösen, hangosan végezték és május 27-én „májusi ájtatosságot“ tartottak, melynél egy francia püspök mondott szent beszédet.

Harmadik, 1867. évi római tartózkodását, melyet szintén részletesen irt le, különösen nevezetessé teszi azon erélyes fellépése, melylyel primási jogainak védelmére kelt az örök városban. A meghívóban, mely az ünnepélyre szólott, helye is meg volt jeelve, de nem ott, a hol jog szerint kellett volna. Mint primás u. i. közvetlenül a patriarchák után következik. Helyét azonban az érsekek között jelelték ki. Erélye és jogérzete nem tűrhette a rendezőségnek akár ismerethiányból, akár figyelmetlenségből származott hibáját. Megakarta védeni méltóságának előjogait.

A 27-én déltájban tartott audencia után, melynél Ő Szentsége előtt a magyar katolikusok hódolatát tolmácsolta és az emléktárgyakat is átnyújtotta, rögtön *Antonelli Jakab* államtitkárhoz sietett és vele „az esztergomi szék primási jogairól hosszasabban értekezett.“

„Emberemlékezet óta, sőt a történelem tanúsága szerint is — írja naplójában — az első primás voltam, ki mint *nem bibornok* mentem

Rómába. Ennélfogva gondoskodnom kellett a helyről, mely engem a püspökök, érsekek és patriarchák soraiban megilletett. Értesülvén, hogy az apostoli szék szertartásmestere nem szándékozik nekem más helyet adni, mint azt, mely engem az érsekek között megillet, az államtitkár előtt kijelentettem, hogy más helyet, *mint a mely engem megillet, közvetlenül t. i. a patriarchák után* nem akarok elfogadni, sőt primási méltóságom sérelme nélkül nem is fogadhatok el és hogy ha más helyet nem kapok, sem a püspökök egyetlen egy gyülekezetében meg nem jelenek, sem a 29-én a sz. Péter templomában tartandó ünnepélyen részt nem veszek, sem az összes püspököknek a pápához nyújtandó nyilatkozatát, jöllehet egész szívvvel ragaszkodom hozzá, alá nem írom. Kijelentettem végül, hogy az engem megillető hely megtagadása esetén Rómát azonnal elhagyom és *ünnepélyes óvást teszek, a mit tényleg el is készítettem már.* Az ügy azonban óhajomnak megfelelőleg lőn elintézve. A pápa parancsára és az államtitkár meghagyásából t. i. 28-án megjelent előttem az államtitkár helyettes, *Berandi* érsek és jelentette, hogy minden rendben van.

Leküzdvén ekként minden nehézséget, másnap az ünnepélyes körmeneten és az egész szertartáson résztvettem, helyet foglalva közvetlenül az érsekek *után* és a patriarchák *előtt* akként, hogy *egyedül* haladtam a körmeneten két pap és két, pompás díszmagyarba öltözött szolgám által körülvéve. („Duobus famulis splendido hungarico habitu indutis stipatus.“) A szentté avatás és a pápa által mondott mise alatt a pápához közel, a segédkező bibornokok mellett kaptam helyet. Aláírtam a püspökök nyilatkozatát is, mert megtehettem méltóságom sérelme nélkül.

Azon nyugodt öntudattal róhatta tehát le tiszteletét az apostolfejedelem szent emléke iránt, hogy megóvta méltóságának egyik ősrégi jogát. Az ünnepélyek befejezése után nemsokára elhagyta Rómát. Julius 4-én indult el. 6-án este Bécsbe érkezett. Másnap fogadtatáson volt ő felségénél és még délután Esztergomba ment, hol a papság és hatóságok ünnepélyes fogadtatással várták.

## VIII.

Egész életén keresztül buzogván Isten dicsőségeért, mindig különös figyelmet fordítván az istenitisztelet fényének emelésére: érseki székhének elfoglalása után egyik fő óhaja volt, minél rövidebb idő alatt befejeztetni azon nagyszerű főszékesegyházat, mely a sok ostrommal daczolt vár ormán emelkedik, uralva az egész vidéket.

*Rudnay Sándor* primás vetette meg alapját, midőn 1820. szent Adalbert napján letevé alapkövét. Utódai: *Kopácsy József* és *Scitovszky János* buzgóan folytatták az építést, míg végre *Simor János* alatt 1869. november 1. készen állott az Urnak e fenséges temploma.

Hálaadásul ez alkalomból a nevezett napon fényes istenitiszteletet tartott, melyre Majláth György országbíró, Somssich Pál a képviselőház elnöke, Biró László szatmári püspök, Horváth Mihály cz. püspök és hírneves történész és nagyszámu más vendég jelent meg. Személyesen helyezte el a bazilika zárkövét, tartotta a hálaadó istenitiszteletet és *Sujánszky Antal* esztergomi kanonok kitünő beszédet mondott.

Befejezván e nagyszerű munkát, teljesülve látván szive egy hő vágyát, 1869. végén ismét Rómába utazott, hogy a nagynevezetességű *vatikáni zsinaton* résztvegyen. November 28. indult Esztergomból *Dr. Schopper György* oldalkanonok, *Dr. báró Hornig Károly* pesti papneveldei tanulmányi felügyelő és 2 szolga kíséretében. Decz. 2. érkezett meg Rómába és egészen 1870. július 18. időzött az örök városban.

A zsinat munkálataiban igen tevékeny részt vett, mert kiváló tudományossága és tekintélye miatt a hittani bizottság tagjai közé választott. A hivatalos teendők után fenmaradt üres idejét az örök város nevezetes emlékeinek tanulmányozására fordította. Visszatérván, július 22. fogadtatáson volt Bécsben ő felségénél és részletes tudósítást adott a zsinat lefolyásáról, a határozatok jelentőségéről, Székvárosába jöven, rövid idő múlva három terjedelmes, mély tudományossággal, eredeti felfogással irt nagyszerű értekezést közölt körleveleiben, melyek a vatikáni zsinat fő határozatainak bő fejtegetését foglalják magukban. Különösen nevezetes a pápai tévmentességről irt értekezése, mely általános feltűnést keltett, elannyira, hogy több külföldi püspök is annak nyomán értelmezte e hitágazatot papsága részére.

Ha e munkák ritka emlékei *Simor János* nagy tudományának, akkor magatartása, melyet ez idő körül a vatikáni határozatok miatt támadt politikai helyzet tisztázása és az egyház jogainak, szabadságának megvédése körül tanusított, fényes bizonyítéka államférfiui bölcseségének.

Ismeretes, hogy a vatikáni zsinaton résztvett püspökök egy töredéke a csalhatatlanságról szóló hitcikkely kihirdetését időszerűség tekintetéből ellenezte. Ez aggályokat a következmények eléggé igazolták. Találkoztak államférfiak, kik az állami mindenhatóság elvének szolgálatában állván, a nevezett hitcikkelyben az államérdekek veszélyeztetését látták és elkeseredett harczt indítottak ellene. Fenyegető felhők tornyosultak össze Európa politikai láthatárán és hazánk felett is. Hogy a vihar ki

nem tört, a béke meg nem zavartatott és az egyház s haza nyugodtan élvezhette áldásait: ez *Simor Jánosnak* érdeme.

A tévmentességről szóló tan képzelt veszélyeinek elhárítására a bécsi kormány a konkordatum megszüntetését hozta ő felségének javaslatba. Magyarországra nézve pedig 1870. augusztus 9-én a magyar miniszterelnök előterjesztésére kiadta ő felsége abbeli legfelsőbb elhatározását, hogy fogamatba vétessék a „királyi tetszvényjog“, „jus placeti regii“, melynek értelmében a római zsinat és pápa semminemű határozatai vagy rendeletei sem kihirdethetők, sem szétküldhetők nem voltak, ha csak előbb a kormány elé nem terjesztettek és ennek alapján ő felsége azok kihirdetését és szétküldését okmányilag meg nem engedte.

A hercegprimás a püspöki kar nevében feliratot intézett a királyhoz, melyben jobbagyi hódolattal és loyális őszinteséggel tárta ő felsége elé a kérdéses ügyre vonatkozó aggodalmait. Terjedelmes ismeretekre és alapos tájékozottságra valló feliratában ritka éles elméjűséggel csoportosította érveit és államférfiai bölcseséggel mutatta ki a rendelet esetleges káros következményeit.

Mindenekelőtt jogi szempontból világította meg a kérdést. Fel-tüntette az ellenmondást, mely az idevonatkozó felterjesztés indokolásában rejtett. Nyomós érvekkel czáfolta meg a feltevést, hogy a tévmentesség tana veszélyt hozhat az államra, befolyást gyakorolhat annak világi ügyeire. Kifejtette, hogy az egyháznak nem áll érdekében államtani elméletek felállításában fáradni. Célja, az emberiség üdve, más működési tért jelel számára. Különben a sz. Széknek Magyarország iránt tanusított folytonos kegye és áldozatkészsége is bizonyítja, hogy a magyar szent korona jogait, vagy az ország alkotmányát és függetlenségét fenyegethető törekvéseket róla feltenni nem lehet. Utalt végül a veszélyekre, melyek a tetszvényjogból az államra háramlanának.

Ez erélyes és tapintatos fellépésnek, valamint felséges királyunk jog- és igazságszeretetének köszönhető, hogy a kérdés leszorult a napirendről.

Ugyanezen idő körül még egy más nehéz munka vevé igénybe rendkívüli tetterejét, még egy más fontos feladat megoldására kellett összpontosítania magas figyelmét.

A magyar kath. autonomia vagyis önkormányzat ügye nyomult ismét előtérbe!

Magyarországban a kath. egyház jogállása mindaddig, míg a parlamenti felelős kormányrendszer be nem hozatott, az európai keresztény közjog alapján és a magyar királynak a szent Széktől nyert apostoli

kiváltságain nyugodott. Egészen addig, míg az 1848. XX. t. cz. 3. §., mely a hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot állapított meg, nem szentesített, a magy. kath. monarchiában az egyház és állam között a lehető legjobb öszhangzat uralkodott és a kath. vallás országunk uralkodó vallása volt.

Az érintett törvény szentesítése folytán azonban teljesen megváltozott Magyarországon a kath. egyház helyzete. Elveszítette azon kiváló pártfogást, melynek eddigelé az államhatalom részéről örvendett. E tény által azonban egyuttal igényt és jogot nyert azon önállóságra és függetlenségre, mely őt természeténél fogva megilleti. A püspöki kar nem is késett ez irányban előterjesztéseket tenni a legfőbb kegyurnak. Azonban az első kísérletek a 48-as mozgalmak miatt nem vezethettek kívánt sikerhez. Az ügy kifejlődését, lebonyolítását megakadályozták a szomorú események. A szabadságharcz után bekövetkezett viszonyok szintén nem voltak kedvezők az autonomia fontos kérdésének megoldására nézve. Amint aztán 1867-ben az alkotmányos élet visszaállított, minden oldalról sürgették ismét az autonomia életbeléptetését.

A mozgalmat leginkább br. Eötvös Józsefnek 1867. jul. 20. kelt s a primáshoz intézett azon irata indította meg, melyben kéri, szorgalmazná, hogy „Magyarországban a kath. egyház helyzete és jövője“ autonom törvényhozás által biztosíttassék és „az iskolákra, az egyház javára és érdekeire a világi katolikusoknak is arányszerű befolyás engedtessék.“

A hercegprimás ez iratra 1867. szept. 18. kelt terjedelmes válaszában adta meg a feleletet. Hálával fogadva a miniszter ur kezdeményezését, előadja, hogy a magy. püspöki kar kebelében tüzetes megvitatás tárgyát képezé e kérdés évek óta és hogy a javaslat semmikép sincs ellenkezésben az egyház szellemével. Miután azonban a miniszter levele a javaslat érdekében felhozott érvek között azon „erkölcsi hátrányt“ is felemlíti, mely szerint a katolikusok között fel nem található közszellem és összetartás hiánya a népnevelés hátramaradását és vallási közönyösséget szül: áttér ez érvek taglalására és hatalmasan kimutatja, hogy a miniszter feltevései nem felelnek meg a valóságnak.

„Valamint téves azon feltevés — ugymond — mintha a világi katolikusok egyházi befolyásának eddigi mellőzése hazánkban az egyház szervezetéből venné eredetét és mintha ez a klérusnak lenne felróható: úgy joggal tiltakozik a kath. egyház honunkban minden felelősség ellen azon felsorolt erkölcsi hátrányokért, melyeket Excellentiád nagybecsű levele felemlit; joggal tiltakozik még azon esetben is, ha azok akár egész-



ben, akár részben, akár csak egyrészt a világi katolikusok befolyásának akadályozásából lennének származtathatók.“

Kétségbe vonja, hogy a vallási közöny hazánkban éppen csak a katolikusok között lenne található és figyelmeztet arra, hogy „azon eszmekór, melyből a vallásbeli közönyösség és lelkesivárság fakad, az államot és társadalmat még nagyobb veszéllyel s tartósabb pusztitással fenyegeti, mint az egyházat.“

Különös hévvel száll azonban sikra a miniszter abbeli állítása ellen, mintha a katolikus népnevelés elmaradott volna. Nem tartja méltányosnak e feltevést akkor, „midőn a katolikus iskolák oly férfiakat képesek nevelni, kik a hazai műveltség és tudomány, erkölcsi jellem és államférfiúi bölcsesség által kitűntek s a magyar nemzet nevét és politikai értékét európai hírűvé tették. Pedig e nép többsége katolikus és kath. iskolákban, katolikus tanítók által képezetett.“

Előadja aztán az autonómiai mozgalom egész történetét. Részletesen ismerteti, mit tett e tekintetben már a magyar püspöki kar és végül megjegyzi, „hogy a fenforgó kérdésben már különben is célba vett tanácskozásokat“ ügykezni fog legközelebb megindítani és végmegállapodáshoz juttatni segíteni.

Nem is késett a hercegprimás ez ígéretének beváltásával. Már a következő évben létesült a „vegyes tanácskozmány“, a melyben 1868. okt. 1. határozottan kijelentette, hogy:

„Ha az egyenlőség elve, melyet a törvény megállapít, azt jelenti, hogy az állam a törvényesen bevett felekezetek között nem teszen többé különbséget, úgy viszont a kath. egyháznak ugyanazon egyenlőségi elvnel fogva joga van követelni azt, hogy neki is adassék meg az állam irányában azon autonomia és függetlenség, melynek a két evangélikus és a gör. kel. egyház van birtokában és követelni azt, hogy a legfőbb felügyelet jogának terjedelmére nézve ezekkel egyenlő lábra helyeztessék.“

Több éven keresztül folytak aztán a tanácskozások az iránt, mint lehetne e nevezetes kérdést a legsikeresebben úgy megoldani, a mint azt a kath. egyház tanai kívánnák és megengednék. Az idevonatkozó legfőbb vezéreket a hercegprimás az ezen kérdésben 1870. okt. 26. tartott gyűlésen, elnöki megnyitó beszédében adta elő. Kivánalmait a következőkben foglalta össze:

„Hogy a szőnyegen forgó autonómiai intézményt úgy alkossuk, úgy szervezzük, miszerint a várakozás szükségének és előnyeinek érzetét felébresztve, egyházunk minden rendű tagjait és hiveit szorosan fűzzük az egyházhoz; hogy azon határok között, melyeket az egyház sérthetlen szervezete

kijelel, a világi képviselő az egyházi és iskolai ügyek körében oly befolyásban részesíttessék, mely azt jogainak gyakorlására és kötelességeinek teljesítésére egyaránt buzdítsa; hogy az új intézmény egyházunkban a belbékességet ápolja s szilárdítsa és az egyházi és világi tagok között a kölcsönös bizalom éltetője legyen, miszerint ezáltal hazánk ősi kath. lakossága minden irányban azon fokra emelkedjék, mely azt nemcsak nagy többségénél fogva, de bátran állíthatjuk, erkölcsi s szellemi tekintetben is megilleti; hogy a kath. egyház és a kath. nép hazánkban az autonómiai intézményben újabb garantiát birjon mind vallásszabadságának biztonságára, mind egyházi s iskolai önkormányzatának függetlenségére oly mérvben, mely az apostoli király legfőbb véduraságán kívül semmi más jogos beavatkozást nem ismer, mint azt, melyet, mint államszükséget minden más vallásfelekezet elfogadni tartozik; hogy végre az új intézmény képesekké tegyen bennünket mind az egyház s főleg a lelkipásztorkodás szükségleteinek megfelelni, mind a kath. ifjúságnak, a falusi iskolától kezdve felfelé az egyetemig, oly nevelést és képzést biztosítani, mely Isten előtt kedves legyen, de a világ szellemi haladásának színvonalán is álljon s hogy így minden újabb kath. nemzedékben a hazának értelmes, életre való, királyához hű, törvénytisztelő s rendületlen újabb támaszt adhassunk.

Ugy látszott, hogy a körülmények, melyek között a nevezetes mozgalom ekkor megindult, kedvezők az ügyre nézve. Azonban az 1871. év márczius havában Budapesten tartott tanácskozmányok folyama mást bizonyított. Mutakoztak u. i. törekvések, nyilvánultak téves nézetek, melyek ugyancsak veszélyessé válhattak volna az egyházra nézve. Hangzottak elveket, melyekre az autonómiát a katholicizmus határozott kára nélkül fektetni nem lehetett volna. A primás azonban országszerte bámult bölcsesége, tudománygazdag beszédei és hatalmas ékesszólása által szerencsésen keresztül vitte, hogy az egyedül helyes szervezet jutott dialdalra. E szervezetet a hercegprimás egy 10 tagu bizottság élén 1871. jun. 12. felterjesztette ő felségének, ki a küldöttséghez intézett szavaiban kilátásba helyezte, hogy az ügyet tárgyalatni fogja és gondja lesz, hogy a katolikus hívek érdekei kielégítve legyenek. Az ügy azonban még nem lőn elintézve. A hercegprimás azóta is folyton foglalkozott az „epochális eszme megoldásával“ és a legújabb megindult mozgalom iránt is élénk érdeklődést tanusított.



## IX.

Az egyházi önkormányzat ügyében kifejtett lelkes és kitartó tevékenysége a hercegprimásnak országos örömet okozott. De ez általános örömet nem sok idő múlva épp oly általános szomorúság és aggodalom váltotta fel. Megdöbbsent minden igaz honfiui kebel, midőn 1872. márczius hó vége felé azon hír áradt szét a hazában, hogy az osztatlan tisztelet- és szeretetnek örvendő hercegprimás veszélyesen megbetegedett.

A megelőző évek állandó fáradalmai nehéz próba tárgyává tethették a hercegprimás egészségét. Azonban életerős szervezete, mértékletes életmódja, szívós természete diadalmasan küzdöttek a szakadatlan munka emésztő hatásával.

Viruló egészségnek örvendett, midőn a mondott év márczius 21-én a reggeli órákban, miséjének végzése után hirtelenül rosszul lett. Dr. Feichtinger Sándor, majd a helybeli katonai törzsorvos is ágyához siettek. Látván, mily súlyos a baj, tanácsolták, hogy Budapestről vagy Bécsből hivassék egy szakértő műtő, mert a veszélyes helyzetben csak szerencsés operáció segíthet.

E tanács folytán Dr. Pita lőn meghiva Bécsből. Pita azonban éppen beteg lévén, személyesen nem jöhetett és Dr. Podhraczký Frigyes tanárt küldötte a magas beteghez. Podhraczký 22-én reggel érkezett Esztergomba és vizsgálat alá vevén a bajt, feltétlenül műtétet ajánlott, melyet még az nap, d. u. 3 és 4 óra között a Gondviselés különös kegyéből oly szerencsésen hajtott végre, hogy a magas beteg élete meg lőn mentve.

Mielőtt a műtét kezdetét vette, Paulovics Demjén sz. Ferencz-rendü atyának meggyónt és magát Isten s a bold. Szűz ótalmába ajánlotta. Páratlan lelki erőt tanusított a fájdalmas műtét alatt. Végeztével a veszélyes baj ugyszólván egyszerre megszűnt. Láz nem jelentkezett és a seb sem okozott nagyobb fájdalmakat.

Harmadnapon, 24-én, pálma-vasárnapján már sz. misét hallgatott, melyet Szabó József püspök végezett szobájában és megáldozott. Zöldcsötörtökön — 26-án — Dr. Dankó József misézett szobájában és áldoztatta meg. Ezután javulása napról-napra nagy haladást tett, úgy hogy ápril 10-én Podhraczký megengedte, hogy felkelhessen. Tíz nappal később — 20-án — már elhagyta szobáját. Legelső útja ekkor a Bakács-kápolnába vezette, a hol misét mondott és felgyógyulásaért hálákat

rebegett. A következő napon az egyházmegye összes templomaiban Durguth József ált. érseki helynök rendelkezése folytán ünnepélyes „Te Deum“-ok tartattak.

Az egész ország őszinte részvétellel kísérte súlyos betegségében. Ő felsége pedig naponkénti tudósítást kért állapotáról.

Hálából már 25-én egy Szakolezáról szerzett, régi művű, stilszerűen megújított értékes kelyhet és drága miseruhát ajándékozott a székes-egyháznak, később pedig egy párját ritkító, remek szentségtartót készíttetett. A gyönyörű rajzot *Lippert József* lovag szolgáltatta. A remekmű haute-renaissance stilben van tartva, talapzatán szép zománcozásban az ajándékozó czimerével. Sulya 600 db. arany. Ékiti 165 db. gyémánt azon főnséges mellkeresztből, melyet ő felségétől kapott a koronázás alkalmából. A talapzat legszélső körzetén e szavak hirdetik az ajándékozás alkalmát: „*XXII. Martii 1872. medici manu e mortis ereptus faucibus, ideoque Deo gratus fieri et datæ a coronato Rege crucis lapidibus ornari jussit Princ. Primas Joannes Simor.*“ „1872. márczius 22. orvos keze által a halál tor-kából kiragadtatván, hálából Istennek készíttette és a koronázott királytól kapott kereszt köveivel ékítette Simor János hercegprimás.“

## X.

*Simor János* lelkületének fénypontját mély, benső vallásos meggyőződése, rendithetlen hite képezte. Élénk hitéből, mely minden gondolatát, szavát, cselekedetét átlengette, melynek kristálytiszt forrásából szent lelkesedését, lelki erejét merítette, mintegy önkéntelenül folyt azon tántoríthatlan ragaszkodás, melylyel az apostoli sz. Szék iránt mindenkor viseltetett, melyen — mint maga mondja — „egész szívével“ függött.

Bizonyítják ez érzelmeit sűrű zarándoklásai Rómába. Tanúságot tesznek róla hódolatának sokszoros külső nyilvánításai. Hangosan hirdetik sz. beszédei, melyekben alkalom adtával mindig nemes hévvel, elragadtatással szól az egyház feje iránt köteles tiszteletről, szeretetről, ragaszkodásról és gyújtóan lelkesít azok tanusítására.

Ismerte e tényt Róma is. Tudta, hogy hűsége szilárd és nincs földi hatalom, mely annak megrendítésére sikerrel ostromolhatná. Ismerte azonban Róma *Simor János* magas egyházi érdemeit is. Bő tudomása volt feddhetlen életéről, nagy tudományáról, bőkezűségéről, hatalmas alkotásairól. Misem tehette tehát kérdésessé, hogy számára is nyitva áll azon legmagasabb egyházi kitüntetés, melyben a római sz. Szék elődeit,

legalább is azok tulnyomó nagy részét, magas egyházi és közjogi állásuk, jelentékeny politikai befolyásuk folytán is részesítette. A politikai viszonyok azonban mindinkább késleltették azon legmagasabb egyházi kitüntetést, melyet *Simor János* számára az egész ország már régóta óhajtott, sőt a dicső uralkodó kieszközölni meg is kísérelt.

Már 1868-ban nyilvánította ki Ő felsége a b. e. IX. Pius pápa előtt, mennyire óhajtaná, hogy birodalmában legalább két érseket diszítene fel a bibornoki méltósággal. Az egyik a salzburgi érsek, a másik a magyar primás volt, kiknek a felség e kitüntetést osztályrészül óhajtotta.

Ugyanazon idő körül azonban III. Napoleon is hasonló kéréssel fordult a sz. Székhez. Kérelmét IX. Pius fontos okoknál fogva nem teljesíthetvén, nehogy Napoleont megsértse, 1868. és 1869-ben egyáltalán nem adta senkinek a bibornoki főveget. Közbejött még a szerencsétlen 1870. év is, mely a szentséges Atyát államától és szabadságától megfosztván, csaknem lehetetlenné tette, hogy idevonatkozó jogát gyakorolja. Több év folyt tehát le anélkül, hogy bibornoki méltóságot adományozott volna. Csak az 1873. deczember 22-én tartott konzisztoriumban nevezett ki ismét bibornokokat, nevezetesen 12 és ezek között *Simor János* is szerepelt.

Karácsony ünnepe volt! A hercegprimás a főszékesegyházban végezte az istenitiszteletet, misézett és prédikált.

Féltizenkettő körül visszaérkezvén palotájába, asztalán egy levelet talált, melyben *Crispolti Cézár* örgróf, pápai nemes testőr tudomására hozza, hogy bizonyos pápai iratokkal hozzá érkezett. Megjegyezte még, hogy a primási palotához közel fekvő „Fürdő vendéglőben“ van szállva.

Pár percz múlva a primás legdiszesebb fogata állott a nevezett vendéglő elé, hogy a pápa megbízottját palotájába szállítsa. Ekkor értesült a primás, hogy a deczember 22-iki konzisztoriumban bibornokká lön kinevezve és az érintett iratok az ezen tényre vonatkozó okmányok.

„De miért nem értesített sürgönyileg érkezéséről?!“ kérdé a meglepetett primás. „Erre nem volt felhatalmazásom“, válaszolá a küldött. „Nekem csak az lön megparancsolva, hogy haladéktalanul jőjjen Esztergomba és kézbesitem az okmányokat. E parancsnak eleget teendő, még 22-én elindultam Rómából és tegnap este Nánán voltam. Mivel azonban a Dunán éjjel átjönnöm nem lehetett, a pályaudvaron töltöttem az éjszakát és ma reggel jöttem a városba, midőn már hercegséged a templomban volt.“

Oly lelkiismeretesen hajtotta végre *Crispolti* örgróf a kinevezetés hírének „haladéktalan“ átvitelére vonatkozó parancsot, hogy még Bécsben sem állapodott meg és Esztergomból értesítette *Mocenni Márius*

nunciaturai titkárt, hogy őt bizta meg a pápa a biretum és okmányok átnyújtásával ő felségének.

Mocenni 26-án érkezett Esztergomba és 27-én reggel 10 $\frac{1}{2}$  órakor adta át Crispolti a primási palota kápolnájában a kis főveget. Jelen voltak ezen ünnepélynél a főkáptalan tagjai, a pozsonyi káptalan két küldötte, az egész esztergomi papság, a tisztikar főbbjei, a különféle hatóságok képviselői, a tanintézetek igazgatói és tanárai és 25 papnövendék.

*Crispolti* örgróf olasz nyelven ékesen adta elő küldetésének célját és az összes harangok zugása s mozsárlövések durrogása mellett átnyújtá a kis bibor főveget. Erre az új bibornok latin beszédet mondott, melyben a szent Atya iránti köszönetét és hálás érzelmeit tolmácsolta. Majd a káptalan üdvözlését fogadta. A bibornok egyszerűen de jellemző szavakban válaszolt: „Istennek köszönöm, ugymond, hogy annyi méltóság és kitüntetés, melylyel az isteni Gondviselés érdemeimen kívül felruházni jónak látott, el nem vakított, kevélylő, felfuvalkodottá nem tett. Ezen új és legfőbb méltóság sem fog rajtam egyebet változtatni, mint a külszint. Vagy ha mégis, úgy ez abban fog állani, hogy *ha eddig dolgoztam, ha eddig fáradtam, ha eddig éjjeleztem, úgy ezentul még többet fogok éjjelezni, fáradozni, dolgozni a nagy érdekek javára*, melyek képviselésében birom állásomat.“

A bibornoki esküt 1874. január 11-én tette le Budán palotája kápolnájában *Mocenni Márius* apostoli delegatus előtt, *Haynald Lajos* kalocsai érsek, *Perger János* kassai, *Zalka János* győri, *Kovács Zsigmond* pécsi püspökök, továbbá *Kruesz Krizosztom* pannonhalmi főapát, *Császka György* és *Dulánszky Nándor* esztergomi kanonokok jelenlétében.

Másnap — január 12. — vette át ő felsége kezeiből a biretumot a szokásos szertartások mellett, kivéve azt, hogy külön királyi engedély folytán nem hatos, hanem négyes fogaton ment a várakba és nem is az udvar, hanem saját fogatán. Budán u. i. nem rendelkezik a királyi udvar oly sok készlettel és a bibornoknak sem volt hatos fogata.

Az átvételi ünnepélyt nagy mise előzte meg, melyet *Haynald Lajos* érsek végzett. Utána adta át ő felsége a biretumot. Köszönetét nyilvánítván ezután a bibornok, a felség kívánatára bement a várakba és áldását adta *Mária Valéria* főhercegnőre. Mennyire örvendett ő felsége kedvelt primásának magas kitüntetése felett, mutatja legfelsőbb elhatározása, melylyel a nap emlékére *Mocenni Márius* apostoli delegatusnak a II., *Crispolti Cézár* örgróf, pápai futárnak pedig a III. osztályu vaskoronarendet adományozta.

A szertartások befejezése után, visszahajtatván a bibornok palotájába, a miniszterek és magas méltóságok üdvözleteit fogadta, előhírnökeiül azon ünnepélyességeknek, a melyek e ritka alkalomból Esztergomban tartattak és a melyek záradékát a január 18-án, a primási palotában adott diszebéd képezte.

Mindezen ünnepélyeken résztvettek *Mocenni Márius* és *Crispolti Cézár* is és 19-én hagyták el Esztergomot, magukkal vivén ő felsége azon kitüntetéseit, melyekkel őket ez alkalomból feldiszíteni kegyeskedett.

A bibornoki méltóság az egyházi hierarchia legmagasabb rangfokozatát képezi. Nagy kiváltságai között a legelső bizonyára azon előjog, melylyel a pápaválasztásnál szavazattal bir. Magas jelentőségénél fogva adományozásának utolsó szertartásai is rendszerint Rómában szoktak lefolyni, a hol a pápa végzi a szájnyitást, a bibornoki kalap és czim, valamint a saphir gyűrű átadását.

A jelzett szertartásokra 1874. június 8. indult a bibornok Rómába, ezuttal ötödször. Esztergomból *Császka György*, már akkor kinevezett szepesi püspök és *Rajner Lajos* hgprimási levéltárnok kísérték. Bécsben még *Lippert József* lovag, műépítész csatlakozott a kísérethez, melylyel június 10-én hagyta el a birodalmi fővárost és 12-én érkezett Rómába.

Ő Szentsége 14-én fogadta először az új bibornokot és a 15-én tartott konzisztoriumban végezte a fentebb érintett szertartásokat, kivéve a bibornoki kalap átadását. A szerencsétlen római viszonyok miatt nem látszott lehetőségre s czélszerűnek, hogy a pápa a kalapot is megadja. Később azonban a sz. szék ismét mást határozott és gyakorolni kezdte e jogát. E körülmények folytán *Simor János* a bibornoki kalapot csak későbbben, az 1879. szeptember 22. tartott titkos konzisztoriumban és így már *XIII. Leo* kezeiből vette át.

Trónját a neki adományozott, a Tiberis szigetén épült sz. Bertalan egyházban jun. 22. foglalta el a délutáni órákban. Templomában remek latin beszédet tartott. Meghatottan foglalja el, úgymond, bibornoki jogainak e helyét, hol közvetlen előde a nagy belgiumi primás, *Stercks* bibornok volt, a híres löweni kath. egyetem megalapítója. Egy másik előde gr. *Batthyányi* esztergomi érsek volt, kinek nagy érdemeit és érdemeit kell utánoznia, ha méltó utóda akar lenni. Örül is azonban, főleg azért, mivel e templomban őriztetik sz. Adalbert érsek és magyarországi hittérítő nagy ereklyéje, jobb keze, mely a magyarok első apostolát és sz. királyát megkeresztelte. Örül, mivel e templom birja sz. Bertalan testét, kinek mindig hő tisztelője volt. Nem is tartóztathatja magát, hogy emléket ne vigyen magával e sz. falak közül. E szándékát megvalósítandó, felnyitatta sz.

Adalbert ereklyéjének szekrényét, melybe jobb keze volt zárva és abból egy részt vett el, melyet Esztergomba hozva, értékes tartóba foglaltatott és a főszékesegyháznak ajándékozott, hogy ott örökös tisztelet tárgyát képezze. A tartány felirata a következő: „*E brachio Romae servato s. Adalberti AEppi. Martyris. Adtulit et heic locavit Joannes Card. Simor. a. D. 1874.*“ Néhány nappal előbb, 19-én, letette az esküt, mint az „Index sz. gyülekezetének“ tagja.

Nem hosszú ideig tartózkodott ez alkalommal a bibornok Rómában. Már 30-án haza felé indult és július 5-én Bajcsón állapodott meg, hogy kikerülje a nagyszerű fogadtatást, melyet Esztergom július 5-én számára készített. Az őszinte tisztelet és szeretet azonban sokkal mélyebb volt a város lakosságában, hogysem nemes elhatározásától tágithatót volna. Midőn másnap haza érkezett, ismét talpon volt az egész város és a Duna partján lelkesült óvácziókkal fogadta.

## XI.

A nap, ha délpontjához ért, a legbővebben árasztja szét tüzes sugarait. Simor bibornok életének napja is a zenithre emelkedett. A legmagasabb egyházi méltóság, oly kitüntetés lón osztályrészévé, a minővel vajmi kevés halandó dicsekedhetik és a mely méltán tekinthető határvonalnak egy férfiú életutján.

Határvonalat képez a bibornoki méltóság az ő életében is. Mily természetű azonban a jelleg, melyet ezutáni élete magán hord, azt legművebben jellemzik saját azon szavai, melyekkel e méltóság elnyerése után nála tisztelgő káptalana előtt azon elhatározását fejezte ki, hogy a Gondviselés e kiváló kegyét csak ösztön gyanánt fogja tekinteni arra, hogy még odaadóbban fáradozzék, mint eddigelé.

Szavait a legteljesebb mértékben váltotta be. A következő évek története nem egyéb u. i., mint hatalmas alkotásainak szakadatlan láncolata. Nem mult'el év, melyben valami nagyobb alkotást ne létesített, jelentékenyebb alapítványt ne tett volna. „Év év után mulik — írja egy levelében — és minden muló pillanat figyelmeztet, hogy élve az alkalommal tegyünk, hassunk és alkossunk!“ Magasztos gondolat, dicső elv rejlik e szavak alatt. Magasztosabb azonban a hűség, melylyel e meggyőződésének megfelelőleg cselekedett; bámulatosabb a mód, melylyel ez elvét érvényre juttatta.

Néhány héttel visszaérkezése után Rómából, hová bibornoki jel-



vényeinek átvétele czéljából utazott, 1874. augusztus 27-én felszentelte az esztergomi vár oldalában diszlő „Sz. István-kápolnát“, melyet nagy költségen ujittatott meg. „Örömmel tettem — írja aug. 27-éről naplójában — Isten dicsőségére és érsekségem legbőkezűbb alapítójának tiszteletére.“

A következő évben — augusztus 15. — a „Bakács-kápolnát“ szentelte fel, melynek megujítására szintén nagy áldozatokat hozott.

Ugyanezen évben alapította meg a „Simor-képtárt“, melynek műkincseit nagy összegeken vásárolta össze. Létesítette a „Simor-muzeum“-ot és „Simor-könyvtárat“, melyeknek gyarapítására tetemes összegeket szentelt. Majd méltóságának megfelelő fényes palotát épített; majd a főszékesegyházi kincstárt gazdagította; majd a főszékesegyház remek diszítését eszközölte. Évről-évre iskolákat emelt, templomokat restauráltatott, nevelőintézeteket állított; nagy adományokat tett egyes káptalanok számára és alapítványokat a lelkészek, segédlelkészek és tanítók javára. Minden évben újabb s nagyobb áldozatokat tett le vagy Isten dicsőségének, vagy az emberszeretnek, vagy a nevelés ügyének oltárára. Mondhatjuk, hogy minden évben egy-egy maradandó emléket állított nevének! Nemes szívének napja életének zenithjén leggazdagabban lövellte jótékony sugarait.

Csakis nagy alkotásaival kapcsolatban hangzott neve az országban. Különben székvárosára szorítkozott; elvonultan töltötte napjait. A tényleges politikában nem nagy mértékben vett részt. Tudván, hogy az ország kormányzásának napjainkban erre külön hivatott organuma van a felelős miniszteriumban, számolt a helyzettel és nem kívánt a kormányzás ügyeibe elegyedni. Tekintélyét és méltóságát pedig sokkal magasabbra becsülte, hogysem azt a politikai pártküzdelmekbe bevinni, azok esélyei által kockára tenni képes lett volna. Hivatását kimerítettnek tekintette abban, hogy mint a magyar kath. egyház feje eleget tett főpapi kötelmeinek és egyházát az evangeliumi tanok értelmében bölcsen vezetni ügyekezett.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy hazájának politikai nagy kérdései iránt közönyös volt. Nem! Oly kérdésekben, melyek az egyház érdekeit közelebbről érintették, nem riadt vissza attól, hogy a politikai küzdelmek csataterére lépjen. Bátran és határozottan szólalt fel az egyház tanainak és jogainak védelmére, ha azokat veszélyeztetve látta és szilárd meggyőződésének — mint azt számtalanszor bebizonyította — még akkor is leplezetlen kifejezést kölcsönzött, ha álláspontja a kormányéval ellentétben állott.

Áldásos munkásságának csendjébe, visszavonult életének egyformaságába rendszerint csak oly fontos események hoztak változatosságot, a melyek vagy az egyház, vagy saját életében merültek fel.



Ily nevezetes esemény volt, midőn 1878. február 7-én, a délutáni órákban IX. Pius az élők sorából elköltözött. Az egész katolikus világ és vele Magyarország is a legmélyebb gyászba borult.

A bibornok február 8-án gr. Andrassy Gyula külügyminisztertől vette a legelső gyászhirot. Rögtön intézkedéseket tett egyrészt az egyház fejét megillető tisztelet külső kifejezésére, másrészt pedig utazására Rómába. Elrendelte, hogy Esztergomban három napon keresztül a város összes templomaiban reggel, délben és este egy-egy óráig harangozzanak, a főszékesegyházban pedig febr. 11. ünnepélyes „Requiem“ tartassék.

Másnap, 9-én, — mint az egész utat, a temetést s választást bőven ismertető naplójában találjuk — *Szántóffy Antal* kanonok, *Lippert József* lovag és *Maszlaghy Ferencz* levéltárnok kíséretében utnak indult. Bécsben fogadtatáson volt ő felségénél, ki a választás ügyében hosszasan tanácskozott a bibornokkal, kit azon nagy kegyével tüntetett volt ki, hogy ráruházta a veto-jog esetleges gyakorlatát. Mennyire érdeklődött ő felsége a pápaválasztás iránt, mutatja azon tény, hogy másnap, 10-én, újból fogadta a bibornokot és vele ismét hosszabb ideig beszélgetett a választás felől, melyre nézve különösen kettőt ohajtott, nevezetesen, hogy a konklavé Rómában és ne máshelyütt tartassék; továbbá, hogy a választás lehetőleg rövid idő alatt megejtessék.

Délután *Schwartzenberg* és *Kutschker* bibornokokkal együtt indult el Bécsből. A pályaudvarban *Jacobini Lajos* pápai nunczius is megjelent, hogy a bibornokoktól bucsut vegyen. Február 12-én érkezett az örök városba. Legelső útja a helyhez vezette, hol a nagy nevezetességű pápa ravatalra volt helyezve. Résztvevén az összes szertartásokon, melyek a pápa végtisztessége alkalmából tartattak, február 18-án d. u. három órakor a konklavéba vonult, mely mint ismeretes, nem volt hosszú tartalmu.

Volt ugyan nézeteltérés a választó bibornokok között, de tulajdonképpeni része *Pecci Joachim* bibornok, azon nagy szellemű férfiú felé hajolt, kinek egész múltja mutatta, hogy a Gondviselés nagy dolgok művelésére jelelte ki. A választás február 20-án szerencsésen megtörtént. A jelenvolt 60 bibornok közül 44 *Pecci Joachimra* szavazott, ki „az isteni Gondviselés intézkedését látván a választás eredményében“ azt elfogadta és a „XIII. Leo“ nevet vette fel. A választást eldöntő 44 szavazat között volt *Simor János* bibornoké is!

Említést érdemel azon felszólalása, melylyel a szavazások alkalmával egy vitás kérdést elintéznie sikerült. A pápaválasztás — mint ismeretes — titkos szavazás által történik. Hogy a szavazó valóban titokban

maradjon, jeleltjének nevét minden bibornok egy lapra írja, azt összehajtva *idegen* pecsétnyomóval pecsételi le, rá kívülről egy tetszésszerinti szót, mondatot s számot ír és aztán rövid imát mondva, bebocsátja az e célra felállított kehelybe. A bold. bibornok jelszava például e szentírási mondat volt: „*Dominus illuminatio mea*“. „Az Úr az én világosságom“ (Zsolt. XXVI. 1.); száma 50. A papírlap lezárásához Lippert József pecsétnyomóját használta.

Történt, hogy egy bibornok tévedésből *saját* pecsétnyomójával zárta le a szavazó lapot és összeolvasván a szavazatokat, kitünt, hogy a megválasztatáshoz szükséges két harmadrész szavazatot senkisé nem nyerte el a bibornokok közül. A pápaválasztás rendje szerint most az ugynevezett „hozzájárási“ folyamatot kellett volna megejteni. Kérdés támadt azonban, vajjon miután a jelzett tévedés történt, *érvényes-e* az egész szavazás? A bibornokok többsége ugyan a szavazás érvényessége mellett volt, de az ellenkező nézetet valló kisebbség tüzesen védelmezte álláspontját. Miután a többség szószólója *Bilio* és a kisebbségé *Franchi* bibornokok többszörösen felszólaltak, de az ügy végeldöntését kieszközölniök nem sikerült: felemelkedett *Simor* bibornok és ékes latin beszédben kifejtette, hogy a jelzett tévedés miatt magában véve nem tartaná kétségesnek a szavazás érvényességét, mivel ez esetben — hasonló tévedés könnyen fordulhatván elő bármikor — tulajdonképp sohasem lehetne pápát választani. A legfontosabb dologról levén azonban szó, nehogy talán valakinek lelkiismeretét nyugtalanság gyötörje, vagy a választás érvényét támadhassa meg valaki, mondja ki a bibornokok magas testülete, hogy a *jelen* szavazást érvénytelennek tekinti és új szavazást rendel. A közvetítő ajánlat tetszéssel találkozván, elfogadtatott és az új szavazás el lőn rendelve.

Február 26-án hagyta el Rómát és márczius elsején érkezett Bécsbe, hol 2-án Ő felsége fogadta és meghallgatván előterjesztését a történetek lefolyásáról, örömét fejezte ki a felett, hogy a választás oly szerencsésen és gyorsan végződött. Köszönetet mondott egyuttal a bibornoknak, hogy óhajának teljesítése körül úgy ő, mint a többi ausztriai és magyar bibornok is oly készséges szolgálatokat tett.

Örömmel töltötték el a bibornok szívét a nemeskeblű felség e nyilatkozatai. Szavaiban újabb bizonyítékát láthatta u. i. azon gondosságnak, melylyel az egyház ügyei és vele népének érdekei iránt is viseltetik.

Bécsből még az nap székvárosába utazván, kedves meglepetés gyanánt vette észre, mily lelkes fogadtatást készítettek itt számára. A nánai indóháznál a megyei tisztikar várta megérkezését és ékes szavakkal üdvözölte a megyei alispán Kruplanicz Kálmán, a város és megye leg-

őszintébb örömét fejezve ki, hogy magas személyét viruló egészségben ismét körében birhatja. Este levén az idő, Párkány és Esztergom fényesen ki volt világítva. Palotájában pedig a főkáptalan, az egész papság és a város összes előkelőségei össze voltak gyülekezve, hogy a szeretett főpapot oly hosszú távollét után láthassák és tisztelhessék.

Látható örömmel vette a nemesszívü bibornok a gyöngéd figyelem e nyilvánítását. Még nagyobb örömmel töltötte el azonban a tudat, hogy immár a harmadik oly világtörténeti nevezetességű eseményben vett részt, a minők egy ember életében nem igen szoktak előfordulni. Még kevésbé pedig történik meg az, hogy egy főpap *királykoronázáson, egyetemes egyházi zsinaton és pápaválasztáson* oly tetteges szereppel birjon, a minőt ez eseményeknél *Simor János* játszott.

E világtörténeti nevezetességű események mellett azonban saját személyére vonatkozólag is fordultak elő életében oly mozzanatok, a melyek a legnagyobb ritkaságok közé sorozhatók.

## XII.

Rendkívül érdekes, mivel a legnagyobb közvetlenséggel irt naplójában, minden év elején hosszabb-rövidebb, a tényleges viszonyokra vonatkozó reflexiókat találunk.

Ily reflexióval vezeti be az 1882. évet is és a következőket írja:

„*Püspökségem XXV., érsekségem X. éve ez!* (A „X.” szám nyilván tollhiba, mert tudvalevő, hogy a XV. volt.) *Istentől, az élet és halál Urától fog függni, vajjon haszontalan szolgálját, „servum suum inutilem” — mint nagy alázatossággal írja — kit oly sok jótéteménnyel halmozott el, de a kire oly nagy munka-, gond- és aggodalomteljes terheket rótt, tünni fogja-e még ezen s néhány más éven keresztül e földön. Különben, a mint Ő akarja, úgy legyen.*“

Alább pedig június 27-én ezeket írja: „*Kora reggel . . . elhagytam Esztergomot és a Duna jobb partján indultam utnak Bajcsra, a hol 28. és 29-én tartózkodtam . . .* Június 29-én szenteltettem u. i. püspökké 1857-ben és azért távoztam e napra Esztergomból, mivel nem akartam zajos ünnepek tanuja lenni és az üdvözlők sokaságát fogadni.”

Az egész ország örömtől dobogó szívvvel várta a dicső nap felvirradtát. Mindenfelé lelkes ünnepekre készültek, hogy a ritka jubileum alkalmából leróhassák leghőbb tiszteletük, lángoló szeretetük és hálas ragaszkodásuk adóját azon Férfiú iránt, ki dicső hiyátásával járó szent

kötelveit a legnagyobb buzgalommal, állandó hűséggel, valódi bölcseséggel teljesítvén és nagylelkű áldozatkészségének számtalan jelét adván, az egyházi élet terén épp úgy, mint a haza jól felfogott érdekei körül a legmaradandóbb érdemeket szerezte magának.

Az egész hazai sajtó megünnevelte a napot és lélekemelő méltánylásban részesítette a nagy érdemekben gazdag Főpap tevékenységét.

„A magyar kath. egyház fejének jubileuma — írja e napon ünnepi számában egy tekintélyes napilap — országos ünnep. Habár az ünnepelt szerénysége kitér minden fény és pompa elől, a hódolat és tisztelet annál őszintébben nyilvánul. A mostani bibornok kiváló egyházfejedlem. Még azon fényes sorozaton is számot tesz, mely Pázmánytól az ő primásságáig nyúlik. Ezzel sok, de való van mondva.“

„Örömteljes nap ez az egész országra — mondja egy másik lap — mert alkalom nyílt, hogy a meggyőződés szivből fakadó közvetlenséggel ünnepelhesse hazánk nagy fiát, kit a magyar nemzet felett őrködő hatalmas és jó Isten kiválasztott, hogy lelki őre legyen ama dicső vallásosságnak, mely nemzetünket nagygyá tette és annyi sok századon törhetlenül fentartotta . . . . Püspöksége óta mint fénylő vezéresillag ragyogott ezen isteni küldetés pályakörében . . . . Mert az ösvényeken, melyeken halad, mindenütt a vallásosság, a vigasz, a gyarapodás, a jólét és kultúra maradandó virágos kertjei támadnak.“

Mennyire volt országos a készülődés, mily általános volt a lelkesedés az ünnep alkalmából, mutatták a pazar fénynyel, drága ékítésekkel kiállított, hódolatteljes üdvözlőleveket tartalmazó diszalbumok, melyek e napon a bibornok palotájában felhalmozódtak; a szebbnél-szebb alkalmi ódák, dicsköltmények, emléklapok, melyek tiszteletére nagy számban kiadattak és a haza legkiválóbb egyéneinek távirati üdvözlései, melyek a hazából és a külföld számtalan helyéről Esztergomba érkeztek.

Székvárosa fényes ünnepélyt rendezett. A megelőző nap alkonyán a város összes harangjai messzire hangzó ércnyelven hirdették a következő nap örvendetes jelentőségét. Másnap virradóra a vár ormairól szertezugó ágyúdörgések mintegy varázsütéssel ünnepies hullámvázba hozták a lakosságot, mely 9 óra felé sűrű csoportokban tódult a főszékes-egyház felé, hogy az ott tartott hálaadó-istenitiszteleten résztvehessen. Az ünnepi misét *Szabó József* felszentelt püspök végezte, az ünnepi szónoklatot pedig *Krotky József* tartotta. Ugyanezen alkalomra jelent meg *Knausz Nándor* „Monumenta Ecclesiae Strigoniensis“ című nagy munkájának II. kötete.

Személyesen csak a főkáptalan tolmácsolta hódolatát jun. 26-án,

miután báró *Hornig Károly* akkori irodaigazgató által a másnapra tervezett elutazásról értesült. *Szajbély Henrik* czimz. püspök tolmácsolta a főkáptalan és a papság érzelmeit és átnyújtotta a nehéz arany-érmet, melyet az örömnapi emlékére készíttetett és a következő feliratokkal láttatott el. Az egyik oldalon a bibornok jól talált mellképe körül e szavak állottak:

„*Joannis B. Card. Simor P. Primatis R. A. Eppi Strigoniensis.*“

A másik oldalon pedig a főkáptalan jelvényei körül a következő szavak voltak olvashatók:

„*Episcopatus A. XXV. 1882. die 29. Junii Cum. Jubilo. Recolit. Metropolitanum Capitulum.*“

Más fogadás nem történt. A bibornok u. i. sohasem volt barátja a zajos ünnepegeknek. Félrevonult tehát ez alkalommal is, hogy csendben, annál buzgóbban rebeghessen hálát a Mindenhatónak ama kegyéért, melylyel e napot megérnie engedte. Nemcsak szóval mondott azonban hálát, hanem tettelesen is nyilvánította azt, részint a *nagyszombati káptalan* segélyezésére és a *Székesfehérvárott állítandó árvaház* javára tett százezer firtos fejedelmi alapítványai, részint két nagyszerű műalkotása által. Az egyik a főszékesegyházban emelt, *Della-Vedova Péter* művészi vésőjét magasztaló remek Pázmány-szobor, mely deczember 8-án állíttatott fel; a másik az új primási palota volt!

Igen szerény, szűk, egy emeletes épület volt a palota, mely a primások lakhelyétül szolgált. *Simor János* rég feltette magában, hogy a primási méltóságnak megfelelő palotát fog emelni. Szándékát 1881-ben valószínűsítette meg, elrendelvén, hogy a régi palota helyén, sőt használható részeinek átalakításával, *saját költségén*, új épület emeltessék. Huszonegy, lázas gyorsaságu munkában folyt hó alatt 1882. évi deczember végére elkészült a diszes, egyes részleteiben valóban remek palota, melynek a főpap finom műizlését és ohajait tökéletesen kielégítő kitűnő terveit *Lippert József* készítette.

A jubiláris év méltó záradékaul deczember 17-én *Márkus Gyula* apát, *dr. Csernoch János* titkár, *Lippert József* lovag és *dr. Rapcsák Imre* főorvos kíséretében Rómába indult, részint hogy a pápa előtt hódolatát tolmácsolja, részint hogy egy nevezetes missiót teljesítsen. A magyar szent koronához tartozó dél-szláv tartományokban u. i. egy mozgalom indult meg ez idő körül, mely nem kevesebbre törekedett, mint a szláv nyelv behozatalára a latin helyett az egyházi szertartások végzésénél. *Simor János* aggodalommal nézte e merész, az egyházi élet tekintetéből határo-



zottan káros törekvéseket és a szent ügy iránti lángoló buzgalma által indítatva, egyenesen a pápához fordult, hogy őt a mozgalom jelentősége felől tájékoztassa. Fáradságait fényes siker koronázta. A mozgalom eredménytelen maradt. Feladatát teljesítvén, rövid egy heti tartózkodás után elhagyta az örök várost és decz. 30. érkezett székhelyére. Ekkor lépte át legelőször az új palota küszöbét.

A palota a Viziváros nyugati oldalán, a Duna partján emelkedik, összeépítve a sz. Ignác-templommal, mely hajdan a jézus-társaságiak tulajdonát képezte. Nagy két emeletes, kettős homlokzattal bíró és a Duna felől hatalmas kupolával diszitett épület. Minden részében művészies kivitelű, előkelő és czélszerű berendezésű építmény. Nemcsak fényes otthont nyújt az a magyar katolikus egyház fejének, hanem a tudomány és művészet gazdag kincsházát is képezi. Vitéz érsek fényes palotáját nagy magasztalásokkal halmozzák el kortársai. „Az ország legszebb renaissance építményének tartatott az“ és az érsek lakásául szolgáló termek mellett hatalmas könyvtárt, továbbá az általa gyűjtött festészeti és szobrászati műrekek egész tárházát foglalta magában. Mindezt bátran elmondhatni Simor palotájáról is. Mint épület méltó helyet foglal el az ország legfényesebb palotái között. A benne levő „Simor-könyvtár“ és „Simor-muzeum“ műkincsei folytán pedig joggal megilleti a „kis magyar Vatikán“ nevezet.

A megelőző év nagyszerű alkotásai alig voltak még befejezve, midőn egy újabb nagy tényével lepte meg az országot. 1883. május havában, annak 30. napján kelt körlevelében tudomására hozta egyházmegyéje papságának, hogy miután a Gondviselés régebbi terveinek, a minők a főszékesegyház építészeti befejezése, az érseki lak felépítése voltak, szerencsés foganatosítását megengedte, figyelmét és gondoskodását hű munkatársainak, papságának anyagi helyzetére fordította és kijelenti, hogy 100,000 frtot tett le a papi *nyugdíj-alap* javára. Közli a nyugdíj-szabályzatot is, mely a régibb módokat előnyösen megváltoztatta. Egyidejűleg az egyesek által hangoztatott kötelező hozzájárulást a nyugdíj-alaphoz, szeretettel visszautasította, hanem melegen ajánlotta, hogy tehetsége szerint ki-ki önkéntes adományaival növelje az alapot.

Néhány hónappal később elrendelte, hogy a drégeli vár ormain a halhatatlan keresztény hős *Szondy György* emlékére, ki ott 1552. július 9-én vérzett el hazájáért, diszes emlékkápolna emeltessék. A kápolnát, melynek tervét *Lippert József* készíté, 1885. október hó 6. személyesen szentelte fel, nagy részvéte mellett Hontmegye közönségének, mely az ünnepély alkalmára szép érmet is veretett. Az érem egyik fele a kápolnát tünteti fel a várromokkal s e körirattal: „*Emelte Simor J. Bibornok.*

*Primás. Eszt. Érsek. 1884.*“, míg az ellenkező oldalon a drégeli várhegy látható jelen állapotában és e feliratot viseli: „*Szondy György Drégelvár hőségnek. 1552.*“

Ugyanily hazafias ténye volt még ez évben azon fényes ünnepély, melyet Esztergomban — október 28. — a török szolgaság alól történt felszabadulás kétszázados évfordulójának alkalmából rendeztetett. A főszékesegyházban maga végezte a hálaadó istenitiszteletet, utána pedig történeti háttérrel bíró lelkes beszédet mondott és egy becses alkalmi iratot is tétetett közzé, mely: „*A kereszt diadala a félhold felett*“ czim alatt látott napvilágot.

Ha e tettek fényes tanúságai lángoló hazaszeretetének, ugy a következő évek nagylelkű intézkedései újabb elévülhetlen bizonyítékai főpásztori gondosságának, áldozatkészségének és páratlan szivjóságának.

A papság kellő kiképeztetése mindig fő gondjai közé tartozott. E célból alapított Győrött „kis-szemináriumot“ és rendezte a theologiai tanfolyamot. Ugyanezen törekvéséből származtak azon intézkedései is, melyeket e téren Esztergomban foganatosított. Érseksége tizedik évében az 1876/77 tanévre „*gyermek-szemináriumot*“ alapított a nagyszombati főgimnázium mellett, a honnan azt 1885 őszén Esztergomba tette át és elrendelte, hogy a növendékek a nyilvános gimnáziumot látogassák. Egy évvel előbb az 1884/85. tanév kezdetén, egy új rendes theologiai tanszéket állított a hitелемzés- és neveléstan tárgyai számára, 1888-ban pedig az egész theologiai tanfolyamot újjászervezte és a csoport-rendszer helyébe az osztály-rendszert hozta be.

Ugyanezen idő körül 1885. márczius havában határozta el azon nagy műalkotás létesítését, mely az esztergomi főszékesegyház kupolájának *al stucco* diszítését, márványozását, a kupola köröndjében levő freskók megújítását jelentette. A nagyszerű munka, melynek rajzait *Lippert József* készítette, kivitelét pedig *De Toma Antal* eszközölte, több, mint másfél évet vett igénybe és 1886 őszére készült el. Daczára azonban a roppant összegeknek, melyeket e munkálat igénybe vett, még egy nagy alapítványra is jutott 1885-ben, midőn márczius 12-én kétszázezer forintot tett le a főkáptalannál egy Nagyszombatban emelendő árvaház javára, melyet az esztergomi papneveldétől külön vásárolt és czélszerűen átalakított nagy épületben helyezett el.

Ez utóbbi alkotásai távolabbi céljuk mellett, közelebbi rendeltetéssel is birtak. Hála-tények akartak ezek lenni a dicső főpap részéről azon ritka nagy nap emlékére, mely a jövő 1886. év őszén vala bekövetkezendő.



## XIII.

A hosszú élet az isteni Gondviselés nagy és ritka kegyei közé tartozik. A magyar primások diszes soraiban többen találkoznak, kiket e tekintetben is különösen kegyelt az Ég. Voltak, kik érsekségök 25 éves jubileumát ünnepelhették. Másoknak megengedettett a ritka szerencse, hogy áldozárságuk ötvenedik évfordulójának örvendhessenek.

A régi egyház nem ismerte az áldozári jubileumok szokását. Ugy látszik, hogy az V. vagy VI. századé az ezen irányu kezdeményezés dicsősége. Ez időtől kezdve mindinkább terjedt e divat s ma már általános szokássá lőn megünnepelni a napot, mely az áldozárság 25. vagy 50. évfordulóját képezi.

*Simor János* — mint fentebb láttuk — 1882-ben ülte meg püspöksége 25 éves jubileumát. Megélte azonban azon szerencsét is, hogy mint 50 éves áldozár léphetett az Ur oltára elé! Hű papsága és szerető hazája régóta várta e dicső alkalmat és minden lehetőit elkövetett, hogy azt az ünnepelt férfiura nézve a lehető legörvendetesebbé tegye. Lázás tevékenységgel készült különösen a főmegyei papság, hogy mint egy szeretettől lángoló nagy család méltó alakban rója le hálás ragaszkodásának adóját azon nagyszívű atya iránt, ki lelki fiait hő szeretettel szorította szívéhez, azok testi-lelki boldogítását különös feladatává tűzte.

Az előkészületi mozgalom a papság részéről Esztergomban 1884. november 8-án indult meg, midőn *Dr. Majer István* püspök elnöklete alatt a szükséges teendők végzésére egy 25 tagu bizottság alakult az esztergom-városi papság köréből. Szándékait, terveit a bizottság mindenekelőtt a főkáptalannal tudatta s miután az november 13. tartott ülésében helyeslőleg fogadta a mozgalmat, felhívást intézett november 27-én az egész főmegyei papsághoz és annak hozzájárulását is kérte. Az összes papság lelkesülten fogadván a kezdeményezést, misem állott a terv megvalósításának útjában. A terv maga egy oly irodalmi emlék létesítése volt, mely az ünnepelt bibornok életét és alkotásait, tevékenységét és jótéteményeit a legfényesebb alakban tárja az ország színe elé. Nagy és szép terv volt az. Fogatosítása azonban sok munkát igényelt. A papság azonban oly lelkesedéssel fáradozott a siker biztosítása körül, hogy a munka az aránylag rövid idő alatt az óhajtott alakban szerencsésen elkészült. Különösen sok munka és gond nehezedett e tekintetben *Dr. Majer István* vállaira, ki a bizottság kérésének engedve, a főszerkesztői tisztet elvállalni nem vonakodott.

Az egyházmegye kiválóbb írói mind közreműködtek és megosztva készítették az album tartalmas cikkeit. *Majer István* püspök, *Lietzen-Mayer Sándor* festő az initálék rajzain dolgoztak. *Lippert József* lovag az illusztrációk terveit készítette. Budapest, Bécs, Velence és Páris leghiresebb műintézetei a képek kivitelében buzogtak. A mű nyomdai kiállításával az ország legelső e nemű intézete, a Franklin-társulat lőn megbizva.

Messzeterjedő előkészületeket tett azonban az egész ország is, hogy a jubileum napján fényes alakban mutathassa be mély hódolatát és hű tiszteletét azon nagy Fia előtt, ki mint egyháznagy és honpolgár egyaránt a közszeretet, népszerűség és osztatlan tisztelet tárgyát képezte.

A kormány, a törvényhozás mindkét háza, minden város, megye, tanintézet, testület és minden társadalmi osztály valláskülönbség nélkül törekedett arra, hogy a nagy napon a tisztelgők soraiban helyet foglalhasson. Írók, költők és művészek vetélkedve siettek tiszteletüket és kegyeletüket méltóan tanusítani az ünnepelt bibornok előtt.

Ily nagyszerű előkészületek mellett közeledett a jubileum dicső napja, mely 1886. október 28. virradt fel. Maga az ünnepelt bibornok leginkább azt óhajtotta, hogy ez örvendetes napjára a főszékesegyház kupolájának diszitési munkálatai elkészüljenek. Ez óhaja teljesült. Aranymisejét a diszítés pompájában uszó bazilikában mutathatta be az Urnak.

Látható levén előre, hogy a jubileum napján Esztergom óriási látogatottságnak fog örvendeni, minden el lőn követve, hogy az érkező vendégek méltó fogadtatásban részesüljenek. Különösen két nagy bizottság fejtett ki roppant tevékenységet. Az egyik az elszállásolási, a másik a rendező bizottság volt. Az előbbinek *Mattyasovszky Lajos*, hgprimási uradalmi igazgató, az utóbbinak *Dr. Helcz Antal* polgármester állott élén. A rendező bizottság október 20-án kelt felhívásában részletesen tudatta a közönséggel az ünnepély sorrendjét; kérte a házak illő feldiszitését, elrendelte 27-ére a kivilágítást, az üzleti helyiségeknek az ünnep napján d. e. 8—11 óráig leendő bezárását és kérte, hogy a 27-iki fáklyásmenetnél minél tömegesebben vegyenek részt. A lakosság azonban már régebben önként is készülleteket tett a nagy napra. A házak tataroztattak; diszittettek. Az egész város ünnepi színezetet öltött.

Esztergom városa volt már nagy ünnepek színhelye. A multban és jelenben egyaránt merültek fel életében mozzanatok, melyek félbeszakították szokott csendjét és vidám zajt, pezsgő elevenséget hoztak falai közé. Magának a primási széknak is voltak Esztergomban nagy fényű országos ünnepei. *Gróf Széchy Dénes* primás korában, midőn az esztergomi bazilika az egész hazai klérus támogatása s a világiak bő adakozásai se-

gélyével megújított, a felszentelés 1453-ban nemcsak a főpapság s a polgári osztály, hanem az ország kormányzójának, a halhatatlan Hunyadi Jánosnak vezérlete alatt az ország nagyjainak legnagyobb része is oda segített. Nagy ünnepet ült a város 1856-ban, midőn a jelenlegi főszékes-egyház legkegyelmesebb urunk és királyunk magas jelenlétében szenteltetett fel. Kétségkívül fényes ünnepélyek folytak le ez ős falak között Széchenyi György, Eszterházy Imre és Scitovszky János primások aranymiséje alkalmából is!

Bármily nagyok, bármily fényesek és látogatottak lehettek is az érintett ünnepélyek, alig szárnyalták túl annak fényét, melynek Esztergom *Simor János* bibornok aranymiséje alkalmából volt tanuja.

Az ünnep már 24-én kezdődött. A főrendiház küldöttsége üdvözölte e nap a bibornokot. Érzelmait b. *Sennyey Pál* tolmácsolta. Utána 26-án a miniszterium következett. *Trefort Ágoston* tolmácsolta a kormánytagjainak érzelmeit és átnyújtotta a meghatott bibornoknak az összes miniszterek által aláírt üdvözlő iratot. Ugyancsak Trefort mondott a diszebed alkalmával is pohárköszöntőt, mely a többi között e jelentőségteljes szavakat tartalmazta: „Ő Eminenciája nagy munkát végzett és elmondhatja magáról, hogy nem élt hiába. Muzeumot alapított, folyton istápolta a tudományokat és minden alkotása monumentális. A kormány egoisztikus óhajta az, hogy a primás minél tovább éljen! Mert a míg él, addig a primási szék és a kormány között komoly konfliktus nem képzelhető. Ő a béke embere ugyan, de jogaiból nem enged és mindeddig szerencsésen tudta kívánalmait a körülményekkel összeegyeztetni.“

Másnap — 27-én — már reggeli tíz órakor kezdődött a fogadtatás. Legelőször papságát fogadta az ünnepelt. *Bubla Károly* cz. püspök, nagyprépost volt a szónok s ő nyújtotta át azt a diszes albumot is, pompás kötésben, melyet az esztergommegyei klérus készítettett a jubileumra. A disz-munka, mely e czimet viseli: „*Emlékkönyv. Főmagasságu és Főtisztelendő Simor János* a római sz. egyház bibornoka, Magyarország hercegprimása, esztergomi érsek úr *aranymiséjének ünnepére. 1886. Mind-szenthava 28. Fölajánlja az esztergomi főegyházmegyei papság*“, valóban nagyszerű emléke e feledhetlen napnak. Két — egy latin és egy magyar — üdvözlő beszédet, két költeményt, 33 terjedelmes cikket tartalmaz és 85 illusztrációval van diszítve. Folio-alakban, rendkívül finom papíron van kiállítva és 270 lapot számlál.

E napon vette a bibornok ő *felsége* legmagasabb kéziratát is, melyben őt az ünnep alkalmából a következő szavakkal üdvözli: „*Kedves Simor hercegprimás! Áldozárságának félszázados évfordulóját kegyelettel*

ünnepeli önnel nemcsak a főpásztori kormányja alatt levő anyaszentegyház minden egyes tagja, hanem mondhatni valláskülönbség nélkül az egész ország, és pedig méltán, mert önben nemcsak az országnak erényekben gazdag első főpapiját, hanem a fenkölt szellemű hazafit is tisztelve szereti. Örömmel használok fel Részemről is ezen ünnepélyes alkalmat, önnek legbensőbb szerencsekívánataimat azon biztosítással kifejezni, hogy évek hosszú során át az egyház, úgy mint a trón és az állam körül tántoríthatlan hűséggel szerzett sokoldalu fényes érdemei mindenkor felejtethetlenné lesznek előttem, kérve az isteni Gondviselést, hogy áldást árasztó életét az egyház és a haza javára az emberi kor legvégső határáig tartsa meg. Kelt Bécsben 1886. évi október 26. *Ferencz József*, s. k.

Majd az esztergomi katonaság tisztikara, a benczések gimnáziumának tanárai, a budapesti és esztergomi szemináriumok, a bécsi Pazmaneum küldöttei következtek. Ezután herczeg Eszterházy Pál nevében Bubits kassai püspök művészi kivitellű stolát és albát nyújtott át. Esztergom megye küldöttségét Majláth György gr. főispán vezette. A küldöttségek nyomban föl váltották egymást s a primás mindenkinek válaszolt.

Időközben a város e jubileum alkalmából diszközgyűlést tartott, melyen Helcz polgármester alkalmi beszédben magasztalta a primást és felolvastatott a herczegprimás legújabb 30,000 forintos alapítványlevele a város elaggott polgárainak fentartására. Az egész közgyűlés testületileg vonult a primási palotába, a polgármester és Takács Géza főjegyző vezetése mellett. A fogadtatás a legszivesebb volt és a polgármester mélyen érzett szavakban sorolta föl ama jótéteményeket, melyekben Esztergom részesült a primás által. A nagyszámu küldöttség a tűzoltók zenekarának kísérete mellett távozott el a palotából.

Délután 2 órakor érkeztek meg a főváros, a fővárosi katolikusok és a képviselőház küldöttségei, melyek szintén az nap tisztelegtek.

Budapest küldöttségét *Ráth Károly* polgármester vezette, átnyújtotta az üdvözlő föliratot és a fővárosi diszpolgárságról szóló oklevelet. A primás örömét fejezte ki a főváros részéről történt megtiszteltetés fölött. Tudni fogja kötelességeit s ha eddig nem feledkezett meg a fővárosról, ezentul még inkább meg fogja tenni, a mit csak tehet. A hosszas éljenzés után *Királyi Pál* a fővárosi katolikusok üdvkívánatait tolmácsolta, átnyújtva a nagy diszű pásztorbotot és diszkötésű üdvözlő feliratot. A herczegprimás meghatottan fejezte ki köszönetét. Az országgyűlési képviselők nevében *Dégen Gusztáv* tartott üdvözlő beszédet.

A fogadtatás egyik fénypontját az ország püspöki karának tisztelgése képezte, melynek nevében *Haynald Lajos* biboros-érsek üdvözölte

latin nyelven a hercegprimást, ki szintén latinul válaszolt. *Vannutelli* bécsi nunczius a pápa üdvözlő levelét nyújtá át a jubilarisnak. A levél egész terjedelmében a következőleg hangzott.

„*Kedvelt fiunk, üdvöt és apostoli áldást!* Nemsokára ismét fel fog virradni ama szerencsés nap, a melyen ötven év előtt a szent áldozatot bemutatandó, az oltárhoz járultál. A mulandó kor ezen nem csekély tartama alatt annyira kitüntél papi és főpásztori érdemeid által, hogy sok és nagybecsű érdemet szereztél magadnak nemcsak az egyház, hanem az emberi társadalom körül is. Épp azért legkevésbé sem kételkedünk, hogy a magyar nemzet, melynek főpásztorai között az első helyet foglalod el, ez örvendetes esemény alkalmából sietni fog irántad való szeretetének, ragaszkodásának és nagyrabecsülésének világos tanujeleit nyújtani. E közös örömben mi is részt veszünk kedvelt fiunk, a kik mindig különös jóakarattal viseltetünk irántad. A miért is forrón kívánjuk, hogy Isten épen és sértetlenül tartson meg és buzgón kérjük őt, hogy még évek hosszú sorával nyujtsa meg életedet, hogy a nagynevű esztergomi főegyházmegye bölcseséged, szereteted, tudományod és buzgóságod gyümölcseit még sokáig élvezhesse. Továbbá pedig szeretetünk jelét is óhajtván nyújtani, ezen levelünkkel együtt küldjük Neked drágakőbe vésett arczképünket. Végül teljes szívből adjuk apostoli áldásunkat neked kedves fiunk, az esztergomi egyházmegye papságának és népének, valamint az összes magyarországi hiveknek. Kelt Rómában, Szent-Péternél, 1886. évi szept. hó 21. pápaságunk kilenczedik évében. *Leo p. p. XIII. s. k.*“

Ő felsége a királyné a következő táviratban üdvözölte :

„Fogadja Eminenciád sikerdus áldozárságának 50 éves jubileuma alkalmából legőszintébb szerencsekivánataimat és azon óhajomat, hogy az egek Ura még számos éven át engedje, miszerint ön áldásdus működését sz. vallásunk és szeretett hazánk javára gyakorolhassa. *Erzsébet.*“

*Rudolf trónörökös* szintén táviratilag küldé üdvözlését, mely így hangzott :

„Fogadja félszázados áldozárságának mai ünnepélyes alkalmából saját és nőm, a koronahercegné legszívélyesebb kívánatait. *Rudolf.*“

Az ünnepély előtti napon érkezett *József* főherceg családja és *Coburg Nándor* herceg. *Klotild* főhercegnő sajátkezűleg himzett gyönyörű misemondó ruhát nyújtott át a főpapnak. Este a város fényesen ki volt világítva és óriási fáklyásmenet vonult a palota elé.

Az aranymise napja október 28. volt. Gyönyörű őszi nap kedvezett az ünnepélynek. Az összes küldöttségek, számra nézve 62, 8 óra körül a Széchenyi-téren gyűltek össze és impozáns menetben vonultak fel a bazilikába, hová a bibornok 8<sup>3</sup>/<sub>4</sub> órakor indult el palotájából. Utjában mindenütt óriási közönség képezett sorfalat és tiszteletteljesen üdvözölte az egyháznagyot.

A főszékesegyházban, hová csak jegy mellett lehetett az ünnepi



miséhez belépni, már 8 óra körül gyülekezett az óriási ünneplő közönség és midőn a bibornok megérkezett, már zsúfolásig telve volt.

A legelső helyeket *Clotild* főhercegasszony és fenséges gyermekei, továbbá *Coburg Nándor* hg. foglalták el, kik a szentély jobb oldalán külön karszékeken ültek. A balfelőli kanonok-helyeken az első sorban *Szapáry Gyula* gr., *Bedekovich Kálmán* és *Széchenyi Pál* gr. miniszterek foglaltak helyet. Velök szemben ültek a főváros polgármesterei, az országgyűlési képviselők, a szent István- és László-társulat és a küldöttségek tagjai, valamennyien diszmagyarban. A szentély padjai közötti téren két sorban a püspöki kar foglalt helyet, legelől *Vannutelli* pápai nunciussal és *Haynald* biboros érsekkel. A bazilika közepén a hajóig a katonaság diszben sorfalat képezett.

*Simor* primás teljes bibornoki diszben jelent meg, uszályos bibor palástban, a hercegprimási hermelin-gallérban, a szent István-rend nagykeresztjével. Balján *Haynald* bibornok haladt. Az egyházi szertartáshoz való átöltözködés után megkezdődött az aranymise. A primás jobbján *Zalka* győri püspök, balján *Kovács* veszprémi püspök teljesítette a szolgálatot és az esztergomi kanonokok segédkeztek a misénél. Az egyházfejedelem a mise alatt a főváros által ajándékozott pásztorbotot használta. Ünnepeyles hatást gyakorolt, midőn az egyházi zenekar a „Szózatot“ énekelte, melyet Takács Imre karnagy az általa ez alkalomra készített misébe illesztett bele.

Mise végeztével a primás a szószékre lépett s erőteljes hangon egyházi beszédet tartott, melynek tárgyát a katolikus hit isteni eredete és az állam és egyház közti béke fentartása és ápolása képezte. „*Nem engedhettem másnak e beszédet — írja naplójában — mert nem akartam oly dicséreteket hallani, a minőktől az ily beszédek áradozni szoktak.*“ Az ötnegyed óráig tartó hitszónoklatot azzal végezte az egyháznagy, hogy szíve belsejéből áldást kért ő felségére, a hazára, a kormányra és az ország minden népére. A beszéd mély hatást tett a hallgatóságra. Az egyházi szónoklat után a biboros főpap a főoltárhoz ment, *Hornig* veszprémi püspök pedig a szószékről kihirdette, hogy a pápa felhatalmazta a hercegprimást, hogy pápai áldást adhasson. *Simor János* hercegprimás ezután megáldotta a pápa nevében a hiveket, kik térdelve fogadták az áldást. Ezzel ért véget a nagyfényű templomi ünnep. A harangok és mőzsarak zúgása közt hagyta el a primás a templomot; utána a főhercegi család lépett ki.

A főhercegi család a primási palotába ment és megreggelizvén, Alesuthra utazott.



A primás aztán ismét küldöttségeket fogadott. Legelőször a sz. László-társulat küldöttsége üdvözlé, melyet *Schlauch Lőrincz* püspök vezetett. Majd a sz. István-társulat következett, melynek nevében *Apponyi Albert* gróf szólott. Utánok több megye, az erdélyi kath. státus, az összes káptalanok, s a többi küldöttség tisztelgett. Ekkor fogadta szülővárosának, Székesfehérvárnak küldöttségét is, melyet Havranek polgármester vezetett, ki a város által készített alkalmi érmet is átnyújtotta, míg az ottani nőegylet tagjai saját készítményű szép szőnyeget vittek. A fogadtatás a legmelegebb volt s a primás könyekre fakadt.

Délután 2 órakor kezdődött a diszebed. Négy helyen: a palotában, a szemináriumban, a fürdő-vendéglőben és a dalárda helyiségében oszlottak el a meghívottak. A primási palotában csak kevesen férhettek el; egyedül a főpapság, a főispánok, a küldöttségek vezetői foglaltak itt helyet. Az első felköszöntőt az ünnepelt mondta a pápára és az uralkodó családra. *Haynald* bibornok a primást éltette ékes szavakkal, gr. *Szapáry Gyula* miniszter a kormány nevében szólott, majd *Vannutelli* pápai nunczius latin nyelven a pápa üdvökívánatait tolmácsolta. *Ráth Károly* a főváros, *Polónyi Géza* a fővárosi katolikusok nevében mondott felköszöntőt.

Még nem is csillapodott le egészen a nagyszerű ünnepségek zaja, midőn Esztergom október 30-án újabb rendkívüli ünnepély színhelye lőn.

Ő felsége a király érkezett a városba, hogy az ünnepelt bibornokot aranymiséjének alkalmából legmagasabb személyében üdvözölje. Magas érkezése az ünnepély legkiemelkedőbb mozzanata, az ünnepelt legnagyobb kitüntetése, a dicső nap ünnepségeinek koronája volt.

Ő felsége külön udvari vonaton jött Budapestről *Tisza Kálmán* miniszterelnök, *Popp* főszárnysegéd, *Pápay* udv. tanácsos és még két más katonai méltóság kíséretében. Az indóháznál dr. *Majer István*, br. *Hornig Károly* püspökök, *Pellet József* kanonok, a hatóság részéről pedig gr. *Majláth György* főispán, *Kruplanicz Kálmán* alispán, dr. *Helcz Antal* polgármester jelent meg üdvözlésére. A városba érkezvén, egyenesen a primási palotába ment s ott a bibornokot legelőször saját lakásán üdvözölvén, fogadta a küldöttségeket. A legelső küldöttség a papságé volt, melyet a bibornok maga vezetett ő felsége elé. Rövid üdvözlő beszédében kérte ő felségét, „fogadná kegyesen az ő, valamint főkáptalana és papsága hódolatát és azon jobbágyi törhetlen hűségét, melyben magát sem ő, sem főkáptalana, sem papsága fölülmulatni senki által sem fogja engedni.“ Ő felsége erre a következőleg válaszolt:

„A magyar kath. egyház primásának székhelye, az első apostoli

elődöm, sz. István király dicső emléke által megszentelt ős Esztergom iránt mindenkor sok kegyelettel viseltettem. A kegyelet újabb nyilvánítása mellett, köszönettel fogadom hódoló tisztelgésöket s szivemből kívánom, engedje az isteni Gondviselés, hogy szent hivatásukat az egyház és a haza javára még évek hosszú során át jelenlegi *érdemdús főpásztoruk bölcs vezénylete alatt és annak példája nyomán* teljesíthessék.“

A küldöttségek fogadása után Ő felsége a bibornok kalauzolása mellett megtekintette a város nevezetességeit, majd a primási palota gazdag gyűjteményeit, résztvett a tiszteletére adott diszebédén és d. u. 3<sup>3</sup>/<sub>4</sub> órakor elhagyta a legmagasabb látogatása által olyannyira megtisztelt bibornok szerény székvárosát.

Nem hagyhatjuk el ez ünnepélyt a nélkül, hogy fel ne soroljuk azon főbb irodalmi termékeket, melyek annak alkalmából közrebocsátva lőnek. Legnevezetesebb, valóban monumentális emléke e napnak a fentebb említett „*Emlékkönyv*,“ mely mindenkor egyik legfőbb s legbecsesebb forrását fogja képezni *Simor János* élettörténetének. Megjelentek ezen kívül a következő munkák:

Fm. és ft. dr. **Simor János** bibornok hgprimásnak, a sz. István-társulat fővédnökének e társulat nagygyűlésein mondott megnyitó beszédei. Áldozársága fél-százados jubileuma alkalmából kiadja a sz. István-társulat. Budapest. 1886. Negyed-rét. 94 lap.

**Josephus Dankó.** *Monimentum Quinquagenariorum Sacerdotii Eminentissimi Domini Joannis Cardinalis Simor J. R. H. Primatis, Archi-Episcopi Strigoniensis.* Strigonii, 1886. 8-rét. 64 lap. Gyönyörű arcképpel.

**Knauz Nándor.** *Buda ostromához.* Simor János bibornok, hgprimás ötven éves áldozári jubileumának emlékére. Budapest. 1886. Franklin-társ. Negyed-rét. 128 lap.

**Venczell Antal.** *Iubiláris primások.* Budapest. 1886. Franklin-társulat. Iv-rét. 41 lap.

**Kőhalmi-Klimstein József.** *Simor János. Élet- és jellemrajzi vázlat.* Pozsony-Budapest. 1886. Stampfel Károly. 8-rét. 125 lap. Számos illusztrációval.

**Kőhalmi-Klimstein József.** *Simor János Magyarország bibornok hgprimása.* Ötven éves apostolkodása hitben, szeretetben, jótékonyásban. Pozsony-Budapest. 1886. Stampfel Károly. Iv-rét. 16 lap. Képekkel.

**Zádori János.** *Alkalmi szent beszédek.* Esztergom. 1886. Buzárovits Gusztáv. 8-rét. 205 lap.

**Komócsy József.** *A Magyar Szion dicsősége.* Budapest. 1886. Franklin-társulat. Iv-rét. 23 lap.

**Dr. Samuel Wargha.** *Carmen panegyricum.* Honoribus Em. Card. Joannis Simor quum quinquagesimum Sacerdotii annum celebraret. Budapestini. 1886. Franklin-társulat. 4-rét. 12 lap.

**Dr. Kőrösy László.** „*Esztergom.*“ Esztergom. 1886. Laiszky János. 16-rét. 256 lap. Képekkel.

**Győrffy Lajos.** *Az esztergomi bazilika története és leírása.* Esztergom. 1886. Buzárovits Gusztáv. 8-rét. 51 lap.

**Bogisich Mihály.** *Dics-hymnus* fm. és ft. Simor János bibornok, stb. arany-miséje emlékére. Budapest. 1886. Rózsa K. és neje.

*Örömhango,* melyekkel főmag. Simor Jánost, stb. aranymiséje alkalmából üdvözlé az esztergomi papnövelde. Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 1886. Ivrét.

**Jos. Buday.** *Carmen honoribus em. Dom. Joannis Cardinalis Simor etc. dum jubilaum sacerdotale celebravit. Tyrnaviae.* 1886. Typis Sigismundi Winter. Negyedré.

*Örömdal,* melyet főtisztelendő Dr. Simor János stb. stb. ő Főmagasságának 1886. okt. 28-án átnyujt a jászóvári premontrei kanonok-rend. 6 lap. Ivrét.

*Enthusiasmus* quo jubilaum sacerdotale eminentissimi ac reverendissimi domini Joannis Cardinalis Simor principis primatis Regni Hungariae, archi-episcopi Strigoniensis celebravit Seminarium centrale Budapestinense, 1886 Ivrét. 22. lap.

*A magyar Sion* biboros főpapiját főmag. és főt. Simor János Magyarország hercegprimását arany-ünnepén MDCCCLXXXVI. Mindszenthó 28-dik napján fiui szeretet és hódolattal üdvözlí a Pázmány-intézet. Ivrét. 8 lap.

*Vigassági ünnepély,* melylyel főmag. és főt. Simor János érsek urunk 50 éves áldozársági jubileumát megülte az érseki főgymnázium ifjusága Nagyszombatban. A nagyszombati érseki főgymnázium dalárdája s zenekarának XXV. academiája, az 1886. évi okt. 23-án esti 5 órakor.

**Ima** 1886-ik év okt. 28-án, Simor János hercegprimás aranymiséje alkal-mával már a kisvárdai olvasó-egylet által elimádkozva. Szerkeszté Szinegh Györgyné adótárnokné. Kis-Várda. 1886. Berger Ignác. Kis 8-rét. 3 lap.

A lapok sürűien hozták azon költeményeket, melyek ez alkalom-ból a bibornok dicsőítését zengedezték. Legyen elég a hosszú sorból csak a következő neveket kiemelnünk: *Bogisich Mihály*, Bornemisza Antal, *Budaváry József*, *Dr. Földváry István*, *Giergl István*, *Haán Béla*, *Kuchár Endre*, *Pály Ede*, *Sujánszky Antal*, *Szabad József*, *Trompf Lajos*, *Var-gyas Endre*.

Külön könyv volna szükséges ahhoz, hogy a különféle emlék-tárgyakat felsoroljuk. Csak röviden jegyezzük meg azt, hogy közel kétszáz, diszesnél diszesebb, értékesnél értékesebb album, továbbá sok más emlék-tárgy és számtalan üdvözlő távirat érkezett e napra a bibornok palotájába.

A lapok lelkesült czikkeiben rótták le tiszteletöket az ünnepelt bibornok iránt s a mily bőven értesítették a közönséget az előkészületek-ről, épp oly terjedelmesen közölték az ünnepély lefolyásának mozzanatait. Külön tudósítókat küldöttek Esztergomba az ünnepély napjára, kik lázas és kimerítő munkásságot fejtettek ki, hogy tudósításaik minél hűebbek és részletesebbek lehessenek. Megérdemlik e fáradhatlan férfiak, hogy elismerést szavazzunk tevékenységüknek. Azértis ideiktatjuk neveiket a lapokkal együtt, melyekbe dolgoztak.

„Budapesti Hírlap“: Dr. Kőrösy László, Tóth Béla. — „Egyetértés“: Bártfay Géza, Várkonyi Dezső. — Kőnyomatos lap: Egyesi, Csathay. — „Magyar Állam“: Lonkay Antal, Dr. Walter Gyula. — „Nemzet“: Relle Iván. — „Neues Pester Journal“: Vészi József. — „Neues Polit. Volksblatt“: Dr. Kőrösy László, Lányi Adolár. — „Pesti Hírlap“: Barabás Albert, Bártfay Géza. — „Pesti Napló“: Günther Béla.

Nagy fényű ünnepély volt a bibornok aranymiséje! Oly országos ünnep volt az, a minő aranymise alkalmából még nem tartatott. Aldásként omlott a jókívánatok özöne és mindenki örült, hogy végre tanúságot tehetett a bibornok előtt tisztelete és hódolata érzelmeiről. Maga az ünnepelt *bibornok* pedig *százháromezer* frt alapítványnyal örökitette meg!

#### XIV.

A hirekből, melyek az előkészületekről a nyilvánosság elé jutottak, sejthette a bibornok, hogy aranymiséjének napján maga körül fogja látni híven ragaszkodó nemzetének legjobbjait. De hogy az ünnepély mégis oly mérveket öltön, mint a minő arányokban tényleg lefolyt, azt nehezen gondolta. Meg is látszott rajta, mennyire meghatotta a szeretet és tisztelet ily impozáns nyilvánulása. Gyakran emlékezett vissza e napra és azt élete legszebb napjának nevezte.

E körülmény és azon törhetlen ragaszkodás folytán, melyet az apostoli szent Szék iránt mindenkor tanusított, nem csodálhatjuk, hogy lelkesen karolta fel azon világszerte megindult mozgalmat, mely *XIII. Leo pápa* 1887. deczember végén tartandó áldozári jubileumának méltó megünneplése céljából keletkezett. Jóval előbb terjedelmes s nemes hévtől áthatott körlevelet bocsátott ki papságához, melyben az előkészületek s a nap megülésének módozatai felől intézkedik. Elmondva, hogy csak 14 pápa ülhette meg e ritka ünnepet, méltatja a pápák érdemeit Magyarország körül és a pápa aranymiséjének megünneplésére nézve a következő rendelkezéseket teszi:

1. „Ohajtja, hogy a hódolat-aláírási iveket minden kerület alesperese szerezzé meg és törekedjék minél számosabb aláírást gyűjteni. 2. Buzdítja papságát, hogy a szeretetadományok gyűjtésére a legnagyobb gondot fordítsák a lelkeszi hivatalok. Iparkodjanak oda hatni, hogy minden hívő járuljon tehetségéhez képest a Szent-Atyának átnyújtandó adományhoz. 3. Tudatja, hogy ő Szentségének aranymiséje alkalmából a vatikáni palotában jubileumi kiállítás is fog rendeztetni. Illő tehát, hogy a magyar katolikusok e kiállításon is legyenek képviselve. A kiállítandó tárgyak különfélek lehetnek

ugyan, de óhajtható mégis, hogy leginkább olyanok küldessenek, melyek az istentiszteletnél és a szent szertartások végzésénél használhatók, ugymint: misemondó-ruhák, mise-könyvek, keresztek, kelyhek, gyertyatartók stb. 4. Elrendeli, hogy az ünnepet megelőző napon, vagyis ez év deczember 30-án este 6 órától 7-ig az összes harangok meghuzzassanak. 5. Elrendeli továbbá, hogy másnap, vagyis deczember 31-én a fő-egyházmegye összes plébániai, szerzetesi s egyéb templomaiban, melyekben rendesen istentisztelet szokott végeztetni, ünnepi „Te Deummal“ egybekötött szentmise tartassék, és a pápáért való ima mondassék. 6. Végül meghagyja, hogy a hívő nép a körlevél és az ahhoz csatolt jegyzőkönyv nyomán az ünnepre nézve a szószékről előzetesen tájékoztassék és e körlevél a hívek közt széttosztassék.“

Az előkészületek egész tartama alatt élénk érdeklődéssel kísérte a mozgalmat és mindent elkövetett, hogy Magyarország méltán lépjen a sz. Atya trónja elé és megfelelő kifejezést adjon azon hálának, melyre a sz. Szék iránt kötelezve van. Ő maga fogalmazta a terjedelmes és remek üdviratot, mely a másfél millió aláírást tartalmazó disz-album élén foglalt helyet. Lelkesülten üdvözölve bevezető soraiban a katolikus világ e fényes napját s tuláradó örömét fejezve ki a felett, hogy mindazon ádáz merényletek daczára, melyek a sz. Szék függetlensége, az egyház szabadsága ellen elkövetettek, oly általános szeretet és tisztelet, oly odaadás és ragaszkodás környezi, a miről ez alkalomból a hívők milliói oly fenyes és megható tanuságot tesznek: áttér hazájára s így szól:

„Mialatt az egész keresztény hívő világ félszázados áldozárságodnak örvend . . . . . a hívő magyar nép, mely az apostoli pápa által apostolnak nevezett első sz. királyunk kath. hitéhez annyi sok viszály közt, oly sok csapás után ma is hű, minden nép között legerősebben érzi magát indittatva, hogy neked e napon tiszteletét, szeretetét, ragaszkodását, hódolatát bemutassa, mert minden nép, minden nemzet között ő részesült a sz. szék legtöbb jótéteményében.“ Részletezve aztán e jótéteményeket megható szavakban kéri a sz. Atya áldását, „mely Isten ótalmának, a bel- és külbékének, minden boldogulásnak termékeny magva, biztosító záloga.“ Személyesen akarván hű nemzetét a sz. Atya színe elé vezetni, 1887. november 23. Rómába indult. Az ünnepélyes fogadtatás 30-án ment végbe, oly fénynyel és pompával, annyi megragadó momentummal, hogy feledhetlen marad a résztvevők emlékében. Személyesen nyújtotta át saját hódolati ajándékát is, azon 300 arany súlyú kelyhet, melyet e célból *Lippert József* rajza után készíttetett és e felirattal láttatott el: „*Leoni XIII. Summo Pontifici. Quinquagenaria. Sacerdotii. Celebranti. Dev. Offert. Joann. Card. Simor. Prim. Hung. A. Eppus. Strig. A. 1887.*“ A fogadtatás után rögtön haza felé indult és deczember 3-án szerencsésen megérkezett székvárosába, a hová most csak azért is sietett, hogy minél előbb vég-



megállapodásokra juthasson azon tervét illetőleg, melylyel a főszékesegyháznak teljes diszítését czélozta.

Midőn a kupola munkálatai elkészültek, finom izlése rögtön észrevette az öszhang azon hiányát, mely most a kupola s a templom többi része között mutatkozott. Hő vágy ébredt tehát lelkében, hogy a kellemes öszhangot minél előbb létesitse. *Lippert Józsefet* megbizva tehát újabb tervek készítésével s mihelyt ezek készen állottak, elrendelte fogantatásukat is. A következő, 1888. év tavaszán kezdetét vette a nagy munka, mely 1889. augusztus közepéig tartott és a főszékesegyháznak oly fényt kölcsönzött, hogy az ma a legdiszesebb templomok között foglal helyet. E diszítés, melynek részleteit Dr. *Dankó József* püspök a legnagyobb szakértelemmel ismertette („Pester Lloyd“ 1889. évi 212. szám.), volt eddigi nagy műalkotásainak koronája. Örömmel tekinthetett most a bibornok főszékesegyházára, mert vigasztalhatta a tudat, hogy mindent elkövetett, ami annak az Urhoz méltó külsőt adhatott.

Ugyanazon időben, mely alatt a főszékesegyházban felállított állványerdő közepett nyüzsgött a művészek és munkások serege, a város egy más pontján is lázasan dolgoztak a nagyszivű főpap rendeletéből. A sz. Györgymezőn árvaház épült, melyet a mult 1890. évben, ő felsége, a király névünnepén adott át magasztos rendeltetésének. Szépen és igazán mondja valóban Dankó József imént említett cikkében, hogy „kora emelkedésével növekedett a bibornokban az alkotás szükségérzete és öröme.“ Még igazabbaknak fognak e szavak feltűnni akkor, ha tudjuk, mily nagyszerű terve volt a főpapnak a közel jövőre nézve. A következő évben ünnepelhette volna érsekségének negyedszázados jubileumát. Az ország már-már készülődött e fényes alkalomra. Tervezgetett azonban maga a *bibornok* is és nemes szándéka — melyet egy magas állásu meghittjével közölt is már — nem volt kisebb, mint egy nagy süket-néma intézet felállítása Esztergomban.

Ezen tervét — fájdalom — már meg nem valósíthatta. Mig azonban élt, megtett bizonyára mindent, a mit Isten dicsőségére, egyháza és hazája javára tehetett. Csodálkozással elegyes hálával kell gondolnunk e tekintetben a legutóbbi évekre is. Élénk emlékezetben élnek még azon adományai, melyekben 1888-ban az árvizkárosultakat, az esztergommegyei tisztviselők nyugdíj-intézetét, a pozsonyi virágvölgyi templomot és a Fehér-kereszt-egyletet; 1889-ben pedig a sz. István-társulat irod. és tud. osztályát, majd a selmeczi főgimnáziumot részesítette. Ki feledte volna már el az érseki kórház ujjaépítését, a soproni káptalannál tett alapítványát, vagy a sz. györgymezői leányárvaházat?! Épp oly ismeretesek e



tényei, mint azon lankadatlan munkássága, melyet az egyházmegye kormányzása és a közügyek terén egészen a legutolsó napokig kifejtett.

E tekintetben a kongrua-ügy, a legujabban megindult autonómiai mozgalom, az oly nagy izgalmat keltett „elkeresztelés“, a budapesti püspökség, a magyar kath. egyetem kérdései, továbbá a kisdud-óvás és a vasárnapi munkaszünetről szóló törvényjavaslatok a legélénkebben foglalkoztatták. Mily beható érdeklődéssel viseltetett ez ügy iránt, bizonyítják a sűrű tanácskozmányok, melyeket a legutóbbi időkben a püspöki karral tartott; tanuskodnak mellette a sz. Székkal s a magyar kormányval folytatott gyakori tárgyalásai; hirdetik nyilatkozatai, melyeket e kérdésekre nézve tett.

Hogy csak néhányat említsünk, az autonomiára nézve abbeli meggyőződésének adott 1889. június havában kifejezést, hogy „egyházi és hatalmi érdekek nem szólnak az autonomia ellen“, de azon szervezet, melyet ő 1871-ben ő felségének átnyújtott „ma már sok részben elavult, mert a tapasztalás kimutatta némely részletintézkedés czélszerűtlenségét.“ Hangsúlyozta, hogy „a helyi autonomiákkal kell megpróbálkozni.“ Megjegyezte végül, hogy „autonomia kérdését igazán aktuálissá a kongrua rendezése fogja tenni.“

A budapesti püspökség kérdése a legutóbbi időkben szintén igen élénken foglalkoztatta s meg lehetünk győződve, hogy ugy ezen, mint a többi fontos kérdésre nézve is megkísérelt volna mindent, a mit egyrészt az ügyek jelentősége, hordereje, másrészt az egyház érdeke s a haza békéje, jóléte érdekében tennie lehetett volna! Mert csak e sz. érdekeket ismerte. Ezek megóvása s lehető előmozdítása volt legfőbb ohaja. Az egyház és a haza sorsa, öröme, bánata az övé is volt.

Midőn 1889. január 30. a b. e. *Rudolf* trónörökösnek — ki 1888. ápril 16. magas látogatásával örvendeztette meg Esztergomban — oly korai halála renditette meg az országot, mély szomorúság borult lelkére, a legőszintébben osztozott fájdalomstűjtött felséges királyunk s a könyező haza bánatában. A legelsőik között volt, kik a mondhatlan csapás nehéz napjaiban vigasztalásért fohászkodtak a „legjobb király“ számára.

Körrendeletet bocsátott ki papságához, melyben bánatos szívvél a következőket irta:

„*Rudolf* főherczeg és trónörökös ő fensége életét a halállal cserélte föl. Nincs az egész osztrák-magyar birodalomban, sőt egész Európában ember, kit e halálhír fájdalommal nem sújtott volna; de bizonyára a legborzasztóbb csapást mérte ő Felsége apostoli királyunk atyai szívére, a kivel együtt érez és szenved majdnem az egész világ. Illő és méltányos, hogy a jóságos mindenható Istent buzgón kérjük: vigasztalja

és erősítse meg a legjobb király fájdalomsvárt szivét és tartsa meg őt zavartalan ép egészségben minél tovább a neki alávetett nemzet vigaszára és javára, melynek előmozdítása lankadatlan törekvését képezte. Kétségkívül enyhülést szerzünk királyunk végtelen fájdalomtól sajtó szívének, ha az irgalmas Istenhez meghalt fiáért is esedezünk. Ezennel tehát elrendelem, hogy a következő napok egyikén az összes plébánia-egyházakban énekes gyászmise tartassék s arra a nyilvános hatóságok és a hívő nép meghivassanak. Esztergom 1889. febr. 4-én. *János bíboros-érsek.*"

Átérezte a nagy veszteséget, mely az országot gr. *Andrássy Gyula* halálával érte és végezte Budapesten 1890. febr. 21. temetésének szertartásait.

*Christen Dominici Saluator*  
*epi omnium hominum, qui*  
*pro criminibus peccatis, et mortuis*  
*epi.*

"Credite vero in gratia et in cognitione  
 ne Dominici hofsi et Saluatori Iesu  
 Christi. Ipsi gloria et nunc, et in Deum  
 a eternitatis. Amen.

Pro De abbasia Quadragesima aliam  
 paratam fuit, pro obsequiis,  
 quadragesima etiam paratam 30.  
 Synodi Dilectissime Synodici 1860  
 de Devotionibus asserendis in sacra  
 Quadragesima.

Synodi Dominici infra Oct. et 1<sup>ma</sup>  
 post Epiph. Dominici 11 Januarii 1891.

SIMOR JÁNOS

legutolsó, 1891. jan. 11. írt körlevelének záró sorai.

Törhetlen erővel, lankadatlan kitartással viselte az egyházmegye kormányzásának gondjait. Ifjúi hévvel, magasztos lelkesültséggel végezte az egyházi ténykedéseket nemcsak Esztergomban, hanem egyházmegyéje legkülönbözőbb pontjain, sőt távolabbi vidékeken is. Pedig ez utóbbi években csakugyan számos rendkívüli alkalom szólitotta el székvárosából külföldre egyházi ténykedések végzésére. Hogy ezek egyik legörvendetesebbikét említsük első helyen, 1890. július 15. ő esedett áldást a budai királyi palota sz. Zsigmond kápolnájában *Margit Klementina* főhercegnő és *Thurn-Taxis Albert* herczeg frigyére. Két év alatt két püspököt szentelt. Veszprémbe 1888. szeptember 8-án báró *Hornig Károly*, 1890. szeptember 8-án Esztergomban Dr. *Steiner Fülöp* püspökök felszentelését végezte. Továbbá felszentelte 1888. október 20-án a pozsonyi virág völgyi, október 28-án a Budapest-Terézvárosi és 1889. szept. 29. a garam-sz.-benedeki templomot, míg 1890. október 4. az Esztergom-sz.-györgymezei leányárvaház megáldását és megnyitási ünnepélyét végezte.

Munkakedve, életereje után következtetve, hinni lehetett volna, hogy áldásos tevékenységének még sokáig örvendhetünk. Ámde az isteni végzések könyvében másként volt megírva! Pár napi kinteljes szenvedés, mint erős vihar a tölgyet, döntötte le az oszlopot, melyen a magyar katolikus egyház és a haza boldogulása, jóléte, üdve nyugodott!

## XV.

Rövid és halvány vonásai ezek a megdicsőült Főpap nagyszabású életének.

E főbb adatok, e kiemelkedőbb mozzanatok is elégségesek azonban arra, hogy megismerjük lángszellemét, rendkívüli szellemi tehetségeit, páratlanul nemes szívét, példányszerű jellemét.

Elégségesek a jelzett tények arra, hogy megmagyarázhassuk magunknak úgy a szeretetet, tiszteletet és ragaszkodást, mely életében állandóan környezte, mint az országos mély és őszinte bánatot, mely elhunytá felett kesergett.

És méltán!

Mint főpap és tudós, országnagy és ember egyaránt oly emléket hagyott hátra, melyre a legkésőbbi nemzedékek sem fogják borítani a feledés fátyolát. Ellenkezőleg csak magasztalva és áldva fogják emlegetni.

Fennmarad emléke, mint főpaprak, ki apostoli szellemmel töltötte

be hivatását, kinek hite oly benső, mély és tevékeny volt, hogy lángjai messzire világítólag lobogtak.

Minden szavából, tettéből előtört annak szilárdsága és rendíthetlen ereje. Visszatükröződött gondolkozásmódján, érzelmein és akarátának irányán. Átjárta szivét és a legdicsőbb tettekre gyulasztá.

Innen van, hogy lelkesedve áldozta magát, minden idejét, erejét és tehetségeit arra, hogy előmozdítsa Isten dicsőségét, közremunkálhasson egyházának javára.

Hitének forrásából fakadt nagy szeretete, fakadtak nemes szívének azon hajlamai, melyek csak a jótékonyágban, a bőkezű adakozásokban találtak kielégítést.

Hitének mélységéből és bensőségéből magyarázhatjuk meg gyémántjellemét, szigorú részrehajlatlanságát, nagy igazságszeretetét és gondosságát, melyet hiveinek lelki üdve körül tanusított.

Biztosította emlékét mint hittudós és szónok, mert mély tudományosságra, terjedelmes olvasottságra, eleven képzeletre és éles ítéletre valló irodalmi munkái, hatalmas beszédei a legbecsesebb szellemi termékek között foglalnak helyet.

Őrizni fogja emlékét a műtörténelem, mert nem feledkezhetik meg sohasem azon nagyszerű alkotásokról, páratlan áldozatokról, melyek a legelső Maecenások közé sorozzák.

Mint országnagy böles mérséklete, hazájának rajongó szeretete által tünt ki.

Egyházának szentelte ugyan életét, de tudott használni hazájának is. Sohasem ragadtatta ki magát egyházi működési köréből a politikai és társadalmi élet mindennapi harczaiba.

Ha pedig a politika terére szólították állásából kifolyó kötelességei, minden szilárd ragaszkodása mellett az egyház tanaihoz, magasra becsülte hazája érdekeit is és azok javát megóvni, biztosítani törekedett.

Magán élete tiszteletet parancsol. Szigorú pontosság és rendszeret, egyszerűség és munkásság, kötelességteljesítés és szigor valának e tekintetben főjellemvonásai.

Télen nyáron 6 órakor kelt. Naponként önmaga borotválkozott. Félhétkor reggeli imáját végezte, aztán misét mondott. A nap további részét munkában töltötte egészen az audenciáig, mely 12—1½ óráig tartott.

Ebéd után a fogadó termekbe vonult vissza vendégeivel és ott 3 óráig társalgott. Ez időpontot rendszerint sok szegény várta ablakai

előtt. Üresen sohasem bocsátotta el őket. Gyermekkori szeretetét a szegények iránt hűen megőrizte legmagasabb koráig.

Három óra felé elbocsátván vendégeit, lakosztályába vonult és dolgozott, imádkozott egészen a sétáig, melyet az évszakok szerint a korábbi, vagy későbbi délutáni órákban a palotája előtti terászon végzett.

Vacsorálni nem szokott. Hanem sétája után még társalgott rendszerint 10 óráig. Társasága azonban már rég eloszlott, ő még mindig dolgozott és csak 11 óra felé tért nyugalomra. E napi renden csak akkor változtatott, ha magasabb vendégei voltak, különben a legnagyobb pontossággal megtartotta.

A szórakozásokat nem ismerte. Nagy ritkaság volt, ha egy-két óráig tekézett. Különben dolgozott állandóan s legfeljebb a munka változatossága által szerzett magának üdülést. Ha már kifáradt könyvei és iratai között, a könyvtárba vonult, vagy muzeumában időzött.

Mig azonban kerülte a szórakozásokat, szívesen vett részt — a gyermekek örömeiben.

Ritka jó szívét misem bizonyítja annyira, mint a szeretet, leereszkedés, nyájasság, melyet a gyermekek körében tanusított. Azértis, ha csak gyöngélkedés nem akadályozta, mindig megtisztelte jelenlétével a helybeli nőzárdaokban tartott különféle ünnepélyeket.

A vizivárosi nőzárda hálás kegyelettel őrzendi mindig e feledhetlen látogatások emlékét. A város lakossága nemzedékeken át fogja emlegetni a leereszkedést, melylyel a boldogult *bibornok* a karácsonyi ünnepek alkalmával az apró világnak ajándékait kiosztani szokta.

Közép termetű, szikár alak volt. Erős és edzett. Magas homlokán az értelem és méltóság kifejezése honolt. Sűrű, erélyre valló szemöldöke alatt mélyen ülő szemei szürkésbe csillámlottak és kifejezték szíve, lelke egész valóját. Ajkai kellemes metszésűek és örökös mosolytól árnyékolvák. Hangja tiszta, csengő. Járása egyenes és ruganyos. Minden mozdulata határozottságot és erélyt mutató.

Ily külső fődé nagy és ritka szellemét azon *Férfiúnak*, kitől oly fájdalmasan vagyunk kénytelenek bocsát venni!

De nem! Nem vehetünk bocsát tőle!

Testileg ugyan nincs már közöttünk, de itt hagyta szellemét, mely hatni, világítani, lelkesíteni fog minden időn keresztül.

Itt hagyta példáját, mely uralkodni fog időn és enyészeten.

Nemes alakja, mely a nagy erények és ritka szellemi tulajdonok magas piedesztálán állva, szeretetre, tiszteletre keltette kortársait, őszinte kegyeletre fogja hangolni a jövő nemzedéket is.

Legyen tehát maradandó és áldott emléke!

Legyen vonzó és termékeny példája! Méltó rá, mert oly Férfiu volt, kire teljes joggal alkalmazhatjuk sz. Ágoston e gyönyörű szavait: „*Quid quid vobiscum egit hortando, loquendo, se ipsum ad imitandum proponendo, tenete, et memoria ipsius ornatissima vos eritis... Vivat sepultus in vivis sepulchris; sepultura enim ejus memoria vestra est. Apud Deum vivit, ut felix sit; apud vos vivat, ut felices sitis.*“ „Kövessétek, a mit buzditása, szavai és példája által cselekedett. Így lesztek ti legdiszesebb emléke. Legyen élő sirokban eltemetve. Mert sirja a ti megemlékezésetek. Istennél él, hogy boldog legyen. Éljen köztetek, hogy ti boldogok lehessetek.“ (Sermo 395. In assumptione Eppi.)





# III.





## SIMOR JÁNOS BIBORNOK ALKOTÁSAI.

„A vallás és az állam czéljaira  
történő kiadásoknál nagy-  
szerűen kell fellépni.“

*Arisztotelesz.*

Nem méltányolhatnók kellőleg *Simor János* életét, nem ismer-  
nők egész valójában páratlan tevékenységét és gazdag érdemeit, ha elte-  
kintenénk ritka tulajdonainak azon legékesebb virágaitól, melyek életutján  
a határt nem ismerő jótékonyság, a kifogyhatlan bőkezűség, a nagy tet-  
tekre képes áldozatkészség alakjában diszelegtek.

Apostoli szellemtől dagadó keblében kiolthatlan tüze lángolt  
mindazon dicső tettek hő vágyának, melyek Isten dicsőségének, a kath.  
egyház és a haza javának, az erkölcsiségnek és közművelődésnek előmoz-  
dítására, biztosítására, vagy arra hivatvák, hogy felszárítsák a könnyűket,  
enyhítsék a nélkülözések terheit, feledtessék a sors csapásainak fájdalmait.

Mindezen irányban oly alkotások fűződnek nevéhez, a melyek  
épp oly tanuságai szép, magas röptű szellemének, mint azon törekvésé-  
nek, hogy nemcsak korának, hanem a legkésőbbi nemzedékeknek is hasz-  
nájon. Világosabb áttekintés kedvéért külön-külön szólunk nagy alkotásairól.

### 1. *Simor János*, mint műbarát.

A világtörténelem legkiválóbb alakjai mindig abban találták  
egyik fő nagyságukat, hogy az Ur dicsőségére templomokat építettetek.

Dávid királynak forró vágya, hogy Jehovának fenséges lakhelyet  
emelhessen, sok királynak, sok hatalmas urnak dagasztotta már kebelét. A  
*boldogult bibornok* is egyik legfőbb gondját az Ur hajlékainak emelésére,

vagy méltó diszitására fordította, fényes tanuságául egyrésről azon elvitázhatlan történeti ténynek, hogy a kath. egyház a művészetek leggondosabb művelője volt mindenkor; másrésről pedig ápolására, szilárdítására a benső vallásosságnak, melynek fejlesztését az Ur házának megfelelő disze hathatósan szokta előmozdítani.

De *Simor Jánosnak* magas és finom műízlése is volt. Sokat utazván s különösen gyakran tartózkodván huzamosabb ideig az örök városban, bő alkalmá nyílt tanulmányozni az egyházi műremekeket. Különben is behatóbban tanulmányozván az egyházi művészetet, műérzéke a legmagasabb fokban fejlődött ki. Mihelyt aztán tehetségében állott, nem is tartóztathatta magát, hogy úgy fentebb jelzett törekvését, mint műízlését kielégítse.

Alig érkezett Győrré, máris megújította palotájában a Dóczy püspök által emelt, de az idők folyama alatt művészi eredetiségéből sokat veszített kápolnát. Majd restauráltatta a főszékesegyházat az abban levő *Héderváry-kápolnával* együtt, mely nevét valószínűleg Héderváry Dénes 1382 körül élt győri kanonoktól nyerte. E munkálatok alatt állította fel az első *üvegfestészeti műtermet* hazánkban a Rákoson levő nyári püspöki kastélyban, melynek vezetésével *Fink* soproni rajztanárt bízta meg. Sopronban az Orsolya-szüzek templomában főoltárt, szószéket készíttetett; ugyanott a sz. Mihály templomban, sz. Péter oltárának Dobyaschofszky által festett képét újította meg.

Mindezekén felül sok falusi templomot javíttatott, egyházi készletekkel és ruhákkal látott el, tornyokat építtetett, orgonákat vásárolt stb. úgy, hogy püspöksége alatt több, mint százezer forintot költött egyházmegyéje templomaira.

Esztergomba érkezvén, nagy gondot és tetemes költséget fordított arra, hogy az elődei alatt megkezdett főszékesegyház befejeztessék. Nagy és merész terv volt az, melynek keresztülvitele a dicső *bibornokot* foglalkoztatta. A hatalmas Ég azonban kedvezett szándéklatainak. Szívesen fogadta a tiszta áldozatot méltó szolgája kezéből! Mindenekelőtt a bazilika külsejét kellett befejezni és amennyiben részint a kupola, részint a külfalak voltak megrongálva és szilárditást kívántak, ezeket kellett kiavíttatni s biztosíttatni.

Aztán a fenséges előcsarnokot építteté fel, mely hatalmas oszlopaival a leghiresebb görög építményekre emlékeztet. Ugyanekkor állította az előcsarnokban diszló két szobrot, az egyiket Hunyady Jánosnak, a másikat Széchy Dénesnek és elhelyezteté a falazatba a templom építőinek czimereit e feliratokkal: *Rudnay* — „*Coepit*“ („Megkezdette“); *Ko-*

*pácsy* — „*Continuavit*“ („Folytatta“); *Scitovszky* — „*Consecravit*“ („Felszentelte“) és *Simor* — „*Consummavit*“ („Befejezte“).

Még ekkor nem nyugodott. Magas műízlése a templom belsejét nagyon egyszerűnek találta. Elrendelte tehát aranymiséjének emlékére a kupola remek diszítését és megörökíttette a nagy munkát a kinestár bejárata felé helyezett márványtáblán e szavakkal:

„**TEMPLI THOLUM ET LAQUEAR REFECTUM**

**ORNAVIT**

**JOANNES CARD. SIMOR INGENIO EQUITIS JOSEPHI LIPPERT**

**ARADIENSIS OPERA ANTONII DETOMA ASTIENSIS**

**ANNIS MDCCCLXXXV ET SEQUENTI**

**SACERDOTII SUI JUBILAEO.“**

Hogy azonban tökéletes legyen a mű, folytattatta 1888-ban a munkát és öszhangzó diszitással ékítteté a templom további részeit is. Ez kétségkívül legnagyobb műalkotása a *bibornok*nak és költsége csekély számítással egy fél millió frtra tehető.

Ezenkívül 1874-ben eredeti fényébe állíttatá vissza az 1507-ben készült „Bakács-kápolnát“ 8000 frt költséggel. Majd a várhegy déli oldalán levő „Sz. István kápolnát“ alakíttatá át 10000 frton. 1877-ben kibővítette és diszítettette az érsekújvári templomot, melyre 26 ezer forintot költött. A pozsonyi sz. Márton egyház javítási költségeihez 1876-ban 10000 frttal járult. A székesfehérvári kálváriára és sz. Donát kápolnára 1878-ban 3500 frtot adományozott. 1879-ben a budapesti Ferenczvárosi templomra 5000, az esztergomi sz. Anna templomra 6000 frtot adott és a főszékesegyháznak egy 10000 frt értékű pásztorbotot ajándékozott. Az 1882-ben emelt Pázmány-szobor 25 ezer frtba került, míg a drégeli Szondy-kápolna költségei 20 ezer frtot tettek. Azon különféle egyházi készletek, templomi ruhák, szertartási könyvek, melyeket a bazilika számára vásárolt, több mint 60 ezer frtba kerültek. Maga azon művészies kivitelű szentségtartó, melyet 1872-ben szerencsés felgyógyulása emlékére készíttetett és ajándékozott a főszékesegyháznak, 18 ezer frtba került. Ha mindezekhez hozzávesszük még azon áldozatokat, melyeket más templomokra szentelt, láthatjuk, mily apostoli gondoskodást tanúsított Isten dicsőségének előmozdítása körül.

Nemcsak a szorosabb értelemben vett egyházi művészetnek volt azonban a *bibornok* nagy pártfogója, hanem lelkes és bőkezű Maecenása volt a művészeteknek általában is. A művelt nyugattal szemben, sok

kivánni valót találunk ugyan a művészet szempontjából hazánkban, mind-azáltal el kell ismernie minden elfogulatlan bírálónak, hogy a legujabb időben e téren is igen sok történt. A magasabb műérzék mindinkább fejlődik s úgy az állam, mint egyesek nagy áldozatokat hoznak a művészetek érdekében. Ez utóbbiak között *Simor János* a legelsőek egyike.

Már győri püspök korában kezdette egész lelkesedéssel gyűjteni az ó- és új festészeti iskolák nevesebb mestereinek műveit. Talán tanulmányainak, talán nemes szenvedélyének áldozott, anélkül, hogy az eszme, egy képtárt alakítani, nála megfogamzott volna.

Midőn azonban 1867-ben ő felsége a király az esztergomi érseki és primási székre kinevezte, határozottabb alakot nyert nála, a mi lelke mélyében forrott; mert alig foglalta el érseki székét, a művészet termékei után való kutatásai, megrendeléseik oly nagy mérveket öltöttek, hogy rövid évtized alatt, sőt már 1875 tavaszán meg volt a „*Simor-képtár*“, melyet a nyilvánosságnak is megnyitott.

Tekintve napjaink felhalmozott művészeti anyagát és a nehézségeket, melyekkel minden gyűjtőnek küzdenie kell, elég rövid idő volt ez egy képtár alapjának megvetésére, különösen ha számba vesszük ama körülményt, hogy benne a byzanti és ó-német iskolák nevezetesebb művészei a legujabb mesterekig vannak képviselve azon 500-nál több festmény által, melyet a képtár magában foglal, nem számítván ide azon képeket, melyeket a bibornok előszeretettel őrizett szobáiban.

Ha e képtár nagy és izléssel párosult egyszerűségben diszitett tág terméknek jól világított falain ékeskedő képeit átfutjuk, azon benyomással gazdagodunk, hogy itt nemcsak a művészetek tiszteletére emelt pantheonba lépünk, hanem hogy e termekben a szép érzékének élénkítése, ébresztése, a tudomány színvonalán álló gyűjtés törekvéssel egyesült.

Valóban oly magángyűjtemény a „*Simor-képtár*“, mely eddigi kincseivel is minden attributumát bírja oly műcsarnoknak, mely a kezdeményezés korát elhagyta s fejlődési képességgel bír. Ha a régibb iskolák itt-ott tán kiegészítésre várnak is, az újkor Deger, Ittenbach, Dobyaschofszky, Litzen-Mayer, Ligeti, Markó, Lotz, Flatz, Blaas, Fürich, Molnár, Vörndlo, Grigoletti, Szoldatics, Sattler, Paczka stb. példányaival, az olaszok korábbi művészete pedig Ghirlandajo, Cimabue, Carlo Dolce, Luca Signorelli, Pinturicchio, Palma, Vecchio, Crivelli, Andrea del Sarto, Guido Reni, Caracci s mások által magaslanak ki.

Kiemelendőnek tartjuk azon körülményt, hogy *Simor János* bibornok 1878. évben, midőn a pápaválasztás fontos ügye személyét Rómához kötötte, *Bertinelli* római kanonok képgyűjteményét, melyről Over-



beck, a híres művész, Strossmayer diakovári püspökhöz sajátkezűleg irt levelében, mint igen becses gyűjteményről emlékezik meg — a kanonok hagyatékából 20,000 frtért megvásárolván, ennek 60 darabra rúgó képével öregbítette képtárát és ez, a gyűjtemény belbecsét tekintve, valóban óriási lépés volt a képtár megalakítására. Bertinelli gyűjteménye mindenestre a primási képtár magva és dicsősége.

Tagadhatlan, hogy e képtárt egy bizonyos irány lengi át és ez a vallásos festészet, mely tulnyomóságával azonban mégsem zárja ki a profán tárgyú művészetet, mely több történelmi, genre- és tájképben van képviselve, az újabbkor különböző iskoláiból. Különbözik hogy a vallásos irány az egészen átvonul, annak két tényezőben található oka. Egyike azon körülmény, hogy a képtárt alkotó kéz és lélek par excellence egyházi; másika pedig és nem kevésbé döntő az, hogy a korábbi századok művészete majdnem kizárólag az egyház szolgálatában és annak szárnyai alatt fejlődött, nőtt nagygyá. Vallásos irányu tárgyak lévén tehát a művészek számára a leghálásabbak, minden kéz, sőt a legszárnyalóbb teremtmény fantázia is ott kereste alkotásaihoz a megfelelő anyagot és ihlettséget.

Ha azonban a képtárban felismerhetjük alapítójának nemes hajlamait, úgy ezeket a képtárral kapcsolatos metszettárnak régibb és újabbkori metszetei, kézrajzai, melyek között Dürer, Marcantonio, Rajmondi, Leyden, Goltz, Cranach, Rembrandt, Ostade, O. Wisher, Stradanus, Sadeler, Waterloo mesterművei lépnek elénk, még kétségtelenebbé teszik és bizonyítják, hogy e termek szellemét nemcsak nemes szenvedély, hanem a kor színvonalán álló magas műértelem is vezeti. A gyűjtemény e része valóban nagy mértékben emeli a „*Simor-képtár*“ kulturális értékét.

Van azonban a „*Simor-képtárnak*“ még egy más specifikus előnye is, mely a műirodalomban és illusztrációkkal teljes könyvgyűjteményben rejlik. Képviselve vannak ebben a régi- és újabb metszők munkái és utánzásai, régiség-gyűjtemény és sok más vegyes ismertetések, leírások, magyarázatok, mintegy átmenetet képezve a képzőművészetek csarnokából a valóban fejedelmi „*Simor-könyvtárba*.“

*Simor János* egész életén keresztül a mily tehetséggel, épp oly szorgalommal művelte a tudományokat.

Tudománya gazdaságáról és alaposságáról legfényesebb tanuságot szolgáltatnak a nagy és értékes munkák, melyek czimlapját az ő neve ékíti. Fiatalabb éveiben — mint fentebb érintettük — tudományos folyóiratokba dolgozott s különösen egyházi jogi kérdésekről irt. Mily nagy tájékozottsággal rendelkezett azonban a hittudományok egyéb ágaiban is,

mutatják későbbi munkái, bizonyítják körlevelei, melyeket a hittani irodalom ritka gazdagítására 1882—83-ban öt kötetben adott ki. A munka e cím alatt jelent meg: „*Epistolae Pastorales et Instructiones Selectae A. A. 1857—1882. A. Joanne Card. Simor Dimissae.*“ Strigonii. Negyedré. I. köt. 447. — II. köt. 383. — III. köt. 463. — IV. köt. 409. — V. köt. 727. lap.

Hálára kötelezte valóban az utókort, hogy szellemi termékeit, melyek legtöbbje örökbecsű gyöngye marad a hittani irodalomnak, közkincsesé tette.

Nagybecsű szellemi hagyatékának tekinthetjük „*Naplót*“ is, melyeknek gondos vezetése fáradságot nem ismerő munkásságát, tartalma pedig fürkésző szellemét, éles ítéletét bizonyítja. Korunk történetére nézve határozottan sok és becses anyagot tartalmaznak e naplók. Voltak meghittjei, kik előtt tett volt említést naplóiról. De oly féltékenyen őrizte azokat, hogy életében senkisé sem látta. A naplók három folio-alaku vaskos kötetre terjednek.

Az első kötet e címet viseli: „*Protocolium functionum Episcopaliū ab Episcopo Jaurinensi Joanne Simor susceptarum ac peractarum.*“ Finom meritett papiros és 236 oldalra terjed, de csak 129 oldala van beírva. Kezdő szavai ezek: „*Isten dicsőségére, a szeplőtelen szent Szűz és a szentek tiszteletére.*“ Ezután jön az évszám: „1857.“ Legelső jegyzéke püspökké történt kineveztetése- és felszenteltetésére vonatkozik. Terjed egészen 1867. július 25., a mely napon az esztergomi papnövelde kápolnájában 10 végzett papnövendéket áldozárokka és további hatot részint szerpapokká, részint csak alszerpapokká szentelt.

A II. kötet tábláján e cím olvasható: „*Functiones Episcopales aliaque notata Joannis Simor, Primatis Hungariae et A. Eppi Strigoniensis. Ab anno 1867—1877. inclusive. Tomulus I.*“ Belül azonban az első lapon újabb felirat van, mely így hangzik: „*Functiones Ecclesiasticae Principis-Primatis Hungariae et Archi-Episcopi Strigoniensis Joannis Simor, necnon memorabiliores, qui sub ejus gubernio acciderunt, eventus.*“ Szintén folio-alaku és 276 oldalra terjed. Négy kivételével, mind tele írvák. Kezdődik „*A sz. Háromság nevében*“ és legelső jegyzetében 1867. május 5-ről, *Jekelfalussy Vincze és Zalka János* püspökök felszenteltetését írja le. Végződik 1877. decz. 31. A hátralevő négy lapot bizonyosan azon okból hagyta üresen, nehogy az évet meg kelljen szakítani. E kötetben írja le székfoglalását Esztergomban, a koronázást és a vatikáni zsinatot.

A III. kötet, külső kiállítására nézve a legszebb, a táblán e feliratot viseli: „*Functiones Episcopales Joannis Cardinalis Simor, Primatis*

*et Archi-Episcopi Strigoniensis, necnon notata de aliis objectis ac eventibus. Tomulus II.*“ Az előbbi kettőnél jóval nagyobb folio-alak és 132 oldal, a melyek közül 12 üresen maradt. 1878. január 1-ről szól a legelső feljegyzés, az utolsót pedig 1889. december 25. irta. A mult és jelen évről tehát nem tett semmiféle feljegyzést.

Mindhárom kötet latin nyelven, szép, tiszta, könnyen olvasható írással és jó fekete ténálval van írva.

Amily hivatottsággal és kitartással művelte azonban ő maga a tudományokat, épp oly kedvelőjük is volt. Ennélfogva az egyházi férfiak egyéb érdemei mellett, kiváló tekintettel volt mindig irodalmi munkásságukra és e körülménynck tulajdonítható, hogy a főmegyei káptalanok tagjai között: *dr. Majer István, Sujánszky Antal, dr. Dankó József, dr. Palásthy Pál, dr. Knauz Nándor, Rajner Lajos, dr. Csernoch János, Maszlaghy Ferencz, Pór Antal, Varga Mihály* stb. tudósok és írók neveivel találkozzunk. Udvari papjait is az irodalom munkásai közül választotta.

A tudományok fejlesztése, előbbrevitele érdekében nem rettent vissza semmi áldozattól. E bőkezűségéből származtak azon irodalmi termékek, melyek parancsából és költségein jöttek létre. Ilyenek: hires történetbuvárunk *dr. Knauz Nándor* ama nagyszabásu, ritka tudományossággal irt műve: „*Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*“, mely az egyházmegye történetére vonatkozó okmányokat alapos értekezésektől kísérve tárja elénk. Továbbá a „*Necrologium Sacerdotum Archi-Dioecesis Strigoniensis ab a. 1737—1889*“, valamint a sajtó alatt levő: „*Series Parochorum ADioecesis Strigoniensis*“, melyeknek szerkesztését *Némethy Lajosra* bízta. Kevéssel halála előtt nyert ilyféle megbízatást Kollányi Ferencz is az esztergomi kanonokok életrajzainak megírására.

Leghangosabban hirdeti azonban magas tudományszeretetét ropant könyvtára, mely „*Simor-könyvtár*“ név alatt alkotásainak sorában a legelőkelőbb helyet foglalja el.

Már győri püspök korában bámulatos szenvedélylyel gyűjtötte a könyveket és oly könyvtárt létesített, melynél fényesebbel senkisémm rendelkezett a győri püspökök közül. Elfoglalván az esztergomi érseki széket, folyton gyarapította, gazdagította könyvtárát és arra törekedett, hogy a jeles írók minél becsesebb kiadásai mellett, nagybecsű ritkaságokat, kéziratokat, ősnymtatványokat is gyűjtsön össze. E buzgalmában és áldozatkészségében nagy költségen lemásoltatta a hires „*Moldvai Missalét*“, melyben a „*Halotti Beszéd*“ található, továbbá 1888-ban a lemergi könyvtárban őrzött, 1509-ből származó „*Ordinarius Agriensis*“ becses munkát, melynek eddigelé egyetlen példánya sem volt hazánkban. Mily

kincseket tartalmaz egyébként a könyvtár, azt fényesen kimutatta kitűnő tudósunk *dr. Dankó József*, ki azokkal a *bibornok* jubileuma alkalmából közzétett s fentebb említett munkájában behatóan foglalkozik.

Nagyságára nézve hazánk legelső könyvtárai közé tartozik. Több, mint 40 ezer kötetet tartalmaz és magában foglalja a tudományok minden ágának legkitűnőbb termékeit, mint azt a könyvtárnak *Sujánszky Antal* által szerkesztett s e czim alatt: „*Catalogus Bibliothecae Joannis Card. Simor*“ 1887-ben megjelent jegyzéke mutatja.

Nemes szenvedélylyel, nagy áldozatkészséggel gyűjtötte össze a „*Simor-könyvtár*“, „*Simor-képtár*“ és „*Simor-muzeum*“ kincseit. Nemes volt azonban a szándék is, melylyel az áldozatokat hozta, nemes a cél, melyet bőkezűségével létesíteni ohajtott. Egyházának és hazájának akart gazdag gyűjteményeivel szolgálatokat tenni. E célból 1887. május 5-én meghívta palotájába az egész főkáptalan és kijelentette előtte, hogy a könyvtárból, képtárból, régiségekből, egyházi szerekből és fegyverekből álló keresztény muzeumát az esztergomi főszékesegyház kizárólagos és elidegeníthetlen tulajdonába bocsátja. E nagylelkű elhatározását egy hosszabb beszédben adta a főkáptalan tudomására, mely fényesen tükrözteti vissza főnkelt gondolkodását. Az ékes beszéd a következőleg hangzott:

„Főtisztelendő Főszékesegyházi Káptalan! A katolikus egyház mindenkor hű őre és terjesztője volt a tudománynak és szépművészeteknek.

Esztergom különösen nevezetes volt tudományos és műkincseiről, miglen a török hódoltság nem kényszeríté az érseket káptalanával együtt másutt keresni menedéket.

Évszázadok multak, mire ismét sikerült az érseki széket és káptalan visszahozni ősi helyére, melyet részére az első sz. király kijelölt. A visszatérő érsek és káptalan a magyar Sion ormát pusztán és elhagyatva találta. Mindent előlről kell vala kezdeni. Istennek hála és dicsőség, hogy az alkotás műve azóta serényen és szakadatlanul folyik s az elért siker és eredmény eddig is szép előhaladásra mutat.

A mióta Istennek kegyelméből püspökké lettem, törekvésem oda irányult, hogy az egyház miszsióját a tudományok terjesztése s a művészetek ápolása körül a körülményekhez képest és anyagi tehetségemhez mérten hiven foganatosítsam és megvalósítsam. Már mint győri püspök nagy anyagi áldozatok árán vettem meg alapját egy tudományos művekből álló könyvtárnak és egy műértékkel bíró kép- és metszvény-gyűjteménynek, már akkor szemeim előtt lebegvén azon gondolat, hogy egy püspöki székháznak nem lehet szebb és értékesebb disze, mint egy keresztény muzeum, hol a felhalmozott tudományos és műkincsek arról tesznek tanubizonyságot, hogy a főpásztor, ki őre a hitnek és tiszta erkölcsnek, őre, pártfogója, ápolója egyuttal a tudománynak és művészeteknek.

A valódi tudomány egy és ugyanazon forrásból merít a hittel s a valódi művészet az erkölcsöt nem sérti, hanem nemesíti.

Midőn az isteni Gondviselés Győrből az ország első érseki székébe vezérelt,

a tudományos és műkincsek gyűjtését még kiterjedtebb mértékben folytattam és miután az esztergomi érseknek állásához mért székháza nem volt, első sorban oda irányult törekvésem, hogy egészen sajátomból, az érsekség törzsvagyonának minden megterhelése nélkül, emeljek magam és érsekutódaim számára palotát s midőn azt létesítettem, volt rá gondom, hogy annak egy része az általam sok gond és fáradsággal s még több anyagi áldozattal összehordott tudományos és műkincsek elhelyezésére szolgáljon.

Most pedig önöknek, tisztelendő testvérek, kik az esztergomi főszékesegyház káptalanát képezvén, annak jogait képviselni és megvédeni tartoznak, ezennel *ünnepélyesen kijelentem, hogy az általam gyűjtött s ezen érseki palotának megfelelő helyiségeiben elhelyezett tudományos könyvtár, kép- és metszvénytár, diszművek tára, pénz- és éremgyűjtemény, régi egyházi szövet és szerelvények tára, fegyver s egyéb régiségekből álló gyűjtemények, úgy a mint azok az illető helyiségekben találtnak, az esztergomi főszékesegyház kizárólagos és elidegeníthetetlen tulajdonát képezik, azokat ezennel a főtisztelendő főszékesegyházi káptalan ellenőrzése és felügyelete alá helyezem, kérve, feljogosítva és szigorúan kötelezve, hogy azt minden bármely oldalról származható megtámadtatás, elidegenítés, megcsonkítás, jelen helyiségeikből való eltávolítás vagy szétszórás veszélyei ellen megvédeni és megoltalmazni tartozzanak és kötelezessenek ugyanazon eskü erejénél fogva és terhe alatt, melyet székeikbe való beiktatásuk alkalmával a főszékesegyház tulajdonának és jogainak fentartására és megvédésére letettek, vagy ezentul letenni fognak. Ha pedig daczára annak, akár az esztergomi főszékesegyházi káptalan ezen kötelességéhez hűtelen találna lenni, mit semmiképen sem akarok feltételezni, akár pedig legjobb ügyekezete és minden erőfeszítése mellett sem sikerülne azt bármely oldalról jövő erőszak és elidegenítés ellen megvédeni: azon esetre fölhatalmazom szülővárosom szab. kir. Székesfehérvár városának közönségét, hogy ezen elidegenítés ellen óvást tegyen s az nem használván, az általam gyűjtött és főszékesegyházam tulajdonába ezennel átbocsátott „keresztény muzeum“ nevezet alatt egybefoglalt összes gyűjteményekre kezét reá tegye, avval mint sajátjával rendelkezék, azt per útján is magának vindikálhassa, Székesfehérvárra átszállíthassa és ott keresztény muzeum nevezet alatt föllállíthassa, mely esetben az ezen muzeum fentartására általam netalán teendő alapítvány is Székesfehérvár városának lesz kiszolgáltatandó.“*

Nemzeti művelődésünk bizonyára hálával tartozik a nagylelkű *Főpapnak*, ki csendes, de következetes és nemes tevékenysége által megmutatta, hogy megérti korát és a kor szellemének megfelelőleg a tudomány és művészetek oltárára oly nagy áldozatokat szentelt.

## 2. Simor János, mint jótévő.

A boldogult *bibornok* a sz. iratokból meritette életelveit. Dicső tetteinek irányadója az Ur törvénye és akarata volt. A cél, mely után egész pályáján törekedett, a jövő élet boldogságában öszpontosult.

Tudta ő az örök igazság intelmét: „Ha bővelkedtek gazdagság-



ban, szíveteket ahhoz ne kössétek.“ Ismerte sz. Pál szavait: „A jótékony-ságról pedig és az adakozásokról el ne feledkezzetek, mert ily áldozatok tetszenek Istennek.“

Mily mértékben követte e magasztos tanokat, mennyire tekintette a földi kincseket csak eszközöknek, melyek segélyével a szeretet műveinek gyakorlása által a legdusabban kamatozó tőkét szerezhetni, azt mondani csaknem felesleges. Nevének pusztá említésére már szemeink előtt állanak azon nagy adakozások, melyeknek hírét s érdemét mindnyájan ismerjük.

Nagy szelleme azonban, mely egész lényén visszatükröződött, hű tanácsadója, vezére, sugalmazója volt akkor is, midőn nemes szíve követelte jogait. Nem pillanatnyi felbuzdulás, hanem érett megfontolás kifolyásai voltak jótékonyságának tettei. Számolt a körülményekkel, mérlegelte a viszonyokat és mindezek bölcs megfontolása után oly irányban és mértékben gyakorolta a jótékony-ságot, a mely által leginkább használhatott a hazának. Innen vannak azon nagyszerű alkotásai, melyeket tudományok és művészetek, az oktatás és nevelés, valamint a szenvedő emberiség érdekében létesített.

Tagadhatlan tény, hogy valamint az egész föld kerektségén, úgy hazánkban is a katolikus egyház volt a közművelődésnek és a népnevelésnek megalapítója, fentartója, előmozdítója. Valamint budapesti egyetemünk, úgy akadémiaink tulnyomó nagy része, a legtöbb középiskola és néptanoda egyházi férfiak hazafiságának és áldozatkészségének köszönhető. A magyar tanügy története valódi dicsőítő éneke az egyháznak azon érdemekért, melyeket e téren szerzett. Alig volt azonban tan- és nevelésügyünknek bölcsőbb intézője, lelkesebb barátja, hatalmasabb s bőkezűbb pártfogója, mint *Simor János*, kinek személyében a kath. egyházfő apostoli buzgalma állandó frigyben élt a nemzete javát szívéen hordozó nagy hazafi bámulatos áldozatkészségével. Azonban beszéljenek a tények!

Mint püspök, Győrött 1861-ben leánynevelő-intézetet alapított és azt a szathmári anyaházból hívott irgalmas nővérek vezetésére bizta. Az intézet épülete, a felszerelés és a tanító-nővérek eltartására célzó alapítvány összesen 40 ezer frtot tesz.

Elfoglalván az érseki széket, alig néhány év múlva, hasonló intézetet állított Esztergomban, a sz. Anna templom mellett. E templom környékén lakó iparosok és földművesek gyermekei a meg lehetős távol eső és tultömött belvárosi iskolákat kénytelenítettvén addigelé látogatni, segíteni ohajtott a helyzeten és megalapítá a szép zárdát, melyben teljes elemi iskola és óvoda létezik. Az intézetet, melyben rendszerint 500 gyer-



mek nyer oktatást, személyesen szentelte fel 1872. okt. 5. Felállítási költségei a 40 ezer frtot meghaladják.

Néhány évvel később létesítette a rév-komáromi-nőzárdát. Az 1868. évi népoktatási törvény életbe léptével *Meszlényi Gyula* szathmári püspök, akkor a város lelkésze, a *bibornok* buzditására külön kath. iskolát nyitott, melynek fentartásához évenként hozzájárult. Végre elhatározta, hogy leányiskolákat emel a városnak. Szándékának megvalósítását 80,000 frt költséggel 1877-ben eszközölte.

Mint a fentebbi intézetek is mutatják, a boldogult *bibornok* különösen a nő-nevelésre fordította figyelmét, meg levén győződve, hogy Fénélon szavai szerint: „A nőnem nevelésének elhanyagolása több kárt okoz, mint ha a férfinem képeztetése hiányos.“ E meggyőződése által indítatva és a körülmények böles figyelembe vételével 1879-ben elhatározta, hogy Budapesten, a József-város azon részében, hol a legtöbb szegény lakik, leányiskolát állit. Az intézet 1880. augusztus 23. adatott át magasztos rendeltetésének és az építéssel, felszereléssel s a tanító-nővérek alapítványával együtt — 100 ezer frtot képvisel.

A következő évben Érsekújvárat ajándékozta meg nőzárdával és leányiskolákkal. Az intézet, mely 1881. szeptember 20. nyitott meg, közel 42 ezer frtba került.

E nagyobb intézetek mellett több kisebb falusi iskolát is létesített. Így 1871-ben Bajcsón, 1874-ben Bajnán, 1880-ban Alsó-Bottfalun, Vagyóczon, 1881-ben Miaván, Pjerg-Szelaknán. Legújabban Esztergom-sz.-Györgymezőn létesített leányiskolát, mely 1887. szeptember 11-én lőn *dr. Majer István* püspök által felszentelve.

Nemcsak külön állított azonban iskolákat, hanem tetemes összegekkel segélyezett is egyes helyeket, a hol iskolák felállításában buzgólkodtak. Így adományozott Selmeczbánya városának a leányiskolákra 1881-ben 12 ezer frtot; Léva városának 1880 és 1882-ben összesen 24 ezer frtot; Balassa-Gyarmatnak 1882-ben 23100 frtot. Az esztergomi főgimnázium építéséhez 1878-ban 5000 frttal járult. Ugyanott a tanítóképezdei épület átalakítására 1883-ban 12 ezer frtot költött. A lévai főgimnázium két felső osztályának felállítására 1886-ban 10,000 frtot. A selmeczbányai gimnáziumra 1890-ben 50,000 frtot adományozott. Tanügyi áldozatai közé kell még sorolnunk a következő adományokat is.

A tanítók segélyalapját megteremtette 1882-ben 100 ezer frttal. Székesfehérvárnak 1882-ben árvaházra adott szintén 100 ezer frtot. Az 1885-ben felállított nagyszombati fiúarvaház összesen 300 ezer, az 1890-ben épült esztergom-sz.-györgymezői leányarvaház 100 ezer frtba került.

Budapesten a vakok intézetében 1886-ban 4 helyet alapított és e czélra 20 ezer frtot áldozott.

Mitsem hordván annyira szíven, mint hogy képzett és odaadó buzgalmu férfiakat állítson hiveinek őreiül és tudván, hogy az anyagi gondok nagy mértékben bénítják a hivatásbeli buzgalmat: földeket vásárolt, alapítványokat tett egyes plébániák számára. Továbbá 1877-ben a főegyházmegyei segélyalapot 20 ezer frttal növelte; a nagyszombati káptalan felsegítésére 1882-ben 100 ezer frt alapítványt tett; 1883-ban pedig az elaggott és munkaképtelen papok nyugdíj-alapjára 100 ezer frtot adományozott.

Mindezen adományok fényes tanuságai a *bibornok* bámulatos áldozatkészségének és sokáig kellene folytatnunk, ha azt tökéletesen kimeríteni akarnók. Fel kellene sorolnunk a sok közhasznú-, jótékony-egyletet, melyeknek győri püspöksége óta több mint 150 ezer frtot adományozott. Igy növelte nevezetesen 1886-ban a „Magyar írók segélyegyletének“ és 1889-ben a sz. István-társulat tud. és irod. osztályának alaptőkéjét 10—10 ezer frttal. Az esztergommegyei tisztviselők nyugdíjalapjára pedig 1888-ban 5000 frtot adott.

Az esztergomi elaggott polgárok fentartására 1886-ban 30 ezer frtot. Nem volt semmiféle elemi csapás, melynek enyhítésére ne sietett volna. Ha a víz bőszült hullámai nyelték el a vidékek vagyonát; ha tűz hamvasztotta el a falvakat, városokat; ha jégeső, fagy, vagy földrengés okozott inséget, szült nélkülözést és nyomort: *Simor János* mindig egyike volt a legelsőknek, kik a szerencsétlenek segítségére siettek. Esztergomban 1876-ban az árviz alkalmával 28 napon át 700 embert látott el élelemmel. A szegedi árvizkárosultaknak 1879-ben 1200 frtot, a csallóközi jégkárosultaknak ugyanezen évben 3000 frtot, a pozsonyi Erzsébitszüzeknek leégett zárdájuk felépítésére 10000 frtot küldött. A földrengés által szerencsétlenül járt zágrábiaknak 1880-ban 2000 frtot, a tiroli árvizkárosultaknak 1882-ben 1000 frtot, 1888-ban a szatmári árvizkárosultaknak 1000 frtot adott és ugyanezen évben az ország különböző vidékein levő árvizkárosultaknak a belügyminiszter útján 10000 frtot adományozott. Alig vette hírért 1887-ben az eperjesi és toroczkoí szerencsétlenségeknek, máris az előbbieknél ezer, az utóbbiaknak 200 frtot, Hódmezővásárhely árvizkárosultjainak pedig 2000 frtot küldött.

A bölcse Plato azt mondja egy helyütt: „Az igazán jó ember sohasem lehet igazán gazdag.“ Ha van is e szavakban némi igazság, még azt is hatalmasan megczáfolja a *bibornok* élete, ki míg önmaga a legnagyobb egyszerűségben élt, egészen igénytelen volt, addig nemcsak

állandóan és fejedelmi nagyságban gyakorolta a jótékonyt, hanem még végrejártában is óriási összegeket volt képes a szegények javára hátrahagyni. Jótékonyágánál, bőkezűségénél és áldozatkészségénél fogva is tehát méltán foglal helyet *Simor János* a magyar egyház legnagyobb főpapjainak diszes soraiban és neve mindenkor arany betűkkel fog ragyogni évkönyveink legszebb lapjain.

### 3. Simor János adakozásainak összes átnézete.

A boldogult *bibornok* aranymiséjének alkalmából kiadott „*Emlékkönyv*“ 232—242. lapjain részletes kimutatást találunk azon nagy adakozásokról, melyeket *Simor János* a jubileumig tett.

Négy cím alatt vannak ott az adakozások felsorolva. Hogy most bőkezűségének nagysága egész valójában álljon szemünk előtt, követve az érintett kimutatást, annak négy címe alatt folytatjuk az adakozások összeállítását a jubileumtól kezdve haláláig.

Az „*Emlékkönyv*“ 242. lapján a következő végösszegek állanak:

I. Templomi és egyházi czélokra tett adakozások	1327974	frt.
II. Nevelésügyre szentelt adományok . . . . .	1220786	„
III. Egyletek és különféle intézetek céljaira tett adakozások . . . . .	159780	„
IV. Különféle nemes czélú áldozatok (tudunkkal)	1276228	„
Összesen:	3984768	frt.

Az adakozások, melyeket a *bibornok* a jubileum óta tett, a következők:

#### I. Templomokra és egyházi czélokra tett adakozások:

1887. Felsőesztergályi templomra	100	frt.	Átvitel: 3694	frt.	
„ Pirkerhammer-kápolnára	100	„	1887. Szibériai lengyel papoknak	100	„
„ Kicsindi templomra	100	„	„ S. lelkészek segélydjául	10000	„
„ Vicsapapáthi oltárképre	320	„	1888. Szerajevoi orgonára	200	„
„ Esztergomi sz. Fer. rend.	500	„	„ Dillenburgi templomra	50	„
„ Római sz. Bertalan ko-			„ Bpesti sz. Sziv templomra	20000	„
lostornak	500	„	„ Szécsényi Sz. Háromság		
„ Vágvecsei templomra	100	„	szoborra	100	„
„ Bajcsi orgonára	800	„	„ Pozsony-Virágölgyi tem-		
„ Semptei templomra	60	„	plomra	8000	„
„ Házasnényei templom- és			„ Esztergomi sz. Fer. r.	200	„
lelkészi lakra	1114	„	„ Érsekújvár	100	„
Összesen :	3694	frt.	Összesen :	42444	frt.

Átvitel: 42444 ft.	
1888. Római sz. Bertalan egyh.	500 "
" Garamlöki kápolnára	800 "
" Pozsonyi szemináriumra	140 "
" Lancsári kápolnára	200 "
" S. lelkészek segélydíjául	10000 "
1889. Ürge Ignác hittérítőnek	2000 "
" Felsőmladonyai kápolnára	100 "
" Vajki plébániára	80 "
" Nagysápi templomra	1000 "
" Soproni káptalannak 4 misére	20000 "
" Gottscheei templomépi- tésre	100 "
" S. lelkészek segélydíjául	10000 "
" Egy ablak a Mátyás tem- plomban	312.50
" Esztergomi főszék. diszit.	300000 ft.
1890. Okolicsnai sz. Fer. rend.	200 "
" Esztergomi "	100 "
Összesen: 387976.50	

Átvitel: 387976.50	
1890. Nyirbátori templomra	100 ft.
" Nagyenyedi harangra	100 "
" Alsódombói orgonára	50 "
" S. lelkészek segélydíjául	5000 "
" Nyitraegerszegi orgonára	200 "
" Schönbergi templomra	50 "
" Volóczi g. k. templomra	100 "
" Római szent Bertalan- egyházra	500 "
" Rozsnyói leégett szent Ferencz rendieknek	200 "
" Pozsonyi szemináriumnak	140 "
" Udvardi templomnál ala- pítvány-pótlás	200 "
" Angermündei templomra	50 "
" Sieni templomra	50 "
" Csitári templomnak	73 "
1891. Kálvaborfői templomnak	100 "
" Tövisfalvi kápolnára	50 "
Összesen: 394939.50	

## II. Nevelésügyre szentelt adományok:

Átvitel: 33599 ft.	
1886. Budapesti vakok int. 4 alapítványi hely	20000 ft.
" Lévai főgimnáziumnak	10000 "
" Trsztenai gimn. tápint.	300 "
1887. Garamszőlősi iskolára	50 "
" Csejkői "	100 "
" Bánkeszii "	100 "
" Ipolybalogi "	100 "
" Kiskovalóczi "	100 "
" Sziládi "	25 "
" Hédervári "	60 "
" Szent-Istváni "	200 "
" Pathi "	150 "
" Loóczi "	150 "
" Felsőthuri "	100 "
" Vágai "	1714 "
" Barsnémethii "	200 "
" Steruszi "	150 "
1888. Kiskovalói "	100 "
Összesen: 33599 ft.	

Átvitel: 33599 ft.	
1888. Ipolybélyi iskolára	100 "
" Balassagyarmati "	600 "
" Ságújfalusi "	200 "
" Kőkeszei "	100 "
" Nagysenkviczi "	400 "
" Felsőszelii "	300 "
" Szempezi "	1000 "
" Losonczi "	150 "
" Uj-Szőnyi "	300 "
" Kolozsvári siket-némák intézetének	200 "
1889. Esztergomi tképezde táp- intézetére	400 "
" Pilis-Sz-Lászlói iskolára	50 "
" Borostyánkői iskolára	200 "
" Radossóczi "	100 "
" Fenyvesi "	150 "
" Nagy-Mácsédi "	100 "
Összesen: 37949 ft.	

Átvitel: 37949 frt.			Átvitel: 190122 frt.		
1889.	Hollókői iskolára	100 frt.	1890.	Keszihócezi iskolára	50 „
„	Verbóczy „	100 „	„	Nemesoroszi „	150 „
„	Vágszerdahelyi „	200 „	„	Keszegfalusi „	100 „
„	Vámosmikolai „	200 „	„	Szent-Endrei „	7000 „
„	Mohorai „	100 „	„	Felsőthuri „	150 „
„	Dunaujfalusi „	80 „	„	Nagyszelezsényi iskolára	60 „
„	Ebedeczi „	100 „	„	Szúnyogdi „	200 „
„	Megyeri „	80 „	„	Ekeli „	400 „
„	Nagylapási „	100 „	„	Garamszőlősi „	50 „
„	Miavai „	100 „	„	Brezovai „	88 „
„	Mohorai „	100 „	„	Lukai „	40 „
„	Nagyszombati tképezdei tápintézetnek	300 „	„	Esztergomi tképezd. táp- intézetének	200 „
„	Medvei iskolára	200 „	1891.	Vágkirályfai iskolára	100 „
„	Csesztvei „	150 „	„	Kisujfalusi „	80 „
„	Selmeczbányai gimn.	50000 „	„	Laksártomkii „	150 „
„	Esztergom-sz.-györgyme- zei leányárva-házra	100000 „	„	Vajkai „	80 „
1890.	Nagysárói iskolára	63 „	„	A budapesti, esztergomi és nagyszombati ér- seki kath. tanítóképez- dének 1886—1890. évenként 5666 frt	28330 „
„	Tergenyei „	100 „			
„	Németoroszi „	100 „			
Összesen: 190122 frt.			Összesen: 227350 frt.		

## III. Különféle egyletek és intézetek céljaira tett adakozások:

Átvitel: 45320 frt.			Átvitel: 45320 frt.		
1886.	Magy. írók segélyegyl.	10000 frt	1888.	Győri sz. Erzsébet egyl.	100 „
„	Budapesti szegények „Sz. Vincze egyletének“	800 „	„	Pozsonyi jóték. nőegyletnek	200 „
„	Esztergomi elaggott polg.	30000 „	„	Fehér-kereszt-egyletnek	5000 „
1887.	Bpesti jogászegyletnek	200 „	„	Pozsonyi közműv. egyesül.	200 „
„	Budai legényegyletnek	100 „	„	Sz. Vincze egyl. Bpest	300 „
„	Pozsonyi oltáregyletnek	100 „	„	Bajnai tűzoltóknak	50 „
„	Győri Erzsébet-egyletnek	100 „	„	Győri legényegyletnek	300 „
1888.	Bpesti „Sz. Vincze egyl.“	300 „	„	Drinápolyi apácáknak	100 „
„	Bpesti mentő egyesületnek	100 „	1889.	Selmeczi apácáknak	240 „
„	Székesfehérvári nőegyletnek	120 „	„	Pozsonyi oltáregyletnek	100 „
„	Bpesti Vincze egyletnek	100 „	„	Sz. László társulatnak	100 „
„	Legény egyletnek	150 „	„	Sz. István társ. irod. oszt.	10000 „
„	Bpesti poliklinikai egyl.	3000 „	„	Nagy-Károlyi apácáknak	200 „
„	Aranyosmaróthi tűzoltóknak	50 „	„	Esztergomi kath. legényegyl.	100 „
„	Kis-Mártoni legényegyl.	100 „	„	Érsekújvári legényegyl.	100 „
„	Budakeszi apácák házára	100 „	„	„Katholikus körnek“ Bpest	300 „
Összesen: 45320 frt.			Összesen: 62710 frt.		

Átvitel: 62710 frt.	
1889. Bécsi „Ausztria“ egyletnek	100 „
„ Búcsi tűzoltóknak	50 „
„ Bpesti sz. Vincze egyletnek	300 „
„ Budai legényegyletnek	100 „
„ Győri sz. Erzsébet egyl.	100 „
„ Párkányi legényegyletnek	115 „
1890. Lévai legényegyletnek	100 „
„ Bpesti bölcs. hallg. se- gélyegyletnek	100 „
Összesen: 63675 frt.	

Átvitel: 63675 frt.	
1890. Pozsonyi oltáregyletnek	100 „
„ Bécsi apáczáknak	150 „
„ Mainzi apáczáknak	50 „
„ Pozsonyi oltáregyletnek	100 „
„ Győri sz. Erzsébet egyl.	100 „
„ Mocsai tűzoltóknak	100 „
1891. Budai kath. legényegyletnek	50 „
„ Esztergomi kath. legényegyl.	50 „
Összesen: 64375 frt.	

## IV. Különféle nemes czélú áldozatok:

Átvitel: 86180 frt.	
1886. Székesfehérvárnak	22000 frt.
1887. Esztergomi szegényeknek	300 „
„ Mokriháji tűzkárosultaknak	100 „
„ Karlsbadi szegényeknek	100 „
„ Eperjesi tűzkárosultaknak	1000 „
„ Nagy-Károlyi „	600 „
„ Toroczkói „	200 „
„ Hódmezővásárhelyi viz- károsultaknak	2000 „
„ Bikszárdi tűzkárosultaknak	120 „
„ Veszprémi tűzkárosultaknak	500 „
„ Oslói tűzkárosultaknak	100 „
„ Esztergomi szegényeknek	300 „
1888. Esztergomi érseki kórház alapítványa	44100 „
„ Kóspallagi inségeseknek	200 „
„ Szatmári vízkárosultaknak	1000 „
„ Csallóközi inségeseknek	3000 „
„ Tokaji vízkárosultaknak	500 „
„ Árvízkárosultaknak	10000 „
„ Ipolyszécsénykei pléb. magtár építésére	60 „
Összesen: 86180 frt.	

Átvitel: 86180 frt.	
1888. Esztergommegyei tisztí nyugdíjalapra	5000 „
„ Győri veteránoknak	100 „
„ Nagykeszi tűzkárosultaknak	100 „
„ Vadkerti tűzkárosultaknak	200 „
„ Bpesti apácák kar. fájára	340 „
„ Esztergomi szegényeknek	300 „
1889. Bikszárdi tűzkárosultaknak	100 „
„ Vatikáni okmánytára	500 „
„ Bpesti apácák kar. fájára	500 „
„ Prensfalusi tanító nyugd.	200 „
„ Esztergomi szegényeknek	300 „
1890. Loóczy pléb. magtár építésére	200 „
„ Esztergomi szent Anna lelkész házára	250 „
„ Moóri tűzkárosultaknak	300 „
„ Tokaji tűzkárosultaknak	300 „
„ Garamszőlősi tűzkárosult.	100 „
„ Aranyosi tűzkárosultaknak	100 „
„ Bpesti apácák kar. fájára	250 „
„ M. T. Akad. díszterem fest.	700 „
1891. Bussai kántorlakra	153 „
Összesen: 96173 frt.	

## Végösszegek:

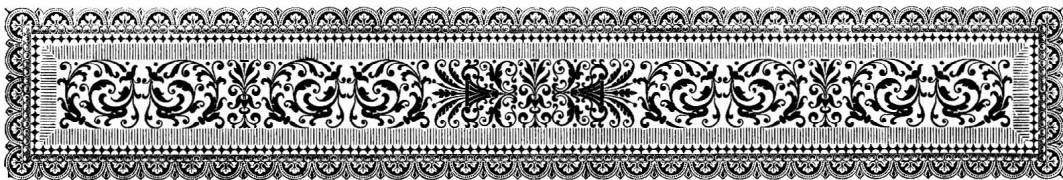
— Az 1886. évi kimutatással együtt. —

I. Templomi és egyházi czélokra tett adakozások	1722913 frt 50 kr.
II. Nevelésügyre szentelt adományok . . . .	1448136 „ — „
III. Egyl. és különféle int. czéljaira tett adakozások	224155 „ — „
IV. Különféle nemes czélú áldozatok (tudtunkkal)	1372401 „ — „
Összesen:	4767605 frt 50 kr.



# IV.





## 1. SIMOR JÁNOS, MINT GAZDA.

A határozottság, önállóság és tetterő, mely *Simor János* bibornokot, mint főpapot és országnagyot jellemezte, visszatükröződött úgy magán életében, mint az érsekség anyagi ügyeinek rendezésében is. E téren is bebizonyította, hogy gondolkozó fő, alkotó tehetség. Bebizonyította azonban azt is, hogy nemcsak valódi püspök, kinek az egyház javai nem annyira saját céljaira adatnak, mint azon magasabb rendeltetéssel, hogy azok által az egyház javát és a közjót előmozdítani törekedjék, hanem igazi hazafi is, ki még e téren sem tévesztette szemei elől honfiúi kötelmeit.

Mennyiben használta anyagi javait egyháza és hazája érdekeinek elősegítésére, arról elég fényes tanúságot tesznek milliókra menő adakozásai. Mikép gondolkozott azonban e tekintetben, mint magyar hazafi, azt mutatják következő szavai.

„Hazafias kötelessége — úgymond — minden magyar embernek nemcsak megtartani, de lelkiismeretes műveléssel gyümölcsöztetni azt a földet, mely rája származott. Mig a magyar ember jó gazda, addig nem kell féltetni Magyarországot. Nekünk egyházi férfiaknak a jó gazdálkodáson kívül egyéb kötelességünk is van; be kell ugyanis bizonyítanunk az ország előtt, hogy a kezünkre bízott javak jó kezekre vannak bízva.“

Ez elvet a bold. *bibornok* a szó legteljesebb értelmében úgy valószínűsítette meg, hogy az egész ország legkitünőbb gazdái egyikének tekintett. Ezen irányu kitünő képességeit már mint győri püspök kezdette ragyogtatni.

Javadalmi kellő felszerelés hiányában és célszerűtlen gazdálkodás folytán alig nyújtottak 16,000 frtnál több évi jövedelmet. Rendezvén azonban a fontosabb ügyeket, oly erélylyel látott javadalmainak kellő felszereléséhez, oly beruházásokat tett, oly módosításokat fogantatott az egész gazdálkodási rendszerben, hogy a mondott összeg

80,000 frtra emelkedett volt már akkor, midőn Győrből az esztergomi érseki székre távozott!

Midőn az érseki széket elfoglalta, a gazdaságot szintén nem találta a legrendezettebb viszonyok között. Eltekintve attól, hogy csak igen hiányosan voltak a birtokok felszerelve, még 443 ezer frt annuitásokban törlesztendő adósság terhe is súlyosodott rájuk!

Az esztergomi érsekség összes fekvőségei 94,854 kataszteri holdat tesznek. Azonban csaknem ötödrésze, 16 ezer kataszteri hold olyanira ki van téve a víz veszélyeinek, hogy a védelmi és lecsapolási munkálatok felemésztik a jövedelmet. A birtokok állapota után következett s ama hiedelemben, hogy szívesen felfogná magát menteni a gazdaság gondjai alól, kevésbé székfoglalása után egyes tőkepezéses vállalkozók igen előnyös feltételek mellett kérték bérletbe a birtokokat. Azonban nem fogadta el az ajánlatokat, hanem azon meggyőződésében, hogy: „az érseki uradalom Istené és a szegényeké, meg azután azon nagy érdekek számára kezelendő, melyeknek szolgálatára adományozva s idők folytán gyarapítva lettek”: a legnagyobb buzgalommal és szakértelemmel fogott a nagy terjedelmű földbirtok oly kezeléséhez, hogy sikerült nemcsak a fentebb érintett nagy terhet leemelnie a gazdaságról, hanem azt dúsan fel is szerelnie s annak jövedelmeiből bámulatos összegeket áldoznia a legkülönbélebb közhasznú célokra.

Nagy sikereit e téren ritka szakértelmének, gondosságának és azon körülménynek kell tulajdonítani, mely szerint mindig figyelemmel volt a modern gazdálkodási rendszerre és felkarolta a kor idevonatkozó józan eszméit és vívmányait.

Kezdetben megtartotta e régi gazdálkodási rendszert. A hetvenes években azonban, midőn a gazdasági viszonyok nagy átalakulásokon mentek keresztül, megváltoztatta azt. Nagyobb figyelmet fordított a jobb talajművelésre, gépeket szerzett és általában arra törekedett, hogy birtokai a szükséges felszerelési tárgyakban hiányt ne szenvedjenek. Nagy gondot fordított a termékenyítő anyag kezelésére, a gulya-marha nevelésére és tartására. Elrendelte a takarmány-magvak házilagos kezelését, a sertés-tenyésztés kiterjesztését, a tinónevelést stb. Majd a nagy kiterjedésű erdők és az uradalom belügyeinek rendezését vétette foganatba, szóval mind gyorsabban s biztosabban irányította uradalmainak hajóját a tökéletesedés kikötője felé.

Legnevezetesebb e tekintetben kétségkívül azon intézkedése, melyet 1886-ban adott ki s az uradalmak végleges felszerelését jelentette. A befektetés a miniszterium ajánló felterjesztése útján ő felsége legfelsőbb

engedélyével a törzsvagyomból eszközöltetett. Minden kerületi tiszttel felőlön szólítva, terjessze elő, miként ohajtja a vezetése alatt álló gazdaságot felszerelni. E felszerelések öt éven keresztül folytak és csak 1890-ben, tehát életének utolsó évében lőnek befejezve, anélkül, hogy ő munkájának gyümölcseit kellő mértékben élvezhette volna. A jelzett befektetés főleg a következő dolgokban nyert megvalósítást.

1. Birka-mosó telepek, szárító- és nyíró-szinek építtettek.
2. Trágya-telepek létesíttettek.
3. Elkészíttettek a még hiányzott marhahizlaló helyiségek.
4. Emeltetett az ökörlétszám s rendszeresítve lett a tinónevelés.

Együttal részint új istállók építtettek, részint nagyobbítottak.

5. A cselédség létszáma a szükséghez képest emeltetett.
6. A szükséges tisztalakok, magtárak, gépszinek, kukoricza-górék, juh-aklok építtettek.

7. Gépek vásároltattak, illetőleg átalakítottak.

A nagy sikerek körül, melyeket a *bibornok* gazdálkodásával elért, nem kevés érdem illeti kétségkívül az alapos szakképzettséggel bíró, munkás, buzgó tiszteket is, kik közül különösen kiemelkedtek *Zubcsek Mihály* főpénztárnok, ki oly buzgalommal és lelkiismeretességgel vezette nagyfontosságú hivatalát, hogy az éjjel-nappali munkában egészen tönkretette idegrendszerét és több évi kínos szenvedés után éppen pár nappal a *bibornok* halála után, folyó évi január 31. hunyt el. Továbbá *Mattyasovszky Lajos* igazgató-főszámvevő, ki szakavatott kezekkel és nagy buzgalommal vezeti a roppant gazdaság sokoldalú ügyeit.

A gazdaság legfőbb intézője azonban, valódi lelke maga a *bibornok* volt, ki a gazdasági tudomány minden egyes ágában nagy jártassággal bírt, uradalmainak minden legkisebb mozzanatáról értesítést kívánt, mindent vizsgálat alá vett, mindent rendezett. Hogy az ügyek valódi állásáról minél behatóbb és alaposabb tájékozást szerezzen, gyakran rándult a székvárosához közel fekvő Bajcsra, mely körül 17528 hold birtok terül el és egyszerű, de csinos nyaralóval bír. Bajcs kedvencz tartózkodási helye volt. Tavasszal és őszkor rendszerint huzamosabb időt töltött ott, részint hogy gazdászatiának vezetésére tényleges befolyást gyakoroljon, részint hogy a szabad, munkás természet ölében üdüljön. Bejárta itt összes birtokait, ismert minden gazdászati adatot; érintkezett embereivel, a néppel, ismerte gondolkozásukat, leereszkedett helyzetük igényeihez.

Ha aztán vendége jött oda, annak megmutatott mindent, a legkisebbtől a legnagyobbig, úgy hogy a vendég a látottak és hallottak után tisztelettel hajolhatott meg a *bibornok*ban a szakavatott gazda előtt.

Gazdatisztjei iránt atyai jóindulattal és szeretettel viseltetett. Mi sem bizonyíthatná e tényt jobban, mint a levél, melyben tisztjeinek püspöki jubileuma alkalmából azok üdvözlő iratára válaszolt. A levél tartalma a következő:

„*Uradalmi Tisztségemnek!*

„Püspökké szenteltetésem negyedszázados évfordulója alkalmából mult június hó 20-án hozzám intézett kedves üdvözlő feliratukban élénken kifejezett hűségüket, ragaszkodásukat és jó kívánataikat melegen köszönöm.

Valamint azért, hogy a kecségtető bérájánlatokat visszaautasítottam, gazdatisztjeim és családjaik jövőjét a bizonytalanság nehéz nyomása alól felszabadítottam; az önálló, öntudatos működés engedélyezése által önöket a lealázó gépies cselekvés alól fölmenttettem; a sikeres és üdvös működéshez szükséges eszközök megadásával czélszerű tevékenységüket lehetségessé tettem; járandóságai előnyös szabályozása által egyrészt a tisztességes megélhetést, másrészt a gyanúsítás lehetetlenségét biztosítottam; a helyes alapokra fektetett igazságos száztóli jutalmazással érdekeimhez való kötése által önjavuk előmozdítására bő tért nyújtottam: szóval, valamint eddig atyailag gondoskodtam arról, hogy önök szolgálatomban biztosságot, méltányos elbánást, tisztelt állást, működési kedvet és örömet, egyszersmind pedig tevékenységüknek megfelelő jólétet élvezzenek s így a nemzeti vagyon gyarapításának lényeges közvetítői lehessenek: úgy ezentul is önök iránti jóakaratomnál fogva lesz gondom, hogy erkölcsös magaviseletük, hűségük és szakértelmük, szorgalmuk és ügyességük kellő méltánylásban részesüljön. Isten vezérelje szándékukat és működésüket! Esztergom, 1882. július 6. *Herczegprimás Simor János s. k. esztergomi érsek.*“

Tisztjei iránti nemesszivűségének fényes koronája azonban a király jóváhagyásával ellátott és élte utolsó perczeiben kiadott *nyugdíj-szabályzat*, mely főbb vonásaiban megegyez az állami tisztviselők hasonló szabályzataival és érvénye 1890-től számíttatik. Mintegy 4444 lélekről gondoskodik atyailag, mert a tiz év előtti népszámlálás szerint a primási uradalmakban alkalmazottaknak és családjainak lélekszáma 4444. A szabályzat fejezetei ezek: 1. Általános határozatok. 2. A tisztek és középállású alkalmazottak ellátása. 3. A tisztek és középállású alkalmazottak özvegyeinek és árváinak ellátása. 4. Cselédek kegydija. 5. Záró határozatok.

Volt a boldogult *bíbornoknak* még egy tulajdona, melyet a gazdában alig lehet eléggé becsülni, a takarékosági szellem. Udvartartása magas méltóságához illően előkelő volt, de távol állott minden fényűzéstől. Rendszerint székvárosában tartózkodott és nem könnyű dolog volt rávenni, hogy csak egészségi szempontból, valami fürdőt meglátogasson. Idegen helyen való tartózkodásai mindig kimértek voltak.

Mindezeknél fogva bátran mondhatjuk, hogy mint gazda is azon férfiak közé tartozott *Simor János*, kik leróva tartozásukat az emberiség és haza iránt, joggal számíthatnak arra, hogy emlékek nem fog kihalni.



## 2. SIMOR JÁNOS, MINT ROKON.

A család iránti ragaszkodás és vonzalom minden romlatlan kedélyű embernek közös tulajdona. Emlékeink között legkedvesebbek azok, melyek a családi körbe nyulnak vissza. Érzi mindenki, hogy ha van valódi boldogság e földön, az csak a családi életben, a rokonok őszinte és szívélyes barátságában és azon ártatlan, egyszerű örömekben található, a melyeket a család szentélyében, a szülők, gyermekek és testvérek körében élvezünk. Ez érzelmek elől senkisémm zárkózhatik el. Nincs oly hosszú idő, mely alatt megfogyatkozhatnának; nincs távolság, hova sugaraik melege el ne hatna. Alakulhatnak viszonyaink, változhatnak szokásaink, de ez érzelmek állandó hűséggel kísérik az egész életen keresztül.

Tapasztalhatni ez igazságot a boldogult *bibornoknál* is, ki családjá iránt mindig a legnagyobb ragaszkodást, a legmelegebb szeretet érzelmeit tanusította. Lehetett ugyan hallani a vádat, hogy gazdag egyházfejedelem léteire családját nem boldogítja, gazdaggá tenni nem ügyekszik. Aki azonban nemes szívét közelebbről ismerte, a ki megfigyelhette a szeretetet, melylyel szülőit, testvéreit elhalmozta, rokonait magához bilincselte, az tudja, hogy e vád őt jogosan nem illethette.

E téves nézet azon körülményből származhatott, hogy mint ez az ész embereinél csaknem rendesen tapasztalható, nem volt képes szeretetét a vonzó melegség varázsával körülvenni, azt szavakban nyilvánítani. De a látszólag hideg kebelben igen meleg szív dobogott.

Szülőit, főleg édes anyját, rendkívül szerette. Mint fiatalabb korában keresve kereste az alkalmat, hogy szülőit láthassa, úgy vágyott később is ez öröm után. Atyjának halála után szeretetének egész teljét osztatlanul birta édes anyja. Azon másfél év alatt, mely atyja halála után püspökké történt kineveztetéseig lefolyt, gyakrabban látogatta meg Szekesfehérvárott. Püspökké levén, szintén nemcsak sűrűn látogatott édes anyjához, hanem gyakran küldötte négyes fogatát is szülővárosába, hogy édes anyját elhozassa. Édes anyja szintén rendkívül szerette egyetlen fiát. Sokáig azonban sohasem tartózkodott udvaránál, állandó lakásra átköltözködni pedig határozottan vonakodott. Önerzetes, derék magyar asszony volt. Büszkeségének tartotta, hogy oly férfiut nevelt a hazának, de még büszkébb volt arra, hogy — mint mondani szokta — „rá nem szorul.”

Csaknem rendes beköszöntője volt, ha a győri rezidenciában megérkezett:

„Fiam, nem pénzért jövök. Hála Istennek nem szorulok rád. Telik a magunkéból.“

„Nagyon örülök édes anyám — válaszolá a püspök — hogy nem szorul rám.“

„Hanem — folytatá az anya — vannak testvéreid és testvérednek árvái, azokról neked kell gondoskodnod.“

Miután e beköszöntő majdnem minden látogatásnál ismétlődött és Teréz nővére észrevette, hogy az nem a legkellemesebben érinti, kérte a derék anyát, ne mondaná azt mindig.

„De bizony megmondom leányom, válaszolá az önérzetes nő, mert fáj ám az az anyának, ha gyermekeitől kell valamit elfogadnia.“

Ottléte alatt mindent körülnézett a palotában. Betekintett a konyhába, éléstárba, a cselédekhez, de egyszerűsége nehezen tudott megbarátkozni a püspöki gazdasággal. Hiányzott neki a takarékoság, amint azt egy izben leplezetlenül kimondotta. Kérdezték Fehérvárott, miért jött oly gyorsan vissza Győrből? „Mert nem tudtam nézni azt a pazarlást, a mi a János konyhájában folyik“, volt a válasz.

Mennyire szerette édes anyját, mutatta az, hogy kedvéért bármit megtett. Midőn Győri püspök volt a *bíbornok*, az ottani szeminárium-ban tanult egyik rokona. Édes anyja megérkeztén, azon ohaját fejezte ki, hogy a kis klerikust is láthassa. „Hivasd ide ebédre“, mondá fiának. A püspök nehézségeket támasztott, hogy „az fájna a többinek.“ „Ha ki nem hívod — felelé erélyesen — én sem maradok itt.“ Ekkor a püspök engedelmeskedett.

Midőn 1870. febr. 11. a délutáni órákban édes anyja halálának híret vette Rómában — hol akkor a vatikáni zsinat alkalmával időzött — vigasztalhatlan volt. Keservesen siratta és semmi látogatót sem fogadott. Csak midőn *Kruesz Krizosztom* főapátot jelentették, azt engedte belépni. Ő volt az első, kivel este felé a hirt személyesen, mélyen megindulva közölte és elfogadta abbeli tanácsát, hogy fájdalmának enyhítésére sétát tegyen. Fogatott és kimentek. De alig volt képes Kruesz az egész séta alatt némileg megvigasztalni.

Testvérei közül hajadon maradt nővére *Simor Teréz* volt kedvence. Leveleiben ha mást senkit, őt bizonyára említi az enyelgő „*Trézsi*“ néven. Midőn bajnai plébános lett, rögtön magához vette, jóllehet nagyon fiatal volt még. A ház gondjait nem is ő, hanem inkább azon idősebb nő vezette, ki valaha karjain hordozta. A fiatal leányt nem ritkán honvágy gyötörte. Ilyenkor rendszerint egy arannyal szokta megvigasztalni. Egy izben már két aranya volt Teréznek s Esztergomba menvén vásá-

rolni, nem állhatott ellen, hogy a két aranyon magának egy ruhára valót ne vegyen. Haza érvén, nagy örömmel mutatta meg a szövetet az öreg Lizinek. Ez azonban visszaélt a bizalommal és a történeteket elbeszélte „a plébános urnak.”

Másnap enyelegni kezd Terézzel. „Ma egy aranyhoz jutottam — kezdé — azt neked szántam. Hány aranyod is lenne már, ha még ezt is odaadnám?!“ Teréz mitsem gyanítva, nehogy elárulja magát, nagy bátran mondja: „Három.“ „Hát jó, odaadom ezt is, de előbb a másik kettőt szeretném látni.“ Teréz irult-pirult, kifogásokat tett, mentegetőzött, de ő hajthatlan maradt és látni kívánta a másik kettőt. Végre csak ki-sült a dolog. Teréz egy kis leczkét kapott a takarékoságról, hanem azért megkapta a „harmadik“ aranyat is.

Különös szeretetét Teréz nővére iránt mindvégig megőrizte. Iránta volt a legtöbb bizalma és a rokonokra vonatkozó ügyeket is mindig vele szokta legelőször megbeszélni. Esztergomban, a primási palotával átellenben levő, ugynevezett „kis rezidenciában“ jelelt számára lakást, mely az egész rokonság központját képezte.

Ha valaki Esztergomba jött a hatalmas bácsi látogatására, előbb „Teréz tanti“-t kereste fel, hogy tanácsot, utbaigazítást kérjen tőle. És a jóságos „tanti“ soha sem vonta meg pártfogását egy rokonától sem. Átvezette a látogatót a palotába és ha alkalomszerűnek találta, ügyesen és a *bibornoknak* kedves humoros módon mondott egyet-mást „a fiatalok-ról“, „az élet terhes voltáról“, a „kezdet nehézségeiről.“ Szavai rendszerint hatottak.

Pártfogása nem maradt eredménytelen, mert ha kezdetben kedélyesen zsörtölődött is a *bibornok*, hogy „bizony nekem nincs pénzem“, vagy: „persze, azt gondoljátok, hogy a primás pénze csak a rokonoknak való“, mégis oda ment a Wertheim-szekrényhez és a rokon nem távozott üres kézzel.

Esztergomban lakik idősebb nővére is, özv. Rapcsák Györgyné, továbbá özv. Zubcsék Mihályné, az előbbi leánya és dr. Rapcsák Imre, ugyanannak fia és a *bibornok* udvari orvosa. Teréz nővére után ezeket, meg elhalt nővérének gyermekeit, a Holényi-fiukat szerette legjobban. Szeretetét és jóakarátát rendesen azzal mutatta irántuk, hogy el-eltréfálkozott velük.

Meleg érzelmekkel viseltetett azonban többi testvére s összes rokonai iránt is. A fiatalabbakat taníttatta és gondoskodott róluk. Csak nem emelte ki magasra eredeti körükből és megkívánta, hogy boldogulásukat saját közreműködésük, önszorgalmuk által is ügyekezzenek előse-

giteni. Legfényesebben tanuskodnak azonban őszinte szeretetéről, forró rokoni érzelmeiről, gyermeki ragaszkodásáról levelei, melyeket szülőihez irt és a melyek közül *Simor Teréz* urhölgy szivességéből, ki több száz ily levelet őriz, van szerencsénk néhányat közölni.

Az első, mely a fiui szeretet megható tanubizonysága, így hangzik :

*Kedves Szüleim!*

Folyó hó 15-én, mely Szt. Teréziának ünnepe, édes anyám és egyik testvéremnek pedig névnapja, az Isten oltáránál meg fogok a sz. mise-áldozatban emlékezni mind édes anyámról, mind hugomról, sőt az egész atyafiságról és az egek Urához könyörögni, miszerint édes anyámnak számos és boldog éveket engedjen még megérni, adjon erőt, egészséget és sz. malasztot.

A fiui szeretet gondosságát örökítik meg a következők:

*Kedves Szüleim!*

Édes atyám levelének azért örültem, mert abból megértettem, hogy odahaza mindnyájan jó egészségben vannak, hála Isten, én sem panaszkodhatom ezen tekintetben, már a köhögés megszűnt és ez nagy nyereség; gyomrom erősítése végett minden nap kétszer keserű theát iszom, sikerrel. A nekem járó fa iránt ma irtam szinte Limbek kanonok urnak és megkértem őtet, hogy a fának felét édes atyám udvarára, felének egyik felét a Zsigmond sógorára, a másik felét Holényiéra hordassa, a gabona iránt majd máskor fogok rendelkezni. Had legyen még a pákozdi granariumban. Istentől minden jókat kívánván és kedves szüleim kezeit és testvéreimet sógorimmal együtt csókolván, maradok Bécsben, január 9-én, 1852.

hálados fiuk

*János.*

*Kedves Szüleim!*

Hiszem, hogy Csete kanonok úr visszamenet is beköszöntött kedves szüleimhez,

Egészségem hála Istennek folyvást meglehető. Édes anyám írjon levelet. Azt, hogy budai főesperessé és széplaki apáttá nevezett ki Ő Felsége, ugy is már a fehérvári verebek csiripelik. Ezek után csókolván kezeiket és testvéreimet sógoraimmal együtt, vagyok Bécsben, október 13-án, 1851.

hálados fiuk

*János.*

és elmondta, miként semmi baj sincs Bécsben; én igen örültem, hogy Csete úr szavát megtartotta, Bécsbe jött és hozzám szállott.

Már a képet is elküldöttem a gyertyatartókkal és virágokkal együtt az öreg templom kápolnája számára; remélem, a kép fog az ájtatos népnek tetszeni, adja Isten, hogy a sz. Szűz tisztelőinek száma neveddjék. Ha majd a kép föllesz a kápolnában állítva, igen fogom szeretni, ha édes Atyám megirandja, mikép fogadták azt a fejeváriak.

A deszka ládáknak, a melyekben a kép a gyertyatartókkal és virágokkal Fehérvárra küldetett, hasznát veheti édes Atyám. Kérje el azokat Limbek kanonok úrtól. A jó és bő szüretnek örültem. De csak tartós is legyen a sok bor, mert más-kép nem nagy haszon lesz belőle. Kezeit csókolván, testvéreimmel, sógorommal s a sok apró szenttel együtt, maradok Bécsben, november 14. (Év nincs kitéve.)

hálados fiuk

*János.*

*Kedves Szüleim!*

Közeledik Sz. Antal ünnepe, mely édes atyámnak neve napja és én kettős örömmel ragadom meg ez alkalmat annak megmutatására, miszerint ezen nap reám nézve is örömek napja fog lenni, melyért különösen hálaakat adandok az Ur Istennek, hogy édes atyámat — mint hiszem — friss és jó egészségben megtartotta; és egyébként is megáldotta, mert az Ő áldásának kell utoljára is mindazon jókat köszönnünk, mellyekkel itt az életben elláttattunk. Egyszersmind pedig kérni fogom a mennyei sz. Főlséget, hogy ezentul is minden bajtól óvja meg édes atyámat s vele együtt édes anyámat is szinte, mint a többi atyafiakat, különösen testvéreimet.

Ha bajom lett volna, bizonyára tudtokra adtam volna. Istennek legyen hála, ez évben jó egészségnek örvendek anyyira, hogy mióta Bécsben lakom, ilyen jól nem éreztem magamat. Dolog ugyan van mindig elég. De ezt már megszoktam s így semmi bajom sincsen. Hiszem, hogy a kikopott kisasszonynak sincs semmi baja, ruha dolgában is annyira el van látva, hogy bátyjára nem szorult. A multkor meglátogatott Szücs törvényszéki titoknok, azelőtt pedig Miskey ügyvéd, ki tudom, elmondá, hogy nálam volt. Hát a diákok hogy viselik magukat? (Holényi fiai és Rapcsák.)

Ezek után csókolván kezeiket, és Testvéreimet az atyafiakkal együtt, maradok Bécsben, junius hó 7-én, 1854.

Kedves Szüleimnek

hálados fiuk  
János.

*Kedves Szüleim!*

Voltam Kalocsán, Mohácson, Pécsen, Tolnán, és vagyok jelenleg Pesten, honnan holnap délután szándékozom Főthön és Vácson keresztül Esztergomba utazni és Esztergomból a primással együtt Bécsbe felmenni. Istennek legyen ezer hála, eddig

semmi bajom sem történt. — Holnap reggel azon szentegyházban, mely sz. Terézia tiszteletére van szentelve s melyben én valaha káplánkodtam, fogok misézni és pedig édes anyáért és Trézsi hugoméért, de édes Atyáért és a többi testvéreimért is. Édes anyámnak ezen kívül még minden kitelhető testi és lelki jókat kívánok és az Isteni malaszt legnagyobb bővségét, reményem is, hogy az Ur Isten ebbeli forró könyörgésemet megfogja hallgatni. Többnyire kezeiket és Testvérimet az atyafiakkal együtt csókolván, maradok Pesten, október 14-én, 1854.

hálados fiuk  
János.

*Kedves édes Anyám!*

Csak azt kívántam édes anyámnak tudtára adni, hogy Istennek legyen hála, én jó egészségnek örvendek, hasonló jó hírt olvastam Pauer titoknok ur leveléből édes anyám s a többi atyafiakra nézve, minek igen örülök. Ha csak egy pár napra is, szándékozom Fehérvárra lerándulni, hogy édes anyámat megláthassam, és megcsókolhassam, de ez talán csak október hónapban fog megtörténhetni. Trézsi hugom irjon minél előbb. Hogyan van Juli hugom, van-e még baja? Jól tanul-e Holényi nagyobbik gyerek? Csókolom kezeit édes anyámnak. Testvéreimet sógorimmal együtt csókolom és maradok Bécsben, augusztus 3-án, 1856. Édes anyámnak

hálados fia  
János.

*Kedves édes Anyám!*

Egynehány hétre elfogok Bécsből utazni. Miután egy egész esztendeig kimondhatlanul sokat dolgoztam volna, nekem is jól fog esni egy kis kirándulás szebb vidékekre és szórakozás. Utitársam leend a pesti prépost plébános — jó barátom. A nagy nátha, mely nyomorgatott, már szünni kezd, más bajom sincsen,

Istennek legyen hála. Édes Atyám sirjára itt akartam kőkeresztet csináltatni, de a levitel igen sok bajjal járna, meggondolván tehát, hogy Fehérvárott is csinálnak ép oly keresztet, mint itt, megkérem édes Anyámat, hogy egyet csináltasson, kedve szerint valót, az árát én majd kifogom egy krajczárig fizetni. A felirást készítse Pauer püspöki titoknok ur, azt akarom, hogy rövid legyen, de hibátlan. Majd a jövő hónapban talán egy pár napra lerándulok Fehérvárra és megcsókolom édes anyámat. Addig is Isten ótalmába ajánlom mindnyájokat. A Holényi Jancsi gyerme-

ket ne kinozza az apja. Beszéltem itt a Directorral, ki a gyermek szorgalmát és legjobb akaratját dicséri, de azt mondja, hogy nem vettetett meg az alap nála a jó tanulásra, miértis szükséges, hogy a gyermeknek utmutatója legyen, kell neki tehát egy instructort fogadni, de nem ám a Kulcsár fiját, hanem azt, a kit a Director fog majd kimutatni.

Csókolom édes anyám kezeit, testvéreimmal és sógorimmal együtt és maradok Bécsben, September 6-án, 1856.

háladatos fia

János.





V.





## SIMOR JÁNOS UTOLSÓ NAPJAI.

Feladatunk legszomorubb részéhez közeledünk.

Szólanunk kell *Simor János* bibornok életének azon rövid szakáról, mely a mily gyors volt keletkezésében, épp oly szomorú lőn lefolyásában. A legszebb nyári napokon pillanat alatt a legrombolóbb viharok keletkeznek. A bold. *bibornok* betegsége is egészen váratlanul jelentkezett. Tökéletes testi-lelki épségnek, erőnek, vidám kedély-állapotnak örvendett, midőn egyszerre oly betegség lepte meg, mely a halál szolgálatába szegődve, fékezhetlen hatalmát még gyorsasággal is párosította.

### 1. A betegség.

Az idei rendkívüli tél egyik leghidegebb napja volt, midőn január 18-án, *Simor János* bibornok rendes sétájára indult a parkba, mely a palota előtt a Duna felé terül el. Kiséretében Dr. *Csernoch János* oldal-kanonok volt. Hosszabb ideig járkált már a bibornok, midőn Csernoch kanonok a csipős hidegre hivatkozva, néhányszor megemlítette, hogy jó volna már bemenni, mivel az idő legkevésbbé sem kellemes a sétára és ő *eminenciája* meghűthetné magát a metsző hidegben.

A bibornok az időhöz és korához képest könnyen volt öltözködve. Csak régi, még káplán korából származó köpenyét viselte, fején könnyű kalap ült. Alul pedig soha semmiféle melegebb téli ruhát nem viselt. Nem gyanított ugyan a kanonok semmi rosszat, de a csipős hideg önkéntelenül óvatosságra intette. A bibornok azonban csak tréfálódott fázékonysága felett és folytatta a sétát, míg a rendes egy órai idő le nem telvén, palotájába ment és a tekéző szobába vonult. Egy ideig tekézt, aztán lakosztályába ment. Hét óra körül Dr. *Majer István* érkezett

látogatására és vele egészen 9 óráig kedélyesen, fesztelenül társalgott. A püspök távozása után még egy ideig dolgozott és szokott órájában lefeküdt.

Órák jöttek, órák mentek, de álom nem jött szemeire. Érezte, hogy láz fogja el tagjait és az izgatottság űzi el álmát. Forrósága mindinkább növekedvén, jóval éjjél után orvosért küldött. Az udvari orvos, *Dr. Rapcsák Imre*, különben unokaöcsese, meglepetve vette a hirt, hogy a bibornok rosszul érzi magát. Rögtön ágyához sietett és magas 39.5 fokú lázat konstatálván, csillapító szereket irt, melyek nem is voltak hatás nélkül. Reggel mindazáltal meghivatott a városi főorvos, *dr. Feichtinger Sándor* is, ki *dr. Rapcsákkal* egyetértőleg tüdőgyulladástól félvén, tanácsolta, hogy *dr. Podhraczký Frigyes* főtorzsorvos Bécsből is meghivassék, ki a *bibornokot* már többször nagy sikerrel kezelte és a kit oly nagy tekintélyek, mint *dr. Pita* és *Billroth* tanárok, rendkívüli tudományú s jártasságu orvosnak, főleg műtőnek tartottak.

*Dr. Podhraczký* a vett értesítés után *Lippert József* műépítész társaságában kedden, a déli gyorsvonattal, a hózivatarok miatt kissé megkésve, délután érkezett Esztergomba. A magas beteg nyugtalanul várta kedvelt orvosát és az érkezés ideje körül környezetétől többször felőle kérdezősködött. Végre 3 óra körül délután megérkezvén, rögtön a bibornokhoz sietett és őt alaposan megvizsgálván, megdöbbenve vette észre, hogy komoly bajjal áll szemben. Kezdetben nem tekintette életveszélyesnek a bajt és jöllehet erős meghűlést konstatált, melynek súlyos következményei lehetnek, mindazáltal reményét fejezte ki, hogy a magas beteg jelen állapotát nem hosszú idő múlva javulás fogja követni. Határozott ítéletét azonban szerdától tette függővé.

A fordulat szerdán, január 21-én csakugyan bekövetkezni látszott és igen kedvezőnek mutatkozott, annyira, hogy a magas beteg délután rövid időre fel is kelhetett, de gyöngesége miatt kénytelen volt csakhamar az ágyba visszatérni. Átnézte azonban legutolsó bőjti körlevele nyomtatványait és az éppen ő felsége helybenhagyásával beérkezett tisztviselői nyugdij-szabályzatot, mely felett örömét fejezte ki. Este felé látszólag jobban lőn, némi étvágyat is érzett és kávéért kért. Maga akarta azt elkészíteni, de nem volt ereje és így kénytelen volt azt *Rapcsák* orvosra bízni. Azonban csak megizelte. Étvágya csak látszólagos volt. Ezalatt a láz mindinkább emelkedett. Rövid időre elszenderült ugyan a késő esti órákban, de csakhamar felébredt és nagy forróságról panaszkodott.

A heves láz, melynek erős rohamai alatt többször öntudatát is elvesztette, nem is szűnt meg aztán; a beteg ereje folyton csökkent és

a tüdő nem bírván a nyálkát elválasztani, mindinkább növekedett az aggodalom, úgy, hogy csütörtökön már 5 órakor reggel meghivattak ágyához *Podhraczký* és *Feichtinger* orvosok, kik *Rapcsákkal* együtt sokáig tanácskoztak és nem zárkózhattak el azon szomoru való elől, hogy a legkomolyabb bajjal, a legveszélyesebb állapottal kell számolniok. Miután az orvosok aggasztónak jelentették a helyzetet, *dr. Majer István* és *dr. Palásthy Pál* püspökök is meghivattak. A magas beteg megismerte ugyan őket, beszélt is velök, de csak időnként, mivel eszmélete mind zavartabb, állapota mind súlyosabb lőn. Nem is hagyták el a püspökök a palotát, csakis rövidebb időre mentek el 8 óra felé, hogy nemsokára újból visszatérjenek.

Szerdáig a betegséget nem lehetett még életveszélyesnek, aggasztónak tekinteni. Határozott jelleget nem öltött, időről-időre javulni látszott. Maga a beteg sem panaszkodott különös fájdalmakról. Csak nyakcsigoláira vitte gyakrabban kezeit és mondotta, hogy ott érez fájdalmakat. A palotában mindazáltal a legnagyobb nyugtalanság és aggodalom uralkodott. Rokonai, nevezetesen *Teréz* és özv. *Rapcsákné* nővérei; *Zubcsékné*, *Rapcsák* orvos, *Váczi* és neje, továbbá udvari papjai, állandóan ágya körül tartózkodtak. Aggodalmukat főleg a magas beteg abbeli viselkedése növelte, hogy nemcsak nem utasította el a nő-rokonokat, mint azt máskor — ámbár mindig csak kedélyes zsörtölődéssel — tenni szokta, hanem még szolgálataikat is elfogadta. Fokozta az aggodalmat eszméleten kívüli állapota, összefüggés nélküli beszéde is, melyben leggyakrabban készülöben levő templomi ünnepélyeket emlegetett. A városban is ismeretes volt ugyan a *bibornok* betegsége, de csak átmenő gyöngélkedésnek tartatott. Így történt, hogy állapota csak akkor lőn úgyszólván nyilvánossá, midőn már — fájdalom — csak a legvégsőkről lehetett szó.

Amint azonban a fenyegető fordulat bekövetkezett, minden meg lőn téve, a mit a helyzet komolysága megkövetelt. *Dr. Csernoch János* oldal-kanonok valóban roppant önfeláldozással végezte a nagy és szomoru kötelességeket, melyekkel a szükséges értesítéseket küldötte, kérdezősködésekre válaszolt; figyelt, hogy a folyó ügyek fenakadást ne szenvedjenek. Amint a *bibornok* helyzete komolyabb jelleget öltött, rögtön tudósítást küldött ő Felségének, majd a baj súlyosbultával a sz. Atyának, továbbá a *bibornok* bensőbb embereinek és gondoskodott arról, hogy a nagy közönség is értesülve legyen a szomorú valóról.

Ő Felsége a legnagyobb részvéttel viseltetett a *bibornok* állapota iránt és az első értesítés után már sürűbb tudósítást kívánt a következő sürgőnyvel:

„Ő cs. és kir. apost. Felségének kabinet-irodájá az érsek-primási irodának.  
Bécs. Kir. palota. január 21.

Ő cs. és kir. apost. Felségének meghagyásából távirati értesítést kérek Ő Eminentijá a hgprimás hogylétéről.

Pápay.“

Ő szentsége, ki csak 22-én, a komoly fordulat beálltával lón értesítve a *bibornok* betegségéről, szintén nagy részvéttel vette a hirt és rögtön válaszolt. A sürgöny, mely *Rampolla* államtitkár aláírásával volt el látva, már 2½ órákor délután érkezett meg és a következőleg szól:

„Roma, Jan. 22.

*Summus Pontifex graviter dolens de infirmitate Eminentissimi Cardinalis Simor impertit ei peramanter apostolicam benedictionem.*

Card. Rampolla.“

„A pápa mélyen sajnálkozván a főmagasságú Simor bibornok betegsége felett, szeretetteljesen küldi neki apostoli áldását. Rampolla.“

Azonban, jóllehet alig terjedhetett még el a betegség hire, már is az egész országban a legélénkebb érdeklődés tárgyát képezte és mindenütt a legőszintébb részvétet keltette. Már 21-én özönlöttek a palotába a sürgönyök, melyek a mély részvét nyilvánítása mellett mind újabb, megnyugtató híreket kértek.

Még sűrűbben jöttek azonban a részvétnyilvánító és tudakozódó sürgönyök a betegség hírének nagyobb elterjedésére. Mily részvétet keltett a köztisztületben és általános szeretetben álló *bibornok* betegsége, mutatják az alábbi sürgönyök, melyek részint a hgprimási irodára, részint *Majer István* érseki helynökre és *Csernoch János* kanonokra czimezve, az ország minden részéből érkeztek.

Bécs, 1891. január 21.

Élénk sajnálkozással értesültünk a főherczegnő és én a bibornok primás betegségéről. Kérem, sziveskedjék hogylétéről sürgönyileg értesíteni.

Károly Lajos  
főherczeg.

Szófia, jan. 24.

Ő királyi fensége, Bulgária fejedelme értesítést ohajt Simor bibornok ő eminenciájának hogylétéről.

Dr. D. Stancis,  
a titkos iroda főnöke.

Bécs, jan. 23.

Isten segítse ő Eminentiját és adja vissza egészségét, még nagy szükségünk van reá.

Ő cs. és kir. felsége Klotild főherczeg-asszony ismét kér tudósítást.

Bár javulásról értesitene.

Sztáray grófné  
udvarlölgy.

Pozsony, jan. 21.

Mélyen megszorodva ő Eminenciájának betegsége miatt, kérek hogylétéről tudósítást. Adjon Isten gyors javulást.

Frigyes  
főherczeg.



Bécs, jan. 21.

Tudósítása nagy fájdalommal töltött el. Buzgón kérem Istent, adja vissza a főmagasságu primás egészségét, ki iránt különös tisztelettel és vonzalommal viseltetem.

*Galimberti*  
nunczius.

Budapest-Vár, jan. 21.

Sziveskedjék értesíteni Primás ö Herczegsége hogylétéről.

*Gr. Szápáry Gyula.*

Budapest, jan. 21.

Itt elterjedt hir folytán kérek értesítést ö Eminentiaja egészségi állapotáról.

*Csáky miniszter.*

Budapest, jan. 21.

Kérek Eminentiaja hogyléte iránt tudósítást.

*Zichy Nándor.*

Budapest-Vár, jan. 21.

Nagyon kérek egy kis tudósítást.

*Hornig.*

Győr, jan. 23.

Nevemben s káptalanom nevében legmélyebb részvétünket a magas betegnek. Legyen szives Nagyságod tudomására hozni.

*Zalka J. püspök.*

Budapest, jan. 21.

Igen kérem, méltóztassék ö Eminentiajának kézesókom mellett legbensőbb részvétemet és azt jelenteni, hogy legbuzgóbb imámban kérem a jó Istent legdrágább egészségének mielőbbi helyreállításáért.

*Császka György*  
szepesi püspök.

Fehérvár, jan. 22.

Kérek ismét hirt. Papjaimnak és hiveimnek imát rendeltam el, hogy a Mindenható mielőbb adja vissza ö Eminentiajának egészségét. El lévén hazulról, csak ma reggel értesültem szives közlése folytán a betegségről.

*Dr. Steiner*  
püspök.

Tudósítást kértek még: *Eszterházy Miklós hg., Windischgrätz József hg., Roskoványi Ágoston, Hidassy Kornél, Boltizár József püspökök, gr. Zichy Károlyné, Ugron Gábor, Majláth István, a bpesti „Kath.-Kör“, Bogisich Mihály, özv. Baross Lajosné, Litzen-Mayer Sándor, Paczka Ferencz, Fischer-Colbrie Ágoston dr., Koller, Pongrácz Aladár.* Az összes hazai sajtó a betegség első híretől kezdve a legnagyobb érdeklődést tanusította a magas szenvedő iránt s a nagy közönséget a legsűrűbb s legkimerítőbb értesítésekkel látta el. Egyes lapok külön tudósítókat küldöttek, kik fáradhatlanul jártak el hivatásuk körül.

A városban villámgyorsasággal terjedt el a betegség komoly fordulatanak hire és a lakosság minden rétegében a legőszintébb s legfájdalmasabb részvétet keltette. Valóságos ostromnak volt kitéve a primási palota. A város előkelőségei folyton oda özönlöttek, hogy a magas beteg állapotáról némi hirt vehessenek. Mindenfelé a legnagyobb izgatottság uralkodott és a betegség közbeszéd tárgyát képezte.

*Dr. Majer István* érseki helynök látván, hogy a baj súlyos és a helyzet aggasztó alakot öltött, 22-én általános imákat rendelt el a főegyházmegye területén a következő latinul irt körlevél által.

„552. szám. *Imák a beteg érsekért.* Az isteni Gondviselés, melynek intézkedéseitől függnek életünk pillanatai, megengedte, hogy súlyos betegség látogassa meg Főm. és Ftdő Érsek urunkat, ki jóllehet a megelőző napon még a legteljesebb testi-lelki egészségnek örvendett, 19-én már magas fokú láz által gyötörtetett, mely mindeddig meg nem szűnt. Nem kétlem Ftdő és Krisztusban szeretett Testvérek, hogy Érsekünk súlyos betegségének szomorú hírére mindnyájan ostromoltatok a mindenható Uristent abbéli fohászaikkal, hogy legkegyesebb Atyánknak előbbi egészségét visszaállítani és őt ez olyannyira nehéz időben egyházának, a hazának és mindnyájunknak megtartani kegyeskedjék. Nincs ugyan tehát buzdításom ösztönzésére szükségtek, mindazáltal hogy a hivekkel egyesülve szálljanak fohászaik és könyörgéseik az Urhoz, ezennel elrendelem, hogy: 1. Minden főegyházmegyei áldozár vegye fel a beteg érsekért azon közimát miséjébe, mely a misekönyvben a „betegekért“ található. 2. A plebániái mise és délutáni isteni-tisztelet után imádkozzék ugyanazon szándékra őt „Miatyánkot“ és ugyanannyi „Üdvözetet“, alázatosan esedezvén Isten, az emberi gyöngeség erőssége előtt, mutassa ki hatalmát beteg szolgája, Érsekünk felett, hogy irgalma által megsegítettén, az egyház őt egészségesen nyerje vissza. Esztergom, 1891. Január 22. *Majer István*, stagnii vál. püsp., ált. ér. helynök.“

A nap folyamában — 22-én — ereje mindinkább csökkent, állapota súlyosbodott. Eszmélete azonban nem hagyta el teljesen, ámbár voltak időtartamok, melyek alatt egészen magán kívül volt és senkit sem ismert meg. Majd magához jött és egészen helyesen, érthetően beszélt. Hangja azonban nagyon meg volt törve. Tüdeje volt megtámadva. Nem volt képes a nyálkát elválasztani. Ez kinozta. Megkísérlették ugyan az elválasztás elősegítését, de csak igen kevés váladékot volt képes kiadni. Magához nem vett semmit. Ily kinok között feküdt a magas beteg. Ha azonban kissé megkönnyebbült és visszanyerte eszméletét, még humora is visszatérni látszott. Theát hoztak számára és midőn azt szemei előtt egy pohárba öntötték, mosolyogva mondá: „Tegyetek előbb kanalat belé, mert elpat-tan.“ Majd unokája, Zubceskné közeledett ágyához és kérte őt: „Kedves bácsi, vegyen be kérem egy porocskát!“ „Poloskát?!“ válaszolta s elütötte a kérdést.

Rokonai éjjel-nappal mellette voltak és a leggyöngédebb, leg-szeretetteljesebb ápolásban részesítették. Csütörtökön délután megérkezett a gyorsvonattal báró *Hornig Károly* püspök is. Igen megörült látásának és vele többszörösen hosszasabban beszélgetett, majd komolyabb ügyekről, majd közönyös tárgyokról.

A nap folyamában a főkáptalan tagjai egymásután tették látogatá-sukat és fájó szívvvel látták a kegyes szívű főpásztor állapotának óráról-órára

észlelhető súlyosbulását. A délutáni órákban, 5 óra után *Majer István* intézkedése folytán összegyűlt a magas beteg ágya körül az egész helybeli papság, melynek tagjai egyenként kezeit csókolták és főpásztori áldását vették. Először a főkáptalan lépett ágyához csaknem teljes számban. Hiányoztak: *Sujánszky Antal*, *Szilányi Ferencz*, *Rajner Lajos* és *dr. Mally János* kanonokok, kik szintén betegek voltak. *Dr. Majer István* vezette a káptalant és néhány szóval jelentve, hogy tiszteletére jöttek és áldását kérik, megindulva térdelt le a kegyes Főpap ágya előtt. Ugy látszik a jelenet nagyon meghatotta az áldott szívű *bibornokot* és talán nagyon komoly gondolatokat ébresztett lelkében. Sokáig szótlanul maga elé nézett. Majer István azt híván, hogy talán ismét eszméleten kívül van és nem tudja, mi történik körülötte, nevét említette és kérdezte, ismeri-e? Ekkor kissé vidámabb arcot csinált, leküzdötte felindulását és mintha azt akarta volna, hogy azt észre ne vegyék, kedélyesen mondá a püspöknek: „Oh ismerlek, te vagy az „*országos István bácsi*.” Aztán megáldva őt, egymás után fogadta a kanonokokat és néhány szót intézve mindegyikhez, megáldotta őket. A káptalan után a többi papság vette áldását. Mindig öntudatánál volt az egész idő alatt és neveiken szólítván papjait, kegyteljesen, jóságos tekintetének kíséretében áldotta meg őket.

Hat óra körül eloszlott a papság jó része és csak *Majer István* püspök, *Csernoch János*, *Maszlachy Ferencz*, *Roszival István* kanonokok, az udvari papok és a rokonok maradtak a beteg ágya körül, kinek állapota mind aggasztóbb lőn.

Hét óra körül a vizivárosi zárda főnöknője, *Sr. Remigia* egy nővérrel ment a magas beteg ágyához. A nővéreket is igen szívesen látta, kérdezősködött a főnöknőtől a gyermekek felől és midőn ez mondotta, hogy kezeit csókoltatják és imádkoznak érte: „Jól teszik — úgymond — csak imádkozzanak.” Hangja azonban mindinkább gyöngült. Alig lehetett hallani. A mellén összegyűlt nyálka hevesen izgatá anélkül, hogy a tüdő képes lett volna azt elválasztani. Este jöllehet a *bibornok* kissé nyugodtabban érezte magát, miután a legvégsőtől lehetett tartani, felvont ágyához gazdatisztjeinek több tagja, kik közül *Mattyasovszky Lajos* szintén csaknem állandóan ágya mellett volt és kit gyakrabban megszólított, vele többször a gazdaság ügyeiről beszélgetett. Midőn pedig ágyához térdelt, hogy áldását vegye, halk hangján mondá neki: „Megáldom nődet és gyermekeidet is!” Majd a házi szolgálómentő ment a magas beteghez, hogy tőle bucsút vegyen. Nyájasan tekintett rájuk, mindegyikhez volt néhány jóakaró szava, melyek kíséretében áldását adta.

A bucsúzások — mint félni lehetett volna — nem izgatták fel.

Nyugodt maradt. Sőt annyira megkönnyebbült, hogy *Podhraczký* orvos az esti órákban azon nézetének adott kifejezést, hogy a látszat után ítélve, a katasztrófa beállta még szombatig is húzódhatik. Mindazáltal ő is kérte a szenvedőt, hogy megnyugtatóására, testi-lelki könnyebbülésére, vegye fel a szentségeket.

A megdicsőült *bibornok* csak mult szombaton, január 17-én gyónt utoljára. Mindazáltal mihelyt állapota komolyabb jeleget öltött, rögtön gondoskodott róla környezete, hogy a szentségeket utoljára is felvehesse. Rendes gyóntatója, *Kovács Theodozius* sz. Ferenczrendű atya meg is jelent már szerdán a palotában s állandóan a beteg ágya körül időzött. Midőn először meglátta, tréfálkozott vele: „Ime a halál-madár“, mondá. A gyónásra nézve pedig mondotta, hogy szombaton, mult gyónása nyoleczadán akar gyónni. Midőn azonban állapota már annyira súlyosodott, hogy a legvégsőtől kellett tartani, többen kérték őt, venné fel a szentségeket. De ő mindig csak a szombatot emlegette. Valójában azonban úgy látszik, más szándékkal foglalkozott. Nagy bizalmát és szeretetét akarta utoljára is egy férfiú iránt megmutatni, kit egész életén át annyira kegyelt.

Tíz óra körül volt az idő. A szomorú terem, melyben a nagy beteg feküdt, mind csendesebb lőn. Az idegenek java része eloszlott. Csak: *Hornig* püspök, *Csernoch* kanonok, *Lippert* József, *Podhraczký* orvos; az udvari papság és a rokonok, nevezetesen: nővérei, *Teréz* és özv. *Rapcsákné*; unokahugai *Zubcsék Mihályné* és *Váczi Ambrusné*; unokaöcsese *Rapcsák Imre* dr., továbbá az elhunyt főpap oldalrokonai: *Holényi István* törvényszéki bíró, *Holényi Imre* gazdatiszt és *Vinczenzia* nővér a vizivárosi zárdából virrasztottak a beteg mellett, ki folyton és főleg *Hornig* püspökkel beszélgetett. Körülményesen tudakozódott egyházmegyéjéről és mikor *Hornig* püspök említette a nyomort, melylyel a kemény tél sújtotta székvárosa szegényeit, a *bibornok* megjegyezte: „*Arra való a püspök, hogy segítsen szegényein.*“ Egészen nyugodt volt s anélkül, hogy arra különösen figyelmeztetve lett volna, kérte a püspököt 10 óra körül, hogy gyóntassa meg. Azon férfiú előtt akarta tehát megtenni utolsó vallomását, kinek egész életén át s minden körülmény között oly bizalmasan, leplezetlenül tárta fel szívét. A gyónás végeztével *Haiczl Kálmán* levéltáros áthozta a vizivárosi templomból az oltáriszentséget. Báró *Hornig* püspök megáldoztatta. Megáldozván, dr. *Csernoch János* oldalkanonok adta fel az utolsó kenetet, mely után látszólag megkönnyebbült. Rövid időre el is szenderült, de még éjfél előtt felébredt és nem is aludt el többé!

Láza és izgatottsága éjféltől kezdve mindinkább fokozódott. A nyálka, melyet a tüdő semmikép sem volt képes elválasztani, mindinkább

gyötörte. Szívet facsaró volt látni, mily kinokat kell átszenvednie. Ő azonban békével túrt. Leginkább csendesen imádkozott. Hallani lehetett, amint a *lorettói letenyét* mondotta, majd egyes zsoltárszavakat ejtett. Éjfél utáni 2 órakor fagyos hidegség mutatkozott a magas beteg tagjain. A jelenvoltak már-már a végperczek közeledtétől remegtek és a papság megkezdte a haldoklók imáit. Alig végezték azonban ezeket, midőn ismét magához jönni látszott. Tagjai felmelegedtek és felnyitván szemeit, újból ejtett néhány, de leginkább érthetetlen szót. Néha mégis ki lehetett venni szavainak értelmét. Egy izben erős hangon mondotta: „*Et contradixi mundo!*“ „És ellentmondottam a világnak!“ Közben egy kis keresztet szorongatott kezeiben, a körülötte állóknak csókra nyujtotta, áldást osztogatott és oly mozdulatokat csinált, mint ha misézett volna. Kinteljes vivódása könyeket facsart a körülötte állók szemeiből.

## 2. A válasz.

Reggel felé a feloszlásnak indult tüdő váladéka egyre sokasodott a beteg torkában. Korán reggel, 6 óra körül *dr. Machovich Gyula* titkár a hálósobával szomszédos téli kápolnában misét mondott, mely alatt szemei folyton a kápolna felé voltak irányulva és az ágya mellett levő *Vincenzia* nővért szemeivel látszott felhívni, hogy imádkozzék. S mintha attól tartott volna, hogy intését a nővér meg nem érti, kezeit kulcsolta össze s szemeivel integetett, hogy hasonlóképp cselekedjék. A mise végével lélekzete mind nehezebb lőn. A körülállók fájdalomtelt szívvvel látták, hogy a nemes élet már csak perczekig a földé! Mindnyájan össze- gyülekeztek tehát ágya köré, hol balról a gondozó nővér, jobbról *Hornig Károly báró*, a bibornok nővérei: *Teréz* urhölgy és özv. *Rapcsákné, dr. Csernoch János* oldalkanonok, *Lippert József* műépítész, az ágy lábánál a rokonság s a jelenvolt papság tagjai állottak. Minden jel a rettegett percz elmaradhatatlan közeledését mutatta. A papság ekkor másodizben mondotta el a haldoklók imáit és ez imák alatt pontban reggeli hét és fél órakor égre emelve szemeit, egészen csendesen lezárta azokat, hogy többé meg ne nyissa!

Remeg a kéz, lázasán dobog a szív, megmerevedik a gondolat e rideg való leírásánál! Könybe lábadnak szemeim és alig érzek erőt azon hatás ecsetelésére, melyről a jelenvoltak forró könnyei, néma fohászhai oly szívszakgató tanuságot szolgáltatnak!

A bazilika Mária-harangjának mélabús hangja 8 órakor tudatta a lesújtó gyászhirot a lakosság legnagyobb fájdalmára. A hidegtől



metsző lég csendesen, mintegy megkövülve állott a megrendítő hirnél, a sűrű köd óriási gyászfátyol gyanánt borult a földre és a fagyos hó csikorgása a természet sirásához hasonlított!

Amily váratlanul és hihetetlenül rövid idő alatt következett be a végzetes pillanat, mely a magyar kath. egyházat árvává tette, épp oly benső és őszinte volt a fájdalom, melyet e nagy horderejű esemény országszerte okozott. Esztergomban oly megrendítő hatást támasztott a lesújtó halálhir, hogy mindenfelé csak a mély busongás jeleivel lehetett találkozni. Különösen visszatükröződött az égető fájdalom a bold. herczeg-primás palotájában, hol csak bánatos arcokat lehetett látni és megindító zokogást hallani!

A szomoru terem, melyben az áldott lelkű Főpap hült teteme nyugodott, pár perc czcel elköltözése előtt még egészen népes volt. Most azonban néma és csendes lőn! Nehezen tudtak ugyan a jelenvoltak a drága halott köréből távozni, sokáig térdeltek ágya körül és zokogás között forró fohászokat röpitettek lelke üdvéért, de a nagy fájdalom és tisztelet egyaránt parancsolni látszott, hogy senki se zavarja a nagy halott nyugalma! Lassanként eltávoztak. Csak két irgalmas nővér a vizivárosi zárdából: a főnöknő, *Remigia* és *Vincenzia* nővér maradtak a halottas ágy körül és végezték az öltöztetés legfájdalmasabb munkáját!

Szeretetteljes és tiszteletes gyöngédséggel öltöztették fel a drága halottat. Méltóságának diszöltönyét, bibor papi ruhát adtak rá, fejére a bibor fövegecskét tették fel; nyakába egy nagy érzekeresztet függesztettek; kezeit azon olvasóval fűzték egybe, melyet életében használt. Az ágy felső végéhez kis asztalt állítottak, melynek közepére két gyertya közé egy nagy feszület és egy szentelt vize tartó lőn elhelyezve.

Igy nyugodott a halhatatlan emlékü Főpap egyszerű ágyán, azon egyszerű szobában, melyet magánlakosztályában háló-terem gyanánt használt és palotájának a Duna felé eső részében, a második emeleten fekszik. A bold. bibornok u. i. csak 3 kisebb teremből álló magánlakosztálylyal birt. Egy háló-, egy fogadó- és egy dolgozó szobája volt. Butorzatában a legnagyobb egyszerűség uralkodott. A két ablaku fogadó teremben régi divatu zöld bársony garnitúra, 2 kis ébenfa szekrény és két kisebb asztal állott. A falakon néhány értékes olajfestésű szent kép függött. A kis szekrényeken néhány kis szobrocska, ő felségeik a király és a királyné arczképei, József főherczeg családjának arczképei, valamint rokonainak képei állottak. A dolgozó szobában, melynek csak egy ablaka van, egy nagy tölgyfa íróasztal, egy kis könyvvállvány, egy pamlag, két szék és asztal voltak. Íróasztalán a „Breviarium“ feküdt nyitva. A könyvvállvá-



nyon pedig egy kisebb kiadása, piros bőrbe kötött biblia, Hettinger művei, Schanz apologetikus beszédei, Ehrler munkái, a törvények kiadása és Janssen nagy műve voltak láthatók. A két ablaku hálóteremben ágya, egy pamlag, egy nagy zsöllye- s néhány kisebb szék, mosdóasztal, imazsámoly és két kis asztal állottak. Egyszerű vas-ágya tölgyfával burkolt fülkében volt elhelyezve. Fölötte, 87 éves korában elhunyt édes anyjának — ki iránt haláláig nagy kegyelettel viseltetett — arczképe, továbbá néhány szent kép függött. A fülkét nagy, de igen egyszerű függönyökkel lehetett elzárni.

E fülkében állott most a halottas ágy. A függönyök szét voltak húzva és a nagy ablakokon át szelid világosság ömlött a megdicsőült arczára. A nap későbbi folyamában átvitték a tetemet a fogadó terembe, a hol állandóan 2 nővér imádkozott mellette, míg a városból rendkívül sokan látogatták, hogy a hőn szeretett Főpap iránti kegyeletük adóját leróvják.

### 3. Előkészületek a temetéshez.

A mint az orvosok a halál bekövetkezését konstataáltak, az aulában azonnal hozzáláttak a szükséges intézkedésekhez. *Csernoch János dr.* irodaigazgató, távirati uton értesítette a gyászesetről ő felségét a királyt, a pápát, a kormányt, a törvényhozást és a püspöki kart. A főkáptalani konzisztorium is már reggel 8 órakor ült össze Majer püspök érseki helynök elnöklete alatt, hogy intézkedjék a temetés részleteiről és egyéb teendőkről.

A konzisztorium mindenekelőtt a temetés napját határozta meg s arra január 28-át jelelte ki. A gyászszertartás megtartására levélben *dr. Samassa József* egri érseket kérte fel, ki időközben megérkezett részvét-táviratában maga ajánlkozott e ténykedésre. Megválasztotta továbbá a temetést rendező bizottságot, melynek tagjai *dr. Czibulka Nándor*, *dr. Csernoch János*, *Maszlachy Ferencz* és *Roszival István* kanonokok lőnek.

Déli 11 órakor összegyülekezett a főkáptalan, a rokonság, az udvari papság és *Reviczky Győző* főszolgabíró a palota egyik termében és *Magoss Sándor* járásbíró által felolvasztatott a végrendelet, melynek latin eredetije a következőleg hangzik:

„Az Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében. Lelkemet Jézus szentséges szívébe ajánlom, a ki érettem drága vérént ontotta

és életemben kifogyhatatlan kegyelmekben részesített. Testemet a bazilika kriptájába, az előírt módon, minden felesleges fény,

különösen a divatos koszoruk mellőzésével temessék el. Inkább imádkozzanak értem egy miatyánkot. Koszorut nem szabad ravatalomra elfogadni. Halálom után a harmadik napon lelkem üdvéért misét mondjanak, a mint a misekönyvben található, — beszéd nélkül.

Halálom után azonnal a szemérmes házi szegények közt Esztergomban ezer, Győrött ezer, Bajnán ötszáz frt osztassék ki a plébánosok által, Budapesten pedig ezer frt a sz. Vincze-egyesület által. A mint lehet, lelkem nyugalma ére ezer szent misét szolgáljanak a megyebeli világi és szerzetes papok; erre kétezer frtot hagyok. Az esztergomi káptalannak, évforduló mise alapítványul ezer, a pozsonyiaknak hatszáz, a győrinek nyolczszáz, a székesfehérvárinak nyolczszáz, az esztergomi ferenczeseknek pedig hatszáz frtot hagyok édes atyám és anyámért szolgálendő misékre.

Az összes butorokat, a melyek az esztergomi, budai, bajcsi püspöki székházaimban vannak, az esztergomi érsekségnek hagyom, fundus instructus gyanánt. Ide tartoznak a tükrök és csillárok is; a falakon függő képek az érseki képtárhoz tartoznak, melyet szintén az érsekségnek hagyok. Az ágyneműek szintén az érsekségi eltulajdoníthatatlan fundus instructushoz tartoznak. Ruháimat mind, úgy a felső, mint az alsó ruháimat, nővéreimnek Teréziának és Rapcsáknénak hagyom. Gondjuk legyen, hogy a szegényeknek is jusson belőle. Ezüst és egyéb érczből készült asztalneműimet Teréz nővéremnek hagyom. Szőnyegeimet a székesegyháznak hagyom. Kocsijaim közül a két parádés kocsit, Budán és Esztergomban, utódaimé, az esztergomi érsekeké, a többi hintó Anna és Terézia nővéreimé. Keresztjeim, gyűrűim és egyéb ékszereim a székesegyház kincstárába, a borok szintén az érseki fundus instructushoz fognak tartozni.

A mi arany pénz pénztárimban található, azt a szentséges római pápának

hagyom, a kinek kötelessége az összes egyházzal gondoskodni. Rajner Lajos irodaigazgatónak, Csernoch János titkáromnak, Seda Ernő jegyzőmnek és Machovics Gyula levéltárosnak, mindegyiknek 5000 frtot hagyok. Vagyonom legnagyobb részét gazdasági felszerelés képezi, mely markákból és gépekből áll. Vagyonom a fentemlített legatumok és temetési költségek kifizetése után három részre osztandó.

Egy részt a szegényeknek hagyok. Ez a rész tőkésítendő és Simor-alap néven kezelendő az esztergomi főkáptalan által és kamatai a szerény házi szegények közt osztandók ki, nem pedig a szemérmetlen, dologkerülő, utcai koldusok közt. Részesüljenek ebből a szegény tanulók is. A kamatok egy tizede a győri, kilencztizede az esztergomi egyházmegyei szegények közt osztandó ki.

A másik harmadrészt az esztergomi főegyházmegyének hagyom és pedig harmadban az esztergomi papnevelő intézetnek, egy harmadban az egyházmegyei pénztárnak a szegény parochiák segélyezésére, egy harmadban pedig a főszékesegyháznak. Évdíj gyanánt komornokaim, Pellmann Márton és Kőmives László évenként 600 frtot, szakácsaim, Blaha Károly és Varga György évi 500 frtot, huszárijaim Horváth András és Bakos János évi 400 frtot kapjanak. Ezek az első harmadból, a szegényalapítvány kamataiból fizetendők mindaddig, a míg az illetők élnek.

Vagyonom harmadik harmadát három édes nővéremre hagyom egyenlő részben. Legidősebb *Juliánna*, férjezett Zsigmondné meghalt. Gyermekai: Zsigmond Imre és Zsigmond Juliánna. *Erzsébet*, férj. Holényiné, szintén meghalt. Gyermekai: Holényi János, Ferencz, István, Terézia, férj. Salamonné; Mária, férj. Nedeczkyne. *Anna* nővérem, férj. Rapcsákné, él. Gyermekai: Imre, Erzsébet, férj. Langerné; Anna férj. Zubcsekné; Mária, férj. Váczyne, *Teréz* hajadon. Rendelem: Vagyom-

nom utolsó harmada három részre osztás-sék, ebből egy részt kap Teréz nővérem, a másikat Anna, a harmadikat Julianna és Erzsébet nővéreim gyermekei. Végre rendelem, ha az általam felállított esztergom-szent-györgymezei kórház alaptőkéje még nem volna letéve, e célra negyvenezer forintot vonjanak le hagyatékomból.

Hasonlóképpen rendelem, hogy vagyonyomból tízezer forint különíttessék el, mely az általam alapított képtár és mu-

zeum fentartására fordítandó. Végre rendelem végrehajtóinak rendelem Rajner Lajos kanonokot, Mészáros Károly érseki ügyészt és Váczy Ambrus gazdasági intézőt; fáradságuk fejében mindenik kapjon háromezer forintot.

Esztergom, 1887. május 4.

*Simor János*, biboros hercegprimás és esztergomi érsek.

Tanuk: Sujánszky Antal, Meszlényi Gyula, Pellet József kanonokok.

A délután folyamán már sűrűen érkeztek a részvét-táviratok, melyeknek hosszú sorát ő *felségének* következő legmelegebb részvéte nyitotta meg:

„Bécs, jan. 23.

*Legfelsőbb meghagyás folytán sietek a főtisztelendő székeskáptalannal tudatni, hogy Ő cs. és kir. apost. felsége mélyen meghatva szeretve tisztelt főpásztoruk Magyarország nagyérdemű hercegprimásának gyászos, az egyház és az államnak alig pótolható veszteséget okozó elhunytá által, e szomorú hírről a legbensőbb részvétellel értesült s osztja a székeskáptalan és az egész ország méltó fájdalmát nagy halottjuk felett.*

Pápay.

A legelőkelőbb helyekről érkezett sürgönyök közül, e helyütt még csak a pápa ő Szentségéét közöljük. Tartalma a következő:

„Róma, jan. 24.

*Ő szentsége a nagyérdemű és tiszteletreméltó egyházfejedelem halála hírét a legmélyebb fájdalommal vette és lelkét a legbuzgóbban ajánlja Isten kegyelmébe. A főtisztelendő káptalantól pedig bizalommal várja egy méltó káptalani helytartónak megválasztását.*

Rampolla

bibornok.

A főkáptalan mindennap rendkívüli konzisztóriumot tartott, melyeknek jegyzőkönyveit *Mally János* kápt. jegyző betegsége folytán, részint *Maszlaghgy Ferencz*, részint *dr. Csernoch János* készítette. A temetésrendezőbizottság is folyton lázas tevékenységet fejtett ki, hogy a végtisztességre foganatosítva legyenek mindazon intézkedések, melyek annak nemcsak a boldogult méltóságához, hanem az iránta táplált szeretethez és tisztelethez is mért külfényét és lefolyását biztosítsák.



„Simor Anna özv. Rapcsák Györgyné és gyermekei: Erzsébet férj. Langer Jánosné, Imre, Anna férj. Zubcsék Mihályné, Mária férj. Váczy Ambrusné; Simor Terézia, Holényi Terézia férj. Salamon Pálné, Holényi János, Holényi Ferencz, Holényi István, Holényi Mária férj. Nedeczky Miklósné és özv. Dienes Józsefné szül. Zsigmond Julianna szomorodott szívvvel jelentik hõn szeretett testvérök illetve nagybátyjoknak főmagasságu és főtisztelendõ **Simor János** urnak, Magyarország biboros Herceg-Primásának, esztergomi érseknek, a szent István és szent Januárius-rend nagykeresztes vitézének, félszázados áldozárnak

sat. sat. sat. folyó évi január hó 23-án reggeli  $\frac{1}{2}$  8 órakor, áldásdús életének 78., püspökségének 34-ik, hercegprimási és érseki méltóságának 25-ik évében a haldoklók szentségeinek ájtatos fölvétele után tüdő-szélhűdésben történt gyászos elhunytát. Az Urban elhunytak földi tetei f. é. január hó 28-án délelőtt 10 órakor fognak a vizivárosi plébánia templomban ünnepélyesen beszenteltetni és a gyászistenítisztelet után a főszékesegyház sirboltjában örök nyugalomra helyezettetni. Esztergom, 1891. január 23. Az örök világosság fényeskedjék neki!”

A főkáptalan a főegyházmegye papságát szintén rögtön értesítette a lesújtó esetről a következő latinul irt sorokban:

*„Tisztelendõ Testvérek Krisztusban!”*

E gyászos napon, mely ma nemcsak az esztergomi érseki egyházmegyére, hanem Mária egész birodalmára virradt, tudomástokra hozzuk Krisztusban szeretett Testvérek, bold. főmagasságu és főtisztelendõ **Simor János** bibornok, Magyarország hgprimásának, esztergomi érseknek, atyáknak és püspökünknek halálát, ki a mig élt, a legszeretetre- és tiszteletreméltóbb volt, most pedig kegyeletes emlékekkel szomoruan tisztelendõ, mert f. hó 23. néhány napi súlyos betegség és a haldoklók szentségeinek ájtatos felvétele után visszaadta jámbor lelkét az Urnak.

Hogy ki volt ő — a legtisztább hitű és feddhetetlen erkölcsű pap; sebére, éber, gondos, okos és legbuzgóbb főpap; az alattvalóinak: a világiaknak ép úgy, mint az egyháziaknak minden jóban legfényesebb mintaképe; apostoli királyunknak mindig leghűbb papja; a jóban és kedves hazánk szolgálatában lelkiismeretes és fáradhatatlan; Izrael táborának rettenthetetlen védője; az özvegyeknek, árváknak, szegényeknek bőkezű atyja; a valódi tudománynak és a művészeteknek Maecenása, kedvelője és művelője; tudós, jámbor és tiszta, kedves és irgalmas, józan és alázatos — mindezeket, mint azt az évtizedeken át nyert mindennapi tapasztalásból ismerjük, ma elmondani nem vagyunk képesek, mert a nagy fájdalom miatt keblünkbe szorul a hang. De hiányzik a hely is, mert az elhunyt főpap érdemeinek és erényeinek elsorlására nem egy rövid könyvecske, hanem egész kötetek hosszú sora kívántatnék.

Ilyen volt, mint ilyent birtuk, mint ilyent tiszteltük és a mennyire fiainak tökéletlensége és gyöngesége engedte, követtük és utánoztuk, míg közöttünk járva, püspöki székének legkedvesebb, legnemesebb, legragyogóbb dísze volt; — ilyent vesztettünk el benne, ha ugyan elvesztettük azt, a kiról szilárd reménnyel hisszük, hogy a földi, mulandó ékességek helyett már megkapta azon hervadhatatlan koszorút, melyet az Ur mindazoknak készített, kik az ő eljövételét szeretik.

Hanem nem vesztettük el őt; mert megmarad közöttünk szelleme és pél-

dája; erényeinek hite és közöttünk való tartózkodásának, mint reméljük, soha el nem enyésző nyoma; megmarad a jótetteknek nagy száma, melyeknek szerzője volt és a melyek szilárd alapokon nyugodva, ki fogják eszközölni, hogy nevét századok múlva is áldani fogják a jövő nemzedékek, melyek lelki és testi nyomorán okos és jámbor takarékossgal gyűjtött kincseivel segített, szent előrelátásával bőven könnyített, nem hiu dicsőségből, hanem mindenben csak azon egy törekvés által vezettetve, hogy telve kapja azon mértéket, melyet most már keblébe vittek az angyalok, a ki számot adván sáfárkodásáról, minden bizonynnyal jónak találtatott, mert többje és fölöslege volt.

De végezzük már a beszédet. Szívesen nyujtanók hosszabbra, mint előről, de mint halottról kívántuk volna, hogy csak évek hosszú sora múlva keljen elkezdenünk! Ki őt nekünk adta, elvette, mert ugyanaz az Ur az, a ki áldja és sujtja fiait örök bölcsesége szerint; legyen áldott az Ő neve! Simor János bibornok emléket nem fogja eltörölni az idő, mert irva van: — Dan. XII. 3. — „A kik pedig tudósak voltak, fényleni fognak, mint az égboltozat fénye és a kik sokat tanítottak az igazságra, mint a csillagok mindörökké.“

Az elhunyt legkedvesebb érsek teste f. hó 28. gyászos szertartással a bazilika kriptájába fog vitetni. Az ünnepélyes „Requiemek“ halála után a 3., 7. és 30. napon fognak megtartatni.

Esztergomban, 1891. jan. 23.

*Az esztergomi székeskáptalan.*“

Mig ez intézkedések folytak, a boldogult hült teteme lakosztálya egyik termében maradt, hol mellette állandóan óránként váltakozó két-két irgalmas nővér imádkozott a vizivárosi zárdából. Este hat órakor egy másik terembe vitetett, a hol a következő nap — január 24. — *Scheithauer Gusztáv dr.*, bpesti egyetemi tanár a bonczolást volt végzendő. Reggeli 9 órától d. u. 3 óráig tartott a munka, melyet a nevezett tanár nagy szakértelemmel és kitűnően végzett, Dr. *Áldori Mór* helybeli orvos segédkezése mellett és *Reviczky Győző* főszolgabíró jelenlétében.

A halál okát teljesen felderíteni nem lehetett, miután a bebalzsamozás céljából a fejet meg kellett kimélni. Scheithauer tanár azonban, ki a bonczolásról részletes jegyzőkönyvet mondott Reviczky tollába, abbéli nézetét nyilvánította, hogy valószínűleg influenzában halt el a *bibornok*. A bebalzsamozás alkalmával a szívet kivette Scheithauer és azt egy e célra készült 27 centim. magas és 30 centim. átmérőjű ólomlemezről készült dobozba helyezte. A doboz fedője egy kereszttel van díszítve, mely körül e szavak állanak: „*Cor et intestina Joannis Cardinalis Simor Princ. Prim. A. Eppi. Strig. 1891.*“

Már e nap kezdetét vette a hagyaték felvételének munkája. *Pisuth István* közjegyző, *Magoss Sándor* járásbíró, továbbá a káptalan küldöttei: *Czibulka Nándor*, *Roszival István*, *Csernoch János* és *Maszlaghgy Ferencz* kanonokok vették fel mindenekelőtt a készpénzbeli hagyatékot, mely kö-



zel másfél millió frtot tesz ki. Másrészt lázasan dolgoztak a temetés előkészítésén, főleg a ravatalok felállításán és a templomok disztítésén. Határozatba menvén u. i., hogy nem a palotában, hanem a vele összeépített vizivárosi plébániatemplomban lesz a bold. *bibornok* közszemlére kitéve, mindenekelőtt e ravatalt ügyekeztek elkészíteni.

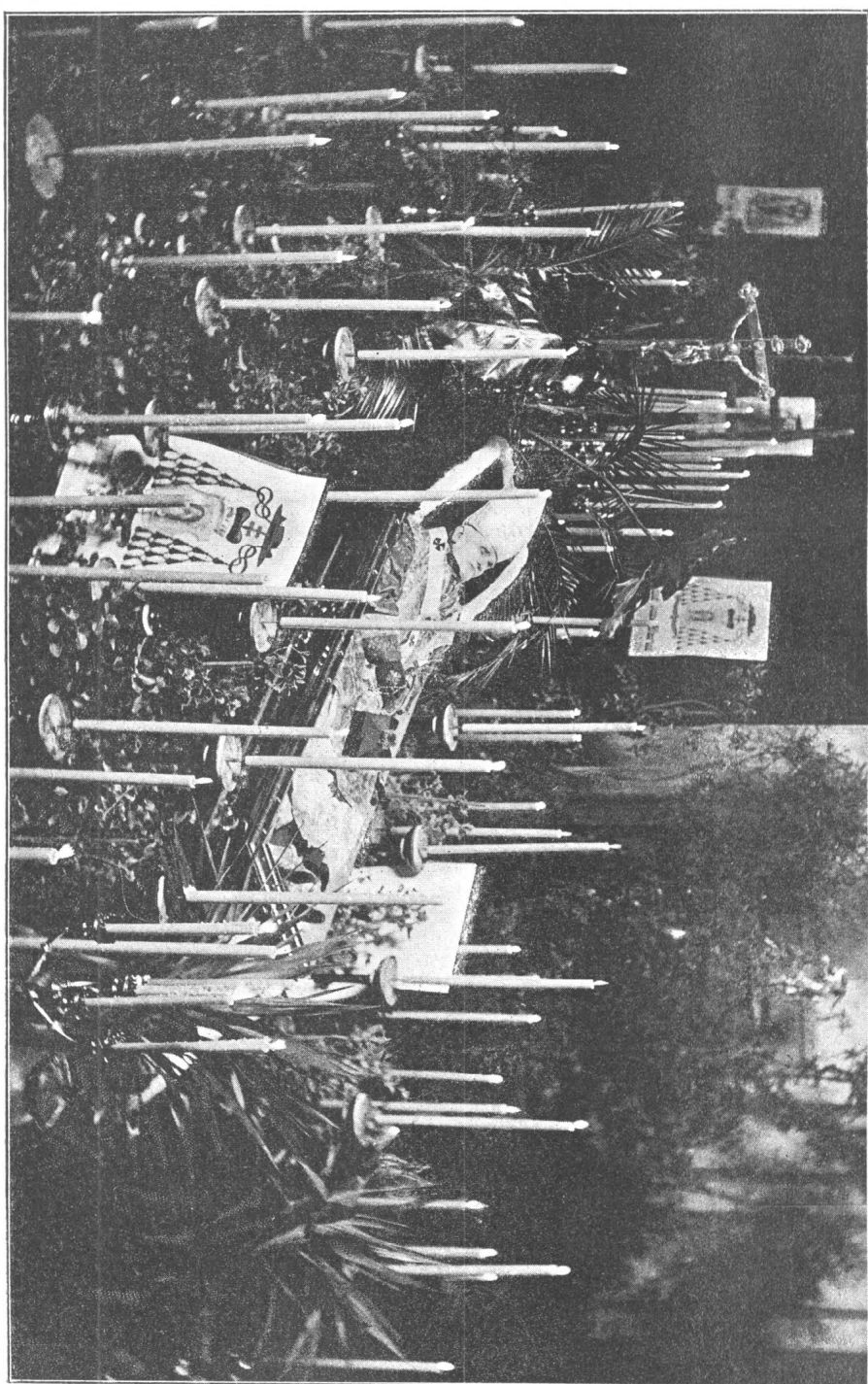
A tetem egyelőre a bonczoló teremben maradt, mely a munka befejeztével bezáratott és csak másnap reggeli 8 órától lőn ismét megnyitva a látogatóknak. E napon is 2—2 irg. nővér imádkozott a boldogult mellett egészen d. u. 4 óráig, a midőn átvitték a vizivárosi plébániatemplomba.

A mondott órában megjelent *Krotky József* apátkanonok és fényes egyházi segédlet mellett beszentelte a boldogultat, kinek koporsóját rokonai, báró *Hornig Károly* veszprémi püspök, Dr. *Csernoch János* oldalkanonok, *Lippert József* hgprimási főépítész, az udvari és egyéb helybeli papság, az irgalmas nővérek és több primási hivatalnok állották körül.

A szentelés alatt a koporsó nyitva volt. Méltóságának disztlőnyében és felette teljes papi ornatusban, az érseki palliummal, úgy mint az oltárhoz lépni szokott, feküdt a diszes érczkoporsóban. Feje, melyen püspöki főveg volt, violaszínű bársony, hermelinnel övezett párnán nyugodott. Lábait himzett czipők fedték.

A beszentelés után fehér selyem kendővel földték be arczát és a fölépcsőzeten lefelé haladva megindultak a templom felé. A kapu alatt a képezdei növendékek sorfalat képeztek, míg a palota előtti tért óriási néptömeg töltötte be. A bejárat alatt letették a koporsót a szokásos hordkészlőkre és eltávolították az arczon levő leplet. Mindenki láthatta ismét az áldott vonásokat. Majd vállaikra emelték a palotai tisztek a koporsót és csendben átvitték a templomba, hol már készen várta az egyszerűbb, de csinos ravatal, melyet Esztergom kiválóbb iparosai dícséretreméltó izléssel állítottak fel. A legnagyobb csendben, észrevétlenül érkezett 24 év előtt a palotába és most épp oly csendben hagyta azt el örökre!

Körülbelül 2 méter magas volt a négy lépcsővel bíró emelvény, mely fekete posztóval volt leterítve és gyertyatartókkal telérakva. A négy sarkon gazdagon volt délszaki növényekkel ékítve, továbbá a boldogult *bibornok* czimerével ellátva. A ravatal előtt imazsámoly állott. Beérvén az egyszerűsége által rendkívül megható menet a templomba, elhelyezték a koporsót a ravatalra és *Krotky* kanonok folytatta a szertartás imáit, melyek után egy „Miatyánkot“ és „Üdvözetet“ mondva, a szertartás véget ért és a jelenvoltak lassanként, csendesen és meghatóttan távoztak.



SIMOR JÁNOS  
Favátala a vizivárosi templomban.

A templom ezután bezáratott. A nagy közönség számára csak hétfőn nyitattott meg, midőn — mint a temetés idejéig minden nap — 7 $\frac{1}{2}$  órakor nagy „Requiem“ mondatott a boldogultért. Ezalatt már katonák állották körül a ravatalt, míg a ravatal előtt 2 papnövendék imádkozott, kik óránként váltották fel egymást. Az egész 2 napon át rendkívüli látogatottság jeleit lehetett tapasztalni. A város apraja és nagyja, ifjak és öregek, férfiak és nők sűrűen özönlöttek a szomorú hely felé, hol a hőn szeretett Főpásztor áldott porhüvelyé nyugodott. Nem volt senki, ki azt még egyszer és utoljára látni ne óhajtotta volna! Szomorú, megható ünnepi napok voltak ezek, melyeken a munka pihent és oly megindulás, levertség, bánat uralkodott a város felett, a melyet csakis azon szeretet és tisztelet magyarázhat meg, melylyel a boldogult Főpásztor iránt a város, mint valódi atyja iránt viseltetett.

A várost uraló ezen rendkívüli szomorúsággal, csak a serénység versenyezhetett, melylyel a különféle előkészületek történtek. A bazilikában roppant sietséggel fáradoztak a diszítés munkálatain, melyeknek gondja *dr. Czibulka Nándor* apát vállain nyugodott. A palotában az érkezendő legmagasabb vendégek lakosztályainak rendezésén dolgoztak. Az elszállásolási bizottság, melynek *Roszival István* kanonok vezetése alatt e sorok írója és két káptalani hivatalnok voltak tagjai, állandóan munkában volt. Az utcákat a tisztogatók egész serege lepte el, hogy a roppant hóhegyeket eltüntesse. A különféle műhelyek éjjel-nappal a szükséges gyász-lobogók-, ruhák-, diszitmények előállításán serénykedtek. Mindenütt a legmozgalmasabb élet jelei tüntek szemeink elé.

A főszékesegyházban szombattól kezdve a temetés napjáig reggeli 9 órakor minden nap ünnepélyes gyázmise tartatott, melyet 24-én *dr. Palásthy Pál* püspök, 25-én *dr. Blümelhuber Ferencz*, 26-án *Pellet József* kanonokok végeztek. A város összes templomaiban pedig kétszer, délben és este egy-egy óráig harangoztak.

A temetés előtti napon már sűrűen érkeztek a vendégek, kiknek elhelyezéséről az elszállásolási bizottság gondosan intézkedett.

*József Ágost főherczeg*, ki *József főherczeg* családját képviselte a temetésen, délután 3 órakor ért szánon *Doroghra*, hol *Reviczky Győző* főszolgabíró fogadta. A főherczeget nevelőjén, *Holdházy* apáton kívül, *Juhász* alezredes, *Dobieczky Sándor* százados, *József főherczeg* parancs-őrtisztje és *Matyasovszky* százados kísérte. *Reviczky* főszolgabíró, ki fekete díszmagyarban ment ki a fogadtatásra, röviden üdvözölte a főherczeget, mire az szíves szavakkal válaszolt. *József Ágost főherczeg* a primási palotába szállt, a második emelet egyik Dunára néző lakosztályába. Rövid pihenő

után átment a vizivárosi templomba a ravatalhoz és hosszasan imádkozott a boldogult *bíbornok* koporsója előtt.

*Frigyes főherceg*, ki ő *felségét*, a királyt képviselte a temetésen, az esti gyorsvonattal érkezett Pozsonyból. Ámbár hivatalos fogadtatás — saját kívánsága szerint — nem volt, a nánai pályaudvaron még is ott várta *Majláth György* főispán, *Grivisics* ezredes, *Andrássy János* megyei főjegyző, és *Szabó Mihály* főszolgabíró. A főherceg gyalog ment át a Duna jegén, melyen katonai őrszemek színes lámpákkal világították meg az utat. Az esztergomi parton *Csáky Károly* gróf kanonok és *Reviczky* főszolgabíró fogadta a főherceget, kit szárnysegéde *Salis báró* tábornagy és gróf *Zichy* főhadnagy kísért. A főherceg kíséretével együtt a primási palotának az uralkodó család számára föntartott lakosztályába szállott. Így érkezett meg a szomorú nap, január 28., melyen a nagy *Főpap* áldott porhüvelyé végnyugvása helyére volt kísérendő!

#### 4. Az utolsó út.

Már kora reggeltől kezdve nagy élénkség uralkodott a város utcáin, melyeknek házain százakra menő gyászlobogó lengedezett. Mindenki a vizivárosi plébánia-templom felé sietett. Az előtte elterülő téren óriási néptömeg hullámozott, kíváncsian nézve az érkezőket, lesve a szomorú ünnepély minden egyes mozzanatát. A lámpák azon utcákon, melyeken a menet átvonulandó volt, gyászfátyollal voltak bevonva. Az ablakokat kíváncsi szemlélők foglalták el. Az idő egészen megfelelt a nap jellegének. A természet maga is gyászolni látszott! Nyolcz óra tájban ritka köd'ereszkedett le a városra, mely azonban folyton sűrűbb lett, úgy hogy később alig lehetett nagyobb távolságra ellátni.

Nyolcz óra után hosszú kocsisorban érkeztek meg külön vonattal Budapestről a legelőkelőbb vendégek: a miniszterek, a főrendi- és képviselőház tagjai *Párkányba*. Itt le kellett szállaniok s gyalog mentek át a jégen *Esztergomba*. Legelől *Szapáry* gróf miniszterelnök ment *Majláth* főispánnal, majd *Csáky* miniszter következett. Utánuk *Apponyi* Albert gróf s így sorban a többiek, kik részint gyalog, részint kocsin mentek a számukra kijelölt lakásokra átöltözködni.

Nemsokára megkezdődött az előkelő vendégek bevonulása a templomba, a hol a számukra kijelölt helyeket foglalták el. A jobbfelől eső első padban *Szapáry* Gyula gróf miniszterelnök és *Csáky* Albin gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter fekete diszmagyarban, *Fehérváry* Géza báró lovassági tábornoki egyenruhában, *Károlyi* Tibor gróf a felsőház és

*Andrássy* Tivadar gróf a képviselőház alelnöke foglaltak helyet; mögöttük a püspöki karból *Dulánszky* Nándor pécsi, *Schusztér* Konstantin váci, *Hornig* Károly báró veszprémi, *Steiner* Fülöp székesfehérvári püspökök voltak láthatók. A következő két padot a rokonság foglalta el. *Frígyes* és *József Ágost* főherczegek az oratoriumból nézték végig a szertartást. A papság a sekrestyében gyülekezett össze s várakozott a szertartás megkezdéséig, a mi pontban 9 órakor történt. A beszentelést *Boltizár József* felszentelt püspök, nagyszombati vikárius végezte *Pongrácz Adolf* gróf prépost és *Bálinth Károly* erdélyi kanonok, mint infulás diakonusok segédkezése mellett; a czeremoniárius tisztét *Czibulka Nándor* esztergomi kanonok végezte. Beszentelés után a pontifikáló püspök és segédlete visszavonult a sekrestyébe. Ez alatt a koporsót letakarták a fekete selyemcsipkével borított biborselyem szemfedővel, aztán feltették rá a görög stilben alpakkából készült fedelet.

Mikorra a koporsót lezárták, megérkezett *Császka György* szepesi püspök. Az ősz főpap mellett ismét *Pongrácz Adolf* gróf prépost és *Bálinth Károly* erdélyi egyházmegyei kanonok segédkeztek, mint infulás diakonusok, a czeremoniáriusi tisztet ezuttal is *Czibulka* kanonok vitte; diakonus volt *dr. Kereszty Viktor* theologiai tanár, subdiakonus *dr. Koperniczky Ferencz* nagy-ölvédi plébános. A szertartás ünnepélyes és mélyen megható volt s mikor a pontifikáló püspök remegő hangon az „Oremus pro fidelibus defunctis“-t intonálta és a papság ajkain felhangzott a „Venite exultemus“ magasan szárnyaló dallama, nemcsak a rokonság, hanem az egész templom könyezett! Még csak a „Benediktus“ hangzott fel, majd a nagyobb papnevelőintézet énekkarának ajkán egy megható gyász-ének — s a vizivárosi templom egyszerű falai között véget ért a szertartás. A papság visszavonult s a primási birtokok tisztviselői, kik — égő fáklyával kezükben — a ravatal körül csoportosultak, vállaikra vették a koporsót és a templom kapuja előtt várakozó hatos fogatú gyászkocsira emelték. Az orgona finálét játszott, a padsorok kiüresedtek s a gyászmenet a harangok zúgása közt megindult a bazilika felé.

A temetés rendje már előre részint falragaszokban, részint kisebb nyomtatványokban lőn jelezve és a következőleg állapittatott meg.

„Reggeli 9 órakor a vizivárosi templomban a halottat beszenteli *Boltizár József* püspök ur s ezzel a koporsó lezáratik.

10 órakor a nagymélt. egri érsek ur a primási palotából, a hol felöltözködik, a segédlettel együtt megjelenik a vizivárosi

templomban, melybe csupán az alább közölt sorrendben a 8-ik ponttól végig felsoroltak mehetnek. Itt a „Venite exultemus“ eléneklése után a koporsó a primási uradalmi tiszték által a gyászkocsira tétetik és megindul a menet a következő sorrendben:



1. Megyei lovas huszár a gyászlobogóval.

2. Három növendékpap a kereszttel.

3. A népiskolák, árvaházi növendékek, reáliskolák, tanítóképezde és főgimnázium ifjusága.

4. A növendékpapság.

5. Különféle egyletek.

6. Községi és egyéb küldöttségek.

7. A primási és főkáptalani uradalmi tisztség.

8. A katonai tisztikar.

9. Városi küldöttségek.

10. Megyei küldöttségek.

11. A papság.

12. A magy. tud. akadémia, egyetem, sz. István-Társulat, sz. László-Társulat küldöttsége.

13. A főváros és Székesfehérvár küldöttei.

14. A főkáptalan.

15. A püspökök.

16. A katonai zenekar.

17. Az egyházi énekesek.

18. Az egyházi segédlet.

19. A nmélt. pontifikans.

20. Három udvari pap a bibornoki kalappal és a boldogultnak rendjeleivel.

A gyászkocsi után:

21. Ő Felsége képviselőjében Frigyes főherczeg Ő Fensége és József Ágost főherczeg Ő Fensége.

22. A magas kormány tagjai.

23. A főrendiház küldöttsége és

24. A képviselőház küldöttsége.

25. A rokonság.

26. Az udvari papság.

27. Az udvari cselédség.

*Jegyzet.* A kik a gyászmenetet gyakorolgatni nem akarják, felkéretnek, hogy a zavar elkerülése végett a palota előtt rendelkezésre álló kocsikban a menet után vonuljanak fel a főszékesegyházba.

A gyászmenet a főszékesegyházba érvén, a koporsót a papság leemeli és fölviszi a bazilikába; ott a kanonokok ve-

szik át és viszik a kupola alá a ravatalra; a gyászoló közönség pedig a következő sorrendben vonul be és foglal helyet:

A növendékpapság a kupola alatt két sorban körfalat képezve veszi körül a ravatalt.

Az 5., 6. és 7. pontok alatt jelzettek, valamint a primási cselédség hasonlóképpen a kupola alatt jobb és baloldalon a körfalon kívül foglalnak állást.

A 9., 10. és 11. pontok alatt felsoroltak a főhajó padsoraiban foglalnak helyet.

A 12., 13., 14., 22., 23. és 24. pontok alatt felsoroltak a szentélyben lévő padokat foglalják el.

Ő Felsége képviselője és a cs. és kir. főherczeg Ő Fenségeik ugyanott a számukra kijelölt helyre vezettetnek.

A püspökök a szentély padsorai között elhelyezett imazsámolyokat foglalják el.

A gyászoló közönség ekkép elhelyezkedvén, kezdetét veszi az ünnepélyes gyászmise és az öt absolutio. Ennek végeztével a holttest a ravatalról leemeltetik s a papság leviszi a sirboltba, a hol a ténykedő érsek a sirhelyet beszenteli s az „Elmegyek a sirba“ éneklése után a koporsó befalaztatik. Erre a jelenlevők a főszékesegyházba visszatérnek s egyházi ruháikat a sekrestyében levétvén, a gyászoló közönség eltávozik.

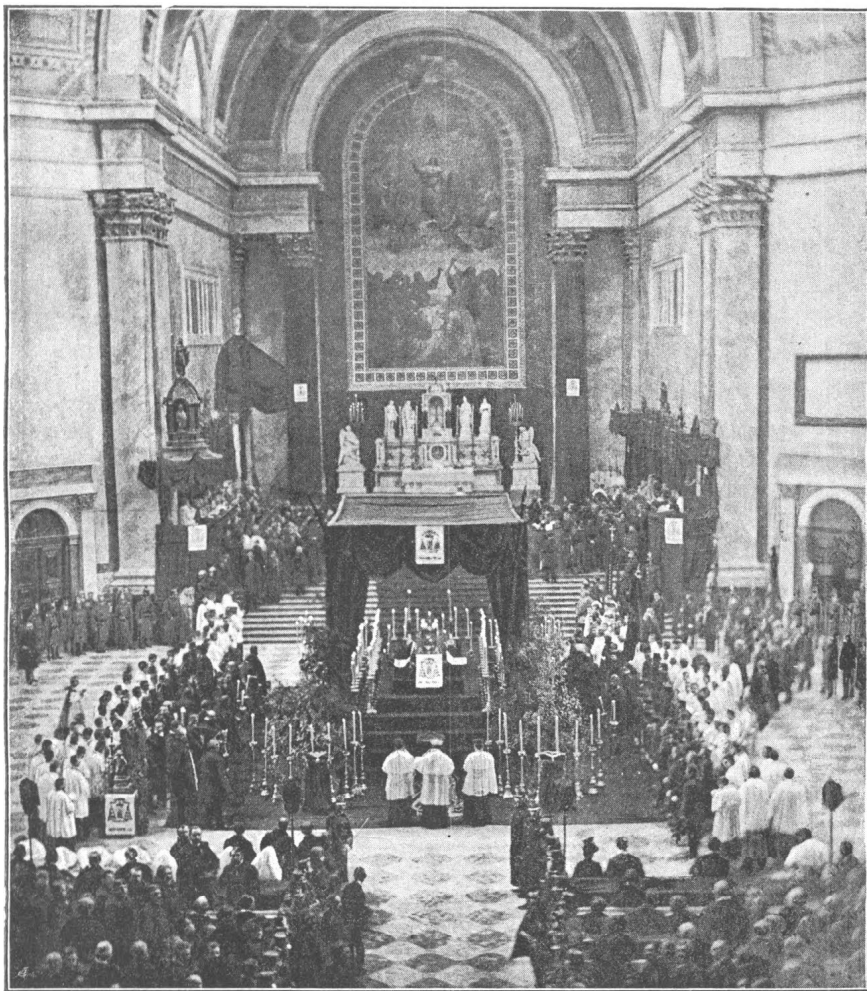
Egyidejűleg értesittetik a t. közönség, hogy a temetés napján a palotához a kocsik a vizivárosi templom mögött lévő palotakert kapuján át mehetnek be; üresen pedig a palota hátsó udvarán keresztül a gépgyár felől fognak az utcában felállíttatni.

A temetés napján d. e. 9 órától délig a kocsi közlekedés a vizivárosi főutcán a vár uton, Pilismarótról a kanonoki épületek előtt vezető uton, Szentgyörgymezőről a gépgyár felőli uton betiltatik.

*Revisnyei Reviczky Győző*  
főszolgabíró.



Mielőtt az impozáns menet megindult, annyira megtelt a vizivárosi templom előtti tér, hogy alig lehetett helyet kapni. Amint azonban a jel az indulásra megadatott, a nagy közönség tiszteletteljesen utat nyitott a menetnek, melynek körvonalai a nagy ködben nagyon elmosódtak. A menet élén egy megyei huszár haladt a gyászlobogóval. Mögötte három



SIMOR JÁNOS

ravatala a főszékesegyházban.

növendékpap vitte a nagy keresztet. Ezután jött a tanítóképezde és a főgimnázium ifjúsága, majd a különféle egyletek gyászlobogókkal és a küldöttségek, melyek mögött a növendékpapok, a sz. Ferenczrendűek, a papság, a főkáptalan és a káptalanok küldöttei haladtak, kik a hideg miatt mind csak polgári ruhákban voltak. Ezek után jöttek a püspökök, kik

mögött a katonai zenekar lépdelt Bethoven gyászindulójának szomoru hangjai mellett. Ezek után a székesegyházi énekesek következtek, nyomukban a pontifikáló *Császka* püspök előtt haladó egyházi segédlet. A gyászkocsi előtt *Dr. Machovich Gyula*, *Dr. Varga Dezső* és *Haiczl Kálmán* udv. papok piros bársony vánkосokat vittek. A középső a bibornoki kalapot, a jobb oldalán levő a szent Januárius rend nagy keresztjét, a bal oldalán haladó pedig a szent István-rend nagy keresztjét vitte. A hat fogatú diszes, egészen zárt gyászkocsi mögött jött a főrendiház küldöttsége s több mágnás, majd a képviselők, utánuk *Dr. Csernoch János* oldal-kanonok, a gyászoló rokonság, az udvari tiszti-, meg a szolgaszemélyzet.

A menet csak igen lassan haladhatott előre. A főhercegek, a miniszterek s nagyobb számú előkelőség kocsikon mentek a várba. Az első kocsiban ült *Frigyes* főherceg. A főszékesegyházban *Majer István* püspök várta a király képviselőjét. Belépven *Frigyes* főherceg a templomba, *Majer István* csókra nyújtotta neki a feszületet s azután szentelt vízzel meghintette.

A további kocsikban *József Ágost* főherceg, gr. *Szapáry Gyula* miniszterelnök, gr. *Csáky Albin*, b. *Fejérvári Géza* miniszterek, *Forinyák* tábornok, gr. *Zichy* főhadnagy stb. foglaltak helyet. Külön kocsi vitte a képviselőház óriási koszoruját, mely méltó kifejezője volt a nemzet mély gyászának. Sokáig tartott, míg a gyászmenet a főszékesegyházba érkezett, mely ez alkalomból mély gyászba öltözött. A szentély hófehér márványkockáit és diszes faragásu padsorait nehéz fekete szőnyegek takarták. Ugyanilyen drapériákkal vonták be a szentély oszlopait, a primás trónszékének baldachinját, a kanonokok ülőhelyeit, az oltár lépcsőit. A primási trónszék előtt két feketén kárpitozott imazsámoly állott a főhercegek számára. Középen, jobbra és balra négy imazsámoly a megyés püspökök részére.

A templom közepén a hatalmas kupola alatt emelkedett a menyeges nagy ravatal. Csillogás nélkül való alkotás volt, melyet nemes körvonalai és impozáns méretei tettek megragadóvá. Élő virágnak nyoma sem volt a ravatal körül. Négyszeres gyertyasor fogta körül; elől alacsony emelvénnyel a hercegprimási méltóság jelvényei: a hercegi korona, a hermelin és a biborpalást, fejtől pedig a földön a magyar országgyűlés képviselőházának fekete szalagos óriási babérkoszoruja. A többi koszorut egyenesen a kriptába vitték s az oltárt ékitették fel velök.

Mig a halottas menet lassu méltósággal kanyarodott fel a vár meredek útján, a főtemplom mindinkább benépesült. A főbejárattól a kupola alatt levő nagy kereksegen át a szentélyig teljes díszbe öltözött

katonaság állott sorfalat. A főhajó padsorait egymásután foglalták el a küldöttségek s itt már diszesen öltözött nők is tarkították soraikat. A kórus a roskadásig volt telve, jobbra hölgyközönséggel. A kupola alatt is gyorsan megtelt a fal mellett levő hármass padsor. Majd a növendékpapok érkeztek és a katonaság előtt kettős sorban vették körül a ravatalt. A város iparos egyesületei, a katolikus legény-egylet zászlókkal állottak fel mögöttük. A községi küldöttségek, a primási és uradalmi tisztség, a primási cselédség hasonlóképen a kupola alatt jobb- és baloldalon, a katonaság és a papnövendékek sorain kívül foglal állást.

Végre megérkezett a menet. A koporsót a boldogult *bibornok* gazdatisztjei emelték le a kocsiról és helyezték a ravatalra. Ezalatt a szentély is benépesült. Kiléptek a sekrestyéből *Frigyes* és *József Ágost* főherczegek és elfoglalták a primási szék előtt számukra készített külön zsámolyakat. Mögöttük szárnysegédek voltak. *Szápáry Gyula* gróf miniszter-elnök a szentély baloldalán álló kanonoki stallumokba ment és ugyanazon helyet foglalta el, a hol a primási jubileum alkalmából láttuk. Mily gondolatok ébredhettek a nemes gróf lelkében, ha e két ünnepélyt összehasonlította?! Mellette gr. *Csáky Albin* és báró *Fejérváry Géza* miniszterek foglaltak helyet. Az alábbi padsorokban: *Salis* báró tábornagy, *Forinyák* altábornagy, *Lobkowitz Rudolf* herczeg budapesti hadtestparancsnok, *Dobner* őrnagy, mint a bolgár fejedelem hivatalos képviselője, *Fraknoi Vilmos* püspök, az akadémia alelnöke, továbbá *Márkus Gyula* és *Troll József* cz. püspökök, *Szeifritz István* pécsi, *Dr. Wolafka Nándor* nváradi, *Csávolszky József*, *Villásy István* váci, *Mohl Antal*, *Holdházy János* győri, *Dr. Városhy Gyula* kalocsai, *Zimmermann* és *Popovics* szepesi, *Z. Varga Mihály*, *Szemerényi Károly* pozsonyi, *Dr. Tódor József* erdélyi kanonokok, *Dr. Berger János*, *Dr. Kisfaludy Béla*, *Dr. Czobor Béla* egy. tanárok, stb. ültek. A jobboldali padsorokban a főrendi- és képviselőház küldöttségei: *Gróf Károlyi Tibor*, gr. *Széchenyi Béla*, b. *Podmaniczky Géza*, gr. *Apponyi Albert*, *Horánszky Nándor*, *Hieronimi Károly*, *Jekelfalussy Vincze*, gr. *Széchenyi Aladár*, gr. *Nákó Kálmán*, gr. *Esterházy Kálmán*, *Harkányi Frigyes*, *Polónyi Géza*, *Firczák Gyula*, *Feszty Adolf*, *Zboray Béla*, *Gervay Mihály* és számos képviselő, továbbá *Gerlóczy Károly* budapesti polgármester, *Márkus József*, *Viola Imre* budapesti tanácsnokok, *Lévay Imre* a „Kath. Kör“ elnöke, végre a különféle küldöttségek tagjai és a sajtó képviselői foglaltak helyet. Egyéb küldöttségek a templom hajójában ültek.

A szentély padsorai között elhelyezett imazsámolyokon *Dr. Dulánszky Nándor*, *Schusztér Constantín*, báró *Hornig Károly* és *Dr. Steiner Fülöp* püspökök foglaltak helyet.

*Császka* püspök pontban tizenegy órakor impozáns segédletével a főoltár felé vonulva, a főhercegeket meghajtással üdvözölte. Azután egyházi ruhát váltott és kezdetét vette a nagy „Requiem“, mely alatt a főszékesegyház kara Takács Imre vezetése alatt Schöpf Ferencz gyászmiséjét énekelte. *Pongrácz* gróf prépost és *Bálinth* kanonok, mint infulás diakonusok, dr. *Kereszthy Géza* mint diakonus, dr. *Koperniczky Ferencz* mint subdiakonus segédkeztek. Mellettük *Eitner Elemér* karkáplán és nagyszámu növendékpapság teljesítette a szolgálatokat.

Vége levén a misének, a négy megyés püspök, kik eddig csöndes áhitattal imádkoztak a szentély imazsámolyain, gyászpálástot öltöttek és a szertartást végző *Császka* püspökkel együtt a ravatalhoz vonultak az öt abszoluczió végzésére.

Szemközt a ravatallal ült *Császka*, a menyezet négy sarkán, a pontifikáló püspöktől jobbra *Dulánszky*, balra *Hornig*, a ravatal tulsó végénél jobbra *Schusztér*, balra *Steiner* püspökök foglaltak helyet. A czeremoniárius ismét *Czibulka* apátkanonok volt. Az abszolucziók  $\frac{1}{2}$  1 órakor kezdődtek és 1 óráig tartottak.

Végezőkkel a gazdatisztek leemelték a koporsót a ravatalról és az „*In paradisum deducant te Angeli*“ megható éneke mellett vitték le a sirboltba, mi mellett *Krotky József* és *Roszival István* kanonokok is a koporsó vivői közé állottak. A püspökök, a rokonság, a kanonokok és a papság nagy része követte a koporsót.

Szomorúan haladt a menet a krypta lépcsőin lefelé! Könyek csillogtak a jelenvoltak szemeiben és midőn a drága halott koporsóját a sirüreg előtt rögtönzött állványra emelték, hangos zokogásban törtek ki. *Császka* püspök megkezdte az utolsó szertartást, melynek végeztével *Dr. Csernoch János* lépett az emelvényre és levette a koporsóról a bibornoki kalapot, mely aztán a sirra helyezett márvány-táblára lőn függesztve. Megkezdették az „*Elmegyek a sírba*“ gyászos éneket. Utána *Császka* magyar nyelven egy „*Miatyánkot*“ és „*Üdvözetet*“ imádkozott. A jelenlevők megindulva folytatták az imákat.

Végezván az imát, két fehér kötényű kőmives lépett az emelvényre és hozzá fogott a befalazás munkájához. Fél óra alatt már téglafal takarta el a fényes koporsót és zárta el a nagy halottat, kinek távozása oly mély fájdalmat okozott. A püspökök és a papság még jó ideig lenmaradtak, aztán mélyen szomorkodva távoztak.

Csakhamar azonban ismét benépesült a szomoru hely. Ezrével tódult le a nép. Mindenki látni akarta a helyet, mely a drága elköltözött porhüvelyét rejtegeti.

A bold. *bibornok* maga jelezte ki helyét a sirboltban. A primások a főszékesegyház kupolájának megfelelő köröndben, melynek közepén egy egyszerű márvány-oltár áll, helyeztetnek örök nyugalomra. Eddigelé csak négyen voltak ott: Károly Ambrus főherceg, Rudnay, Kopácsy és Scitovszky. *Simor János* az ötödik és a bejárattól jobbra, közvetlenül Rudnay felett nyugszik. Szíve külön lőn eltemetve és egy jobboldali fülkének padozatában pihen *Scitovszky* szíve mellett.

Künn az óriási közönség lassan-lassan eloszlott. A bazilika előtti tágas tér, mind csendesebb lőn. A köd is felszállott, az ég kiderült, mintha jelenteni akarta volna, hogy vigasztalódjunk, mert a nagy halott már a boldogabb hazának örömeit élvezi!

### 5. A temetés után.

Már jóval egy óra után volt az idő, midőn a fényes, de szomorú gyász-szertartás véget ért. A jelenvoltak sűrű csoportokban haladtak le a vár lejtőjén szomorú szívvel és csak a boldogult *bibornokról* beszélgetve.

A főkáptalan gondoskodott, hogy az idegenek minden szükséges ellátásban részesüljenek. Így intézkedett az étkezésről is. Terítve volt a palotában, a papnöveldeben, továbbá a legtöbb kanonoknál és a hadsereg tiszti éttermében. A „*Fürdő*“ vendéglő a főkáptalan rendeletéből 150 vendégre készült. *Frigyes* főherceg és a jelen volt magas állású katonai személyiségek a tisztkar éttermében ültek ebédhez. *József Ágost* főherceg kíséretével csak villásreggelit vett magához a palotában és rövid idő múlva szánon Alcsuthra indult. A főszolgabíró a város határáig kísérte. A palotában étkeztek a kormány tagjai, a főrendi- és képviselőház küldöttei, a megyei és városi küldöttségek vezetői. A házi úr szerepét Dr. *Majer István* és Dr. *Palásthy Pál* püspökök vitték. A kanonokok közül: *Sujánszky Antal* praelatus, Dr. *Knauz Nándor* püspök, Dr. *Blümelhuber Ferencz*, *Krotky József*, *Pellet József*, *Rajner Lajos*, *Maszlajhy Ferencz*, *Lukács László* kanonokok házáinál voltak nagyobb ebédek. A papnövelde szintén nagyobb számú vendéget fogadott. A „*Fürdő*“ vendéglőben, hol *Boltizár József* püspök elnökölt, a vidéki papság, a különféle küldöttségek tagjai és a sajtó képviselői foglaltak helyet.

A város még napokig megtartotta szomorú színezetét. Alig tudván a mondhatlan csapás gondolatával megbarátkozni, nem volt képes a gyászlobogókat sem eltávolítani. Majdnem egy hét mult el, míg a szomorú diszitmények egészen eltűntek és a város visszanyerte előbbi nyugalmat.



A gyász-szertartások sem voltak a temetés napjának szomorú ünnepélyével befejezve. A temetés után a főszékesegyházban a 3., 7. és 30. napon újabb fényes gyász-istenitisztelek tartattak. Jan. 31. gr. *Csáky Károly*, febr. 4-én Dr. *Csernoch János* és 26-án Dr. *Palásthy Pál* végezték a „Requiem“-eket. Mindegyik „Requiem“ látogatott volt. Legnagyobb ünnepélyességgel folyt le azonban a *február 26-án* tartott gyász-istenisztele, melyre a következő sorokkal:

„Istenben boldogult főmagasságu és főtisztelendő *Simor János* bibornok Magyarország hercegprímása, esztergomi érsek ur s felejthetetlen főpásztorunk lelki üdvéért folyó évi február hó 26-án reggeli 9 órakor a helybeli főszékesegyházban ünnepélyes gyász-istenisztele fog tartatni, melyre . . . . . tisztelettel meghívjuk.

Kelt Esztergomban, 1891. évi február 15-én.

*Esztergomi főkáptalan.*“

a város összes hatóságai, a katonai tisztikar, az összes tanintézetek, a zárda, különféle hivatalok meg lőnek híva.

Ez ünnepélyes gyász-istenisztelettel záródott le hosszú sora azon szomorú napoknak, a melyek a bold. *bibornok* elhunytával Esztergomra nemesak, de az egész hazára is nehezültek.

A király egyik rokonával, a legmagyarabb főherceg elsőszülött fiával képviseltette magát. Jelen volt a kormány számos tagja, a törvényhozás két küldöttsége, a klerusból több püspök, képviselve volt a főváros, számos törvényhatóság. Bizonyynyal még impozánsabb lett volna a gyász-ünnep, ha a zord téli idő s Esztergomnak közlekedésileg elszigetelt helyzete nem szab korlátot a kegyelet nyilvánulása elé. Nem is mulasztotta el a főkáptalan, hogy a megható részvétnyilvánításért a lapokban nyilvánosan közölt, fájó bár, de ünnepélyes köszönetét ne tolmácsolja. Azonban jól lehet nagy nehézségekbe ütközött a megjelenés, mindazáltal így is mondhatjuk, hogy az egész ország megkönyezte a megdicsőült *Főpapot* és megható, feledhetlen alakban rótta le iránta azon kegyeletet, mely nagy érdemeinek forrásából fakadt.

Ravatalához zarándokolt az egész ország, mert elvonulván lelki szemei előtt érsekségének azon 24 éves időszaka, mely az egyházra és hazára nézve egyaránt olyannyira áldásthozó volt, önkéntelenül indítatva érezte magát a kegyelet minél fényesebb nyilvánítására. Megemlékezett mindenki azon kimagasló tulajdonokról, melyek *Simor Jánost* a legnagyobb primások soraiba emelték s méltóvá tették arra, hogy amily tisztelet, szeretet környezte életében, épp oly benső és fogyhatlan legyen kegyelele.

Nyugodjék békében!



## 6. Klio és a szomorú napok.

Ha megható volt a kegyelet azon impozáns nyilvánulása, mely a bold. *bibornok* végtisztességénél könyező szemeink elé tárult, akkor bizonyára figyelemre méltó azon jelenség is, mily érdeklődéssel függtek az egész ország szemei a primási székhelyen és hogy a nagy közönség a történetek minden egyes mozzanatáról a legrészletesebben értesülhetett. Nem könnyű feladat volt ez! Mert rohamosan merültek fel az események és alig mult óra valami újabb feljegyzésre méltó tény nélkül. Mindenről értesülni, mindent jegyzékbe venni és továbbítani, oly munka volt, mely lázas tevékenységet, fáradhatlan kitartást igényelt. Mulasztást követnék el, ha elhallgatnám azon legteljesebb elismerés nyilvánítását, mely az ezen szomorú napok alatt annyit fáradozó férfiak munkáját megilleti.

Az összes hazai sajtó képviselve volt. Képviselőik pedig, kik oly bámulatos kitartással teljesítették kötelességeiket, a következők voltak: „Bars“: Holló Sándor. — „Budapest“: Dr. Kovács Dénes, Dr. Kőrösy László. — „Budapesti Hirlap“: Dr. Kőrösy László, Csajthay Ferencz. — „Egyetértés“: Balla Mihály, Bártfay Géza, Pártényi József. — „Győri közlöny“: Szávay Gyula. — „Hircsarnok“ könyomatú lap: Dr. Kovács Dénes. — „Kath. Egyházi Közlöny“: Dr. Kontúr Béla, Dr. Gyürky Ödön. — „Magyar Állam“: Haiczl Kálmán, Dr. Hortoványi József, Szemecz Emil, Dr. Walter Gyula. — „Nemzet“: Csósz Károly, Dr. Kőrösy László. — „Neues Pester Journal“: Bártfay Géza, Dr. Kőrösy László. — „Neuigkeits-Welt-Blatt“ (Bécs): ifj. Buschan Mihály. — „Országgyűlési Értesítő“: Bártfay Géza, Enyedi József. — „Pester Lloyd“: Bártfay Géza, Siklósi József. — „Pesti Hirlap“: Bártfay Géza. — „Pesti Napló“: Kürthy Emil. — „Távirati Tudósító“: Egyesi Géza. — Mint rajzolókat dolgoztak: Goró Alajos, Homicskó Károly.

A nagy nemzeti gyász első hírért összes lapjaink gyászkeretekben hozták s ez időtől fogva állandó rovatot nyitottak az országra szóló szomorú eseménynek. Nem volt magyar lap, mely tekintet nélkül pártra, vagy vallásra, a megdicsőült emlékének hosszabb cikkeket ne szentelt volna, úgy hogy összes lapjaink 1891. január 23-ától január 29-ig terjedő számai, bő forrásai e szomorú napok történetének. Dr. Kőrösy László, a helybeli „Esztergom és Vidéke“ tehetséges és nagy buzgalmú szerkesztője, két rendkívüli számot adott ki: január 25. és január 28., melyekben kizárólag a szomorú eseménnyel foglalkozott. Az utóbbi számhoz a boldogult arcképét is csatolta. A Haán Rezső által szerkesztett „Esztergomi Köz-

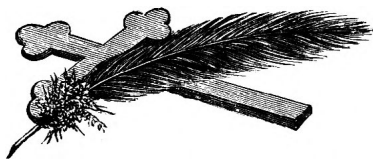
löny“ szintén két számot szentelt a boldogult *bíbornoknak* és január 25. arcképét is közölte.

A temetés hivatalos leírását a főegyházmegyei körlevelekben találjuk, hol azt Dr. *Majer István* káptalani helynök a január 31-én kelt 709. sz. a. tette közzé.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a távirdai hivatal külön miniszteri utasítás folytán már *január 21-étől* kezdve 28-ig bezárólag állandóan éjjeli szolgálatot is teljesített és mondhatni óriási munkát végzett. Az érintett idő alatt u. i. a szomorú eseményre vonatkozólag 1521 db. távirat érkezett és 819 db. továbbított. A halál előtti és utáni napon, tehát január 22. és 23., az ujságok táviratai *naponként 15 ezer szót* tettek ki! E nagy terhet a következő tisztviselők viselték: *Heydenwolf Andor* főnök, özv. *Csukássy Lászlóné*, *Ferber Gyula* és neje, *Halasi Lajos*, *Rudnyánszky Miksa* és *Boár Béla*, ki mint kisegítő érkezett Budapestről.

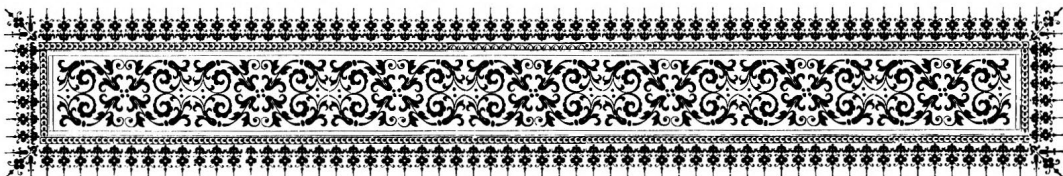
Végül megemlítjük, hogy Kádas Károly és Vodák Pál helybeli fényképészek felvételeket készítettek a ravatalokról. A vizivárosi ravatalt lefényképezték mindketten, több pontról. A legsikerültebb után készült fentebb a 130. lapon látható képünk. A főszékesegyházi ravatalról csak Vodák készített, de kétféle felvételt. Képünk a 135. lapon a sikerültebb felvétel utánzata. A képek utánzatai Angerer és Göschl hirneves bécsi cég műintézetében készültek.

Midőn ezekben a szomorú napok külső mozzanatairól is beszámolni iparkodtunk, bizonyítékokat szolgáltatunk talán azon tény igazsága mellett, hogy *Simor János* elhunytá folytán oly gyásznapokat éltünk, melyeket az egész ország magáéinak vallott.



VI.





## A RÉSZVÉT.

A boldogult *bibornok* halála az egész országot mély gyászba borította. Sőt nemcsak hazánkban, hanem messze annak határain túl is nagy részvétet, mély fájdalmat keltett.

Mutatja e tény az összes hazai sajtó magatartása, bizonyítja azon óriási sok sürgöny és részvétirat, mely a szomorú esemény alkalmából Esztergomba érkezett és a melyeket a következő lapok nyújtanak. A sürgönyök részint a főkáptalanra, részint Dr. *Majer István* püspökre, részint Dr. *Csernoch János* oldalkanonokra voltak czimezve. De érkeztek más kanonokokhoz is, kiknek neveit a sürgönyök élére tesszük.

### 1. A táviratok.

Szófia, jan. 25.

Eredetije latin.

A távol Keletről, hol Isten rendeléséből fejedelemmé lettem, ereimben azonban a Koháry nemzetség ősi vére buzogván, megindulva emlékezem a kitűnő viszonyra, melyben főmagasságu Simor János bibornok urat az apostoli magyar királyság hercegprimását és esztergomi érseket, a hit oszlopát, szent István országa papságának világító fényességét, kit a halál az imént ragadott el, teljes szívemből tiszteltem. Fogadja kérem a gyászoló főtisztelendő esztergomi káptalan legőszintébb fájdalomnak kifejezését szívesen.

*Ferdinánd,*

a bolgárok fejedelme.

Bécs, jan. 23.

A főhercegnő és én legmelegebb részvétünket nyilvánítjuk azon súlyos veszteség felett, mely a főmegyét és egész Magyarországot érte.

*Károly Lajos*  
főherceg.

Sopron, jan. 24.

Ferencz Ferdinánd főherceg Ő cs. és kir. Fensége a káptalannak legbensőbb részvétét fejezi ki.

*Ő Fensége megbizásából*  
*Bartal.*

Arco, jan. 24.

Legmélyebb részvétemet fejezem ki a bibornok hgprimás régi, kiválóan tisztelt barátom elhunytá felett.

*Albrecht*  
főherceg.

Flume, jan. 23.

Azon lesújtó csapás, melyet az isteni Gondviselés egyházunkra és hazánkra mért, mélyen meghatott. Jobb életre hívta azt, a kit atyai barátomnak tekinték. Áldja meg őt a Mindenható ott túl azokért, miket e világon kiérdemelt.

*József*  
főherczeg.

Pozsony, jan. 23.

Őszinte bánattal eltelve a tisztelt egyháznagy elvesztése felett, mélyen érzett részvétünket nyilvánítjuk a főherczegnő és én a ftdő Főkáptalan előtt.

*Frigyes*  
főherczeg.

Alcsúth, jan. 24.

Azon pótolhatlan veszteség felett, mely Istenben boldogult Simor János bibornok hgprimásnak a mily váratlan, oly megdöböntő halála által nemcsak a Mélt. Főkáptalan s az esztergomi érseki megyét, de főleg a magyar kath. szentegyházat, sőt az egész hazát sújtotta, el nem mulaszthatom kifejezhetlen mély fájdalomamat nem nyilvánítanom. A dicsőült egyháznagyban családunk is nemcsak a fényes erényekkel ékeskedő főpásztort, hanem egy atyailag jóakaró barátot veszített és gyászol. Isten, kinek dicsőségeért élt és halt, gondolt és tett, legyen neki üdvössége, jutalma. Emlékét kitörülhetlen betűkkel beirta ő maga a dicsőült elköltözött a magyar kath. egyház évkönyveinek legfényesebb lapjaira. Adjon az isteni Gondviselés hozzá méltó utódot az elárvult főmegyének s szent egyházunknak.

*József Ágost*  
főherczeg.

Kalocsa, jan. 24.

Lelkem mélyében megrendülve vettem e perczben a gyászhirot Ő Eminenciájának a főmagasságu biboros hgprimás és esztergomi érseknek váratlan elhalálózásáról, ki nemcsak magyar egyházunk lánglelkű vezére, hanem ifju koromtól fogva jóaka-

rómnak és barátomnak elvesztését siratom megdöböntő halálában. Buzgó hévvel könyörgök Istenhez, hogy az elhunyt halhatatlan lelkének a megérdemelt jutalmat, az örök dicsőséget adja meg, az elárvult főegyházmegyét és magyar hazát pedig roppant vesztesége méltó elviselésére malasztjai teljével vigasztalja meg.

*Haynald Lajos*  
bibornok.

Prága, jan. 24.

Kérem a ftdő főkáptalan, fogadja legbensőbb fájdalom kifejezését azon pótolhatlan veszteség felett, melyet a magyar egyház szenvedett.

*Schönborn*  
bibornok.

Krakkó, jan. 27.

A főmagasságu bibornok elhunyt felett siránczó méltóságos káptalannak legőszintébb fájdalma és legnagyobb szomorúsága érzelmeit nyilvánítja saját, továbbá káptalana és egész egyházmegyéje nevében

*Dunaajevszky*  
bibornok.

Bécs, jan. 24.

Ő eminenciája, a herczegprimás halálának szomoru hire mély fájdalommal töltötte el lelkemet. Szüntelenül kérni fogom az Istent, hogy választottjának lelkét részesítse az igazak jutalmában. A főtisztelendő káptalan fogadja legmélyebb részvéteket. Mert a primás ő eminenciájának halála gyásza nemcsak a magyar klérusnak, hanem az egész hazának, kivált az esztergomi főegyházmegyének, melyet ájtatos lelkének és főpásztori szeretetének bőkezűségéből oly nagy alkotásokkal gazdagított.

*Galimberti*  
apostoli nunczius.

Budapest-Vár, jan. 23.

Méltóztassék a főtisztelendő főkáptalan főnkelt főpásztorának Simor herczegprimás ő eminenciájának elhunyt alkal-



mából legbensőbb részvétemről, valamint arról értesíteni, hogy ha akadály nem jön közbe, szándékozom a temetésen megjelenni.

*Gróf Szápáry Gyula.*

**Budapest, jan. 24.**

A bibornok hercegprimás ő eminenciája elhunytáról ma nyert hivatalos értesítést fájdalmas érzéssel vettem és nem mulaszthatom el mély részvétem kifejezését azon nagy veszteség felett, mely a bölcs egyházfő elhalálozásával nemcsak az általa kormányzott megyét, hanem az egész egyházat és államot érte. Van szerencsém egyuttal közölni, hogy amennyiben egészségem engedi, mindenesetre le akarom róni a temetés alkalmával az elhunyt iránti végső tiszteletet.

*Gr. Csáky*  
miniszter.

**Budapest, jan. 24.**

Az ország primásának, az ellenőrző bizottság társelnökének gyászos elhunytja alkalmából fogadja a méltóságos főkáptalan ez ellenőrző bizottság mély részvétét.

*Szlávy József*  
az ellenőrző bizottság elnöke.

**Bécs, jan. 23.**

Fogadják ő eminenciája, a bibornok hgprimás elhunytja felett érzett őszinte részvétemet.

*Bauer báró*  
közös hadügyminiszter.

**Budapest-Vár, jan. 23.**

Őszinte mély részvétellel csatlakozom azok számához, kik elhunyt nagynevű s feledhetetlen Hgprimásunkat gyászolják.

*Báró Fejérvári Géza*  
táborszernagy, honvédelmi miniszter.

**Budapest, jan. 24.**

Mély megilletődéssel osztozom a főkáptalan bánatában a csapás fölött, mely az egyházat s a közügyet érte.

*Wekerle*  
pénzügyminiszter.

**Bécs, jan. 23.**

Kérem a főtisztelendő káptalannak mély fájdalomam és legőszintébb részvétemnek kifejezését átadni.

*Szögyényi.*

**Budapest, jan. 23.**

Mély megilletődéssel veszem a lesújtó hirt ő eminenciájának elbunyitáról, mely az egyházat és hazát egyaránt gyászba borítja. Ő mindkettőt áldást árasztó szeretetének heve, tehetségeinek fénye s jellemének nagysága által dicsőítette meg, méltó, hogy mindkettőnek bánata ravatalánál egyesüljön. A megdicsőült iránti elvülhetlen hálámnak jeléül a gyászszertartást magam kívánván végezni, a főtiszt. főkáptalan erre vonatkozó elhatározásáról szíves értesítését kérem.

*Samassa*  
érsek.

**Balázsfalva, jan. 25.**

A nagy főpásztor mindnyájunkat mélyen szomorító halálához fogadják szívből eredő részvétünket.

*Wancsa*  
érsek.

**Bécs, jan. 23.**

Kérem, fogadják legmélyebb részvétemet.

*Gruscha*  
érsek.

**Bécs, jan. 24.**

Szívből jövő legőszintébb részvétemet.

*Angerer*  
czimz. érsek.

**Karlovič, jan. 24.**

Fogadja Méltóságos Főkáptalan őszinte részvétem a főmagasságu Herczegprimás elhunytja alkalmából, mely a róm. kath. egyházat és a hazát egyaránt mély gyászba borította.

*Brankovics*  
szerb patriarcha.

**Budapest, jan. 23.**

Azon nagy veszteség alkalmából, mely ő eminenciája a bibornok hgprimás el-

hunyta által az egyházat és mindnyájunkat érte, bátorságot veszek magamnak úgy saját, mint a parancsnokságom alatt álló 4. hadtest nevében a mélyen érzett részvétet nyilvánítani.

*Lobkowitz*

hg., tábornaszernagy.

**Bécs, jan. 24.**

Főmagasságu Simor János Hercegeprimás ur elhalálózása alkalmából mély illetődéssel bátorkodom legbensőbb és legőszintébb részvételemet kifejezni.

*Herczeg Batthyányi-Strattmann.*

**Bécs, jan. 25.**

A legfájdalmasabban érintve nyilvánítjuk legmélyebb részvétünket azon pótolhatlan veszteség felett, mely egyházmegegyénket és az egész országot sújtotta.

*Pontéves*

herceg és hercegnő.

**Brüssel, jan. 25.**

(Gr. Csáky Károly kanonokhoz.)

Szívből jövő részvétünket! Szíveskedjék azt azoknak is, kiket illet, kifejezni.

*Arenberg Károly*

herceg és neje.

**Jan. 26.**

A szomorú eseményhez, melyről fájdalom, csak ma értesültünk, legőszintébb részvétünket.

*Lubomirsky Leo*

hg. és neje.

**Fehérvár, jan. 23.**

Fogadja méltóságod a szentegyházunkat és hazánkat ért lesújtó pótolhatlan veszteség alkalmával mélyen érzett fájdalom részvétem tiszteletteljes nyilvánítását.

*Szögyény László*

országbiró.

**Budapest, jan. 23.**

Az egyházunkat ért súlyos veszteség fölött mély fájdalmát fejezi ki

*Gróf Apponyi Albert.*

**Venezia, jan. 26.**

(*Pellet József kanonokhoz.*)

Simor János Hercegeprimás halála hire mélyen hat lelkemre. A veszteség nagy. Meghalt! Hazánk szenved! Én is! Misét mondtam 28-án reggel 10 órakor, áldozva megemlékeztem. Feledhetlen drága emléke szivemben örökre megmarad.

*Gróf Berchtold Richárd és neje.*

**Budapest, jan. 24.**

(*Czibulka Nándor kanonokhoz.*)

Mélyen megrendítve az egyházunkat és hazánkat ért súlyos csapás által, fájdalomteljes részvétemmel járulok a dicső halott ravatalához.

*Gróf Csekonics Endre.*

**Ipolyság, jan. 26.**

Feledhetlen főpásztorunk elhunyta alkalmából a magyar kath. egyház súlyos veszteségéhez egész családommal én is a legőszintébb fájdalom hatása alatt küldjük részvétünket, melynek kifejezést a temetésen leendő megjelenéssel kívánok adni.

*Gróf Korinszky.*

**Budapest, jan. 23.**

Az egyházunkat ért súlyos veszteség fölött mély fájdalmát fejezi ki

*Gróf Károlyi Sándor.*

**Budapest-Vár, jan. 23.**

Az egyházunkat ért súlyos veszteség felett mély fájdalmunkat fejezzük ki.

*Gr. Károlyi Sándor,*

*Gr. Apponyi Albert.*

*Ugron Gábor.*

**Szomolány, jan. 25.**

Azon tiszteletnél fogva, a mely engemet hazánk egész lakosságával, különösen pedig katolikus hiveivel a boldogult hercegeprimáshoz fűzött, valamint számos hivatalos és magán érintkezés szülte valódi szeretet által indítva, megatottan felkérem Méltóságodat, hogy a mindnyájunkat sújtó veszteség miatt a főtisztelendő esztergomi

káptalannak, valamint a jobb életre szenderült főpásztor közel való rokonainak legőszintébb részvétemet kifejezni és őket nevemben fölkérni méltóztatnék, hogy a temetésnél való meg nem jelenésemet egyedül a már több hét óta tartó gyengélkedésemnek tulajdonítani, illetőleg a miatt engemet kimenteni sziveskedjék.

*Gróf Pálffy Mórítz.*

Bécs, jan. 24.

Legőszintébb részvétemet szintén kifejezni sietek.

*Gr. Széchenyi Irma.*

Bécs, jan. 25.

Fogadja méltóságos és főtisztelendő káptalan legmélyebb és őszintébb részvétem nyilatkozatát.

*Gr. Széchenyi Antal*  
főmarsal.

Bécs, jan. 25.

Egészségem állapota a személyes részvétet lehetetlenné tevén, engedje méltóságod, hogy kifejezzem meleg részvétemet, úgy kegyed, mint a káptalan irányában és igaz fájdalmamat azon veszteségért, mely az egész országot érte.

*Gr. Széchenyi Dénes.*

Bécs, jan. 23.

(*Czibulka Nándor kanonokhoz.*)

Kérlek, jelentsd a főkáptalannak a nagy veszteség felett érzett őszinte részvétemet.

*Gr. Széchenyi Pál.*

Budapest, jan. 24.

Fogadja mély fájdalmamnak és részvétemnek kifejezését a pótolhatlan veszteség felett, mely az egyházat és hazát ő Eminentiája halála által érte.

*Schlauch*  
váradai püspök.

Budapest, jan. 24.

A legnagyobb veszteség felett, mely ő eminentiájának elhunytával nemcsak a

méltóságos főkáptalant és egyházmegyét, hanem az egyházat és a hazát érte, legfájdalmasabb részvétem fejezem ki és mély bánatomat. Én is, kit ő eminentiájához a hálás kegyelet s hűséges ragaszkodás és határtalan tisztelet legerősebb kötelékei fűztek, teljes mértékben osztom a fájdalmat. A jó Isten legyen a megdicsőültnek legbősegebb jutalmazója.

*Császka György*  
szepesi püspök.

Pécs, jan. 24.

Kimondhatatlan fájdalommal osztom a főkáptalan méltó szomorúságát és egész anyaegyházmegyének gyászát a nagy főpásztor és a legnagyobb jóakaróm elhunytá fölött. Ha egészségem és a közlekedés nem akadályoz, ott leszek a temetésen.

*Dulánszky*  
püspök.

Szombathely, jan. 22.

Méltóságos főkáptalan sürgönyét fájdalommal olvastam. Sokat vesztettünk kivált napjainkban. Isten nyugtassa! Ha gyengélkedő állapotom engedi, temetésre elmegyek.

Kiv. tisztelettel  
*Hidassy*  
püspök.

Vác, jan. 24.

Lelkem mélyében megilletődve vettem a lesújtó értesítést kegyelmes metropolitánk elhunytáról, mint az egyház és az ország alig pótolható veszteségéről. A megdicsőült iránti legmélyebb tiszteletem némi jeléül a gyászszertartásnál jelen leszek.

*Vácsi püspök.*

Nagy-Károly, jan. 23.

Boldog Pompilius triduuma alatt Nagy-Károlyban vettem a mélyen lesújtó hirt Bibornok Herczegprimás ő eminenciájára váratlan gyászos elhunytáról. Szívfájdalommal osztozom a főkáptalannak pótolhatlan vesztesége fölötti mély gyászában.

*Meszlényi*  
szatmári püspök.

Gyulafehérvár, jan. 24.

Simor Bibornok Hgprimás halála fáj-  
dalmas érzettel töltötte el az erdélyi püs-  
pöki megyét, melynek plébániáiban gyász-  
isteniszteletek fognak a boldogultért tartatni.  
Fogadja legbensőbb részvétem kifejezését.

*Lönhard*  
püspök.

Kassa, jan. 24.

A magyar egyházat és hazánkat hal-  
hatatlan emlékü főpapjának elhalálózása  
által ért kimondhatlan veszteség fölött a  
méltóságos főkáptalan fájdalomban egész  
egyházmegyémmel együtt részvételt oszto-  
zom. A megboldogultért imák és gyász-  
misék végzését megyémben elrendeltem, a  
temetésre megjelenésemet tisztelettel je-  
lentvén.

*Bubics Zsigmond*  
kassai megyés püspök.

Fehérvár, jan. 23.

Lelkem mélyéig megszorítva osz-  
tom méltóságod s a méltóságos főkáptalan  
fájdalmát a súlyos veszteség fölött, melyet  
ő eminentiája elhunytá mindnyájunknak  
okozott.

*Dr. Steiner Fülöp*  
székesfehérvári püspök.

Fehérvár, jan. 23.

Mély fájdalom tölti be szívemet a  
súlyos veszteség felett, tudósítson kérem  
majdan a temetés iránt. Ohajtók még előbb  
jönni, hogy legnagyobb jóltevőm áldott  
porhüvelyét még egyszer láthassam.

*Dr. Steiner püspök.*

Temesvár, jan. 23.

Benső megrendüléssel és mély fájdal-  
ommal értesülök ama kimondhatlan vesz-  
teségről, mely egyházunkat és hazánkat  
egyformán érte biboros hercegprimásunk  
elhunytaival. Fogadja a méltóságos kápta-  
lan legbensőbb részvétem kifejezését.

*Deseffy Sándor.*  
csanádi püspök.

Győrsztrmárton, jan. 24.

Mély részvétellel értesültem Ö eminén-  
tiája haláláról. Hacsak lehetséges, a teme-  
tésre elmegyek.

*Vaszary Kolos*  
főapát.

Csorna, jan. 24.

A dicső emlékü boldogult bibornok  
hercegprimás elhunytá fölötti legbensőbb  
részvétét megtört szívfájdalommal jelenti

*Dr. Kuncz Adolf*  
praelatus és csornai prépost.

Bécs, jan. 24.

Legmélyebb fájdalomtól áthatva vet-  
tem a biboros főpap halálának hírét. Hi-  
vatalos elfoglaltságom miatt, sajnálatomra  
nem jelenhetek meg a temetésen.

*Belopotóczy*  
tábori püspök.

Pozsony, jan. 24.

Hercegprimásunkat kegyelmes atyán-  
kat mély fájdalommal siratván a főkápta-  
lannal, temetésére, hacsak legyőzhetlen  
akadályok nem merülnek fel, kötelességem  
megjeleni. Kérek szállást.

*Dankó*  
püspök.

Graz, jan. 23.

A kitűnő primás elhunytá felett őszinte  
részvétét jelenti a káptalannak a

*Seckau püspök.*

Triest, jan. 27.

A bibornok hgprimás elhunytá fe-  
lett érzett mély fájdalmat élénken érzik

*Triest püspöke*  
és káptalana.

Zara, jan. 25.

A legnagyobb fájdalomtól áthatva  
vagyok részese a hirneves főmagasságu  
Simor János Magyarország hercegprimása  
váratlan elhunytá által bekövetkezett csa-  
pásnak.

*Péter Demjén*  
zárai püspök.

Zengg, jan. 26.

Rendkívül fájlalom az apostoli szellemű bibornok primás elhunytát.

*Posilovic György*  
püspök.

Ungvár, jan. 24.

Eminentiajának halálozási szomorú esetében fogadja kegyesen legbensőbb fájdalmas részvét-nyilatkozatomat.

*Pásztélyi*  
püspök.

Belényes, jan. 26.

Eminentiaja halála felett érzett legmélyebb részvétemet és fájdalommat fokozza azon körülmény, hogy gyengélkedésem miatt a végtisztesség megadásában részt nem vehetek.

*Pávely Mihály.*  
püspök.

Budapest, jan. 26.

A mindenható kifürkészhetlen határozata folytán az örökkévalóságba hívott hercegprimás, mint a magyarországi katolikus egyház fejedelmének, az eperjesi egyházmegye érsekének elhunytá feletti legmélyebb fájdalomkifejezést, úgy saját, mint káptalanom részéről a főkáptalannak támogatni méltóztassék.

*Vályi János*  
eperjesi püspök.

Stanislaw, jan. 27.

Tetszett a mindenható Istennek legjobb Főpásztorotokat magához hívni. Nyugodjék békében! Ennek kapcsán küldöm a fűdő káptalannak legbensőbb részvétemet és kérem Istent, hogy az elköltözöthöz méltó utódot adjon.

*Pelesz Julián*  
püspök.

Budapest, jan. 23.

Fogadja a méltóságos főkáptalan mélyen érzett részvétemet a pótolhatlan veszteség alkalmából, mely a főtisztelendő fő-

káptalant, de egyuttal hazánkat és egyházunkat a főmagasságu hercegprimás elhunytá által érte.

*Berzeviczy*  
államtitkár.

Komárom, jan. 27.

Gyengélkedésem miatt a főrendiház küldöttségében részt nem vehetvén, ez uton adok kifejezést mély kegyeletemnek az ország nagy alkotások örök emlékeitől kísért s méltán gyászolt köztiszteletű halottja iránt.

*Beöthy Zsigmond*  
főrendiházi tag.

Udvarhely, jan. 24.

A hazafiui, egyházi erényekben tündöklő Herczegprimás Ő Eminentiajának halála feletti gyászban őszintén osztozik minden magyar valláskülönbség nélkül. Mélyen meghatva a nagy csapás okozta fájdalomtól, arra kérem a méltóságos Főkáptalant, miszerint úgy a kormányzatomra bizott székely vármegye közönségének, mint egyházamnak részvétét hazafiui és keresztényi szeretettel fogadni kegyeskedjék. Az örök világosság fényeskedjék neki!

*Dániel Gábor*

főispán,  
az unitárius egyház főgondnoka.

Szombathely, jan. 26.

Őszinte részvétemet jelentem ki Ő főmagasságának váratlan elhunytával az egyházat s a hazát ért gyászos veszteségben.

*Radó*  
Vasvármegye főispánja.

Magyar-Óvár, jan. 24.

Fogadja Méltóságod, úgy a főkáptalan, az egyházat és hazát ért pótolhatlan veszteség fölötti fájdalmas részvétem őszinte nyilvánítását.

*Simon Gyula*  
főispán.

Nyitra, jan. 24.

Ő Eminentijának elhalálozásával egyházunk és hazánkat ért mély gyász alkalmából megilletődve fejezem ki igaz részvéteimet.

*Thuróczy Vilmos*  
főispán.

Besztercebánya, jan. 25.

Mély fájdalommal vettük a szomorú hírt és legbensőbb részvétünk kifejezése mellett értesítjük a méltóságos főkáptalan, hogy felejthetlen metropolitánk temetésén Visnyovszky László tagtársunk a káptalan képviselőjében jelen leend.

*Besztercebányai káptalan.*

Eger, jan. 25.

Az ép oly váratlan, mint mélyen lesújtó gyász alkalmából, mely a magyar katolikus egyházat és hazát a legközvetlenebbül pedig a méltóságos főkáptalan és az esztergomi főegyházmegyét érte, fogadja a legbensőbb részvétünk és mély fájdalomunk őszinte kifejezését.

*Az egri főkáptalan.*

Győr, jan. 24.

A legbensőbb részvétellel osztozunk a főkáptalannak, hazánk főpásztora elhunytá fölötti gyászában.

*Győri székesegyházi káptalan.*

Kassa, jan. 25.

A biboros hercegprimás elhunytá feletti mély fájdalmában mi is osztozunk. Fogadja a főkáptalan szintén részvétünk kifejezését.

*Kassai káptalan.*

Nyitra, jan. 25.

Eminentijája, kegyelmes jó főpásztorunk váratlan gyors elhalálozásáról a méltóságos főkáptalannak szomorú jelentése ezen káptalanra igen lesújtólag hatott. Fogadja méltóságos főkáptalan őszinte teljes részvétünket. Föltételezve, hogy a mindennapi hózivatar miatt a vasuti közlekedés nem

lesz megakadva, temetésén óhajtunk részt venni. Két tagot küldünk, ha kegyes lesz a méltóságos főkáptalan bennünket táviratilag értesíteni, lehetséges-e a vasutról a Dunán az átkelés Esztergomba?

*Nyitrai székeskáptalan.*

Sopron, jan. 24.

A nagy férfiú halála által okozott pótolhatlan veszteség alkalmából, fogadja a főtisztelendő székesegyházi káptalan legmelegebb részvétünket.

*A soproni társas-káptalan.*

Szatmár, jan. 25.

A nagy veszteség feletti fájdalmat, mely a főtisztelendő főkáptalan legközvetlenebbül érinti, enyhítse az egyház és haza közgyásza.

*Szatmári káptalan.*

Fehérvár, jan. 24.

Fogadja lesújtó fájdalomunk nyilvánítását. A temetésre két kanonok-társunk megy. Részükre szállást kérünk.

*Székesfehérvári káptalan.*

Szombathely, jan. 27.

A nagy halott iránti kegyeletünknek személyesen nem tehetvén eleget, e lesújtó gyászeset felett fájdalmas részvétünket kifejezni szomorú kötelességünk.

*Szombathelyi káptalan.*

Vác, jan. 25.

A főmagasságu bibornok érsek elhunytá felett, melynél nagyobb csapás alig érhetne volna a mai egyházi közviszonyokat, legmélyebb gyászát és részvétét fejezi ki a káptalan s a temetési végtisztességhez két tagját küldi ki.

*A váci káptalan.*

Nagyvárad, jan. 24.

A főkáptalan fájdalmában mély részvétellel osztozik a

*Váradai káptalan.*



Eperjes, jan. 26.

Fogadják Simor János bibornok hercegeprimás metropolitánk halála fölötti fájdalmas részvétünk nyilvánítását; temetésén Sass Bertalan és Dzubay József kanonokok által leszünk képviselve.

*Eperjesi káptalan.*

Varasd, jan. 27.

A kitünő főpap elhunytá felett érzett fájdalmát osztja a

*Varasdi káptalan.*

Budapest, jan. 24.

Fogadja a legmélyebb részvétünket a hercegeprimásnak, igazgató tanácsunk tagjának halála alkalmából. A m. tud. akadémia nevében

*Br. Eötvös*  
elnök.

Budapest, jan. 24.

A m. k. tudományos egyetem hittudományi kara mai napon tartott értekezletéből fájdalmas részvétét kívánja kifejezni a Méltóságos főkáptalan előtt, az esztergomi főegyházmegyét, a katolikus tudományt és az egész hazánkat ért veszteség fölött.

*Kisfaludy*  
dékán.

Budapest, jan. 23.

Fogadja Simor János Bibornok hercegeprimásnak, a Fehér-kereszt-egylet legnagyobb pártolójának gyászos elhunytá feletti legmélyebb bánat és részvét hálás szívből eredő legőszintébb kifejezésemet.

*Tabody József,*

kir. kamarás és a Fehér-kereszt-egylet elnöke.

Budapest, jan. 23.

Az országos mérsékelt ellenzéki pártkör őszinte, mély részvétének ad kifejezést ama nagy veszteség felett, mely a boldogult bíboros hercegeprimás elhunytával az egyházat és a hazát érte.

*Királyi Pál*

az orsz. mérs. ellenzéki pártkör elnöke.

Győr, jan. 26.

Az általános mély gyászbán megtört szívvel vesz részt a győri oltár- és szent Erzsébet-egylet, mert mindkettő alapítóját, jószágos atyját siratja a megboldogultban. A két egyletet és egyuttal Győrsziget községet Ruschek Antal plébános képviseli, ki a győriek küldöttségével érkezik kedden délután.

*Gróf Zichy Ottóné*

győri Erzsébet-egylet elnöke.

*Ruschek Antal*

igazgató-elnök.

Kolozsvár, jan. 25.

A kolozsvári orthodox izraelita hitközség mélyen érzett részvétét nyilvánítja a pótolhatlan veszteség alkalmából, mely nemcsak a katolikus világot, hanem egyáltalán minden magyar hazafit valláskülömbőség nélkül érzékenyen sújtott Magyarországnak hercegeprimása és bíboros főpapjának elhunytá folytán.

*Frichl*  
elnök.

Veszprém, jan. 24.

Veszprém megye közönsége hercegeprimás Ő Eminentijá halála alkalmából mai napon tartott rendkívüli közgyűlésen az egész ország nagy vesztesége felett érzett mély fájdalmának adott kifejezést.

*Véghelyi*  
alispán.

Ipolyság, jan. 27.

Bánatos szívvél gyászolom jószágos főpásztorunk elhunytát jelezvén egyuttal az őszinte részvétet vármegyém lakosságának minden rétegeből.

*Lestyánszky*  
alispán.

Balassa-Gyarmat, jan. 24.

Megdöbbenéssel vettük a lesújtó hírt kegyes primásunk elhunytáról. Fogadja a méltóságos és főtisztelendő káptalan mély részvétünk őszinte kifejezését.

*Scitovszky*  
alispán.

**Komárom, jan. 26.**

Fogadja a főtisztelendő székes főkáptalan Komárom vármegye törvényhatóságának a hercegprimás halálával a magyar katolikus egyházat ért súlyos csapás felett legbensőbb részvétét.

*Szombathelyi Győző,*

kir. tanácsos, Komáromvmegye alispánja.

**Nyitra, jan. 25.**

Megilletődve mély fájdalommal értesülvén Nyitra vármegye közönsége a szeretett főpásztor gyászos elhunytáról, a legmélyebb részvéttel és kegyeletes halálával adózik a nagy halott magasztos emlékének. A mély gyásznak és részvétnak külsőleg is kifejezést adni ohajtván, a gyászszertartásnál küldöttségileg veendő részt és koszorút helyez a drágahalott ravatalára.

*Krausz,*

Nyitramegye alispánja.

**Aranyosmaróth, jan. 26.**

Hazánkat és egyházunkat ért nagy veszteség miatt lelkünk mély gyászával fejezzük ki igaz fájdalomunkat, őszinte részvétünket. Bars vármegye közönsége.

*Dombay*  
alispán.

**Pozsony, jan. 25.**

Városunk autonom római kath. hitközsége a biboros hercegprimás elhunya alkalmából legmélyebb fájdalmát fejezi ki és felejtethlen páratlan jötevője iránti kegyelete jeléül részvéttáviratot intéz az esztergomi főkáptalanhoz. A koszorura szánt költség a hitközségnél, a Simor alapítvány gyarapítására lesz fordítva. A temetés napján a székesegyházban requiemet tart. Az összes kath. templomokban hétfőn, kedden és szerdán harangoztat. A temetésnél Dröxler elnök, Brolly jegyző, Bumlik, Neuszidler és Szeufert választmányi tagokból álló küldöttség által képviselteti magát.

*Dröxler*

polgármester, hitk. elnök.

**Temesvár, jan. 26.**

Temesvár szabad kir. város közönsége a mai napon tartott közgyűlésében főmagasságu és főtisztelendő Simor János Hercegprimás gyászos elhunytáról fájdalommal megemlékezvén, a boldogultnak az egyház, a trón és a haza körül szerzett elévülhetetlen érdemei iránti halálából a boldogult emlékét jegyzőkönyvileg kegyelettel megörökítette, miről a Méltóságos és főtisztelendő székesfőkáptalant a város közönsége részvétének kifejezése mellett tisztelettel értesitem.

*Telbisz,*

kir. tanácsos, polgármester.

**Fehérvár, jan. 24.**

Városi törvényhatóságunk mai nap délutánján tartott rendkívüli közgyűlést város nagy szülötte, Simor János Hercegprimás elhunya alkalmából és fájdalmas részvétét küldi méltóságokhoz, a hazát és magyar kath. egyházat ért veszteségben.

Temetésén küldöttség által vesz részt.

*Havranek József*  
polgármester.

Fogadja méltóságos főkáptalan Simor János Hercegprimás ő eminentiájának a hazafiui és egyházi erényekben tündöklő jeles főpapnak, városunk diszpolgárának váratlan elhunya fölött legőszintébb részvétünket.

*Selmecz-Bélabánya*  
sz. kir. bányaváros  
közönsége.

**Szokolca, jan. 23.**

Szokolca szab. kir. város kegyurasága, mélyen átérzett fájdalommal vesz részt a méltóságos főkáptalan és az egész magyar római kath. világ gyászában, mely Ő eminentiája, a biboros hercegprimás ur halála által szíveiket fájdalmasan sujtotta.

*Mezei Ferencz*

prép.-pléb., kegyuri válaaztmányi elnök.

*Oszvaldi János*

kegyuri helyettes elnök.

*Dombay Ede*

főjegyző, kegyurasági jegyző.

Balassagyarmat, jan. 25.

Balassagyarmat város közönsége ma tartott közgyűléséből kifolyólag főmagasági Simor János bibornok Herczegprimás s a balassagyarmati leányiskola megalapítójának váratlan elhunya alkalmából legmélyebb fájdalomnak ad kifejezést. Kitérülhetlen lesz emléke évkönyveink- és szíveinkben. Nyugodjék békében s az örök világosság fényeskedjék neki. Részvétünk nyilvánítását kérem a főtisztelendő káptalan szíves tudomására juttatni.

*Reményi Károly*  
városi főbíró.

Léva, jan. 24.

Fogadja Méltóságod Simor János Bibornok érsek gyászos elhunya fölött legmélyebb fájdalomunk kifejezését.

*Mácsay*  
polgármester.

Komárom, jan. 23.

Komárom kath. auton. hitközség mély fájdalommal gondol legkegyesebb főpásztora és nagylelkű jótévője elhunytára.

*Molnár*  
plébános.

Fiume, jan. 24.

Eredetije olasz.

Fájdalomtól áthatva a megdicsőült bibornok, Simor Herczegprimás halála folytán, kit az egyház és haza egyaránt sirat, első sorban e város összes lakossága, de magam részvétét is fejezem ki a pótolhatatlan veszteség fölött.

*Ciotta*  
polgármester.

Budapest, jan. 23.

A budapesti kath. kör koszorút küld ő eminentiájának ravatalára s 10 tagu küldöttséggel fogja magát képviseltetni.

*Gyürky Ödön*  
titkár.

Budapest, jan. 23.

Mélyen megrendült és szomorodott szívvel bátorkodik fájdalomnak kifejezést

adni Simor János Herczegprimás főmagaságának halála fölött az Angolkisasszonyok budapesti intézete.

*Castiglione.*

Komárom, jan. 23.

Fogadja Méltóságod őszinte részvéte-  
met. Társulatunk legkegyelmesebb aty-  
ját siratja.

*Vandra Benigna*  
főnöknő.

Budapest, jan. 24.

A budapesti *joghallgatókat segélyező egyesület* mélyen érzett részvétét fejezi ki ő eminentiájának az egyesület nagyérdemű alapító tagjának elhunya alkalmából.

*Az elnökség.*

Bécs, jan. 24.

A tisztelettel alulírott társulat igazgató tanácsának van szerencséje ő eminenciájára a bibornok hgprimás elhunya alkalmából a ftdő főkáptalan előtt legmélyebb részvé-  
tének kifejezést kölcsönözni.

*Trifailer-Kohlenwerk-Gesellschaft.*

Budapest, jan. 24.

A méltóságos főkáptalan fájdalmában hódoló tisztelettel részt vesz a

„Religio“ Szerkesztősége.

Budapest, jan. 23.

Istennek rendelése előtt mélyen megrendülve, a magyar katolikus sajtó nevében fájdalmas részvéteket jelentik a méltóságos főkáptalannak. A magyar katolikus egyháznak, a hazának Isten vigasztaló kegyelmét kérik a „Magyar Állam“ szerkesztősége részéről

*Dr. Hortoványi József,*  
*Szemnecz Emil.*

Budapest, jan. 23.

Kegyeskedjék legbensőbb részvétem fogadni.

*Wolaffka,*  
apát-kanonok, osztálytanácsos.

**Budapest, jan. 23.**

Kegyelmes főpásztorunk gyászos elhunytá fölött a budapesti papság a csapás sulya alatt megrendülve legmélyebb fájdalmát fejezi ki.

*Bogisich Mihály*

budapesti esperes.

**Róma, jan. 25.**

(*Palásthy Pál* püspökhöz.)

Esedezem fájdalmamat, részvétemet tolmácsolni a méltóságos káptalannál.

*Paczka.*

**Budapest, jan. 23.**

Fogadja kegyesen méltóságos főkáptalan benső mély részvétemet a nagy csapás fölött.

Alázatos szolgája

*Horánszky Nándor.*

**Budapest, jan. 23.**

Mély fájdalommal értesültem ő emnencziájának haláláról. Mint katolikus és mint hazafi érzem ezt a nagy csapást egyházunk, úgy mint hazánkra nézve. Fogadja legbensőbb részvétem kifejezését.

*Dr. Schnicker*

országgy. képviselő.

**Budapest, jan. 26.**

Az ország bibornok herczegprimásának, a katolikus egyház vezéroszlopának, kerületem egyik legkimagaslóbb alakjának elhunytá alkalmából fájó veszteségünkhöz, élénk részvétem fejezem ki.

*Horváth Béla*

országgy. képviselő.

**Selmeczbánya, jan. 23.**

A selmeczbányai papság legmélyebb fájdalmának kifejezést adva, a legjobb atya és főpásztor halálát siratja.

*Kvassay,*

prépost, esperes-plébános.

**Dunaszerdahely, jan. 25.**

A dunaszerdahelyi kerületi papság fájdalmas szívvvel vette a szomorú hírt kegyelmes atyánk elhunytáról és mélyen megrendítve részvétét jelenti a méltóságos főkáptalannak.

*Haskó*

alesperes.

**Budapest, jan. 24.**

Fogadja méltóságod szeretett főpásztorunk elhunytá alkalmából legbensőbb fájdalmam nyilvánítását.

*Vézinger*

kir. palotai lelkész.

**Klosterneuburg, jan. 24.**

Engedje kimondhatlan fájdalmamnak bíboros Hg. atyánk kimulása fölött ezzel kifejezést adnom, maradva mély tisztelettel

alázatos szolgája

*Gamerrha báró.*

**Prag, jan. 23.**

Legmélyebb részvétemet.

*Dr. Vering*

egyet. tanár.

**Budapest, jan. 24.**

Legbensőbb és legmélyebb részvétemet.

*Himmel*

örnagy.

## 2. A sajtó.

### „BUDAPESTI KÖZLÖNY“

— 1891. január 24. —

A hivatalos lap a következő jelentést tette közzé: „Simor János bibornok esztergomi érsek, az apostoli szentszék született követe, római szent birodalmi

herczeg halála oly esemény, mely minden más napi-érdeket háttérbe szorított.

Nemcsak az országos állás magas volta, hanem annak, a ki betöltötte, min-

den részben tiszteletreméltó egyénisége is közvetlenül tette meg hatását.

Simor János neve különben is egyike a mi hazánk ujkori történelmi nevezetességeinek.

A közjogi nevezetes kiegyezés küszöbén a király január 20-án nevezte ki őt, az addigi győri püspököt az esztergomi érseki székre. Simor primás volt, ki azon év június hava 8-án a budai főtemplomban ünnepélyesen föltette szent István koronáját a legjobb, legalkotmányosabb magyar király homlokára. Kevés főpap töltötte be az esztergomi érseki széket, kinek a Gondviselés megadta volna, hogy ily szerencsés történelmi momentumban vehessen részt a nevezetes szertartást.

A nemzet nem felejtkezett meg s nem fog megfeledkezni erről. De maga Felséges uralkodónk is akkor és azóta mindig különös kitüntetésekben és kegyekben részesítette. A koronázás alkalmával királyunk, saját elhatározásából a Szent-István-rend nagykeresztjével lepte meg, s egyszersmind kinevezte őt a rend főpapjává.

Eleven emlékezetében van mindenkinek az a másik nagy kitüntetés, hogy midőn Simor János bibornok-érsek 1886-ban félszázados aranymiséjét tartotta, ő felsége személyes megjelenésével tette páratlanná az ünnepély fényét. S ugyanakkor kelt az a kegyelmes királyi kézirat, melyben az

ősz főpap azzal van kitüntetően jellemezve, hogy nemcsak a főpásztori kormánya alatti anyaszentegyház minden tagja, hanem mondhatni valláskülönbség nélkül az egész ország és pedig méltán, ünnepli áldozarsága félszázados ünnepét.

Ismeretesebb hogysem részletezni kellene, hogy tartózkodva a napi politika vizsgálataiba való avatkozástól, mennyire benne élt az életben, buzgón teljesítve főpásztori kötelességét, a nélkül, hogy más vallásfelekezetűek iránt a legnagyobb türelmesség elhagyta volna. Buzgalma nem gátolta, hogy a tudományokat maga üzze és hathatósan segítse. A művészet valódi cultus volt nála és roppant összegeket áldozott érte. Tudva van, hogy a megboldogult az ország egyik legkitünőbb gazdája volt. De a hercegi jövedelem és vagyon, melyet ő nem fogyasztott, hanem gyarapított, melynek igen egyszerű, mondhatni puritán élete mellett, csak legkisebb részét fordítá a maga kényelmére, arra szolgált, hogy templomokat, iskolákat építsen, befejezze a monumentális esztergomi basilikát, felépítse az érseki székhelyet, alapítványokat tegyen, képtárt alapítson, szobrokat emeljen, inségéseket segélyezzen, úgy, hogy csak nyilvános adományainak összegét négy-öt millióra teszik.

Ezer meg ezer áldás kíséri őt s mint főpapnak és embernek csak emléke és példája is áldás!

### „BUDAPESTI HIRLAP.“

— 1891. január 24. —

„Gyászos tisztelettel meghajolva állunk a nagy főpap ravatalánál. Magyarország királyának első alattvalója, a magyar katolikus egyház feje, Esztergom bíboros érseke, elköltözött örökre az élők honából....

Simor Jánost méltán siratja az egyház és a nemzet, mert hosszú életét ezeknek áldozta.....

Napról-napra szorgalmasan dolgozott

egyháziakban és világiakban, szigorúsággal és jósággal, fogadalmához hiven mint jó pap. Nem szállt le soha az est, hogy Simor ne cselekedett volna olyat, a miért halát adhatott. Minden perczen beszámolhatott Istennek és embereknek. Soha oly rendben nem volt az esztergomi érsekség roppant nagy egyházmegyéje, mint alatta és általa, ki nem tűrte, hogy egyetlen

templom, paplak, avagy iskola rossz állapotban találtassék s egyetlen szolgája egyházának inséget szenvedjen. Ezért tagadott ő meg magától mindent s élt egyszerűen magas méltóságában, hogy dus jövedelmeit teljesen egyházi és közczélokra gyűjtse és áldozza fel . . . . .

Erkölcseinek tisztaságát dicsérjük-e inkább, vagy tudományának bőségét? ítéletének világossága volt-e nagyobb, avagy akaratának határozottsága? Politikai bölcs mérsékletét, mely pártoskodásba sohasem elegyedett, tartsuk-e jelesebbnek, avagy hazafiságát és király-hűségét, melylyel a nemzethez és uralkodójához ragaszkodott? Gyakran nem értett a primás egyet a kormánnyal s ezt határozottan kimondotta,

de az alkotmány iránti tiszteletből és egyes jelleméből kifolyólag nem ellenkezett Magyarország egy parlamentáris kormányával sem, kivéve, ha egyházi kérdésekben a kath. egyház jogainak védelmére érezte magát kötelezve s akkor azt nyíltan tevő, úgy, hogy mindenki tudta róla s a kormánynak szemébe, nem háta mögött mondotta ki véleményét.

Halála fölött tehát a királytól kezdve mindenki búsul . . . . .

Mi is szerényen oda állunk a gyászolók sorába s kegyeletünk bánatával bucsuzunk el tőle, áldva Simor János hercegprimás nevét, kit Isten kegyelme magához szólított. Legyen a halál neki üdvösség!“

### „EGYETÉRTÉS.“

— 1891. január 24. —

„Az ég nem engedé tőlünk elmulni a keserű pohárt; magához szólítá hű szolgáját, kire most oly nagy szükségünk lett volna ide lenn. Simor János esztergomi érsek, Magyarország hercegprimása visszaadá lelkét az égnek, ránk csak a gyászt hagyván vissza.

A gyászt és emlékezetét. Ez utóbbit azért, hogy fényességével világítsa meg annak feketeségét s tegye sziveinknek elviselhetőbbé. Sütétjével így is sulyosan borul rá mindnyájunk lelkére.

Mindannyiunkéra s nemcsak azokéra, a kiknek ő főpásztora volt. Mindannyiunk iránt voltak érdemei, kik e haza gyermekei vagyunk, közös hát a gyász is, melyet elveszte fölött érzünk. Mindenkinél veszteség halála . . . . .

Szellemében és magatartásában ama huszonnégy év alatt, hogy a magyarországi katolikus egyház élén állt, a katolikus főpap mellett mindig megismerhettük a magyar hazafit. Ne feledjük el, hogy a vatikáni koncilium tévmentességi dogmájának proklamálása, a római kuria világi hatalmának összeomlása, Olasz-, Francia-, Né-

metországban az állam és az egyház közti elkeseredett harcok ideje az ő esztergomi érsekségének korszakára esett s Magyarország az országos békének minden megrendülése nélkül állta ki mind e válságokat s azok simán multak el fejünkről, még az audiendum verbum regiumra is csak egyetlen esetben került rá a sor. . . . .

Pedig Magyarország hercegprimása szigorú fegyelmű egyháznagy vala, a ki soha sem tévesztette el szem elől egyháza követelményeit. De nem volt az a vakbuzgó harci természet, a ki a küzdelmet csak a küzdelem kedvéért keresi; tipusa volt a történelmileg fejlett magyar főpapnak, a kit józanság, szelidség, engesztelékenység jellemez, azok a tulajdonok, melyeknek oly nagy szerepe volt a történelem folyamán e faj és ez állam fönmaradásában . . . . .

Azért óhajtottunk számára még hosszú életet, éberséget, erőt. Azért óhajtjuk most, hogy a ki magas állásában, nehéz hivatásában majd utódja lesz, örökölje méltósága és tekintélye mellett engesztelékeny, hazafias szellemét.“



## „MAGYAR ÁLLAM.“

— 1891. január 24. —

„Simor János a magyar nemzetnek, a magyar klérusnak példaszerű alakjai közé tartozik. Nem a primási méltóság emelte őt, ő emelte a primási méltóságot nagy lelkének tiszteletet, csodálatot követelő nemességével . . . . .

Tudományát bámulták a tudósok, példaszerű életén épült a haza kereszténysége, bölcsességét irigyelték az államférfiak, egyházkormányzási gondosságát magasztalta a Szentszék és a magyar katolicismus, műzlését csodálták a művészek, gazdaságában kifejtett tevékenységére, mint

elérhetlen tökéletességre utaltak azok, kik a nemzet vagyonban való előrehaladásában látják a nemzeti nagyság emelő eszközét . . .

Élete valósággal megfelelt az ideálnak, melyet a magyar hercegprimásról alkothattunk . . . . .

Megsiratni őt méltán nem tudjuk soha, áldjuk azért emlékezetét, áldjuk az Istent, ki őt nemzetének adta. Jó harczot harczolt, hitét megtartotta, őt méltán csak az Isten jutalmazhatja az üdvösség koronájával. Mi megsiratra őt, áldjuk, magasztaljuk emlékezetét.“

## „NEMZET.“

— 1891. január 24. —

„A katolikus egyház gyászba borulva siratja egyik legnagyobb fiát. A magyar katolikus egyház temeti fejedelmét.

Csak mikor az igazi nagyokat győzi le a kérlelhetlen halál, csak akkor sujtja le a kedélyeket a megdöbbenés, hogy mily magasra tud felnyulni az enyészet vas-keze.

Hogy miye volt egyházának, melynek apostola vala, ezt feljegyezni az egyháztörténet dolga. És fényes betűkkel fogja feljegyezni.

Hogy mily jótékony volt, hogy mennyi áldást osztott keze, ennek feljegyzése a humanismus kötelessége . . . . .

Hogy mily tudós theologus volt, s mily felkent és hivatott magyarázója az egyház tanainak, ennek kifejtése az egyházi irodalom feladata.

Hogy mily jó gazda, a magyar mezőgazdaság mily emelője vala, erről a magyar mezőgazdaság története fogja a hiteles és igen érdekes adatokat feljegyezni . . .

Mi őt a közéletben való működésé-

nek összes vonatkozásaiban szemléljük, mely működés a magyar politikától el nem választható . . . . .

Simor János hercegprimás nem kereste a befolyást; de vissza sem utasította azt, ha egyházának érdekei követelték. És befolyását akkor ez érdekeknek megfelelően gyakorolta . . . . .

Igy történt, hogy a kath. egyház és a modern, parlamentarizmus magyar állam mindjárt kezdetben jól megfértek egymás mellett, s hogy az utóbbi nem talált abban ellenséget, sőt szükség esetén támaszt és jó barátot.

Igy történt, hogy az egyház mellett az új Magyarország békésen fejlődhetett és számos más küzdelmét nem complicálták vallási küzdelmek . . . . .

Épp azért nemcsak a katolikus egyház hívei könyeznek ravatalánál. Részt vesznek ezek gyászában a többi felekezetek hívei is. Részt vesz az egész ország, vallás, faj és nemzeti különbség nélkül.“

## „NEUES PESTER JOURNAL.“

— 1891. január 24. —

„A mit már a tegnapi nap folyamán szorongó szívvel sejtettünk s a mitől féltünk, az ma reggel bekövetkezett. Midőn a téli nap első sugarai végig rezegtek Magyarország jeges rónáin, már nem világítottak annak a férfinak, kinek szelleme az ország sok millió polgárának legfőbb vallási világossága volt és villámgyorsasággal terjedt el Magyarország primásainak történetileg nevezetes székhelyéről az ország legtávolabbi városaiba és falvaiba a szomorú hír, hogy ama főpap, ki majdnem huszonöt éven át viselte a magyar katolikus egyház legfőbb tisztségét, Simor János biboros hgprimás, a betegségnek, mely néhány napja döntötte a betegágyra, áldozatául esett. A magas kora daczára bámulatosan erős főpap halálának elszomorító híre nemcsak a katolikus polgárok között, hanem mindenütt az országban mély benyomást fog kelteni . . . . .

Simor minden bizonyynyal nem mindennapi jelentőségű ember volt . . . .

És habár azon tekintélyes állásban, melyet elfoglalt és azon eszközök birtokában, melyek fölött ő rendelkezett, nemzete ujjászületési folyamatának idejében nagyobb tevékenységet fejthetett volna ki, mint a milyent tényleg kifejtett, és habár

merev személyisége nagy tehetségei mellett sem érte el korának valóban tüneményszerű nagyságát: mindazáltal igazságosan ítélve nem vitatható el azon érdeme, hogy becsülettel és hű kötelességteljesítéssel töltötte be állását, melyre a Gondviselés helyezte. Neve maradandó betűkkel s tiszteletteljes módon lesz hazánk történetének lapjaira vésve.

Magyarország primásságának minden tekintetben emlékezetes ideje alatt, a zavartalan egyházi békének korszakát élte. Hozzájárult ehhez kétségtelenül Magyarország irányadó államférfiainak mindig eszélyes magatartása, azonban Simor mérsékelte, csendes lényét is elvitázhatlan érdem illeti meg e tekintetben . . . . .

Most Simor hgprimás lelépett az élet színpadjáról és mélyen megindulva állunk azon férfiú ravatalánál, kinek a jószágos Gondviselés azon szerencsét juttatta osztályrészülni, hogy a nemzet és az uralkodóház kibékülésének nagy művét megpecsételve, fejére tehesse Ferencz József királyunknak szent István koronáját. Áldott legyen a már most megmerevült kéz, mely ezen tényt végrehajtotta, áldott és tisztelt a férfinak emléke, kinek neve nemzeti feláradásunk nagy örömnepéhez fűződik!“

## „PESTER LLOYD.“

— 1891. január 23. Esti lap. —

„Magyarország katolikus egyházának főpapja bevégezte földi pályáját. Simor biboros hercegprimás meghalt; és mindenütt a hol a harangok tompa zugása a szomorú valót hirdeti; mindenütt, a hol vallásos érzület dobogtatja a kebleket, és politikai eszme világítja meg az értelmet: komoly hangulat fog ébredni s a

közvélemény rövid időre a vásári zivaj üzelmei elől kenetes elmélkedéshez fog menekülni . . . . .

Komoly bánat fogja el a hívő világot azon férfiú ravatalánál, a kihez immár egy negyedszázadon keresztül, mint a magyar katolikus egyház magas oszlopához szokott feltekinteni és a kegyelet és tisz-

telet a szilárd jellemű férfiú s a szeplőtelen pap iránt megható szavakban fog kifejezést nyerni. . . . .

Simor János jelleme olyan volt, mintha Péter sziklájának merev és kemény kövéből lett volna kifaragva. Igazságtalanság volna őt vallási rajongással vádolni. Nem, ő nem volt rajongó, ehhez hiányzott nála a szenvedély. Hideg, fényes acél volt ő, nem lángpallos. És épen mivel a rajongástól idegenkedett, támadólag ritkán lépett föl, oly tulajdon, melyet nem lehet elég dicsérettel kiemelni. Új hódításokra és terjeszkedésre nem törekedett. Sohasem iparkodott áttörni azon korlátokon, melyek az egyház hatalmának határait jelzik. De azt, a mi az egyház és állam között fenálló viszony status quo-jának, a mi konzervatív szempontból jogos igénynek tűnt fel előtte, kérlelhetlenül, majdnem engesztelhetlenül védte a lehetőség legvégső határáig. . . . .

De hálátalanság s igazságtalanság volna másrészt, ha az elhunytak harczias lelkiületét, nemzetellenes indokokra akarnók visszavezetni. Magyar főpap volt — és ez mindent megmagyaráz, megmondja, hogy az egyház általános törekvéseért való lelkes odaadása mellett sem tagadta meg soha nemzeti eredetét. De mikép is történhetett volna, hogy a főpap, kinek utolsó huszonöt évét azon ténynek fénye világítja meg, hogy az újra alkotott magyar nemzeti állam királyának fejére tette sz. István koronáját — csak egy pillanatra is valamely nem szigoruan nemzeties gondolatnak hódoljon?! Az egész csak onnan származott, hogy Simor bibornok a nemzeti ál-

lam eszméjét az állami egyház fogalmával azonosította. E kettőt egymástól elválasztva nem gondolhatta. Az ő képzeletében a katolikus egyház volt a magyar állam megteremtője, a magyar nemzet föntartója, a magyar műveltség előmozdítója és ápolója. Csoda-e tehát, ha azt hitte, hogy a teremtetet csak létének elemei tarthatják fenn? Hogy persze az új létet más erők szülték, hogy azt csak más erők mozgíthatják elő és hogy lényegesen más feltételektől függ, mint a melyek a régít alkoták — azt nem fogta fel, vagy ha átértette, akkor nem akarta az ujnak létjogát elismerni. . . . .

Egész lényében tudós theologus volt és a theologiai formákon tulemelkedni az élet legbajosabb, legtartalmasabb és legváltozatosabb kérdései, így például a szocialis kérdés körül sem volt képes. Kizárólag ilyenekkel azonban ma már nem lehet egyházi politikát űzni, azért is Simor mindvégig szorosabb értelemben vett egyházi férfiú maradt, de nem volt egyházpolitikus. Vétettünk volna a boldogultnak az igazság iránt tamasztható igénye ellen, ha jellemző egyéniségének ezen jellemvonásait ki nem emeltük volna. Valójának gyengéi azonban nemsokára feledésbe mennek, de kortársainak emlékében úgy, mint a történet lapjain mélyen bevésve marad Simor nemes, buzgó, apostoli működése és az élők, valamint a következő nemzedékek épülni fognak ezen az Isten dicsőségeért buzgólkodó, szeplőtelen pap és hű hazafi jámbor tettein és alapítványain. Mint földi pályája, úgy lesz emléke is áldott. Nyugodjék békében!“

#### „PESTI HIRLAP.“

— 1891. január 24. —

„Az élők osztályrésze a becsületes küzdelem az igazságért. A halottaké a koszoru.

És van-e becsesebb koszoru az elhunyt sötét ravatalán, mint a közéletben egykori

ellenfelei koszoruja? S van-e igazabb köny, mint az, a melyet ők ejtenek koporsójára?

Letesszük mi is csöndben a magunk koszoruját Simor János esztergomi biboros

főpap ravatalára és nem sajnáljuk tőle a könyvet, mely a többiekével észrevétlenül fog elvegyülni . . . . .

Simor hercegprimást gyászolni fogja mindenki és siratni fogják sokan . . . . .

Papjai és egykori alárendeltjei a következetes, tiszta értelmet fogják benne gyászolni legjobban. Az ész ama nyugodt fényét, mely az egyház és vallás ügyeiben a homályos szögletekig is bevilágított s a nagy kérdésekben ingadozás és habozás nélkül mutatott rá az igazságra . . . . .

A politikai világ kiméletelességét és szenvedély nélkül való tapintatosságát sajnálja meg . . . . .

És mindezeknél is van egy magasabb piedesztál számára e korszak pantheonjában . . . . .

A mi Simorban legnagyobb vala s a mi egyéniségét mindenki fölé magasan emelte ki, az puritán jellemének varázsa volt. Az a csodálatos pánczél, mely egy tiszta élet legtisztább szálaiból szövődik az igazi jellem körül s minden fegyverrel diadalmasan megdaczol . . . . .

S e puritán jellemben is a két alkotó vonás: az egyszerűség és a törhetlen kötelességérzet . . . . .

A kötelesség-teljesítésnek klasszikus alakja volt ő, a kinek emlékezete most halála után, mint a kőszál meredeken magaslik ki lapos és zavaros életünk apró halmai és kuszált völgyei közül s az engesztelő sugár, mely a kőszál homlokán ragyog, kétségtelenül a dicsőség messzelátszó ragyogása.”

#### „PESTI NAPLÓ.”

— 1891. január 24. —

„A nagy főpap ravatalon fekszik s a kath. templomok harangjai végigzugják Magyarországon a gyászhirot, hogy a magyar primás, a kath. egyház országos kormányzója elhagyta hiveit . . . . .

Akárki, bármint ítéljen Simor János felett, tagadni nem fogja, hogy a reá bízott magyar kath. egyházat azon huszonnégy esztendő alatt, hogy mint esztergomi érsek annak vezetését átvette, nem engedte leszállni, sőt inkább hitben és hatalomban magasabbra emelte. Tette pedig ezt nem vitatkozással és veszekedéssel, nem gyűlölködéssel és üldözéssel, hanem buzgósággal, fáradsággal és jótekonysággal. Ki volna Magyarországon hozzá hasonló akárki, világi avagy főpap, kiről azt irhatnánk halála után, hogy évenként százezer forintot szánt és osztott ki oly jótekonny czélokra, melyek nincsenek feljegyezve s ezen kívül életében négy milliót adott templomok és iskolák építésére és kegyes alapítványokra? Oly nagy foku jótekonyság ez, melyet feltétlen elismerés

illet meg, s melyet nem lehet kisebbíteni azzal sem, hogy a primási jövedelmekből ez kifutotta . . . . .

Ha konzervatív volt politikájában, egyházának konzerválására gondolt, de a magyar alkotmányos fejlődéssel ellentétbe nem jutott, a parlamentárizmust elismerte, meg nem támadta s egy kath. felekezeti párt alakítását mindenkor ellenezte . . . . .

Nem csinált ugyan magyar nemzeti politikát, de csak magyarul szokott és szeretett beszélni s humora, valamint szónoklatának népies ereje magyar származásának jellegét viselte magán . . . . .

Nem csoda, hogy ilyen férfinak elhunytá abban a nagy állásban, melyhez hasonló országunkban nincs több, minden tekintetben nagyfontosságú eseményt képez.

Menjenek hát bucsuzni az ünnepélyes küldöttségek fel Esztergomba attól a férfiutól, ki érdemekkel örök dicsőséget biztosított magának Magyarország történetében.”

## 3. A részvét-iratok.

A bold. *bibornok* elhunytá után a fentebbi sürgönyökön kívül nagyszámu *részvét-irat* is érkezett a főkáptalanhoz. A levelek terjedelme azonban sokkal nagyobb, hogysem teljesen közölhetnők. Néhányat mindazáltal egészen közlünk. A többinél megnevezzük a küldőket és közöljük az aláíró nevét.

*Regensburg, 1891. jan. 24.*

Ö *főnsége a fejedelem és ő császári és királyi főnsége a hercegnő* megbízásából van szerencsém a külön csomagban érkező koszorút azon kéréssel küldeni, hogy azt boldogult Simor biboros hgprimás ravatalára helyezze.

Midőn a vett legmagasabb megbízást teljesitem, kiváló tisztelettel vagyok

**b. Beckert**

(Eredetije német.)

hgi főudvarmester.

*Bécsben, 1891. jan. 27.*

Az esztergomi bibornok hgprimás elhunytá alkalmából a ft. esztergomi káptalannak legőszintébb részvétőket nyilvánítták

(Eredetije német.)

**Metternich hg. és hgnő.**

**Az országgyűlés gyásza.** Az országgyűlés mindkét háza ülést tartott *jannár 24.*, hogy kifejezést adjon **Simor János** bibornok, hercegprimás elhunytá felett érzett mély részvétenek.

**A képviselőház tagjai** d. e. 10 órakor gyűltek egybe. **Péchy Tamás** hosszabb beszéd kíséretében jelentette be a szomorú esetet és a következő indítványokat tette: „először, hogy a fájdalmas eset fölötti részvétenek jegyzőkönyvileg kifejezést adni méltóztassék (Általános helyeslés); másodsor, hogy a képviselőház részéről az elhunyt egyházfő ravatalára koszorút helyezni határoz. (Általános helyeslés); harmadsor, hogy a házat küldöttség képviselje a halotti szertartásnál és a ház ezen küldöttséget bizza meg a koszorúnak a ravatalra való letételével. (Általános helyeslés.)

Azonkívül még bátor vagyok arra kérni a t. házat, hogy Magyarország legnagyobb egyháza tagjainak főpapja iránti érzelmének és figyelmének kifejezést adandó, méltóztassék elhatározni, hogy a mai napon az ülést nem folytatja, (Élénk helyeslés) és hogy hasonlóképen a temetési szertartás napján sem tart ülést.“ (Helyeslés.)

**A főrendiház tagjai** d. e. 11 órakor tartottak ülést, a melyen **Vay Miklós** báró elnök meghatározó beszédben emlékezett meg a nagy halotról és a következőket indítványozta: „1-szor a ház egyik elnökének vezetése alatt Esztergomba küldöttség menesztessék a gyászszertartáshoz, a mely 2-szor a

főrendiház nevében a boldogult ravatalára diszkoszorút helyez el; 3-szor az esztergomi főkáptalanhoz részvétirat küldessék; 4-szer a főrendiház a gyászszertartás befejeztéig ülést ne tartson és 5-ször, hogy a méltóságos főrendek bánatos érzelmüknek jegyzőkönyvben is kifejezést adjanak. (Általános helyeslés.)

Ha ezen indítványokat, a mint kiveszem, elfogadni méltóztatnak, a határozatot ily értelemben mondom ki. (Általános helyeslés.)“

A küldöttség tagjaul gróf Károlyi Tibor elnöklete alatt a következő tagok kiküldését vagyok bátor javaslatba hozni: Gr. Zichy Nándor, gr. Eszterházy Miklós, gr. Pálffy Mór, gr. Hunyady Imre, gr. Majláth György, örgróf Pallavicini Sándor, gr. Vay Tihamér, Beöthy Zsigmond, b. Podmaniczky Géza, gróf Zay Miklós, gr. Migazzy Vilmos, gr. Eszterházy István, Kussevics Szvetozár, gr. Apponyi Géza, gr. Andrássy Aladár, gr. Széchenyi Béla, gr. Cziráky Béla, gr. Festetics Tasziló, gr. Wenckheim Dénes, Gervay Mihály, gr. Batthyányi Lajos, b. Révay Gyula. (Általános helyeslés.)

**Alimonda Cajetán** bibornok, érsek. *Turin.*

**Battaglini** bibornok, érsek. *Bologna.*

**Desprez** bibornok, érsek. *Toulouse.*

**Fürstenberg** hg. bibornok, érsek. *Olmütz.*

**Parocchi** bibornok. *Róma.*

**Richard** bibornok, érsek. *Páris.*

**Sanfelice** bibornok, érsek. *Nápoly.*

*Róma, 1891. jan. 25.*

A legmélyebb fájdalom töltött el, midőn az ujságok útján főmagasságu Simor János esztergomi érsek, Magyarország hgprimása haláláról értesültem.

Régi, kölcsönös szolgálatokon alapuló mély becsülés fűzött személyéhez és minél jobban pillantottam lelkébe, annál nagyobb szeretettel függtem rajta erényei miatt.

Fájdalmamból könnyen megítélhetem bánatokat! Hisz szemeitek előtt áll kiváló jámborsága, a katolikus ügyek előmozdításában kifejtett buzgalma, mindenkit felölelő szeretete és jótékonyága, melylyel a szerencsétleneket és betegeket felkarolta.

Semmiféle kor sem fogja Simor bibornok nevét hálátlan hallgatással mellőzni. Isten dicsőségére,



egyházának és hazájának javára emelt emlékei hirdetni fogják dicséretét és nevét át fogják származtatni a legkésőbbi utókorra is!

Különben imáitokhoz csatolom az enyéimet is és kérem Istent, hogy a kitűnő férfinak minél biztosabban és gyorsabban nyiljék meg az ut azon dicső koronához, mely rá az égből várakozik.

Fogadjátok, Méltóságos és Főtisztelendő Urak, benső nagyrabecsülésemet és tiszteletemet, melyet őszintén nyujtok

Krisztusban hű szolgátok

**Vannutelli Szeraphin**

(Eredetije latin.)

bibornok.

*Lissabon*, 1891. jan. 31.

*Nagyságos Urak!*

A szomorú tudósításból, melyet a ftdő káptalan küldeni szives volt, értesültem a nagy vesztéséről, melyet Főegyházmegyétek és egész Magyarország szenvedett. Csatlakozva bánatotokhoz, nem mulasztandó el alázatosan könyörögni az Ur előtt, hogy az elhunyt kitűnő főpapnak az örök békét és dicsőséget megadni kegyeskedjék.

Teljes tisztelettel maradok a ftdő káptalan hive

**Vannutelli Vincze**

bibornok, apostoli pro-nuncius.

*Bécs*, 1891. jan. 26.

A nagy vesztés, mely a ftdő káptalant főpapja Simor János bibornok ő nagyméltósága személyében érte, a katolikus világban Magyarország határain messze túl, a legmélyebb szomorúságot keltette.

Kitűnve mint főpap, tudós és emberbarát, ő Eminenciája a legmagasabb uralkodóház irányában szerzett érdemeivel, valamint meleg hazafiságtól áthatott tevékenységével is maradandó és kegyeletes emléket biztosított magának.

A személyes viszony, melyben a boldogult főpappal lenni szerencsém volt és a mely alkalmat nyújtott nekem, hogy kimagasló tulajdonságait méltassam, egész terjedelmében érezteti velem ezen vesztés nagyságát, azért kényszerítve érzem magamat, hogy a ftdő káptalannak őszinte részvételemet nyilvánítsam.

Állandó tisztelettel

(Eredetije német.)

**Kálnoky** (m. p.)

*Salzburg*, 1891. jan. 30.

Főmagasságu és főtisztelendő Simor János bibornok elhunytá alkalmából én és káptalanom őszinte fájdalunkat nyilvánítjuk és kérjük az Istent, hogy az elhunyt lelke annyi fáradalom után érdemeiért örök békében nyugodjék.

**János**, s. k.  
érsek.

**Aldyn Arzen** érsek és a mechtaristák főapátja. *Bécs*.  
**Isakovics Izsák** lembergi érsek.

Gróf **Crony-Chanel Endre** Ipoly-Szécsényke.

Gr. **Crony-Chanel József**. Mégaudais, *Franciaország*.

Gróf **Győry Teréz** *Budapest*.

Gróf **Hunyady Imre**.

Gróf **Károlyi Istvánné**.

Gróf **Majláth József és neje Perbenyik**.

**Szapáry Gabriella és Ilona** grófnők. *Pozsony*.

Gróf **Szapáry Géza** *Budapest*.

Gróf **Zichy Károlyné**. *Igló*.

Dr. **Roskoványi Ágoston** püspök. *Nyitra*.

Dr. **Zalka János** püspök. *Győr*.

Dr. **Schopper György** püspök. *Rozsnyó*.

**Schuster Constantin** püspök. *Vác*.

**Meszlényi Gyula** püspök. *Szatmár*.

**Bende Imre** püspök. *Besztercebánya*.

**Mihályi Viktor** püspök. *Lugos*.

Külön körleveleket adtak ki a gyászesetről:

Dr. **Zalka János** győri püspök. 1891. jan. 24.

320. sz. a.

**Császka György** szepesi püspök. 1891. jan. 30.

567. sz. a.

**B. Hornig Károly** veszprémi püspök 1891. febr. 11.

249. sz. a.

Dr. **Steiner Fülöp** székesfehérvári püspök. 1891.

jan. 26. 209. sz. a.

*Szent-Pölten* (Ausztria), 1891. jan. 27.

A legnagyobb szomorúsággal fogadtam a gyászos hirt nagyméltóságú Simor János, Magyarország primásának, az erényekkel és érdemekkel bővelkedő kitűnő férfinak haláláról, a kit az isteni pásztor elszóltott az örök világosság fényéhez és a túlvilági élet jutalmához.

Kötelességemhez hiven, az oltárnál szentséges mise áldozatot fogok bemutatni az elhunyt biboros primásért.

**József, Máté**

püspök.

(Eredetije latin.)

**Ferencz, Mária** püspök. *Lincz*.

**Bauer Ferencz** püspök. *Brünn*.

**János, Manó** püspök. *Leimericz*.

Dr. **Dankó József** cz. püspök, nagyprépost. *Pozsony*.

Olmützi érseki hivatal. Gróf **Pötting Manó** érseki helynök.

**János** püspök. *Parentium*.

Főszékesegyházi káptalan. *Kalocsa*.

Csanádi káptalan. *Temesvár*.

Társas-káptalan. *Pozsony*.

Székes-káptalan. *Rozsnyó*.

Gör. kath. káptalan. *Szamosújvár*. **Biltiu János**, ált. püspöki helynök.

Munkácsi gör. kath. káptalan. **Fejér Manó** kanonok.

Gör. kath. káptalan. *Lugos*.

Gör. kath. káptalan. *Kőrös*. **Soós György**.



Székeskáptalan. *Lincz.*

Sz.-Benedekrend. **Vaszary Kolos** főapát. *Pannonhalm.*  
Premontrei kanonok-rend. **Kaczvinszky Viktor** praelatus. *Jászóvár.*

Ciszterci-rend. **Supka Jeromos** apát. *Zircz.*

Kegyes tanító-rend. **Kalmár Endre** rendfőnök. *Bpest.*  
Szervita-rend. **Hiesz Bonifác** tartományi főnök. *Budapest.*

Sz. Ferenczrendű szerzet. **Skrobánek Florid**, tartományi főnök. *Pozsony.*

*Róma, 1891. febr. 1.*

Főmagasságu Simor János bibornok, Magyarország primásának s ezen a szigeten épült sz. Bertalanról nevezett ősrégi egyház (a bold. bibornok egyháza Rómában) bőkezű védnökének váratlan haláláról szóló szomorú hírről már előbb az újságok által, ma pedig a méltóságos székeskáptalan leveléből értesültem. A legnagyobb fájdalommal töltött el ezen szerencsétlenség. Mi lesz már most ezen védnökétől megfosztott szegény basilikából, melyet a boldogult bibornok olyannyira szeretett és hogy szükségein könnyítsen, igen gyakran alamizsnában részesített?! Mi mindnyájan, kik e kolostorban élünk, sohasem feledjük el e kegyelmes herceget. Sőt lelkünk hálijának tanusítására siettünk lelkeért jan. 28. ezen basilikában ünnepélyes misét bemutatni.

Ma és mindenkor teljes szívünkkel és könyezve kérjük az Istent, hogy főmagasságú Simor János bibornoknak adja meg az örök nyugodalmat és világosságot.

Lekötelezett, alázatos szolgáljuk

**P. Marcelli Benedek** s. k.

Minorita-rendű áldozár,

a sz. Bertalan egyház lelkésze és zárdafőnök.  
(Eredetije latin.)

Raigeni zárda. **Kinter Mór.**

Magy. kir. tudomány-egyetem. *Budapest.* Dr. **Schuleck Vilmos** rektor.

Erdélyi róm. kath. státus igazgató-tanácsa. Dr. **Szentkirályi Kálmán** titkár.

Szent-István-társulat. *Budapest.* Gr. **Zichy Nándor** elnök. Dr. **Kisfaludy Béla** alelnök.

Békés vmegye közönsége. **Jancsovich Pál** alispán.

Beszterce-Naszód vmegye közönsége.

Fehér vmegye közönsége.

Háromszék vmegye. **Póba** főispán.

Hont vmegye közönsége. **Lestyánszky** alispán.

Krassó-Szörény megye. **Litsek Béla** alispán.

Liptó vármegye közönsége. **Palugyay Gyula.**

Somogy vmegye közönsége.

Szatmár vmegye. **Nagy** alispán.

Vas vmegye közönsége.

Veszprém vmegye. **Véghelyi Dezső** alispán.

Tankerületi főigazgatóság. *Pozsony.* **Wiedermann Károly** kir. tanácsos.

Tankerületi főigazgatóság. *Szeged.* **Fehér Ipoly** kir. tanácsos, Ferencz-József-rend lovagja.

*Esztergom.* A város jan. 27. rendkívüli közgyűlést tartott, melyen Dr. **Helcz Antal** eszmedús megragadó beszédet mondott és a következő, egyhangúlag elfogadott indítványokat tette:

„1. hogy főmagasságu és főtisztelendő Simor János, biboros esztergomi érsek, Magyarország hercegeprimása gyászos elhunytá felett érzett mély fájdalma és gyászának kifejezését városunk évkönyveibe, a közgyűlés jegyzőkönyvébe iktatja;

2. hogy a méltóságos esztergomi főkáptalanhoz, mint a gyászoló esztergomi egyház ez idő szerinti képviselőjéhez, a súlyos veszteség felett érzett fájdalmát és részvétét tolmácsoló iratot intéz;

3. hogy a dicsőült főpásztornak holnap január 28-án délelőtt 10 órakor végbemenendő végtisztességén és nyugalomra helyezésén a szab. kir. város tisztikara és képviselte testületileg vesz részt;

4. hogy a később meghatározandó napon tartandó ünnepélyes gyász-isteniszteleten a városi tisztikar és képviselői szintén testületileg jelennek meg.“

Budapest főváros közönsége. **Kammermayer Károly** polgármester.

Szeged város. **Pálffy Ferencz** polgármester.

Győr város közönsége. **Zechmeister** polgármester.

Komárom város közönsége. **Tátray József** polgármester. **Tuba János** jegyző.

Veszprém város közönsége.

Léva város közönsége. **Mácsay Lukács** polgármester, **Semberey** főjegyző.

Modor város közönsége. **Boruta Pál** polgármester, **Machovich** főjegyző.

N.-Tapolcsány város közönsége. **Misutta Károly** bíró.

Pozsony város kath. autonóm hitközsége. **Dröxler Gusztáv** elnök. **Brolly Tivadar** jegyző.

Róm. kath. egyházközségi tanács. *Kécskemét.* **Bogyó Pál** apát. **Zimay Károly** főgondnok. **Diószeghy József** jegyző.

„Pazmaneum“ papnövelde. *Bécs.* **Winter cz.** kanonok. **Hetyey** lelkiigazgató. Dr. **Bergmann József** tanulm. felügyelő.

„Katholikus Kör.“ *Budapest.* **Lévay Imre** ideigl. elnök.

Sz. Imre-egylet. *Budapest.* Gr. **Zichy János** elnök. **Nyuláczai János** titkár.

Sz. Benedekrendű főgymnázium. *Esztergom.* **Villányi Szaniszló** igazgató vezetése alatt egy küldöttség élől szóval.

Kir. kath. főgymnázium. *Újvidék.* **Városov Tivadar** igazgató. **Horváth József** jegyző.

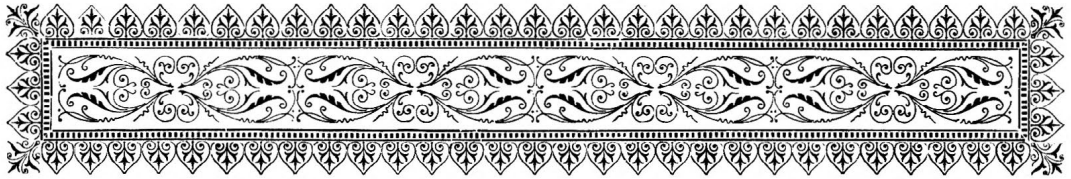
Kir. kath. gymnasium. *Miskolcz.* **Polgár György** igazgató.

Kir. kath. gimn. *Trsztena*. **Csáka Károly** igazg.  
 Kir. érs. tanítóképezde. *Esztergom*. Dr. **Walter Gyula** igazgató, továbbá **Czenczik János** és **Major János** tanárok által küldöttségileg élőszoval.  
 Sz. Szivről nevezett nővérek. *Budapest*. **Schaffgottsch Mária** főnöknő.  
 Érseki felsőbb nőnevelő-intézet. *Esztergom-Viziváros*. **Remigia** főnöknő élőszoval.  
 Esztergomi kereskedelmi társulat. **Rudolf Mihály** elnök. **Brutsy Gyula** titkár.  
 Esztergomi iparos testület. **Dóczy Ferencz** elnök, **Niedermann József** jegyző.  
 „Austria.“ Studenten-Verein. *Bécs*. **Prokosch Károly** elnök. **Grillberger Lipót** jegyző.  
 Iskolaszék. *Sz.-Endre*.  
 Esperesi kerület. *Budapest*. **Bogisich Mihály** prépost.  
 Komáromi esperesi kerület. **Palkovich Viktor** esperes, gútai lelkész.  
 Szomolányi esperesi kerület. **Jedlicska Pál** esperes.  
 Nagytapolcsányi esp. ker. **Szecsányi Vilmos** esperes.  
 Vadkerti esp. kerület. **Farkas Mihály** cz. kan. esp.

**Majláth István**. *Léva*.  
 Gróf **Lippe** kanonok. *Bécs*.  
 Dr. **Marschal Godfried** prépost-lelkész. *Bécs*.  
 Dr. **Hanel József** kanonok. *Olmütz*.  
**Vurglich Ágoston** prépost-lelkész. *Felső-Eörs*.  
**Nagy István** orsz. képviselő.  
 Dr. **Vering Ferencz** egyetemi tanár. *Prága*.  
 Dr. **Danzer N.** orvos *Marientbad*.  
**Michael de Sanctis**. *Róma*.  
**Detoma Antal**. *Bécs*.  
**Brix és Anders** gyárosok. *Bécs*.  
**Fuchs H.** váltóház. *Budapest*.  
**Gridl Mathild**. *Bécs*.  
**Tyrna Henrik**. *Augsburg*.  
**Huszár István** lelkész. *Bőös*.  
 Dr. **Kovács Kálmán** lelkész. *Kupuszina*. Bácsmegye.  
**Laukó Mihály** lelkész. *Szebelléb*.  
**Lipovcsevics Laurus**, zárdafőnök és h. pléb. *Bpest*.  
**C. Mayr**, lelkész. *Uster*. (Schweiz.)  
**Moháry Gyula** lelkész. *Perbete*.  
**Somogyi Gyula** plébános. *Mocsa*.

Meg kell végül jegyeznünk, hogy az egész országban, a fővárostól kezdve minden jelentékenyebb városban és rendkívül sok községben *gyász-istenítiszteletek* tartattak a bold. emlékü *bibornokért*, mint azt a napi lapok sűrű közleményei is mutatták. — Gyász-ünnepélyeket is rendeztek a szomorú esemény alkalmából különféle egyesületek és tanintézetek. Hogy csak néhányat említsünk, gyász-ünnepélyt rendeztek: a „*Katholikus Kör*“ Budapesten; az esztergomi és több más papnövelde; az esztergomi érseki tanítóképezde; az esztergom-vizivárosi érseki nőnevelő-intézet; az esztergom-megyei kath. legényegylet stb. tanuságaul azon általános halás kegyeletnek, mely a nagynevű *bibornok* feledhetlen emlékét országszerte környezi.





## FÜGGELÉK.

### Névjegyzéke

b. e. *Simor János* bibornok, hgprimás temetésén jelen volt *idegeneknek, küldöttségeknek, tanintézeteknek, testületeknek* stb., amennyiben az „elszállásolási bizottság”-nál bejelentve s így jegyzékbe vehetők voltak.

**Frigyes** cs. és kir. főherczeg, mint  
*Ő Felsége az apostoli király képviselője.*  
*Pozsony.*

**Ferdinánd** bolgár fejedelem ő fensége képviselőjében *Dobner* őrnagy.

**József Ágost** cs. és kir. főherczeg, mint *József* főherczeg és családja képviselője. *Alcsúth.*

Gr. **Szápáry Gyula** miniszterelnök. *Budapest.*

Gr. **Csáky Albin** vallás és közokt. ü. min. *Bpest.*

Br. **Fejérváry Géza** honv. miniszter. *Budapest.*

**Lobkowitz Rezső** hg. hadtestparancsnok. *Budapest.*

**Császka György** püspök. *Szepeshely.*

Dr. **Dulánszky Nándor** püspök. *Pécs.*

**Schusztér Konstantin** püspök. *Vác.*

Br. **Hornig Károly** püspök. *Veszprém.*

Dr. **Steiner Fülöp** püspök. *Székesfehérvár.*

Gr. **Károlyi Tibor.** *Budapest.*

Báró **Podmaniczky Géza.** *Budapest.*

Gr. **Széchenyi Béla.** *Budapest.*

**Forinyák** altábornagy. *Budapest.*

Báró **Salis** szárnysegéd. *Pozsony.*

**Pelikán** tábornok. *Budapest.*

**Rosenzweig** tábornok. *Budapest.*

**Schulenburg** tábornok. *Budapest.*

**Berzeviczy Albert** államtitkár. *Budapest.*

**Jekelfalussy Vincze** min. tanácsos. *Budapest.*

Gr. **Andrássy Tivadar.** *Budapest.*

Gr. **Apponyi Albert.** *Budapest.*

Gr. **Czirák Béla.** *Fehérvár.*

Gr. **Eszterházy Kálmán.** *Budapest.*

**Harkányi Frigyes** főrendiházi tag. *Budapest.*

Gróf **Korinszky Béla.** *Felső-Szemeréd.*

Gr. **Mailáth György** főispán.

Gr. **Nákó Kálmán.** *Budapest.*

Gr. **Széchenyi Aladár.** *Budapest.*

Gr. **Zichy Nándor.** *Budapest.*

Gr. **Zichy** főhadnagy, szárnysegéd. *Pozsony.*

**Boltizár József** püspök. *Nagyszombat.*

Dr. **Fraknói Vilmos** püspök. *Budapest.*

**Márkus Gyula** püspök. *Budapest.*

**Troll József** cz. püspök. *Pécs.*

Főrendiház küldöttsége.

Képviselőház küldöttsége.

M. Tud. Akadémia küldöttsége.

Sz.-István-társulat küldöttsége.

Sz.-László-társulat küldöttsége.

Bars megye küldöttsége. 6 tag.

Esztergom-megye közigazgatási bizottsága.

Nyitra megyei küldöttség. **Crausz István** alispán vezetése alatt 5 tag.

Budapest főváros küldöttsége. 5 tag.

Érsekújvári küldöttség. 6 tag.

Esztergom kir. város képviselő testülete.

Győr város küldöttsége. 6 tag.

Komárom város küldöttsége. 2 tag.

Nagyszombat város küldöttsége. 5 tag.

Pozsony város küldöttsége. 5 tag.

Selmeczbányai küldöttség: **Kvassay Mór** prépost és a városi ügyész.

Székesfehérvár küldöttsége **Havranek József** polgármester vezetése alatt. 5 tag.

Sz. Benedek-rend képviselői: **Villányi Szaniszló** igazgató, **dr. Wargha Samu** tanár.

Esztergommegyei tisztikar.

Esztergom kir. városi tisztikar.

Herczeg-primási uradalmak tisztikara.  
 Esztergomi főkáptalan tisztikara.  
 Komáromi róm. kath. autonóm hitközség küldöttsége:  
**Molnár János** apát és **Mike N.** ügyész.  
 Községi előljáróság. *Bajna.*  
 Községi képviselő-testület. *Bajna.*  
 Községi küldöttség. *Bart.* 18 tag.  
 Az Esztergom-járású községek küldöttségei.  
 Esztergom-sz.-Györgymező előljárósága.  
 Esztergom-sz.-Györgymező képviselő-testülete.  
 Községi előjárók. Esztergom-sz.-Tamás: **Hittner András** bíró, **Hoffmann Ferencz** jegyző.  
 Esztergom-sz.-Tamás képviselő testülete.  
 Községi előjárók. Esztergom-Viziváros. **Tóth József** bíró, **Palkovich Alajos** jegyző.  
 Esztergom-Viziváros képviselő-testülete.  
 Kis-Várad küldöttsége 2 tag.  
 Községi-előljáróság. *Kövesd.*  
 Községi küldöttség. *Párkány.*  
 Pozsony-Besztercze küldöttsége. 2 tag.  
 Szeli község küldöttsége. 2 tag.  
 Sz. Benedek-rendű főgimnázium. *Esztergom.*  
 Kir. érs. tanítóképezde. *Esztergom.*  
 Reál-tanoda. *Esztergom.*  
 Vizivárosi nőnevelő-intézet és iskolái. *Esztergom.*  
 Sz. Györgymezői leányiskolák. *Esztergom.*  
 R. kath. elemi népiskolák. *Esztergom.*  
 Nagyszombati tűzoltók küldöttsége. 3 tag.  
 Nagyszombati Veteránok küldöttsége. 5 tag.  
 Doroghi kőszénbánya- és téglakészítő-társulat küldöttsége: **Radigh Károly** bányafelügyelő, **Hála József** bányatiszt. **Gyürky Gyula** bányamérnök, **Sőtét Antal** hivatalnok és 16 bányász.  
 Esztergom-járású kathol. tanító-egylet.  
 Kaszinó választmánya. *Esztergom.*  
 Kereskedelmi társulat. *Esztergom.*  
 Takarékpénztár igazgatósága, választmánya és tisztviselői. *Esztergom.*  
 Kereskedelmi- és Iparbank igazgatósága, választmánya és tisztviselői. *Esztergom.*  
 Kereskedő ifjak önképző- és betegsegélyező egylete. *Esztergom.*  
 Iparos testület. *Esztergom.*  
 Sz. Ignác temetkezési egylet. *Esztergom.*  
 Sz. Péter és Pál temetkezési egylet. *Esztergom.*  
 Sz. Erzsébet jótékony nőegylet. *Esztergom.*  
 Sz. Erzsébet jótékony nőegylet. *Győr.*  
 Oltár-egylet. *Győr.*  
 Megyei tűzoltó-egylet. *Esztergom.*  
 Kir. városi tűzoltó-egylet. *Esztergom.*  
 Kath. legényegylet. *Esztergom.* (Kir. város.)  
 Megyei kath. legényegylet. *Esztergom.*  
 Polgári olvasó-kör. *Esztergom.* (Kir. város.)  
 Izraelita hitközség. *Esztergom.*  
 Izraelita jótékony-egylet. *Esztergom.*

Kath. legényegylet. *Párkány.*  
**Adamovich Imre** lelkész. *Szemere.*  
**Angyal** főkapitány. *Győr.*  
**Bakos János** s. lelkész. *Muzsla.*  
**Bálinth Károly** kanonok. *Gyula-Fehérvár.*  
**Balla Mihály** hírlapíró. *Budapest.*  
**Bán Feliczán** zárdafőnök. *Budapest.*  
**Báthy László** s. lelkész. *Léva.*  
**Bernáth Béla.** orsz. képviselő. *Budapest.*  
**Dr. Berger János** egyet. tanár. *Budapest.*  
**Bogisich Mihály** prépost. *Budapest.*  
**Böhm Károly** lelkész. *Mária-Nostra.*  
**Brolly** főjegyző. *Pozsony.*  
**Brucker Ágoston** lelkész. *Galgóc.*  
**Bumlik N.** vár. képv. *Pozsony.*  
 ifj. **Buschán Mihály** hírlapíró. *Bécs.*  
**Csajthay Ferencz** hírlapíró. *Budapest.*  
**Dr. Csányi János** Vác.  
**Csávolszky József** kanonok, *Vác.*  
**Csemez Antal** lelkész. *Naszvad.*  
**Csizmár Márton** lelkész. *Dágh.*  
**Csősz Károly** hírlapíró. *Budapest.*  
**Czeizel Gábor** kanonok. *Nyitra.*  
**Dr. Czobor Béla** akad. tag. *Budapest.*  
**Dezsényi József** városi képv. *Budapest.*  
**Dobiecckzy** százados. *Budapest.*  
**Döbling Gyula** lelkész. *Kemencze.*  
**Dörxler Gusztáv** polgármester. *Pozsony.*  
**Duschek János** lelkész. *Tardos.*  
**Egyesi Géza** hírlapíró. *Budapest.*  
**Enyedi József** hírlapíró. *Budapest.*  
**Ébert András** esperes. *Leányvár.*  
**Fehér Ferencz** lelkész. *Ebed.*  
**Fehérváry István** kanonok *Veszprém.*  
**Fellermayer János** lelkész. *Börzsöny.*  
**Feszty Adolf** orsz. képviselő. *Budapest.*  
**Dr. Fischer-Colbrie Ágost** cs. és kir. udv. káplán, tanulmányi igazgató. *Bécs.*  
**Fischer Ágoston** lelkész. *Ipolynyék.*  
**Foltin János** lelkész. *Pérezslény.*  
**Francisci Norbert** gimn. igazgató. *Győr.*  
**Dr. Freysinger Lajos.** *Vác.*  
**Gabler Lajos.**  
**Gajáry Géza** polgármester. *Vác.*  
**Gaibl Sándor** lelkész. *Kövesd.*  
**Garay István** lelkész. *Csév.*  
**Gebe Károly** munkácsi kanonok. *Ungvár.*  
**Gerlóczy Károly** alpolgármester. *Budapest.*  
**Gervay Mihály** főrendiházi tag. *Budapest.*  
**Gond Ignác** lelkész. *Stomfa.*  
**Goró Lajos** hírlapíró. *Budapest.*  
**Dr. Gyürky Ödön** a „Kath. kör“ titkára. *Budapest.*  
**Haydin Károly** ügyvéd. *Budapest.*  
**Helcz Ferencz** kir. járásbíró. *Vác.*  
**Hiesz Bonifác** szervita-főnök. *Budapest.*

Holdházy János apátkanonok. *Alcsúth.*  
 Holló Sándor hirlapíró. *Léva.*  
 Holzspach ezredes. *Budapest.*  
 Homicskó hirlapíró. *Budapest.*  
 Horánszky Nándor orsz. képviselő. *Budapest.*  
 Dr. Hortoványi József ügyvéd, főszerkesztő. *Bpest.*  
 Huberth Vilmos. *Léva.*  
 Ikrényi József esperes. *Koross.*  
 István Vilmos kanonok.  
 Jakab János esperes. *Zsigárd.*  
 Jakabovics Feliczián lelkész. *Kőspallag.*  
 Jánosy Ferencz kanonok. *Veszprém.*  
 Jókay Lajos földbirtokos. *Duna-Radvány.*  
 Jordán Károly lelkész. *Szaniszló.*  
 Juhász László. *Léva.*  
 Kammerer Ernő orsz. képviselő. *Budapest.*  
 Kapuczinus-rend tartományi főnöke.  
 Kazacsay Árpád segédlelkész. *Dorogh.*  
 Kiss h. polgármester. *Győr.*  
 Dr. Kisfaludy Béla a sz.-István-társ. alelnöke. *Bpest.*  
 Dr. Kiss János sz.-István-társulati igazgató. *Bpest.*  
 Kittenberger István esperes. *Nemcsény.*  
 Klement Ferencz s. tanfelügyelő. *Szegszárd.*  
 Klimstein József gimn. tanár. *Nagyszombat.*  
 Kirner Károly s. lelkész. *Budapest.*  
 Dr. Komlóssy Ferencz lelk., orsz. képviselő. *Muzsla.*  
 Dr. Kontúr Béla hirlapíró. *Budapest.*  
 Dr. Koperniczky Ferencz lelkész. *Nagy-Ölved.*  
 Korber Sándor lelkész. *Párkány.*  
 Dr. Kovács Dénes hirlapíró. *Budapest.*  
 Kovács József esperes. *Kis-Gyarmat.*  
 Kukan Imre városi kapitány. *Érsekujvár.*  
 Kurinszky N. perjel. *Jászó.*  
 Kürthy Emil hirlapíró. *Budapest.*  
 Lakner Antal lelkész. *Léva.*  
 Lang Rudolf esperes. *Ó-Tura.*  
 Dr. Lassú Lajos esperes. *Nagy-Súr.*  
 Levatic Gusztáv. *Léva.*  
 Léway Imre gimn. igazgató. *Budapest.*  
 Lokker Donát főrendiházi hivatalnok. *Budapest.*  
 Magdics István püspöki szertartó. *Székesfehérvár.*  
 Mácsay Lukács polgármester. *Léva.*  
 Mayer Imre s. lelkész. *Érsekujvár.*  
 Markovich János lelkész. *Vistuk.*  
 Márkus József tanácsnok. *Budapest.*  
 Mohl Antal apátkanonok. *Győr.*  
 Mórász Antal lelkész. *Kéménd.*  
 Nedeczky Gáspár lelkész. *Dömös.*  
 Neusztidler Károly orsz. képviselő. *Pozsony.*

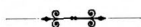
Palkovich honvédezredes. *Vác.*  
 Pártényi József hirlapíró. *Budapest.*  
 Paulovics Pál lelkész. *Alsó-Récsény.*  
 Pelczer Lipót lelkész. *Dorogh.*  
 Polónyi Géza orsz. képvis. *Budapest.*  
 Gr. Pongrácz Adolf prépost. *Vág-Ujhely.*  
 Pongrácz Aladár főhadnagy.  
 Popovich N. kanonok. *Szepeshely.*  
 Reinprecht jószág-kormányzó. *Veszprém.*  
 Reviczky Károly orsz. képviselő. *Bikol.*  
 Rezey Szilvius orsz. képvis. *Budapest.*  
 Riesz Ferencz S. J. *Budapest.*  
 Dr. Rosenbach Emil földbirtokos. *Tereske.*  
 Róza József lelkész. *Zelíz.*  
 Ruschek Antal lelkész. *Győr.*  
 Schiffer Ferencz pápai kamarás. *Budapest.*  
 Siklósy József hirlapíró. *Budapest.*  
 Seywald Oszkár S. J. *Pozsony.*  
 Simkó József gimn. tanár. *Nagyszombat.*  
 Szeifritz István prépost-kanonok. *Pécs.*  
 Szemerényi Károly kanonok. *Pozsony.*  
 Szemnecz Emil hirlapíró. *Bpest.*  
 Szentiványi Zoltán.  
 Szeffert N. *Pozsony.*  
 Szávay Gyula hirlapíró. *Győr.*  
 Tamás János S. J. *Nagyszombat.*  
 Dr. Tódor József kanonok. *Gyula-Fehérvár.*  
 Toldy Béla gimn. tanár. *Nagyszombat.*  
 Tóthfalussy Béla s. lelkész. *Budapest.*  
 Thuránszky Ármin esperes-lelkész. *Nagy-Maros.*  
 Tretter Mátyás lelkész. *Kirva.*  
 Dr. Való Simon p. kamarás, tanulm. felügyelő. *Bpest.*  
 Zámolyi Varga Mihály kanonok. *Pozsony.*  
 Dr. Városey Gyula kanonok. *Kalocsa.*  
 Venczell Ferencz nagyprépost. *Nyitra.*  
 Villásy István kanonok. *Vác.*  
 Viola Imre tanácsnok. *Budapest.*  
 Visnyóvszky László kanonok. *B. Bánya.*  
 Viszólajszky Károly lelkész. *A. Szemeréd.*  
 Wojtek József lelkész. *Vágszerdahely.*  
 Winter Ágoston cz. kanonok, alkormányzó. *Bécs.*  
 Dr. Wolaffka Nándor apát-kanonok, osztály-tanácsos.  
*Budapest.*  
 Zboray Béla orsz. képviselő. *Budapest.*  
 Zemancsik István püspöki titkár. *Szepeshely.*  
 Zimmermann kanonok. *Szepeshely.*  
 Ziskay Antal orsz. képvis. *Budapest.*  
 Zlatnyánszky János lelkész. *Ujbars.*  
 Znamenák István gimn. tanár. *Nagyszombat.*







# TARTALOM.



	<i>Lap.</i>
Előszó . . . . .	5
I.	
A nagy nemzeti gyász . . . . .	9
II.	
Slmor János élete . . . . .	15
1. Születése. — Gyermek-kora. — Tanulmányai. — Felszenteltetése . . .	15
2. Segédlelkész Budapesten. — Egyetemi tanár és hitszónok. — Tanulmányi felügyelő a „Pazmaneum“-ban. — Lelkész Bajnán . . . . .	19
3. Tanár Esztergomban a „presbyteriumban.“ — Érsek-helynöki, hgpr. titkár . . . . .	24
4. Tanulmányi igazgató Bécsben az „Augustineumban.“ — Irodalmi tevékenysége. — Osztálytanácsos a birodalmi oktatásügyi miniszteriumban. — Székesfehérvári kanonok. — Szeplaki apát . . . . .	26
5. Kineveztetése <i>győri</i> püspökké. — Felszenteltetése. — Főpásztori tevékenysége, buzgalma. — Győrről „kis-szeminárium“-ot alapít. — Működésének eredményei. — Távozása Győrből . . . . .	29
6. Kineveztetése Magyarország <i>hercegprímásává, esztergomi érsekké.</i> — A székhelyfoglalás . . . . .	34
7. Kormányzásának kezdete. — A koronázás. — Harmadik római útja. — Részvéte az 1867. jun. 29. tartott római ünnepélyeken. — Fellépése Rómában primási jogainak védelmére . . . . .	40
8. Részvéte a vatikáni zsinaton. — Munkássága az „autonomia“ ügyében . . . . .	43
9. Nagy betegsége 1872-ben . . . . .	49
10. Bibornokká történt kineveztetése. — Római útja 1874-ben és 1879-ben . . . . .	50
11. A pápaválasztás . . . . .	54
12. Negyedszázados püspöki jubileuma. — Alkotásai ezen idő körül: a Pázmány-szobor, a primási palota, a székesfehérvári árvaház, papi nyugdíj-alap. — Emlékünnepély Esztergomban a török-uralom megszűntének kétszázados évfordulója alkalmából. — A Szondy-kápolna. — Esztergomi „gyermek-szeminárium.“ — Theologiai tanfolyam újjászervezése . . . . .	58

	<i>Lap.</i>
13. Ötvenéves áldozári jubileuma . . . . .	63
14. XIII. Leo pápa áldozári jubileuma. — A legutóbbi évek eseményei . .	72
15. Jellemzés . . . . .	77

### III.

<b>Simor János bibornok alkotásai . . . . .</b>	<b>83</b>
1. Simor János, mint műbarát . . . . .	83
2. Simor János, mint jótevő . . . . .	91
3. Simor János adakozásainak összes átnézete . . . . .	95

### IV.

<b>Simor János, mint gazda . . . . .</b>	<b>101</b>
<b>Simor János, mint rokon . . . . .</b>	<b>105</b>

### V.

<b>Simor János utolsó napjai . . . . .</b>	<b>113</b>
1. A betegség . . . . .	113
2. A válás . . . . .	121
3. Előkészületek a temetéshez . . . . .	123
4. Az utolsó út . . . . .	132
5. A temetés után . . . . .	139
6. Klió és a szomorú napok . . . . .	141

### VI.

<b>A részvét . . . . .</b>	<b>145</b>
1. A táviratok . . . . .	145
2. A sajtó . . . . .	156
3. A részvét-iratok . . . . .	163

### FÜGGELEK.

<b>A temetésen jelen volt idegenek, küldöttségek stb. névjegyzéke . . . . .</b>	<b>167</b>
---	------------

### ILLUSZTRÁCIÓK.

1. Arczkép . . . . .	2
2. Utolsó körlevelének utánzata . . . . .	76
3. Magyar gyászjelentés . . . . .	126
4. Latin gyászjelentés . . . . .	126
5. Ravatala a vizivárosi templomban . . . . .	130
6. „ a főszékesegyházban . . . . .	135

